T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONAKLAMA ÖĞRETMENLERİNİN ÖZEL EĞİTİM ALANI İLE İLGİLİ YAŞADIKLARI GÜÇLÜKLERİN BELİRLENMESİ VE KAT HİZMETLERİ EĞİTİM MODÜLÜ ÖNERİSİ

BURCU ŞENER YALDIZ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. CANAN TANRISEVER YİĞİT

KASTAMONU 2019

T.C.

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONAKLAMA ÖĞRETMENLERİNİN ÖZEL EĞİTİM ALANI İLE İLGİLİ YAŞADIKLARI GÜÇLÜKLERİN BELİRLENMESİ VE KAT HİZMETLERİ EĞİTİM MODÜLÜ ÖNERİSİ

BURCU ŞENER YALDIZ

Danışman **Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT**

Jüri Başkanı **Doç. Dr. Emrah ÖZKUL**

Jüri Üyesi **Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin PAMUKÇU**

KASTAMONU – 2019

TEZ ONAYI

Burcu ŞENER YALDIZ tarafından hazırlanan "Konaklama Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanı İle İlgili Yaşadıkları Güçlüklerin Belirlenmesi ve Kat Hizmetleri Eğitim Modülü Önerisi adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği** ile **Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Doç.Dr. Emrah ÖZKUL Kocaeli Üniversitesi
Jüri Üyesi (Danışman)	Doç. Dr Canan TANRISEVER YİĞİT Kastamonu Üniversitesi
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin PAMUKÇU Kastamonu Üniversitesi

21/ 06/ 2019

Enstitü Müdürü Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU .....

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Burcu ŞENER YALDIZ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KONAKLAMA ÖĞRETMENLERİNİN ÖZEL EĞİTİM ALANI İLE İLGİLİ YAŞADIKLARI GÜÇLÜKLERİN BELİRLENMESİ VE KAT HİZMETLERİ EĞİTİM MODÜLÜ ÖNERİSİ

Burcu ŞENER YALDIZ

Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT

Çalışmanın amacı Türkiye genelinde özel eğitim meslek okullarında Konaklama Hizmetleri alanında mesleki eğitim veren öğretmenlerin özel eğitim alanı ile ilgili yaşadıkları güçlükleri belirlemeye yönelik sorun tespiti yapmak ve yeni bir eğitim modülü önerisi sunmaktır. Türkiye genelinde 2017-2018 eğitim öğretim döneminde hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilere Konaklama Hizmetleri alanında mesleki eğitim veren 48 okul olduğu tespit edilmiştir. Bu okullarda görev yapan 48 Konaklama Hizmetleri Öğretmeni araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmaya 27 öğretmen katılmıştır. Lisans programlarının eğitim bilimleri derslerinde öğretilen tekniklerin neredeyse tamamı normal bireyleri eğitmeye yöneliktir. Fakat zihinsel engelli bireylerin öğrenme teknikleri, durumları ve özellikleri ile değerlendirme yöntemleri farklıdır. Araştırma sonuçlarında mezun olunan fakültelerin eğitim bilimleri derslerinde özel eğitim alanına yeterli pay ayrılmadığı sonucuna varılmış; özel eğitim meslek okullarında çalışan öğretmenlerin özel eğitim alanında hangi konularda güçlük yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. İçerik analizi yönteminden faydalanılmış, konaklama öğretmenleri için 14 açık uçlu sorudan oluşan tam yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Tüm katılımcılar özel eğitim alanında farklı konularda güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Belirlenen sorunların çözümlerine yönelik konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylere beceri öğretimi süresince kullanabileceği Yanlışsız Öğretim Teknikleri ile hazırlanmış Kat Hizmetleri eğitimi örnek beceri eğitimi modül önerisi tasarlanmıştır. Literatürde özel eğitim meslek okullarında meslek öğretmenlerinin yaşadıkları zorlukları belirleyen bir çalışmaya rastlanmadığı gibi zihinsel engellilere yönelik beceri öğretiminde kullanılan öğretim teknikleri ile hazırlanmış bir modüle de rastlanmamıştır. Bu kapsamda çalışmanın Konaklama ve Seyahat Hizmetleri alanı olarak hem literatüre hem de pratiğe katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Özel Eğitim Meslek Okulu, Zihinsel Engelliler ve Kat Hizmetleri, Özel Eğitim ve Konaklama Hizmetleri, Yanlışsız Öğretim Teknikleri ile Kat Hizmetleri Eğitimi

2019, 171 sayfa
Bilim Kodu:

ABSTRACT

MSc. Thesis

IDENTIFICATION OF DIFFICULTIES ABOUT SPECIAL EDUCATION OF ACCOMMODATION TEACHERS AND PROPOSAL OF HOUSEKEEPING TRAINING MODUL

Burcu ŞENER YALDIZ

Kastamonu University
Institue of Social Sciences
Department of Tourism Management

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT

This study has aim both identify problem and submit new education pattern proposal. The study aim of identify problem determine difficulties in field of special education that Tourism vocational teachers who train vet in the field of Tourism Services throughtout Turkey in special education vocational school. . In country-wide, in 2017-2018 academic year, 48 schools that provide training for students with mild learning difficulties in department of Housekeeping.. The research population consists of 48 Accommodation and Travel Teachers who work for this schools. 27 teachers joined the research. All of teachers who graduated from universities of training departmants get training for only normal healthy students. But students with learning difficulties are different from healthy ones in the matter of characteristics, situations and learning methods. According results of the research, teachers have not gotten training about special education for learning period in university. Methods of qualitative research and content analysis have been used in this research. Interview form has been designed consisting of 14 open ended questions for Tourism Teachers. According to result of study, all of teachers state that lived about special education in the different subjects. New education pattern proposal was designed that end of the the aim of identify problem. Housekeeping Training Teachers Book Proposal that designed for Errorless Teaching Methods for mentally handicapped for vocational skills has been reported. In literature any research has been found out whether about identify the difficulties for vocational teachers who works in special edcation training school special education or module book that designed for instructional technology that used occupational training skills for mentally handicapped not. In this context, study will contribute to both literature and practic work.

Key words: Special Education Vocational Schools, Mentally Handicapped and Housekeeping, Vocational Teachers Work for Special Education, Housekeeping Training By Errorless Teaching Methods

2019, 171 pages
Science Code

ÖNSÖZ

Bu çalışma sonunda Türkiye genelinde hafif düzeyde zihinsel engelli bireylere Kat Hizmetleri eğitimi veren Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmenlerinin özel eğitim alanı, meslek kurumları, öğrencileri ve öğretim süreçleri ile ilgili yaşadıkları sıkıntılar tespit edilmiştir. Alınan görüş ve öneriler ışığında Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylere Kat Hizmetleri becerileri öğretim sürecinde kullanabilecekleri Yanlışsız Öğretim Teknikleri ile hazırlanmış Kat Hizmetleri eğitimi modül önerisi sunulmuştur.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam süresince emeği ve desteği olan güzel insanlara teşekkürlerimi bir borç bilirim. Öncelikle çalışmam boyunca değerli bilgi, birikim ve tecrübelerini benden esirgemeyen desteğiyle ve enerjisiyle bana ışık olan bir danışmandan bir öğretmenden çok daha fazlası değerli danışmanım Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT'e; hayatım boyunca her daim yanımda olan bu zorlu süreçteki en büyük destekçim biricik aileme; çalışmamın büyük bir kısmında özel eğitim alanında bana kılavuzluk eden özel çocukların biricik öğretmeni ve benim en değerli dostum Atiye ARICAN'a; tez çalışmam süresince benimle birlikte okuyan araştıran sorgulayan her konuda elinden geleni yapan hayat arkadaşım, eşim Tevfik YALDIZ'a; son olarak tez çalışmamın bulgular kısmı için tanışma fırsatı bulduğum benden desteklerini esirgemeyen ve beni cesaretlendiren zihinsel engelli bireylerle çalışan Türkiye'deki tüm Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmenlerine sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Burcu ŞENER YALDIZ

Kastamonu, Haziran, 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET i
ABSTRACT……...ii
ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER iv
TABLOLAR DİZİNİ x
GİRİŞ 1
1.1.Araştırmanın Amacı 8
1.2. Araştırmanın Önemi 9
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları 11
1.4. Özel Eğitim ve Genel Tanımlara İlişkin Kavramsal Çerçeve 12
1.4.1.Engel Türleri ve Özellikleri 13
1.4.1.1.Zihinsel Engelli Bireyler ve Sınıflandırılması 13
1.4.1.2.İşitme Yetersizliği Olan Bireyler 15
1.4.1.3.Görme Yetersizliği Olan Bireyler 16
1.4.1.4.Ortopedik Engelli Bireyler 17
1.4.1.5.Dil ve Konuşma Yetersizliği Olan Bireyler 17
1.4.1.6.Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler 18
1.4.1.7.Duygusal, Davranışsal ve Sosyal Uyum Güçlüğü Olan Bireyler 18
1.4.1.7.1.Duygusal uyum güçlüğü yaşayan birey 18
1.4.1.7.2.Sosyal uyum güçlüğü yaşayan birey 18
1.4.1.8.Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan Bireyler (Otizm) 18
1.4.1.9.Özel Yetenekli (Üstün Zekalı) Bireyler 19
1.4.1.10.Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)Yaşayan Bireyler 19
1.4.2.Özel Eğitim Meslek Okulları 19
1.4.2.1.Yiyecek-İçecek Hizmetleri Alanı 20
1.4.2.1.1.Mutfak dalı 20
1.4.2.1.1.Servis ve bulaşık dalı 21
1.4.2.2.Konaklama Hizmetleri Alanı 21
2.ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLER İÇİN BECERİ ÖĞRETİMİ 23
2.1.Beceri Öğretimi ve Pekiştirme Kavramı *23*
2.2.Beceri Analizi 24
2.3.Zihinsel Engellilere Beceri Öğretiminde Kullanılan Öğretim Yöntemleri 26

2.3.1.Beceri Öğretim Yöntemleri 26
2.3.1.1. Tüm beceri yöntemi 27
2.3.1.2. İleri zincirleme yöntemi 27
2.3.1.3. Tersine zincirleme yöntemi 28
2.3.2.Yanlışsız Öğretim Yöntemleri 29
2.3.3.Etkinlik Çizelgeleriyle Öğretim 29
2.3.4.Video ile Model Olma Öğretimi 30
2.3.5.Söyle-Yap Uyumu Öğretimi 31
3.YÖNTEM 32
3.1. Konaklama Öğretmenlerinden Toplanan Veriler İçin Oluşturulan Araştırma Metodolojisi 32
3.1.1.Araştırma Modeli 32
3.1.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 34
3.1.3.Veri Toplama Araçları 35
3.1.4.Verilerin Toplanması 37
3.1.5.Verilerin Analizi 39
3.2. Kat Hizmetleri Eğitim Modülü Önerisi için Oluşturulan Araştırma Metodolojisi 39
3.2.1.Araştırma Modeli 39
3.2.2.Evren ve Örneklem 42
3.2.3.Veri Toplama Araçları 43
3.2.4.Verilerin Analizi 44
3.3.Konaklama Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanında Yaşadıkları Güçlüklerin Belirlenmesine İlişkin Bulgular 44
3.3.1.Özel Eğitim Sınıf Öğretmenlerine İlişkin Bulgular 48
3.3.2.Konaklama Öğretmenlerinin ZEB'lere Yönelik İlk İntibalarına İlişkin Bulgular 49
3.3.3.Konaklama Öğretmenlerinin Uyum-Alışma Süreçlerine İlişkin Bulgular 52
3.3.4.Konaklama Öğretmenlerinin Üniversite Öğrenimlerinde Özel Eğitim Alanına Ayrılan Önem ile İlgili Durum Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular 56
3.3.5.Konaklama Öğretmenlerinin ZEB'lere Özgü Kullandıkları Öğretim Yöntem ve Tekniklerine İlişkin Bulgular 58
3.3.6.Konaklama Öğretmenlerinin Problemli Davranışlarla İlgili Yaşadıkları Sıkıntılara İlişkin Bulgular 61
3.3.7.Konaklama Öğretmenlerinin ZEB'lerle İletişimleri Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular 63

3.3.8.Konaklama Öğretmenlerinin Kullandıkları Ölçme-Değerlendirme Programlarına İlişkin Bulgular 63
3.3.9.Konaklama Öğretmenlerinin Kat Hizmetleri Dalı Modülünü Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular 65
3.3.10.Konaklama Öğretmenlerinin Mesleki Doyumlarına İlişkin Bulgular 68
3.3.11. Konaklama Öğretmenlerinin Kat Hizmetleri Derslerinde Kullandıkları Materyallere İlişkin Bulgular 69
3.3.12.Konaklama Öğretmenlerinin ZEB'ler İçin Kat Hizmetleri Eğitim Kitabı İçeriğine Yönelik Önerilerine İlişkin Bulgular 70
3.3.13.Konaklama Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanı ile İlgili Kurs Düzenlemesine Yönelik Önerilerine İlişkin Bulgular 71
3.3.14.Konaklama Öğretmenlerinin Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanında Yaşadıkları Güçlüklere İlişkin Bulguların Özeti 72
4.YANLIŞSIZ ÖĞRETİM TEKNİKLERİ İLE KAT HİZMETLERİ EĞİTİMİ ÖRNEK MODÜL ÖNERİSİ 80
4.1. Yanlışsız Öğretim Yöntemleri ile İlgili Temel Kavramlar 81
4.1.1.Hedef davranış 81
4.1.2.İpucu 81
4.1.2.1. Mimik ipucu 82
4.1.2.2. Sözel ipucu 82
4.1.2.3. Model Olma 82
4.1.2.4. Fiziksel yardım 83
4.1.2.5. Etkili ipucu kullanım kuralları 83
4.1.3.Deneme 84
4.1.4.Yanıt Aralığı 84
4.1.5.Denemeler Arası Süre 84
4.1.6.Silikleştirme 84
4.1.7.Öğrencilerin Performans Düzeylerini Belirleme Yöntemleri 86
4.1.7.1.Tek Fırsat Yöntemine Göre Performans Alımı 87
4.1.7.2.Çoklu Fırsat Yöntemine Göre Performans Alımı 88
4.2.Klozet Temizliği Becerisinin Eş Zamanlı İpucu Tekniği ile Öğretimi 89
4.2.1.Beceri Analizi 92
4.2.2.Yöntem ve Teknik 92
4.2.3.Tekli Fırsat Yöntemi 93
4.2.4.Başlangıç Düzeyi Veri Toplama Süreci 93
4.2.5.Öğretim Planı 93

4.2.6.Klozet Temizliği Becerisi İçin Tekli Fırsat Tekniği ile Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı 94
4.2.7.Eş Zamanlı İpucu İle Öğretim Oturumu 94
4.2.8.Değerlendirme 97
4.3. Ütü Yapma Becerisinin Sabit Bekleme Süreli Öğretim İle Öğretimi 97
4.3.1.Beceri Analizi 102
4.3.2.Çoklu Fırsat Tekniği ile Ütü Yapma Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı 102
4.3.3.Sabit Bekleme Süreli Öğretim ile Öğretim Oturumu 103
4.3.4.Değerlendirme 105
4.4. Çamaşır Düzenleme Becerisinin Artan Bekleme Süreli Öğretim Tekniği İle Öğretimi 105
4.4.1.Beceri Analizi 108
4.4.2. Tekli Fırsat Yöntemine Göre Havlu Katlama Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı 108
4.4.3. Artan Bekleme Süreli Öğretim ile Öğretim Oturumu 108
4.4.3.1.İlk aşama 109
4.4.3.2.İkinci aşama 109
4.4.4.Değerlendirme 110
4.5.Çamaşır Gruplandırma ve Yıkama Becerilerinin İpucunun Sistematik Olarak Azaltılmasıyla Öğretim Tekniği İle Öğretimi 111
4.5.1. Beceri Analizi 114
4.5.2. Çoklu Fırsat Yöntemine Göre Makinede Çamaşır Yıkama Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı 115
4.5.3. İpucunun Sistematik Olarak Azaltılmasıyla Öğretim ile Öğretim Oturumu 116
4.5.4. Değerlendirme 118
4.6. Yatak Düzenleme Becerisinin Davranış Öncesi İpucu ve Sınama Yöntemi ile Öğretimi 119
4.6.1. Beceri Analizi 119
4.6.2. Tekli Fırsat Tekniği ile Yatak Düzenleme Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı 120
4.6.3.Davranış Öncesi İpucu Ve Sınama İle Öğretim Süreci 120
4.6.3.1.İlk aşama 121
4.6.3.2.İkinci aşama 121
4.6.4.Değerlendirme 121

4.7. Buharlı Mop Temizleyici İle Yer Silme Becerisinin İpucunun Giderek Arttırılması Öğretim Tekniği İle Öğretimi 122
4.7.1. Beceri Analizi 124
4.7.2. Çoklu Fırsat Yöntemine Göre Buharlı Mop Temizleyici İle Yer Silme Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı 124
4.7.3. İpucunun Giderek Arttırılması Öğretim Tekniği ile Öğretim Oturumu . 125
4.7.4. Değerlendirme 127
4.8. Lavabo Temizleme Becerisinin Davranış Öncesi İpucu Ve Silikleştirme Öğretim Tekniği İle Öğretimi 127
4.8.1. Beceri Analizi 128
4.8.2. Tekli Fırsat Yöntemine Göre Banyo Temizleme Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı 128
4.8.3.Davranış Öncesi İpucu Ve Silikleştirmeyle Öğretim ile Öğretim Oturumu 129
4.8.3.1.İlk aşama 129
4.8.3.2.İkinci aşama 129
4.8.4. Değerlendirme 129
4.9. Elektrikli Süpürge ile Halı Süpürme Becerisinin Aşamalı Yardımla Öğretim Tekniği ile Öğretimi 130
4.9.1. Beceri Analizi 131
4.9.2. Tekli Fırsat Yöntemine Göre Elektrikli Süpürge ile Halı Süpürme Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı 132
4.9.3. Aşamalı Yardımla Öğretim Yöntemi ile Öğretim Süreci 132
4.9.3.1.İlk aşama 133
4.9.3.2.İkinci aşama 133
4.9.4. Değerlendirme 133
6. SONUÇ 135
7. ÖNERİLER 142
Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK)'na Öneriler 142
MEB Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Birimine Öneriler 142
Hafif Düzeyde ZEBlerle Çalışan Meslek Öğretmenlerine Öneriler 142
Gelecekteki Araştırmacılara Öneriler 142
KAYNAKLAR 153
EKLER 165
EK- 1: Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde Kat Hizmetleri Derslerine Giren Konaklama Ve Seyahat Hizmetleri Öğretmenlerine Yönelik Soru Formu 165

EK 2- Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmenleri ile Birlikte Derslere Katılan Özel Eğitim Sınıf Öğretmenlerine Yönelik Soru Formu 168

EK - 3 Yenilik Ve Eğitim Teknolojileri Başkanlığından Alınan Araştırma İzni Belgesi 171

ÖZGEÇMİŞ 172

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Özel eğitim alanında yaşanılan güçlüklere yönelik bilimsel çalışmalar……5

Tablo 2. Zihinsel engellilerin IQ seviyelerine göre psikolojik ve eğitsel tanılaması.13

Tablo 3. İşitme kayıplarının sınıflandırılması……..……..16

Tablo 4. MEB Özel eğitim meslek okullarında verilen mesleki eğitim programları**.**20

Tablo 5. Özel Eğitim Meslek Okulları Konaklama Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri Dalı Becerileri….....22

Tablo 6. Pekiştirme tarifesi……...…….24

Tablo 7. Öğretmenlerin Demografik Tablosu……45

Tablo 8. Özel eğitim sınıf öğretmenlerinin uzmanlık alanlarına ilişkin sayısal bulgular …….……...…..…48

Tablo 9. Alan dışı sınıf öğretmenlerinin mezun oldukları bölümlere ilişkin bulgular……48

Tablo 10. Öğretmenlerinin özel eğitim kurumunda çalışmaya başlamadan önce engelli bir birey tanıma durumlarına ilişkin bulgular……...…….49

Tablo 11. Engelli bir bireyle tanışmamış öğretmenlerin zihinsel engelli öğrencilere yönelik ilk intibalarına ilişkin bulgular ……..…....50

Tablo 12. Uyum-oryantasyon eğitimine ilişkin sayısal bulgular……...52

Tablo 13. Uyum-oryantasyon eğitimi alan öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin bulgular…….…….52

Tablo 14. Uyum-oryantasyon eğitimi almayan öğretmenlerin uyum- alışma süreçlerine ilişkin durum tespitlerine ilişkin bulgular…….……..53

Tablo 15. Uyum-oryantasyon eğitimi almayan öğretmenlerin uyum eğitiminin önemi ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular……..……55

Tablo 16. Öğretmenlerin lisans öğrenimlerinde özel eğitim alanına ayrılan öneme yönelik değerlendirme ve önerilere ilişkin bulgular…….56

Tablo 17. Özel eğitim kurumuna başlamadan önce özel eğitim ile ilgili bilgi düzeyi değerlendirmelerine ilişkin bulgular.....……..……..58

Tablo 18. Zihinsel engelli bireyler için kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin bulgular…….....58

Tablo 19. Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrencilerin istenmeyen/ problemli davranışları ile ilgili yaşamış oldukları sıkıntılara ilişkin bulgular…….60

Tablo 20. Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrenciler ile iletişimleri hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular…….……62

Tablo 21. Konaklama öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme programları ile ilgili bilgi düzeylerine ilişkin bulgular…….....63

Tablo 22. Konaklama öğretmenlerinin kat hizmetleri dalında ölçme ve değerlendirme aşamasında kullandıkları yöntemlere ilişkin bulgular…...65

Tablo 23. Konaklama öğretmenlerinin kat hizmetleri dalı modülü ile ilgili değerlendirmelerine ilişkin bulgular……..…65

Tablo 24. Konaklama öğretmenlerinin mesleki doyumlarına ilişkin bulgular…..….68

Tablo 25. Konaklama öğretmenlerinin kat hizmetleri derslerinde kullandıkları materyallere ilişkin bulgular……..70

Tablo 26. Zihinsel engelli bireylerin kat hizmetleri dersi için tasarlanması planlanan eğitim kitabı içeriği ile ilgili önerilere ilişkin bulgular…….…70

Tablo 27. Özel eğitim alanı ile ilgili düzenlenecek bir kurs içeriği için önerilen konu başlıklarına ilişkin bulgular……...71

Tablo 28. Yatak düzenleme becerileri için sözel ipucu türleri……..82

Tablo 29. Yanlışsız öğretim yöntemleri…….85

Tablo 30. Tablo 30.Kat Hizmetleri Becerilerine Göre Düzenlenen Yanlışsız Öğretim Teknikleri……89

Tablo 31. ZEBlere yönelik eş zamanlı ipucu ile öğretim tekniği ile beceri öğretiminde etkililiği kanıtlanmış ulusal ve uluslar arası çalışmalar……91

Tablo 32. Tekli fırsat tekniği ile klozet temizliği yapma becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı……...94

Tablo 33. Klozet temizliği becerisinin eş zamanlı ipucu ile öğretimine göre ilerleme kayıt formu……..97

Tablo 34: ZEB'lere yönelik sabit bekleme süreli öğretim ile beceri öğretiminde etkililiği ve verimliliği kanıtlanmış ulusal ve uluslar arası çalışmalar…100

Tablo 35. Çoklu fırsat tekniği ile ütü yapma becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı…...102

Tablo 36. Ütü yapma becerisinin beş saniye bekleme süreli öğretim süreci ilerleme kayıt formu…...…….105

Tablo 37. Tekli fırsat tekniği ile havlu katlama becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı……...……..108

Tablo 38. Havlu katlama becerisinin artan bekleme süreli öğretim süreci ilerleme kayıt formu…….…...111

Tablo 39: ZEB'lere yönelik İSOAÖ ile beceri öğretiminde etkililiği ve verimliliği kanıtlanmış ulusal ve uluslar arası çalışmalar…….112

Tablo 40. Çoklu fırsat tekniği ile çamaşır gruplandırma ve yıkama becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı……115

Tablo 41. Çamaşır gruplandırma ve yıkama becerisinin ipucunun giderek azaltılması yöntemine göre ilerleme kayıt formu…….…..118

Tablo 42. Tekli fırsat tekniği ile yatak düzenleme becerisinin ölçüt bağımlı ölçü aracı…….……120

Tablo 43. Yatak düzenleme becerisinin davranış öncesi ipucu ve sınama yöntemi ile ilerleme kayıt formu……122

Tablo 44. Çoklu fırsat tekniği ile buharlı mop temizleyici ile yer silme becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı……...……..…….124

Tablo 45. Buharlı mop temizleyici ile yer silme becerisinin ipucunun giderek aşamalı olarak arttırılması öğretim tekniğine göre ilerleme kayıt formu……..…….127

Tablo 46. Tekli fırsat yöntemine göre lavabo temizleme becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı……...……...128

Tablo 47. Lavabo temizleme becerisinin davranış öncesi ipucu ve silikleştirme ile öğretim tekniğine göre ilerleme formu……...130

Tablo 48. Tekli fırsat yöntemine göre elektrikli süpürge ile halı süpürme becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı……....132

Tablo 49. Elektrikli süpürge ile halı süpürme becerisinin aşamalı yardım öğretim tekniğine göre ilerleme formu……..…134

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre dünya nüfusunun %15'ini oluşturan bir milyardan fazla insan en az bir engel türüne sahip bir şekilde yaşamına devam etmekte ve bu insanların yaklaşık 720 milyonu işlev zorluğu yaşamaktadır. Dünya çapında, herhangi bir engeli olmayan bireylere nazaran engelli bireyler daha kötü sağlık durumu, daha düşük eğitim kalitesi ve ekonomik katılım, daha yüksek yoksulluk oranları ile karşı karşıyadır. Ayrıca engelli bireyler sağlık, eğitim, iş imkânları, ulaşım ve bilgi edinme hizmetlerine kolaylıkla erişim sağlayamamaktadır (World Health Organization [WHO], 2018). Önümüzdeki yıllarda nüfus bazında çoğunluğun yaşlanması durumu eşliğinde yaşlı insanların engelli hale gelme riskini arttıracak; diyabet, kalp ve damar hastalıkları ile kanser ve ruh sağlığı bozuklukları gibi kalıcı sağlık problemlerinin artmasına sebep olacaktır (Oral vd., 2016).

Herhangi bir engel türüne sahip bireylerin, hiç kimseye bağımlı olmadan üretici ve topluma faydalı ve toplumla iç içe bireyler olarak yaşamaları gerekmektedir. Bu gereklilik hem ülke refahı için hem de engelli bireylerin psikolojik, ekonomik ve sosyal durumları için önem arz etmektedir. Toplumun refah seviyesini yukarıya çekmenin iki yolu bulunmaktadır. Bunlar eğitim ve fırsat eşitliğidir. Engelli bireyler de bu haklarına rahatlıkla erişim sağladıklarında sosyal ve ekonomik hayatta aktif olarak rol almaları daha mümkün olacaktır.

Normal eğilim gösteren çocukların bilişsel, sosyal ve gelişimsel özellikleri takvim yaşları ile eşdeğer olarak ilerleme kaydedebilirken; zihinsel engelli bireylerin zekâ yaşları, bireyin yetersizlikten etkilenme durumuna göre takvim yaşının gerisinde kalmaktadır (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 2002). Ayrıca zihinsel engelli bireyler akademik becerilerin yanında sosyal, duygusal ve öz bakım becerileri gibi farklı alanlarda da yetersizlikleri bulunmaktadır (Cebiroğlu, 1976; Sucuoğlu ve Çiftçi, 2001). Zihin engelli bireylerin öğrenme durumlarındaki hız ve bireysel farklılıklar da göz önünde bulundurulduğunda engelli bireylerin eğitim süreçlerinde normal eğilim gösteren yaşıtlarınınkinden farklı bir yaklaşım ve öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir (Çetin, 2004: 36). Anayasanın 61. Maddesinde "Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır." ifadesi yer

almaktadır. Bu ifadede kastedilen alınması gereken önlemlerden ilki iş-mesleki eğitim, ikincisi ise istihdamdır (Özdemir, 2008: 24). Alınması gereken önlemlerden ilki için engelli bireylere öğretilmesi hedeflenen becerilerin net bir şekilde ortaya koyulması ve çerçevenin daha kapsamlı hale gelmesi ihtiyacını doğurmaktadır.

Eğitim, "kişilerin kendi karar verecekleri maddi ve manevi ihtiyaçlarını oluşturan bilgi, beceri, tutum, davranış modüllerine erişme, onları öğrenme ve onları öğrenebilme yeteneklerini keşfedebilme becerilerini kazanma sürecidir" (Seyyar, 2004: 199). Engelli bireyler normal bireylere kıyasla yaşamlarının her aşamasında düzenli bir eğitim sürecine daha çok ihtiyaçları vardır (Özbey ve Diken, 2010, s. 20). Brolin (1989), bu eğitim sürecini kapsayan becerileri bağımsız yaşam becerileri olarak nitelendirmiş ve "kişisel uyum, topluma uyum, günlük yaşam ve mesleki beceriler" şeklinde aşamalarla belirlemiştir (Brolin, 1989'dan aktaran Baran ve Cavkaytar, 2007: 214). Türkiye'de özel eğitim hizmetlerinin esas amacı: engelli bireylere bağımsız yaşam becerilerini ve topluma uyum davranışlarını kazandırdıktan sonra mesleğe yönelik iş becerileri kazandırmaktır. İlk ve orta öğrenimlerini tamamlamış lise kademesine erişmiş engelli bireyler bireysel kapasitelerine, ilgi ve yeteneklerine uygun olan bir dalda mesleki eğitim almak amacıyla özel eğitim meslek ve uygulama okullarına yönlendirilmektedirler (Resmî Gazete [RG], 2018).

Konaklama, seyahat, ulaştırma, yiyecek içecek ve eğlence hizmetleri olarak sıralanan turizm alanının alt dalları senenin bütün zamanları, birbirinden farklı operasyonla ilgili süreçlerde hizmet verebilmeleri özelliği sayesinde farklı bölgelerin istihdam olanaklarına katkıda bulunmaktadır (Tutar, Alpaslan, Tutar ve Erkan, 2013, s. 17). Türkiye'de istihdam profiline bakıldığında çok önemli bir alana sahip olan turizm sektörü, emek yoğun özelliği sayesinde bölge halkına sunduğu birbirinden farklı çalışma şartları ve fırsatları ile engelli ve dezavantajlı bireylere de sunabileceği olanaklar fazlasıyla mevcuttur (Aracı ve Koçak 2014, s. 192). Dezavantajlı bireylerin eğitim ihtiyaçları analizi araştırma raporuna bakıldığında, Ege bölgesinde yaşayan herhangi bir engel durumuna sahip bireylerin yapılabileceği işler, yeterlilik durumları ve becerileri ile ilgili uygun mesleki alanlar ile ilgili bulguların sonucunda Turizm alanından Yiyecek İçecek Hizmetleri ve kurum-ofis temizlik hizmetleri alanı seçilmiştir (Eğitim Danışmanlık ve Uzmanlık Hizmetleri [EDUSER], 2013).

Türkiye'de hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerin mesleki eğitim alabileceği 18 farklı alan ve bu alanlara ait 27 farklı dal bulunmaktadır. Bu alanlardan ikisi Turizm alanı olan Konaklama Hizmetleri ile Yiyecek İçecek Hizmetleri alanlarıdır. Hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerin mesleki eğitim aldığı kurumlar özel eğitim meslek okullarıdır (Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB], 2018a). 2012'den bu yana mesleki eğitim veren bu kurumlarda normal meslek liselerine atanan meslek öğretmenleri çalışmaktadır. Alanı ile ilgili eğitim fakültelerinden mezun olan veya ilgili bölümlerden mezun olarak pedagojik formasyonunu tamamlayan öğretmenler normal eğilim gösteren bireyleri yetiştirmek üzere eğitim almışlardır. Fakat engel gruplarındaki farklılıklar, her bir engel grubuna hitap eden farklı öğretim yöntem ve tekniklerini doğurmuştur. Öğretmenler, özel eğitime gereksinim duyan bireyler için öğretim programı hazırlarken, kullandıkları yöntemin hem etkili hem de verimli olmasını sağlamaları gerekmektedir (Miller ve Test, 1989; Snell, 1982).

Normal bireylere beceri kazandırma hususunda bile öğretmen bu sistemin en önemli öğesi konumunda iken, özel eğitime gereksinim duyan zihinsel engelli bireylere beceri kazandırma hususunda öğretmenin öneminin çok daha büyük olduğu tartışmasızdır. Ausubel, iyi bir öğretmende aranan niteliklerin zihinsel yeterlilik, akademik hazırlık ve alan bilgisi, gelişim ve öğrenim bilgisi ile istenilir kişilik özellikleri olarak nitelendirmiştir (aktaran Kargın, 1997a). Özel eğitim alanı olarak değerlendirildiğinde ise eğitim sürecinde görev alacak öğretmenlerin yukarıdaki sıralanan niteliklere ilave olarak başka bilgi ve becerilere de sahip olması gerekmektedir. Bu bilgi ve beceriler, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin duygusal, bilişsel ve sosyal gelişim özelliklerini iyi derecede bilmek, özel eğitim yöntem ve tekniklerine ilişkin bilgi sahibi olmak, bireylerin performans düzeylerini ölçütlere göre belirleyebilme becerisine ek olarak uygun ve gerçekçi hedefler belirlemek şeklinde özetlenebilecek vasıflardır. Bu yeterlilikler aslında tüm öğretmenler için elzem olmakla birlikte özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler için değişmez kriterlerdir (Kargın, 1997b). Mezun olunan lisans programlarının eğitim bilimleri alanında özel eğitim alanına yeterli pay ayrılmadığı için ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu tür kurumlara öğretmen yerleştirme süreci öncesinde öğretmenlere özel eğitim ile ilgili bir eğitim kurs düzenlemediği için meslek öğretmenleri bu kurumlarda sıkıntı yaşamaktadırlar. Araştırma öncelikle hafif düzeyde zihinsel

engelli bireylere Konaklama Hizmetleri alanında mesleki eğitimi veren Konaklama öğretmenlerinin özel eğitim meslek okullarında yaşadıkları sıkıntıların tespitini yapma ve tespit edilen problemlerin çözüm önerilerine yönelik görüşlerini alma amacı taşımaktadır. Bu sebeple Konaklama öğretmenleri için aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

- Konaklama öğretmenlerinin özel eğitim meslek okullarında göreve başladığında uyum ve alışma sürecinde yaşadıkları sıkıntılar nelerdir?
- Kurumda göreve başlamadan önce uyum ve oryantasyon semineri gerekli midir? Gerekli ise ilgili seminerde hangi konu başlıkları yer almalıdır?
- Lisans öğreniminde almış oldukları eğitim bilimleri derslerinde özel eğitim alanı ile ilgili sunulan eğitim yeterli midir?
- Özel eğitim alanı ile ilgili öğretim sürecinde yaşadıkları sıkıntılar nelerdir?
- Konaklama Hizmetleri modülü içerik olarak yeterli midir?
- Kat Hizmetleri becerilerinin öğretilmesinde kullandıkları materyaller öğrenciler için yeterli midir?
- Özel eğitim alanı ile ilgili hizmetiçi veya eğitici bir kurs gerekli midir?

Türkiye genelinde özel eğitim meslek okullarında görev yapan Konaklama öğretmenlerinin yaşadıkları sıkıntıları tespit etmek amaçlı 14 açık uçlu sorudan oluşan tam yapılandırılmış bir görüşme formu geliştirilmiştir. Türkiye'de 48 Konaklama öğretmeninden 27 tanesi araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Görüşme formu katılımcı grubuna uygulanmış, problemler tespit edilmiş ve öneriler kaydedilmiştir. Araştırma sonunda Türkiye'de özel eğitim meslek okulları Konaklama alanı öğretmenlerinin faydalanması için özel eğitimde kullanılan etkili öğretim yöntemlerinden birisi olan yanlışsız öğretim teknikleri ile işlenmiş Kat Hizmetleri modül önerisi sunulmuştur.

Araştırma konusu ile ilgili öncelikle özel eğitim kurumlarında çalışan Turizm meslek öğretmenlerin yaşadığı sıkıntıların tespit edilmesine yönelik araştırmalar incelendiğinde hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Yalnızca turizm alanı ile ilgili değil herhangi bir meslek alanına ait öğretmen grubunun yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi

ile ilgili bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Araştırma konusuna yakın olduğu düşünülen çalışmalar incelendiğinde aşağıdaki araştırmalar tespit edilmiştir:

Tablo 1: Özel eğitim alanında yaşanılan güçlüklere yönelik bilimsel çalışmalar

Yazarlar	**Katılımcılar**	**Araştırma konusu**	**Bulgular**
Karasu, N., Aykut, Ç. ve Yılmaz, B. 2014	Özel eğitim alanlarının zihinsel engelliler anabilim dalından mezun olmuş ve zihinsel engelliler öğretmeni olarak görev yapan 51 öğretmen	Zihin engelliler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi	Özel eğitim meslek okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenleri özel eğitim alanından mezun olsalar bile ilk sıralarda yer alan hizmetiçi eğitim talepleri dikkat çekicidir: -öğretim yöntem ve yaklaşımları -davranış değiştime ve sınıf yönetimi -değerlendirme ve BEP hazırlama
Özyürek, M. 2008	Bu çalışma bir betimleme çalışmasıdır. İlk amacı: 1952-2008 yılları arasında özel eğitimde öğretmen yetiştirmeyi etkileyen etmenler önderliğinde öğretmen yetiştirme için yapılan çalışmaları analiz ederek betimlemek; diğer amacı: Günümüzde Türkiye'de özel eğitimde öğretmen yetiştime konusunda yaşanan problemleri ve bu problemlerin çözümü için de öğretmen yetiştirme sürecinin ve niteliğinin arttırılmasını sağlayan yeterliliğe dayalı öğretmen yetiştirmeyi betimlemektir.	Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: özel eğitim örneği	Sertifika alıp sınıf öğretmeni olan özel eğitimcilerin lisans mezunları kadar iyi eğitim almadıklarına yönelik gözlemlere ulaşılmıştır. Ayrıca bu öğretmenlerin geçici olarak çalıştırılması ya da öğretmenlere çok daha kapsamlı bilimsel yaklaşım temelli kurslarla eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu öğretmenler problemli davranışlara çözüm üretme, doğru eğitim tekniklerini kullanma ve değerlendirme alanlarında sıkıntı yaşamaktadırlar.
Çetin, Ç. 2004	Ankara il merkezinde ZEB'lerle çalışan eğitim okulları ve özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan 87 öğretmen	Özel eğitim alanında çalışmakta olan farklı meslek grubundaki eğitimcilerin yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesi	Özel eğitim alanı dışında bir bölümden mezun olan ama sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin özel eğitime özgü öğretim yöntemlerini kullanma, öğrencilerin performanslarını belirleme, problemli davranışlarla başa çıkma konularında güçlük yaşadıkları tespit edilmiştir.

Görüldüğü üzere herhangi bir meslek grubuna ait öğretmenlerin özel eğitim meslek kurumlarında yaşadıkları güçlükleri tespit eden bir çalışmaya rastlanmasa da araştırma konusuna yakın çalışmalar olduğu düşünülmektedir. Bulgular sonucunda mezun olunan alanın öğretim sürecinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Özel eğitim alanı dışında farklı bir alanın eğitim fakültesi programlarından mezun olan öğretmenlerin eğitim bilimleri derslerinde öğrendikleri öğretim bilgilerini zihinsel engelli bireylere yönelik öğretim sürecinde kullanamadıkları belirlenmiştir. Bu duruma bağlı olarak öğrencilerin öğrenme yöntemleri, öğrencileri değerlendirme, materyal hazırlama gibi öğretimsel süreçlerde sıkıntı yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Bu bulgulara özel eğitim alanı lisans programından mezun fakat lise kademesinde deneyimi olmayan zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri de dahildir. Bununla ilgili olarak lise kademesinde görev yapan sınıf öğretmenleri tüm bulgularda da aynı sıkıntıları yaşadıkları tespit edilmiştir. Oysaki özel eğitim meslek ve uygulama okullarında meslek öğretmenleri bir haftalık eğitim periyodunun (30 saat) neredeyse yarısında (12-14 saat) derse katılmaktadır. Özel eğitim alanında güçlük yaşayan öğretmenler asıl meslek öğretmenleridir. Bu çalışma da meslek grubu öğretmenleri arasında Konaklama ve Seyahat Hizmetleri alanı öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında yaşadıkları güçlükleri belirleyen bir çalışma olarak ilki temsil etmektedir. Yaşanılan güçlükler diğer alanlar için de genellenebilir nitelik taşımaktadır.

Araştırma hem bir problemin tespitine yönelik hem de bir eğitim modeli önerisine yönelik olduğundan kullanılan eğitim modeli ile ilgili çalışmalar da incelenmiştir. Zihinsel engelli bireylere beceri öğretiminde kullanılan yöntemlerle ilgili araştırmalar incelendiğinde şu araştırmalara rastlanmıştır:

Özbey ve Diken (2010) çalışmasında, zihinsel engelli bireylere mesleki becerilerin öğretimi ile ilgili araştırmaların gözden geçirilmesi ile ilgili alan yazın taraması çalışmasında 1990-2010 yılları arasında 25 araştırmaya ulaşılmış olup bu araştırmaların neredeyse tümünde Yanlışsız Öğretim Teknikleri kullanılmıştır. Araştırmaların hepsi, öğretim tekniklerinin etkililiği ve verimliliğini araştıran çalışmalardan oluşmaktadır.

Değirmenci (2010), zihinsel yetersizliği olan bireylere beceri öğretiminde kullanılan tekniklerden birisi olan video modeli ile öğretim tekniğini kullanarak otel-kat

hizmetleri becerilerinin etkililiğini ve deneklerin video aracılığıyla sunulan hedeflenmeyen bilgi kazanım düzeylerini araştırmıştır. Aynı zamanda araştırmaya dahil edilen deneklerin öğretmenlerinin öğrencilerine otel-kat hizmetleri becerilerinde video ile model olma tekniğinin öğretimi hakkında görüşleri ve uygulama yapılan oteldeki Kat Hizmetleri çalışanlarının öğrencilerin sergilediği otel-kat hizmetleri becerilerinin niteliği ve bireylerin bu alanda istihdam edilme durumları hakkında görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma, 18-21 yaş arasındaki hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan dört birey ile gerçekleştirilmiş olup bireylerin video izletilmeden önceki becerilerinin ve izletildikten sonraki becerilerinin incelenmesinde video ile model olma tekniğinin etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Değirmenci, 2010). Bu araştırmada beceri öğretiminde en çok kullanılan beş teknikten birisi olan video ile model olma tekniği kullanılmıştır.

Kat Hizmetleri becerileri yapısı itibariyle zincirleme becerilerden oluşan, uygulamalı ve daha çok temizlik becerilerini içeren bir daldır. Bu becerileri içeren ve bu beceriler ile nerdeyse aynı nitelikte olduğu düşünülen yanlışsız öğretim teknikleri ile ilgili yapılmış araştırmalar ise aşağıdaki gibidir:

Aslan (2009), yüksek lisans tezi çalışmasında 18-22 yaş aralığında hafif ve orta düzeyde zihinsel engelli olan 3 erkek bireyde eş zamanlı ipucu ile öğretim tekniği ile elektrikli çim biçme makinesi ile çim biçme becerisinin etkililiğini araştırmış ve eş zamanlı ipucu öğretim tekniği bu beceri için etkili bulmuştur. Cihak, Kessler ve Alberto (2008), araştırmalarında elektrikli süpürge ile süpürme, cam temizleme, çay yapma, çöp atma, masa düzenleme gibi Kat Hizmetlerine dahil olabilecek becerileri ve diğer farklı alanlardaki becerilerin öğretiminde fiziksel ipucu sistemi ile öğretimini araştırmışlardır. Mechling ve Ortega-Hurndon (2007), araştırmalarında e-mail gönderme ve kâğıt havlu değiştirme becerilerinin bilgisayar temelli video ve 3 saniye bekleme süreli öğretim tekniği ile öğretimini çalışmışlardır. Yücesoy (2006), 14-17 yaş aralığında 2 kız, 2 erkek olmak üzere 4 zihinsel engelli bireyde fotokopi çekme becerisinin eş zamanlı ipucu ile öğretim tekniği ile öğretiminin etkililiği araştırmış ve etkili bulmuştur. Topsakal (2004), yüksek lisans tezi çalışmasında 16-20 yaş aralığında hafif ve orta düzeyde zihinsel engelli 3 erkek bireyde oto yıkama becerisinin hata düzeltmesi yapılarak gerçekleştirilen eş zamanlı ipucu ile öğretim tekniği ile öğretiminin etkililiği araştırmış ve etkili bulmuştur. Bozkurt (2001),

yüksek lisans tezi çalışmasında 14-17 yaş arası orta-ağır düzeyde zihinsel engelli bireylerde sabit bekleme süreli öğretim tekniği ile aperatif yiyecek-içecek hazırlama ve servis yapma becerilerinin etkililiği incelenmiş ve öğretim tekniği etkili bulunmuştur. Mitchell, Schuster, Collins ve Gassaway (2000), araştırmalarında banyo aynası, lavabo ve tuvalet temizleme becerilerinin ipucunu silikleştirme yöntemi ile öğretimini çalışmışlardır. Miller ve Test (1989), araştırmalarında çamaşır yıkama becerilerinin öğretiminde ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi ve sabit bekleme süreli öğretimin etkililiğini ve verimliliğini karşılaştırmışlardır. Araştırma bulgularında, her iki yönteminde etkili bulunması ile birlikte sabit bekleme süreli öğretim tekniğinde öğretim oturum sayısı daha az ve deneklerin öğretim sırasında hata düzeylerinin çok düşük olmasından dolayı ipucunun sistematik şekilde geri çekilmesi tekniğine göre daha verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aykut ve Varol, 2010). Cuvo, Leaf ve Borakove (1978), araştırmalarında hademelik becerilerinin ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi ile öğretimini çalışmışlardır. Kitabın modül önerisi bölümünde her bir öğretim tekniğine ilişkin detaylı literatür taraması yapılmış ve tablolaştırılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Günümüzde farklı turizm alanlarından mezun ve formasyon eğitimi almış öğretmenler yalnızca normal eğilim gösteren öğrencilere eğitim vermek üzere eğitilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olan resmi özel eğitim meslek okullarında hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilere meslek eğitimi veren meslek öğretmenleri öğretim teknikleri, değerlendirme formları oluşturma ve uygulama, materyal kullanımı, sınıf yönetimi ve problemli davranışların önlenmesi gibi birçok öğretimsel konular ve süreçler ile ilgili sıkıntı yaşamaktadırlar. Araştırmanın öncelikli amacı güçlük yaşanan konuları tespit etmek, bu problem durumlarına istinaden öğretmenlerin görüş ve önerilerini almaya yöneliktir.

Araştırmanın öncelikli amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür. Türkiye'de özel eğitim meslek okullarında görev yapan Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmenlerinin:

- Uyum-alışma süreçlerinde yaşamış oldukları güçlükleri tespit etmek;

- Özel eğitimde sınıf yönetimi ve istenmeyen davranışlarla ilgili yaşamış oldukları sıkıntıların nelerden kaynaklandığını tespitini yapmak;
- Zihinsel engelli bireylere beceri öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklerle ilgili ders işleme süreçlerinde yaşamış oldukları güçlükleri tespit etmek;
- Zihinsel engelli bireylere öğretim süresi boyunca uygulanması gereken ölçme ve değerlendirme yöntem ve formlarının kullanımında yaşadıkları güçlükleri tespit etmek;
- Mezun oldukları lisans programlarının eğitim bilimleri ile ilgili paydasında özel eğitime ayrılan payın ne derecede yeterli olduğunu tespit etmek;
- Zihinsel engelli bireylere Kat Hizmetleri beceri öğretim sürecinde kullandıkları materyalleri ve yeterliliklerini tespit etmek;
- Kat Hizmetleri becerileri için kullandıkları Konaklama Hizmetleri modülü ile ilgili görüş ve önerilerine başvurmak şeklindedir.

Araştırmanın sorun tespitine ek olarak nihai amacı ise Türkiye'de Konaklama Hizmetleri alanlarının bulunduğu özel eğitim meslek okullarında zihinsel engelli bireylere Kat Hizmetleri becerileri öğretiminde kullanabilmek için Konaklama öğretmenlerine yönelik "Yanlışsız Öğretim Teknikleri ile hazırlanmış örnek eğitim modeli önerisi" sunmaktır. Modül önerisine ait içerik Yanlışsız Öğretim Teknikleri ile Kat Hizmetleri beceri öğretimi şeklinde çalışmanın son konusunda yer almaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

YÖK'ün 2018 yılı öncesi öğretmen yetiştirmeye dayalı eğitim bilimleri müfredatı incelendiğinde neredeyse tüm dersler normal eğilim gösteren bireyleri yetiştirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bölümü ile ilgili eğitim fakültelerini bitiren meslek öğretmenleri yalnızca normal meslek ve teknik liselerde görev almakta iken; 2012'den itibaren engelli bireylerin de engel gruplarına ve düzeylerine uygun olarak açılan meslek okullarında da görev almaya başlamışlardır. Bu durum zihinsel engelliler için kullanılacak beceri öğretim yöntemlerinin de farklı olacağı durumunu beraberinde getirmektedir. YÖK'ün 30.05.2018 tarihinde güncellenen müfredatta değişikliğe bakıldığında ise "Özel Eğitim ve Rehberlik" dersinin "Özel Eğitim ve

Kaynaştırma" ile "Okullarda Rehberlik" şeklinde zenginleştirildiği ve güncellendiği görülmektedir (Yüksek Öğretim Kurulu, [YÖK], 2018). Fakat özel eğitim meslek kurumlarında zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitim sürecinde içerik daha zengin olmalıdır. Mesleki eğitim sürecinin de verimli olabilmesi yalnızca öğretmenlerin özel eğitim alanı ile ilgili bilgi donanımının sağlam olması ile mümkündür. Lisans programlarında öğretilen eğitim bilimleri derslerine özel eğitim alanı ile ilgili olarak hangi konularda dersler eklenerek zenginleştirilebileceği işin mutfağında olan öğretmenlerin görüş ve önerilerini ortaya koymakla mümkündür. Bu sebeple bu araştırma Türkiye'de özel eğitim meslek okullarında meslek öğretmenlerinin özel eğitim alanında yaşadıkları güçlüklerin neler olduğunun ortaya koyulması açısından oldukça önem taşımaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulguların öncelikle YÖK'ün eğitim bilimleri müfredat içeriğini yeniden gözden geçirebilmesi; özel eğitim alanında yeni düzenlemeler ve güncellemeler yapabilmesi yolunda ışık tutacağı düşünülmektedir. Çünkü elde edilen bulgular, öğretmen yetiştiren fakültelerin lisans programlarından mezun ve kurumlarda bizzat uygulama yapan öğretmenlerin görüş ve deneyimlerine dayanmaktadır. Bununla birlikte MEB'in, bu tür kurumlarda görevlendireceği ve atamasını gerçekleştireceği meslek öğretmenlerinin özel eğitim alanı ile ilgili ileriye dönük alınacak tedbir ve düzenlemelere de önderlik edeceği düşünülmektedir.

Türkiye'de bulunan 147 özel eğitim meslek okulunun neredeyse üçte birinde Konaklama Hizmetleri alanı bulunmaktadır. Araştırmanın katılımcı grubunu da Türkiye'de özel eğitim meslek okullarında görev yapan Konaklama öğretmenleri oluşturmaktadır. Mesleki eğitim ve öğretim sürecinde yaşanan güçlüklerin belirlenmesiyle ortaya çıkan çerçevenin neredeyse diğer 17 meslek alanı için de aynı olacağı düşünüldüğünden ülke bazında genellenebilir nitelik taşıyan bir araştırma olduğu düşünülmektedir. Ayrıca hafif düzeyde zihinsel engelli bireylere mesleki eğitim veren bu tür kurumlarda 18 meslek alanının herhangi birinde bu türde geniş çaplı bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırmada Konaklama Hizmetleri öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylere beceri öğretiminde kullandıkları materyallere ilişkin elde edilen bulgular turizm alanına dair diğer dallarda da öğretilecek beceriye göre tasarlanıp uyarlanabilir nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitimde kullanılan Konaklama Hizmetleri dalı modülüne dair öğretmenlerin görüş ve önerilerine ilişkin bulgular, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü'nün ilgili biriminin modül içeriğine dair ileriye yönelik alacağı önlem ve düzenlemeler konusunda liderlik edeceği beklenmektedir. Ayrıca elde edilen bulgular ışığında diğer dalların modül içeriklerinde de düzenlemeler ve uyarlamalar yapılabileceği düşünülmektedir.

Zihinsel engelli bireylere özgü beceri öğretiminde kullanılan tekniklere ilişkin yapılan literatür taraması sonucunda Yanlışsız Öğretim Teknikleri'nin tamamı etkili bulunduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında, Türkiye'de özel eğitim meslek okullarında Konaklama Hizmetleri alanında mesleki eğitim veren Konaklama öğretmenlerinin Kat Hizmetleri becerileri öğretim sürecinde kullanabilecekleri bir eğitim modeli önerisi tasarlanmıştır. En çok kullanılan ve uygulamalı olarak öğretilen Kat Hizmetleri becerileri arasından seçilen beceriler yanlışsız öğretim tekniklerine göre işlenmiştir. Öğretilen her beceri oturumunun sonunda da ölçme değerlendirme formları geliştirilmiş olup öğretim oturumu baştan sona bu şekilde düzenlenmiştir. Çalışma hem sorun tespiti özelliği hem de yeni bir eğitim modeli önerisi sunması sebebiyle önem arz ettiği düşünülmektedir. Ayrıca eğitim modeli önerisi olarak sunulan yanlışsız öğretim teknikleri ile öğretim modelinde zihinsel engelli bireylerin bireysel farklılıkları da göz önünde bulundurulduğu için öğretimi bireyselleştirme amacına da hizmet etmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada Yanlışsız Öğretim Teknikleri ile öğretim yönteminde bulunan sekiz farklı tekniğin tümü kullanılmıştır. Tekniklere göre seçilen sekiz Kat Hizmetleri becerisi ise mesleki eğitim sürecinde uygulama aşamasında diğerlerine göre daha çok önem arz ettiği düşünülen ve sektörde de diğerlerine göre daha sık kullanılan ve aranan beceriler arasından seçilmiştir. Bu sebeple Kat Hizmetleri beceri modüllerinde bazı modül ve beceriler ele alınmamıştır. Örnek verilmesi gerekirse oda temizleyici yardımcısı yeterlilik modüllerinde oda; banyo ve yatak temizleme modülleri olarak üç farklı modül bulunmaktadır. Yanlışsız Öğretim Tekniklerinden birisi olan eş zamanlı ipucu ile öğretim tekniği ile öğretim, banyo temizleme modülünden klozet temizliği becerisi seçilerek ele alınmış ve işlenmiştir. Bu

becerinin ve bu beceri gibi diğer seçilen becerilerin diğer yedi teknik ile de işlenmemiş olması sınırlılık arz ettiği düşünülmektedir.

Araştırma Türkiye genelinde yapıldığı için araştırmacının yaşadığı ve ulaşabildiği yerde 2 kişiyle yüz yüze görüşme yapılmış; geriye kalan 23 kişi ile telefonda not alarak ve 2 kişi ile de e-mail yoluyla yanıtlar alınmıştır. Elektronik mail yoluyla alınan cevaplarda soruların açık uçlu olmasından dolayı bazı sorularda kısa ve yüzeysel cevaplar alındığı görülmüştür. Bu da araştırmanın bir başka sınırlılığını oluşturmaktadır.

Araştırmanın katılımcı grubu 48 Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni ile sınırlıdır. Araştırmaya yalnızca 27 öğretmen katılımda gönüllü olmuştur. 21 öğretmenin bir kısmından hiç dönüt alınamamış, diğer bir kısmından ise gönülsüz oldukları beyanı dönütü alınmıştır. Bu sebeple araştırmaya katılmayan 21 öğretmenin görüş ve önerileri alınamamış; yaşadıkları sıkıntıların tespit durumuna ilişkin bulgular elde edilememiştir. Türkiye genelinde özel eğitim meslek okullarında görev yapan tüm Konaklama ve Seyahat Öğretmenlerini kapsayamamıştır.

1.4. Özel Eğitim ve Genel Tanımlara İlişkin Kavramsal Çerçeve

Farklı sebeplerle bireysel ve gelişimsel özelliklerinden ötürü eğitsel yeterlilikleri açısından yaşıtlarından beklenilen düzeyden kayda değer farklılıklara sahip olan birey özel eğitime ihtiyacı olan birey özel eğitime ihtiyacı olan birey olarak tanımlanmaktadır. Bu bireylere özgü zorunlu öğrenim ise okul öncesi dönemden başlayarak ortaöğretim sürecinin sonuna kadar devam etmektedir (MEB, 2018a).

Özel eğitim, genel eğitimden içerik özelliği yönünden ayrılmaktadır. Normal eğilim gösteren çocukların kendiliğinden öğrendikleri becerilerin büyük bir çoğunluğunu yetersizlikten etkilenmiş özel eğitime gereksinim duyan çocuklara yoğun ve sistematik bir biçimde öğretmek gerekmektedir. Birçok öz bakım ve günlük becerilerini normal çocuklar ebeveynlerini taklit ederek öğrenirlerken, zihinsel yetersizliği olan çocuklar duyu organlarıyla almış olduğu uyaranları bir bütün haline getirme hususunda ve kullanabilme problemlerinden dolayı bu becerilerin öğretilmesinde özel eğitim hizmetleri devreye girmektedir. Özel eğitim yetersizlikten etkilenmiş bireylerde bu etkileri en aza indirgeyerek bireye özgü öğrenme ortamı oluşturmaktadır. Genel eğitimin özel eğitimden ayrılan bir başka özelliği ise genel

eğitimde öğretilecek davranışların içeriği ortalama olarak merkezi eğitim programları ile belirlenirken, özel eğitimde bu programların içeriğini her çocuğun kapasitesine uygun gereksinimleri belirlemektedir (, Özyürek ve Eripek, 2002).

Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitsel ve sosyal gereksinimlerini karşılamak için alanında uzmanlaşmış personel, özel eğitime özgü geliştirilmiş eğitim programları ve öğretim teknikleri, bu bireylerin bütün gelişimsel özellikleri ile akademik yeterliliklerine bakılarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitime özel eğitim denilmektedir (Akçamete, 1998).

Kaynaştırma eğitimi ise; bireysel eğitim programları ile engelli ve sağlıklı çocukların eğitim ve sosyal açıdan bir bütün halinde olmalarını sağlamaktır (Göksu ve Çevik, 2004). Özel eğitime ihtiyacı olan engelli öğrencilerle engelli olmayan öğrencilerin bir arada eğitim görmesi durumuna dayanan özel eğitim uygulamasıdır (Sucuoğlu, 2006).

1.4.1.Engel Türleri ve Özellikleri

1.4.1.1. Zihinsel Engelli Bireyler ve Sınıflandırılması

AAIDD'nin son tanımında "zekâ geriliği" ifadesine alternatif olarak günümüzde de kullanılan "zihinsel yetersizlik" ifadesine yer verilmiştir*; "*Zihinsel yetersizlik, zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda gözlenen önemli düzeyde sınırlılıkların karakterize ettiği; bilişsel, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren bir yetersizlik türüdür. Bu yetersizlik 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır" (AAIDD, 2010'dan aktaran Cavkaytar, Melekoğlu ve Yıldız, 2016). Zihinsel engelli bireylerin psikolojik ve eğitsel sınıflandırılma yöntemleri farklıdır. IQ olarak verilen zekâ sınıflandırılması grubunda psikolojik ve eğitsel olarak tanılama yapılmaktadır.

Tablo 2. Zihinsel engellilerin IQ seviyelerine göre psikolojik ve eğitsel tanılaması

IQ	Psikolojik*	Eğitsel Tanı**
70-55	Hafif	Eğitilebilir
55-35	Orta	Öğretilebilir
35-25	Ağır	Bağımlı
25-Altı	Çok Ağır	Tam Bağımlı

Not:*Segal, D.L., 2010-DSM-IV IQ seviyelerine göre psikolojik tanılama/ ** MEGEP, 2015 eğitsel tanı

İstanbul Büyükçekmece Rehberlik Araştırma Merkezi biriminin pskilojik danışmanlık ve rehberlik uzmanları ve özel eğitim öğretmenlerinin hazırladığı hafif düzeyde zihinsel engelli bireyler ve genel özellikleri ile ilgili hazırladığı yazıda şu şekilde özetlenmektedir:

Normal eğilim gösteren yaşıtlarına göre daha geç ve daha zor öğrenme durumları söz konusudur. Algıları ve kavrama özellikleri oldukça basit olmakla birlikte dikkat süreleri daha kısa ve dağınıktır (MEB-RAM, 2017). Motivasyonlarının ve ilgi sürelerinin daha kısa olmasından dolayı daha çok teşvik edilmeleri ve daha çok dikkat edilip izlenilmeleri şart konumdadır. Bu durumla ilişkili olarak iş edinmede ve bu işi sürdürmede sınırlılık yaşamaları olağan durumdadır.

Motivasyon süreleri kısa süreli olsa da içinde bulundukları etkinliği başlatabilir ve bu etkinliği en az 15-20 dakika süreyle dikkatini vererek sürdürebilmektedirler. Zekâ ile başarının doğru orantılı olması durumundan ötürü yaşıtlarına oranla daha başarısızdırlar ve bu durum daha çok okuma yazma, anlayarak okuma, temel aritmetik beceriler ve akademik kavramlar alanlarında ortaya çıkmaktadır. Sadece bir kısmı bakmadan yazabilecek konuma gelebilirken okumayı tam olarak öğrenebilen bireylerin sayısı oldukça azdır. Genel olarak öğrenmede isteksizlik konusu mevcuttur. Fakat okuma yazma ve matematiksel becerileri öğrenebilmektedirler (MEB-RAM, 2017).

Belleklerinin zayıf olmasından dolayı gördükleri, duydukları ve öğrendikleri şeyleri çabuk unutmaktadırlar. Bu sebeple sık tekrarlar ve farklı duyu organlarına hitap eden öğrenme ortamları ve öğretim teknikleri elzem durumda olmaktadır. Somut kavramları daha iyi anlamaktadırlar. Soyut kavramları anlamada ve öğrenmede zorluk yaşadıklarından dolayı zaman ve aritmetik kavramları öğrenme hususunda güçlük çekmektedirler. Ayrıca genelleme yapmakta ve öğrendikleri bilgileri ilişik durumlarına göre gruplandırmakta buna bağlı olarak öğrendiklerini kategorik olarak transfer etme konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Bir konu, durum veya nesnelerle ilgili benzerlik ve farklılık olgularını ayırt edememektedirler. Öğrendikleri bilgileri transfer etme hususunda zorluk çektiklerinden dolayı tasarım ve bilgiyi çağırma yetilerinde yetersizlik durumu söz konusudur. Olayları anlatma ve tartışma

hususunda yaşıtlarına oranla düzey olarak alt konumda bulunmaktadırlar. Ayrıca duygu ve düşüncelerini belirgin ve net bir biçimde ifade etme konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar (MEB-RAM, 2017).

Yaşıtlarına nazaran daha geç ve güç öğrendiklerinden dolayı toplumsal yaşamla ilgili kuralları da öğrenmede ve bu kurallara uyma konusunda güçlük yaşamaktadırlar. Dil ve konuşma ile ilgili becerilerinde yaşıtlarına oranla gecikmeler olduğu saptanmıştır. Temel gramer kurallarına uygun konuşabilirler, birleşik sözel kavramlarla iletişimde bulunabilirler, günlük konuşmaların üstesinden gelebilirler ancak soyut ve felsefi kavramları tartışamazlar. Görme ve işitme ile ilgili algılarında yaşıtlarına nazaran geri düzeydedirler (MEB-RAM, 2017).

Algıları, kavramları basit olduğundan ve soyut kavramları algılamada güçlük çektiklerinden ötürü genellikle kendilerinden yaşça küçük çocuklarla arkadaşlık etmektedirler. Üst düzeyde beceri gerektirmeyen el işlerini kolaylıkla yapabilmektedirler. Basit yemekler, aperatif yiyecekler hazırlama ve günlük ev işleri becerilerini kendi başlarına rahatlıkla yapabilmektedirler. Fazla beceri istemeyen veya yarı beceri gerektiren iş ve mesleklerde başarılı olabilirler. Kendi hayatlarını kendi başlarına kazanabilecek basit düzeydeki becerilere dâhil olan işlerde çalışabilmektedirler. Yetişkin bir birey olduklarında ise kısmen ya da bütünüyle yaşamlarını devam ettirebilecek düzeyde iş ve mesleki beceriler edinebilmektedirler. Kendi başlarına alışverişlerini yapabilmektedirler. Para değişimi becerisini doğru olarak yapabilirlerken parayı ekonomik olarak kullanma konusunda yardıma ihtiyaç duymaktadırlar (MEB-RAM, 2017).

Yaşadıkları şehirden bir yerden başka bir yere kendi başlarına gidebilmektedirler. Bisiklet, paten gibi eşgüdüm arz eden araçları kullanabilmektedirler. Telefon veya yazılı iletişim araçlarını rahatlıkla kullanabilmektedirler fakat anlatım düzeyleri oldukça basit durumdadır. Soyut veya günlük olayları yazma konusunda problemler yaşamaktadırlar. Başkalarıyla işbirliği ve yarışma ilişkilerinde bulunmakla birlikte sosyal ve yaratıcılık içeren etkinliklere az da olsa katılım sağlamaktadırlar. Fakat karmaşık planlama, dikkat ve düzenleme arz eden etkinlikleri sürdürme konusunda zorluk çekmektedirler (MEB-RAM, 2017).

1.4.1.2. İşitme Yetersizliği Olan Bireyler

İşitme kaybı, sesi duyma ve anlama yetisinin kısmen ya da tamamen bozulması durumudur. İşitme kaybı sebebi kalıtsal, çevresel, yapısal ya da bir hastalık sonucunda belirebilmektedir. İşitme kaybı çok hafif düzeyden çok ileri düzeye kadar farklılık gösterebilmektedir. Günlük yaşamdan örnek verilmesi gerekirse: "fısıltı ile konuşma 20-25 dB, normal şiddette konuşma 55-60 dB, yüksek sesle konuşma 70-75 dB, trafik gürültüsü 90-95 dB, jet motor gürültüsü 120-140 dB" düzeyindedir. Normal ve sağlıklı bir insan kulağı, 20-20 000 Hertz frekansta ve 0-120 dB şiddet seviyelerindeki sesi algılayabilecek kapasitededir (Avcıoğlu, 2017).

Tablo 3. İşitme kayıplarının sınıflandırılması

İşitme kaybının derecesi (dBHL)	
10-15	Normal işitme
16-25	Çok hafif derecede işitme kaybı
26-40	Hafif derecede işitme kaybı
41-55	Orta derecede işitme kaybı
56-70	Orta ileri derecede işitme kaybı
71-90	İleri derecede işitme kaybı
91 dB ve üstü	Çok ileri derecede işitme kaybı

Kaynak: (MEB, 2015a: 3)

İşitme engelli öğrencilerin; duyma yetisinin kayıp derecesine, işitme kaybı yaşamaya başladığı yaşa, kullandığı dil ya da iletişim yöntemine (konuşma, işaret dili ya da dudak okuma), kullandığı işitme cihazı ya da kullandığı ses hacmini arttıran sistemlere göre farklı düzenleme ortamlarına gereksinimleri vardır (The National Institute on Deafness and Other Communication Disorders [NIDCD], 2018).

1.4.1.3. Görme Yetersizliği Olan Bireyler

Görme engeli durumu hayatın farklı dönemlerinde geçirilen bir hastalık, yaşanılan kaza gibi nedenlerle ya da doğuştan getirilen özelliklerle var olabileceği gibi doğum anındaki istenmeyen gelişmeler sonucu da olabilmektedir. Görme engelli bireyler çevrelerini algılama ve bilgi toplama faaliyetlerinde sağlam olan duyularından faydalanmaktadırlar. Bu bireyler dokunma duyularından oldukça geniş bir şekilde

yararlanmaktadırlar. Bu duyunun kullanılabilmesi ise bu bireylere alanında uzman personellerin uygun eğitim ortamlarında ve uygun özel eğitim yöntemleri öğretim sağlaması ile mümkün olmaktadır. Görme engelli bireylerin algılama ve bilgi toplama faaliyetlerinde bir başka duyu organı ise işitmedir. Sosyal ilişkilerini güçlü tutmada işitme duyusunun önemi büyüktür. Eğitsel olarak bir tanım gerekirse: eğitimde dokunma ve işitme ile ilgili araçlara gereksinim duyan kişi olarak tanımlanması mümkündür (Gürsel, 2017).

1.4.1.4. Ortopedik Engelli Bireyler

İskelet, kas ve eklemlerde var olan hastalık, bozukluk ve yetersizlikten ötürü bireyin eğitim ve öğrenme ortamındaki performansın ve sosyal olarak uyum durumunun olumsuz şekilde etkilenmesi olarak tanımlanmaktadır (Şahin ve Erkal, 2012).

1.4.1.5. Dil ve Konuşma Yetersizliği Olan Bireyler

İnsan diğer insanlarla bilgi, haber, duygu, düşünce ve isteklerini aktarmak, onlarla bilgi alışverişi içinde olmak için içinde yaşadığı toplumun dilini kullanmaktadır. İnsanın hayatında önemli bir yere sahip olan konuşma yetisinde bir bozukluğun meydana gelmesi bireyin toplum içinde ciddi sorunlarla karşılaşmasına sebebiyet vermektedir. Konuşmanın anlaşılır olması için bazı nitelikler taşıması gerekmektedir (Cavkaytar, 2017). Bunlar: sade ve yalın bir anlatım, telaffuz, dil bilgisi, konuşma esnasındaki hız, duraklama, ses tonundaki yükselme ve alçalmalar, ses gücü, beden dilinin aktif kullanımı kriterleridir. Dil ve konuşma güçlüğü "konuşmanın akışı, ritmi, tizliği, vurguları, ses birimlerinin çıkarılışı, telaffuzu ve anlamında bozukluk bulunması" olarak tanımlanmaktadır (Tekinarslan, 2017).

Dil ve konuşmayla ilgili bozukluk durumları da birbirinden farklıdır. Bir kişi diğer insanları anlamakta, düşüncelerini aktarma aşamasında güçlük yaşıyorsa bu dil bozukluğudur. Eğer bir kişi sesleri doğru ve akıcı şekilde telaffuz edemiyorsa, konuşması yeterli hızda değilse veya sesiyle ilgili sorunları var ise bu da konuşma bozukluğudur (Cavkaytar, 2017). Fakat dil ve konuşma bozuklukları, ikisi birlikte görülebileceği gibi birbirinden ayrı şekilde de ortaya çıkabilmektedir. Her iki durumda da bir dil ve konuşma terapisti tarafından yapılacak ölçümler sonucunda uygulanacak tedavi programı ile dil ve konuşma bozuklukları bu sayede tedavi edilebilecektir (Doğangün, 2008).

1.4.1.6. Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013), özel öğrenme güçlüğü olan bireyleri "… zekası normal ya da normalin üstünde olan bireylerin, standart testlerde, yaş, zeka düzeyi ve aldığı eğitim göz önünde bulundurulduğunda, okuma, matematik ve yazılı anlatımının beklenenin önemli ölçüde altında olmasıyla tanısı konulan bir bozukluktur." şeklinde ifade etmiştir (Penesetti, 2018). Tanımlanan bozukluğun bireyin yapısı ile ilişkili olduğu ve merkezi sinir sistemindeki fonksiyonel bir bozukluğa dayandığı varsayılmaktadır (Uysal, 2013). Bu duruma ek olarak kendini idare etme, sosyal algılama ve etkileşim problemleri de bu durumla birlikte görülebilmektedir. Özel öğrenme güçlüğü geniş kapsamlı bir terimdir ve içerisinde çok sayıda sorunu içermektedir. Okuma sorunları başlığında disleksi (dyslexia), yazı sorunları için disgrafi (disgraphia), matematik sorunları için ise diskalkuli (dyscalculia) terimleri kullanılmaktadır (Penesetti, 2018).

1.4.1.7. .Duygusal, Davranışsal ve Sosyal Uyum Güçlüğü Olan Bireyler

1.4.1.7.1. Duygusal uyum güçlüğü yaşayan birey

Sağlık durumu, zihinsel ve duyusal ölçümlerle açıklanamayan, kendi iç dünyasıyla ve çevresindeki diğer insanlarla dengeli ve tatmin edici sosyal bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme hususunda zorluklar yaşayan bireydir. Ayrıca bu birey, genellikle derin bir mutsuzluk ve depresyon durumu içerisinde olup bireysel ya da okula dair sorunları ile ilgili korku, tırnak yeme, parmaklarını emme ve buna benzer fiziksel belirtilerden en az bir ya da birden fazlasının uzun vadeli olarak meydana gelmesi sebebiyle eğitime dair performansının ve sosyal uyumunun negatif olarak etkilenmesi durumunu yaşamaktadır (Deniz, Yorgancı ve Özyeşil, 2009).

1.4.1.7.2. Sosyal uyum güçlüğü yaşayan birey

"Madde bağımlılığı, yetersiz beslenme, göç, suç işleme, suça yönelme, çalışma, ihmâl, istismar ve terk edilme" gibi olumsuz yaşam koşullarından ötürü bireyin eğitim performansının ve sosyal uyum durumunun negatif şekilde etkilenmesine maruz kalan bireydir (Eripek, 2002).

1.4.1.8.Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan Bireyler (Otizm)

Otizm, hayatın erken dönemlerinde kendini gösteren ve hayat boyu devam eden sosyal ilişkiler, iletişim, davranış ve bilişsel gelişme durumunda gecikme ve sapma gibi özelliklerle beliren nöropsikiyatrik bir bozukluktur. Yaygın gelişimsel bozuklukların en çok bilineni otizm -infantil otizm- olup sosyal etkileşimde, konuşmaya dayalı iletişimde bozukluklar ve tekrarlanan stereotipik davranış örüntüsü mevcut bulunmaktadır (Özkaya, 2013).

1.4.1.9. Özel Yetenekli (Üstün Zekalı) Bireyler

Üstün zekalı (özel yetenekli) bireyler zeka, yaratıcılık, sanat, liderlik yeterliliği, motivasyon ve özel akademik alanlarda akranlarına nazaran üstün düzeyde performans gerektiren bireydir (Bilgili, 2000).

1.4.1.10. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) Yaşayan Bireyler

DEHB yaşayan bireyler yaşına ve o yaştaki gelişim düzeyine ait olmayan "dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, hiperaktivite ve dürtüsellik" gibi belirtileri en az iki ortamda ve altı ay süre ile gösteren ve bu özellikleri yedi yaşına gelmeden ortaya çıkan bu sebeple özel eğitimle ilgili hizmetlere gereksinim duyan bireylerdir (Erdoğan-Bakar, Soysal, Kiriş, Şahin ve Karakaş, 2005).

1.4.2. Özel Eğitim Meslek Okulları

İlköğretim eğitimini bitirdikten sonra, genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına başlayamayacak durumda olan hafif düzeyde zihinsel engeli veya otizmi olan bireyler ile görme ve işitme yetersizliği olan öğrenciler için özel olarak özel eğitim meslek okulları açılmaktadır. Atölye ve laboratuarlarda uygulamalı meslek derslerinde sınıf mevcudu en fazla 10 kişiden oluşmaktadır. Bu tür kurumlarda akademik dersler görme, işitme veya zihinsel engelliler sınıf öğretmeni tarafından işlenmektedir. Meslek dersleri ve özel yetenek gerektiren dersler ise alan öğretmenleri tarafından sınıf öğretmenleri eşliğinde aynı ortamda işlenmektedir. Programların süresi dört yıldır. İlk yılda öğrencilerin ilgi ve kapasitelerini keşfetmek ve alanları tanıtmak için akademik bilgi ve beceriler ile uygulamalı iş eğitimi çerçevesinde atölyelerde gerekli olan temel bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır. Programın geriye kalan dönemlerinde ise bireyler ilk yılın sonunda seçtiği bölümle ilgili mesleki eğitim almakta ve yetiştirilmektedirler (ÖEHY, Md:32, 2018). Programlardan mezun olan eğitimini tamamlayan öğrencilere Özel Eğitim Meslek

Okulu Öğrenim Belgesi verilmektedir. Milli Eğitim Resmi İstatistikleri 2019 verilerine göre; 147 tane Özel Eğitim Meslek Okulu III. Kademe, 12506 öğrenci ve 2870 öğretmen bulunmaktadır (Milli Eğitim İstatistikleri, 2018).

Tablo 4. MEB Özel eğitim meslek okullarında verilen mesleki eğitim programları

1- El Sanatları Teknolojisi	10- Motorlu Araçlar Teknolojisi
2- Gıda Teknolojisi	11- Seramik ve Cam Teknolojisi
3- Güzellik ve Saç Bakım	12- Tarım Alanı
4- İnşaat Teknolojisi	13- Tekstil Teknolojisi
5- Kimya Alanı	14- Tesisat Teknolojisi ve İklimlendirme
6- Konaklama Hizmetleri	15- Yiyecek İçecek Hizmetleri
7- Matbaa Teknolojisi	16- Bilişim Teknolojileri
8- Metal Teknolojisi	17- Büro Yönetimi
9- Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	18- Giyim Üretim Teknolojisi

Kaynak: (MEB, 2018b).

1.4.2.1. Yiyecek-İçecek Hizmetleri Alanı

Yiyecek İçecek Hizmetleri alanı programında yer alan tanıma göre: "Yiyecek İçecek Hizmetleri Alanı; mutfak, servis ve bulaşık dallarına ait bilgi, beceri, tutum ve iş alışkanlıklarına sahip meslek elemanlarının yetiştirmesine yönelik eğitim verilen bir alan" olarak belirtilmiştir. Ayrıca engelli bireylerin beslenme, temizlik ve yemekte görgü kuralları, basit yemekler ve aperatifler pişirme, hazır ürünlerin yapılması ve servis edilmesi ile ilgili beceriler kazandırılması amaçlanmaktadır (MEB, 2018a).

1.4.2.1.1. Mutfak dalı

Bu dalda hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylere "temel tahıl tatlıları hazırlayıcısı, temel sütlü tatlıları yardımcısı, hamur hazırlayıcı, kurabiyeci, gözlemeci, pideci, ekmekçi, simitçi, pizzacı, erişte hazırlayıcı, kek hazırlayıcı, sebzeleri pişirmeye hazırlayıcı" yeterliliklerinin kazandırılması hedeflenmektedir (MEB, 2018a).

1.4.2.1.2. Servis ve bulaşık dalı

Servise hazırlık, servis yapma, hesabın takdimi ve tahsili ile ilgili mesleki becerileri kazandırma kapsamında verilen eğitim ve öğretim dalıdır. Bu dalın amacı zihinsel yetersizliği olan bireylere*;* "servis ön hazırlayıcısı, taşıyıcı boş toplayıcı, servis elemanı yardımcısı, içecek hazırlayıcı, içecek servisçisi, oda servis ofisi düzenleyicisi, elde bulaşık yıkayıcı, makinede bulaşık yıkayıcı, bulaşıkhane temizleyicisi" gibi mesleki becerilerin kazandırılmasını hedeflemektedir (MEB, 2018a).

1.4.2.2. Konaklama Hizmetleri Alanı

Konaklama Hizmetleri alanı mesleki öğretim programın amacı; zihinsel yetersizliğe sahip ortaöğretim kademesine erişmiş öğrencilerin aktif olarak rol alabilecekleri, uyum ve beceri bakımından basit ve rutin işgücü ile ilgili görevlere dâhil olan bir eğitim programı oluşturarak zihinsel engelli öğrencilerin topluma faydalı bireyler olmalarını sağlamaktır. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün sunmuş olduğu Konaklama Hizmetleri modüllerinde ilgili sektörün beklentilerine yanıt vermek üzere iş analizleri yapılmıştır. Konaklama Hizmetleri programının içerisinde bireye kazandırılması hedeflenen karmaşık ve fazla basamaktan oluşan beceriler daha az ve öğretilmesi basit basamaklara bölünmüştür. Konaklama Hizmetleri Alanı; Ön Büro ve Kat Hizmetleri dallarına ait mesleki becerileri ve yeterliliklerini kazandırmayı amaçlayan bir eğitim öğretim programıdır (MEB, 2018b).

Kat Hizmetleri becerileri için yetiştirilen eleman konaklama tesislerinde, kat hizmetleri, konuk hizmetleri, ilgili bölümün temizlik ve düzenine ait konularda mesleki beceriler kazandırmaya yönelik eğitim ve öğretim verilen daldır. Kat hizmetleri dalının amacı ise: zihinsel yetersizliğe sahip olan bireylere; "çamaşırhane elemanı yardımcısı, malzeme taşıyıcısı, oda temizleyicisi yardımcısı, temizlik görevlisi yardımcısı, havlu dağıtıcısı" yeterliliklerinin kazandırılması amaçlanmıştır (MEB, 2018b).

Ön büro dalı: konaklama tesisleri, konukların karşılanması ve uğurlanması, konuk ihtiyaçları ve kayıtları ile ilgili mesleki beceriler kazandırmaya yönelik mesleki eğitim verilen daldır. Bu dalın amacı: zihinsel yetersizliğe sahip olan bireylere;

bagaj, santral, vestiyer ve danışma görevlisi yardımcılığı yeterliliklerinin kazandırılması hedeflenmektedir (MEB, 2018b).

Tablo 5. Özel Eğitim Meslek Okulları Konaklama Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri Dalı Becerileri

2015-2018 yılları arası	**2018 Ekim ayı ve sonrası (Güncel)**
A) Çamaşırhane Elemanı Yardımcısı	**A) Çamaşırhane Elemanı Yardımcısı**
A1) Kişisel Bakım Yapma	Kaldırılmıştır.
A2) Kirli Çamaşırları Sevk Etme	A1) Kirli Çamaşırların Sevk Edilmesi
A3) Çamaşırları Ütüleme	A2) Çamaşırları Ütüleme
A4) Çamaşırları Düzenleme	A3) Çamaşırları Düzenleme
	A4) Çamaşır Yıkama ve Kurutma (yeni)
B) Malzeme Taşıyıcısı	**B) Malzeme Taşıyıcısı**
B1) Kişisel Bakım Yapma	Kaldırılmıştır.
B2) Kat Malzemelerini Dağıtma	B1) Kat Malzemelerini Dağıtma
C) Oda Temizleyicisi Yardımcısı	**C) Oda Temizleyicisi Yardımcısı**
C1) Kişisel Bakım Yapma	Kaldırılmıştır.
C2) Çöp Toplama	Kaldırılmıştır (Oda Temizliğinin içinde)
C3) Banyo Temizleme	C1) Banyo Temizleme
C4) Yatak Düzenleme	C2) Yatak Düzenleme
C5) Oda Düzenleme	C3) Oda Temizleme
D) Meydan Yardımcısı	**D) Temizlik Görevlisi Yardımcısı**
D1) Kişisel Bakım Yapma	Kaldırılmıştır.
D2) Yüzey Temizleme	D1) Yüzey Temizleme
D3) Genel Alan Temizliği	D2) Genel Alan Temizliği
	E) Havlu Dağıtıcısı (yeni)
	E1) İş Öncesi Hazırlık Yapma
	E2) Havlu İşlemlerini Yapma

Kaynak: (MEB, 2015b; MEB, 2019).

2. ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLER İÇİN BECERİ ÖĞRETİMİ

Zihinsel engelli bireyler normal eğilim gösteren bireylerden daha farklı öğretim yöntemlerine ihtiyaç duydukları için bu bireylere özgü beceri öğretim yöntemleri kullanılmaktadır. Yapılan literatür taramasında zihinsel bireylere özgü öğretim yöntem ve tekniklerinin geleneksel yöntemlere göre daha etkili olduğu görülmüştür (Parrot, Schuster, Collins ve Gassaway, 2000; Singleton, Schuster ve Ault, 1995). Araştırmalar incelendiğinde zihin özürlü çocuklara doğrudan iş olanağı sağlayan mesleki becerilerin öğretildiği araştırma sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Yanlışsız öğretim teknikleri ile Kat Hizmetleri becerileri eğitim modülü önerisi için ve diğer özel öğretim yöntemleri için gerekli olduğu düşünülen konu ve kavramların aktarılmasının daha verimli olacağı düşünülmüştür. Bu sebeple bir beceriyi basamaklarına ayırma, analiz yapma, beceri öğretiminde kullanılan pekiştireç tanımları ve türleri, performans belirleme yöntemleri ve zihinsel engelli bireylere özgü beceri öğretim yöntemlerinin neler olduğu konuları ele alınmıştır.

2.1. Beceri Öğretimi ve Pekiştirme Kavramı

Pekiştirme, bir davranışı izleyen ve ileride de o davranışı sergileme ihtimalini arttırmak amacıyla ortama hoşnut his veren uyaran eklenmesi veya ortamda bulunan olumsuz bir uyaranın yok edilmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Olumlu pekiştirme ve olumsuz pekiştirme olarak iki çeşit pekiştirme bulunmaktadır (Kerr ve Nelson, 2002). Bir davranışın devamında ortama bir uyaranın dâhil olmasıyla o davranışın ileride tekrarlanma olasılığının arttırılmasına olumlu pekiştirme denilmektedir. Olumlu pekiştirmede bahsedilen uyarana pekiştirici uyaran veya pekiştireç adı verilmektedir. Genellikle okullarda olumlu pekiştireçler kullanılarak olumlu pekiştirme yapılmaktadır. Yıldızlı not, övgüler, gülümseme, bireye hoşlandığı bir nesneyi verme şeklinde örnekler olumlu pekiştireçlere örnek verilebilir (Temel, 1997).

Olumlu pekiştirmede kullanılan birincil pekiştireçler ve ikincil pekiştireçler olmak üzere iki tür pekiştireç vardır. Birincil pekiştireçler insanların fiziksel ve içsel gereksinimlerini karşılayan pekiştireçlerdir. Yiyecek, su, barınma, kendini güvende hissetmek, yakınlık duygusu örnekleri birincil pekiştireçlere örnek olarak verilebilir

(Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2013). İkincil pekiştireçler, biyolojik ihtiyaçlarımızı karşılama amacı taşımayan, yaşamsal değeri olmayan fakat çocukta veya bireyde hoşnutluk duygusu uyandıran öğrenme sonucunda pekiştirici özellik kazanmış pekiştireçler olarak ifade edilmektedir. Örnek verilmesi gerekirse: ilk zamanlarda bir sorunun doğru cevabına, ödevini yapmasına, görevini yerine getirmesine aferin denilmesi çocuk için nötr bir uyaran olabilir ve bir anlama gelmeyebilir. Fakat şeker, çikolata, çocuğun sevdiği bir nesnenin hediye edilmesi, bir sinema bileti gibi ikincil pekiştireçler birincil pekiştireçlerle birlikte sunulduğunda çocuk ikincil pekiştirecin pekiştirici niteliğini anlamaktadır (Tekin-İftar vd, 2013). Kısaca ikincil pekiştireçler doğuştan bir etkisi olmayan, etkisi öğrenme ve yaşantı yoluyla kazanılan para, madalya, onaylanma gereksinimi gibi uyaranlardır (Şişman, 2017). İkincil pekiştireçler: nesnel pekiştireçler, etkinlik pekiştireçleri, sosyal pekiştireçler ve sembol pekiştireçler olmak üzere dört çeşittir.

Pekiştirme tarifeleri, olumlu veya olumsuz pekiştirmenin gerçekleşme sıklığını belirlemektedir. Pekiştirme tarifeleri arasında sürekli pekiştirmeden hiç pekiştirmemeye doğru değişiklilik gösteren aralıklı ve oranlı pekiştirme tarifeleri yer almaktadır. Kendi içinde de çeşitlenen beş çeşit pekiştirme tarifesi vardır:

Tablo 6. Pekiştirme tarifesi

1. Sürekli pekiştirme		
2. Aralıklı pekiştirme	2.1.Oran aralıklı pekiştirme	2.1.1. sabit oranlı pekiştirme (SOP) 2.1.2. değişken oranlı pekiştirme (DOP)
	2.2.Zaman (süre) aralıklı pekiştirme	2.2.1. sabit zaman aralıklı pekiştirme (SZP) 2.2.2. değişken zaman aralıklı pekiştirme (DZP)

Kaynak: (Bacanlı, 2011).

2.2. Beceri Analizi

Gelişimsel yetersizliğe maruz kalmış çocuklara, pek çok davranışı tek aşamada kazandırabilmek neredeyse imkânsız olduğundan dolayı karmaşık veya çok basamaklı davranışların kolay alt davranış ya da işlem basamaklarına ayrılması işlemine beceri analizi denilmektedir (Heward ve Wood, 2009). Beceri analizi,

öğretimin öncesinde öğrencinin performansını belirleme, öğretim sürecinde öğrencinin kaydettiği gelişme durumunu kaydetme fırsatı vererek öğretimin gidişatı hakkında öğretmenlere bilgi vermektedir (McLoughlin, Lewis ve Kritikos, 2017; Sailor ve Guess, 1983). Ayrıca öğretim sonunda da değerlendirme yapılmasına sağlamaktadır (McLoughlin vd., 2017; Siegel, 1972; Snell, 1978).

Beceri analizi oluştururken dikkat edilmesi gerekenler şunlardır: Beceri basamakları öncelikle sınırlandırılmalı ve tüm basamaklar gözlenebilir ölçütteki ifadelerle yazılmalıdır. Tüm ifadeler uygulamayı gerçekleştirecek diğer uygulayıcılar tarafından da objektif şekilde anlayabileceği şekilde olmalı; öğrencinin ne yapacağını net bir şekilde ifade eden basit ifadelerle yazılmalıdır. Öğrencinin uygulayacağı davranışa ya da beceriye odaklanmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır (Sailor ve Guess, 1983).

Psiko-motor beceriler için beceri analizi yapmadan önce uygulamacı ilk olarak beceri analizi basamaklarını nasıl oluşturacağına karar vermelidir. Beceri basamaklarını oluşturma noktasında iki tür yol bulunmaktadır: İlki: bellek yardımıyla oluşturma; ikincisi ise: beceriyi doğrudan uygulayarak ya da bizzat yaparak basamakları sıra ile yazarak oluşturma şeklinde mümkündür (Snell, 1978).

Bellekten beceri analizi yazmanın olumlu yanları şu şekilde sıralanabilir: Daha az zamana ihtiyaç duyulur; analizin her türlü ortamda gerçekleştirilmesi mümkündür ve analiz yaparken özel araç-gereçlere ihtiyaç duyulmaz. Bellekten beceri analizi yazmanın olumsuz yanı ise: bazı beceri basamaklarını atlamak olası bir durumdur.

Beceriyi bizzat gerçekleştirerek beceri analizi yazmanın olumlu yanı: tüm beceri alt basamakları bizzat uygulanarak yazıldığı için basamak atlama olasılığı yoktur. Olumsuz yanları ise; öğretilmesi hedeflenen davranışların pek çoğu sınıf ortamının dışında gerçekleşmesi sebebiyle, beceri analizini oluştururken sınıf dışında bir ortamda bulunma durumunun olması ve beceriyi doğrudan gerçekleştirmek için özel araç-gereçlere ihtiyaç duyulmasıdır (Sailor ve Guess, 1983).

Basit bir beceri analizine örnek verilmesi gerekirse araba çalıştırma becerisinin analizi incelenebilir. Çünkü çoğu zincirleme davranışta olduğu gibi herhangi bir basamaktaki davranış gerçekleştirilmediği takdirde amaç sonuca ulaşamayacaktır.

Kaldı ki kat hizmetleri dersindeki beceriler de zincirleme davranışlardan oluşmaktadır.

Öğrenci beceri analizinde yer alan bir basamakta kaldığı takdirde, beceri basamaklarındaki sıralama gözden geçirilmeli ve daha kolay ara basamaklar yazılmalıdır. Ayrıca beceri analizinin detaylılık durumu öğrencinin performans seviyesine göre değişiklik göstermektedir. Araba kullanma becerisinde bazı öğrenciler için daha az basamak yazılabilirken, bazı öğrenciler için daha çok beceri basamağına ihtiyaç duyulabilmektedir.

2.3. Zihinsel Engellilere Beceri Öğretiminde Kullanılan Öğretim Yöntemleri

Okulların amaçlarına ulaşabilmesi ancak müfredatta yer alan becerilerin ya da davranışların özel gereksinim duyan bireylere etkili bir biçimde sunulmasına bağlıdır. Etkili öğretimin sunulması ise; öğrencilerin performans seviyelerinin belirlenmesine, belirlenen performans seviyelerine göre hedef davranışların düzenlenmesine, müfredat içeriğinin amaçlara göre düzenlenerek amaçlara uygun ipuçlarının uygulanması sonucunda öğrencilerin başarılı oldukları basamaklarda pekiştireçler sunulmasına bağlı olmaktadır (Özyürek, 1991'den aktaran Diler ve Varol, 2002). Bu sebeple zihinsel engellilerde beceri öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklerin aşağıdaki gibi sıralanması mümkündür (Diler ve Varol, 2002):

Beceri Öğretim Yöntemleri
Yanlışsız Öğretim Yöntemleri
Etkinlik Çizelgeleriyle Öğretim
Video ile Model Olma Öğretimi
Söyle-Yap Uyumu Öğretimi

2.3.1.Beceri Öğretim Yöntemleri

Beceri öğretiminde, hedef davranış ya da beceri amaçlarının düzenlenmesinde tüm beceri, ileri zincirleme ve tersine zincirleme olmak üzere üç farklı yöntem kullanılmaktadır (McDonnell ve McFarland, 1988; Ferguson ve McDonnell, 1991; Varol, 1996). Bu yöntemde Kat Hizmetleri Uygulamaları becerileri ile örtüşen beceriler için yurtdışında farklı tekniklerin etkililiklerin kıyaslanması çalışmaları yapılmıştır. McDonnell ve McFarland (1988), halka açık çamaşır makinesi kullanma

ve çamaşır tozu alma aracını kullanma becerilerinin öğretiminde; Ferguson ve McDonnell (1991), mini marketteki alış veriş maddelerini bölümlerine yerleştirme becerisinin öğretiminde tüm beceri yöntemi ile ileri zincirleme yöntemini karşılaştırmışlar ve tüm beceri yönteminin hedeflenen becerilerin kazanılmasında daha etkili olduğunu sonucuna ulaşmışlardır (Diler ve Varol, 2002).

2.3.1.1. Tüm beceri yöntemi

Tüm beceri yöntemine göre amaçlar düzenlenirken, ilk olarak beceriyi öğrencinin yardımsız ve ipucuna ihtiyaç duymadan gerçekleştirmesine hizmet edecek şekilde uzun dönemli amaç belirlenmelidir. Ardından bu uzun dönemli amacı tamamlayacak şekilde, becerinin tümünü fiziksel yardım, model olma ve sözel ipucu ile gerçekleştirmeye ihtiyaç duyulan kısa dönemli amaçlar belirlenmelidir. Son olarak öğrencinin performans seviyesine göre ilk yapılandan sonra yapılana doğru ve en çok ipucuna ihtiyaç duyulandan en az ipucuna ihtiyaç duyulana doğru her bir davranış ya da beceri basamağı için öğretimsel amaçlar belirlenmelidir (Varol, 1996). Çünkü tüm beceri yöntemi ile ancak bölünemeyen davranışlar veya beceriler etkili bir şekilde kazandırılabilir. Pantolon giyme becerisi geri zincirleme yöntemi ile öğretilmesi daha uygun ve kolay iken; tuvalet yapma becerisi ise tüm beceri yöntemi ile öğretilmesi uygun bir beceridir.

2.3.1.2. İleri zincirleme yöntemi

İleri zincirleme yönteminde amaçlar düzenlenirken tıpkı tüm beceri yönteminde olduğu gibi amaçlar belirlenmektedir. Beceri basamakları birinci basamaktan başlanarak son basamağa kadar sıralanmakta; performans alımı sürecinde ve öğretim aşamasında ilk beceri basamağından başlanmakta; ilk basamak bağımsız olarak gerçekleştirilinceye kadar bir sonraki basamağın öğretimine ya da performans alımına devam edilmemektedir. Öğrencinin her bir basamaktaki beceriyi sıra ile yapmasının ardından, diğer becerinin öğretimine geçilmektedir (Varol, 1996'dan aktaran Diler ve diğerleri, 2002). İleri zincirleme yönteminin anlaşılması için yatak düzenleme becerisi örneği şu şekilde sunulabilir (Özbey, Ç. 2007):

Uzun Dönemli Amaç: Yatağını düzeltme becerisini bağımsız olarak gerçekleştirir.

1. Kısa Dönemli Amaç: Çarşafı düzeltir.

Öğretimsel Amaçlar:

a) Yataktan kalkar.

b) Yorganı uygun bir yere koyar.
c) Yastığı uygun bir yere koyar.
d) Çarşafın köşelerinden çekerek düzeltir.

2. Kısa Dönemli Amaç: Yastığı düzeltir.
Öğretimsel Amaçlar:
a) Yastığı alır.
b) Yastığı yatağın baş tarafına koyar.

3. Kısa Dönemli Amaç: Yorganı düzeltir.
Öğretimsel Amaçlar:
a) Yorganı alır.
b) Yorganın eninin iki köşesinden iki eliyle tutar.
c) Yorganı silkeleyerek düzeltir.
d) Yorganı yatağa serer.
e) Yorganın kırışık bölümlerini düzeltir.

Öğretilmesi hedeflenen tüm beceriler öğrencinin performansına ve beceriyi yapabilme seviyesine göre alt basamaklara ayrılmalıdır. Yukarıdaki örnek orta-ağır düzeyde zihinsel engelli bireye göre uygulanabilir. Hafif düzeyde bir birey için sadece numaralı olan kısa amaçlar adı ile olan beceri yönergelerinin sunulması yeterli olmakla birlikte alt davranış basamaklarına ayrılmasına, detaylandırılmasına gerek yoktur.

2.3.1.3. Tersine zincirleme yöntemi

Bu yöntemde tersine zincirleme yaklaşımına göre beceri analizi yapılan davranış basamakları yapılış sırasına göre en sondan başlayarak ilk yapılana doğru sıralanmaktadır. Performans alımında ve öğretiminde de en son işlem basamağından başlanır, başarı ile yaptıktan sonra bir önceki basamağın öğretimine geçilmektedir. Tersine zincirleme yöntemi her beceri için uygun olmayabilir fakat bu yöntem ile bazı mesleki becerilerin öğretiminde daha olumlu sonuçlar alınmıştır (Varol, 1996). Bunun sebebi öğrencinin başlangıçta sergilemesini beklediğimiz becerinin ya da davranışın çok az sayıda işlem basamaklarının olması, başarıya ulaşmasının kolay olması ve bir sonraki basamakların öğretimi yapılırken bir önceki basamaklarda davranışı bağımsız yaptığı işlem basamaklarını da tekrarlamasından dolayı olduğu düşünülmektedir.

Tersine zincirleme yaklaşımı ile elektrikli süpürge kullanımı becerisi analizi örnek olarak sunulması gerekirse (Özbey, Ç. 2007).

1. Elektrikli süpürgeyi yerine koyar.
2. Elektrikli süpürgenin kablosunu toplar.
3. Elektrikli süpürgenin kablosunu prizden çeker.
4. Elektrikli süpürgenin kapama düğmesine basar.
5. Elektrikli süpürgenin başlığını yere bırakır.
6. Elektrikli süpürgenin başlığını ileri geri götürür.
7. Elektrikli süpürgenin başlığını yere değdirir.
8. Elektrikli süpürgenin açma düğmesine basar.
9. Elektrikli süpürgenin fişini prize takar.
10. Elektrikli süpürgenin kablosunu yerinden çeker.
11. Elektrikli süpürgeyi halının üzerine getirir.

Öğretimsel amaçlarda beceri çeşidine uygun olarak beceri öğretiminde kullanılan bu üç teknikten birine uygun olarak yapılabilir.

2.3.2. Yanlışsız Öğretim Yöntemleri

Yanlışsız öğretim yöntemi, geleneksel yöntemlere kıyasla hata düzeyinin düşük olması, öğrenenin daha fazla pekiştireç alması, öğrenen ile öğreten arasında pozitif bir etkileşim kurulması sebebiyle öğretim esnasında istenmeyen davranışlarla daha az karşılaşılmasına dayanan bir öğretim yöntemidir (Tekin-İftar vd., 2013). Araştırmanın modül önerisi ile ilgili kısmı tamamen bu teknikleri kapsadığından daha detaylı bilgiler modül başlığında sunulmuştur.

2.3.3. Etkinlik Çizelgeleriyle Öğretim

Etkinlik çizelgeleri, Amerika Birleşik Devletleri'nde Princeton Çocuk Gelişimi Enstitüsü'nde (Princeton Child Development Institute-PCDI) Lynn McClannahan ve Patricia Krantz tarafından geliştirilmiş bir öğretim uygulamasıdır. Otizmli ve ileri derecede yaygın gelişim bozukluğu olan bireylerin eğitiminde kullanılan bir etkinliğe ait alt davranış basamaklarını yerine getirilmesi için uyaran niteliği taşıyan bilimsel dayanaklı kelime veya resim setlerinden oluşan görsel destekli eğitim setleridir (McClannahan ve Krantz, 1999). Etkinlik çizelgeleri; fotoğraflı, görsel destekli

resimli ya da yazılı yönergeli olarak hazırlanabilmektedir. Hazırlanan etkinlik çizelgeleri bireye bir beceriyi nasıl gerçekleştireceği ile ilgili basamakların detaylıca açıklanmasıyla kılavuzluk edebileceği gibi, yalnızca etkinliğe gitmesi ile ilgili ipucu sunacak şekilde de hazırlanabilmektedir (McClannahan ve Krantz, 1999).

2.3.4. Video ile Model Olma Öğretimi

Video ile model olma yöntemi, temeli Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'na dayanan ve Uygulamalı Davranış Analizi'nden bu yönteme uyarlanan, bireyin gözleyerek öğrenmesi tekniğidir. Sosyal ve öz bakım becerilerinin yanı sıra alış-veriş yapma, servis araçlarını kullanma gibi toplumsal uyumla ilgili becerilerin öğretiminde etkili ve hızlı bir öğretim sağlayan bir yöntemdir (Gül ve Vuran, 2010). Normal eğilim gösteren yani sağlıklı bireyler için de video ile model olma yöntemi pek çok becerinin öğretiminde kullanılmaktadır. Seçimlerde oy kullanma, teknolojik ürünlerin kullanımı ve daha birçok becerinin yapılış aşamaları sıra ile sesli yönergeler eşliğinde televizyon ya da video aracılığı ile gösterimi yapılarak insanların bu becerileri daha kısa zamanda öğrenmeleri sağlanmaktadır (Odluyurt, 2013).

Video ile model olma yöntemi iki şekilde uygulanmaktadır. Birincisinde, sağlıklı bireylerin model olduğu uygulamalar kameraya kaydedilmekte ve engelli bireye izletilerek davranış değişikliği sağlanmaktadır. İkincisinde ise engelli bireyin kendisinin model olduğu uygulamalarda becerileri yaparken sadece doğru sergilediği davranışları kamerayla kaydedilmesinin ardından bireye izletilerek davranışların sürekliliği sağlanmaktadır (Öncül ve Yücesoy Özkan, 2010). Video ile model olma yönteminde bireyin video kayıtlarını izlemesi için uygun ortam oluşturulmalıdır. Ardından bireyin izlediği davranışları taklit etmesi sağlanması için kayıtları izleme davranışları ve olumlu tepkileri de pekiştirilmektedir. İzleme işlemi, birey hedef davranışa ulaşıncaya kadar sık tekrar etme süreci ile devam ettirilmelidir. Farklı engel gruplarındaki bireyler bu yöntem ile zamandan tasarruf ederek hedeflenen becerileri kazanma fırsatı yakalamaktadır (Halisküçük ve Tekinarslan, 2007).

2.3.5. Söyle-Yap Uyumu Öğretimi

Söyle-yap uyumu öğretimi iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Birey ya da çocuk, yapacağı davranışı öncelikle söyler, sonrasında davranışı yapar ya da davranışı yaptıktan sonra yaptığı davranışın ismini söyler. Bireyin yapacağını söylediği davranış ile yaptığı davranış aynı ise veya yaptığı davranış, yaptığını söylediği davranış ile aynı ise hoşnut olacağı bir pekiştireç sunularak davranış pekiştirilir.

Söyle-yap uyumu öğretimi, farklı engel gruplarında olan bireylerin ya da çocukların günlük yaşam, oyun ve sosyal, dil ve iletişim becerilerini arttırmada etkili olmaktadır. Ayrıca kazanılan beceriler, kalıcı olmakta ve sonrasında kolaylıkla genellenebilmektedir (Özbey, Ç. 2007).

3. YÖNTEM

Çalışmanın yöntem bölümü iki farklı amaca uygun olarak tasarlanmıştır. İlki konaklama öğretmenlerinin özel eğitim alanında yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesi için toplanan veriler; diğeri ise Kat Hizmetleri Eğitim Modülü Önerisi ile ilgili oluşturulan veriler olarak iki ayrı araştırma metodolojisinden oluşmaktadır. Bu bölüm araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örneklemi, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ana başlıkları şeklinde düzenlenecektir.

3.1. Konaklama Öğretmenlerinden Toplanan Veriler için Oluşturulan Araştırma Metodolojisi

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma desenine göre gerçekleştirilen bu araştırma öncelikli olarak, Türkiye'de özel eğitim meslek okullarında zihinsel engelli bireylere Kat Hizmetleri becerileri eğitimi veren Konaklama ve Seyahat Hizmetleri alanı öğretmenlerinin özel eğitim ile ilgili sıkıntılarını tespit etme ve görüş, önerilerine başvurma amacı taşımaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ve gözlem tekniği kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışma, katılımcılardan alınan görüş ve öneriler sonucunda konaklama öğretmenleri için özel eğitimde beceri öğretim teknikleri ile hazırlanmış bir eğitim modeli örnek kitapçık önerisi sunmayı hedefleyen betimsel bir çalışma niteliği taşımaktadır. Nitel araştırma, farklı disiplinler arasında bütüncül bir pencereden bakarak, araştırma sorununu yorumlayıcı bir tarzla incelemeyi amaç edinen bir yöntem olduğunu ve üzerinde araştırma yapılan olaylara insanların yükledikleri anlamlar ele alınarak yorumlanan bir araştırma türüdür (Karataş, 2015). Diğer bir tanım ile nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi türündeki nitel veri toplama metotlarının kullanıldığı, olayların ve bakış açılarının doğal ortamda realist ve bütüncül bir şekilde ortaya konulduğu bir süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Araştırmada gözlem ve görüşme tekniği birlikte kullanılmış olup özellikle görüşme sorularının alt yapısının oluşmasında gözlem yönteminden yararlanılmıştır.

Gözlem belirli bir kişi, durum, yer ve koşula ait bilgi için belli amaçlara yöneltilmiş bir pencere ve dinleyiş ortamıdır (Karasar, 2005). Araştırmacı herhangi bir ortamda oluşan bir davranışa yönelik detaylı, kapsamlı ve zamana yayılmış bir fotoğraf çekmek istiyorsa gözlem yöntemini kullanmalıdır (Şimşek ve Yıldırım, 2004). Kurumda yalnızca Konaklama alanı öğretmenlerinin özel eğitim alanındaki güçlükleri gözlemlenmemiş; farklı meslek grubuna ait meslek öğretmenleri ile daha önceden lise kademesinde meslek okulunda çalışmamış olan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin de yaşadıkları sıkıntılar uzun vadede gözlemlenmiştir. Özel eğitim alanında deneyimli, lise ve lisans öğrenimi özel eğitim olan kurumda kadrolu zihinsel engelliler öğretmenleri ile iletişime geçilmiştir. Bununla birlikte kurumda farklı alanlarda tespit edilen sorunlar aşağıdaki gibidir.

- öğrenciler ile iletişim sorunları,
- problemli davranışlarla başa çıkamama,
- uyum alışma sürecinde yaşanan zorluklar,
- zihinsel engelli bireylerin öğrenme ve değerlendirme özelliklerinin normal bireylerden farklılık göstermesi,
- özel eğitim alanının normal eğitim bilimleri ders içeriğinden tamamen farklı olması gibi problemlerdir.

Araştırmacı ve gözlemlenen konu, kişiler ve durumlar da kurumun bir parçası olduğundan dolayı yaşanılan problemler oldukça kolay bir şekilde görülebilmektedir. “Gözlem tekniğinin en önemli özelliği, gözlenilenlerin kendi doğal ortamları içinde bulunmasıdır.” (Karasar, 2005). Yapılandırılmamış alan çalışmaları olarak tanımlanan araştırmacının doğal ortamda kendisinin de ortama katılarak ‘katılımlı gözlem yöntemi’ ile gerçekleştirildiği çalışmalarda gözlenilenler oldukları gibi hareket eder ve davranışlarda bulunabilirler. Ayrıca gözlem tekniğinde amaç belli bir durumu, kültürü veya konuyu içeriden tanımlamak olduğu için araştırmacının elinde herhangi bir görüşme veya gözlem aracı bulunmamaktadır (Ulusoy, 2006). Gözlem, bazı yanlış algılamaların aksine yalnızca göz ile değil tüm duyu organları ile yapılabilmektedir. Yine de gözlem sonucunda gözlemlenen verilerin gücünü arttıran farklı teknikler de kullanılabilir (Karasar, 2005). Gözlem sonucu elde edilen verilerin

güvenilir olduğunu teyit etmek için görüşme yöntemine başvurulmuştur. Görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan toplanan verilerle desteklenmesi ise araştırmanın geçerliliğini ve güvenirliliğini arttırmaktadır. Görüşme, insanların olaylara ve durumlara bakış açılarını, kişisel deneyimlerini, olaylara yükledikleri değerlerini, olayları algılama biçimlerini ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Karataş, 2015). Gözlem sonucunda oluşan konu başlıkları görüşme formunda yer alacak araştırma sorularının alt yapısını oluşturmuş olup araştırmacı tarafından 14 açık uçlu yapılandırılmış soru formu geliştirilmiştir.

3.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma probleminin yanıtlanması ile ilgili olan tüm katılımcıların oluşturduğu gruba araştırma evreni denilmektedir (Lin, 1976: 146). Araştırma evrenini belirlemek için öncelikle Konaklama Hizmetleri alanı olan özel eğitim okullarına ulaşmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı'nın Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik sitesinden araştırma uygulama ön izin başvurusu yapılmıştır. Sonrasında Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Başkanlığı'na dilekçe verilmiştir. Dilekçe sonucu Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Başkanlığı'ndan gelen resmi yazıda belirtildiği üzere ilgili okullarda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmenleri ile araştırma yapılmasına yönelik araştırma izni alınmıştır. İl Milli Eğitim müdürlüklerinden özel eğitim mesleki eğitim merkezi okullarına araştırma yapılması ile ilgili resmi izin yazısı gönderilmiştir. Alınan izin evrakları EK-3'te sunulmuştur. Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılının bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. 2017- 2018 yılında Türkiye genelinde toplam 145 tane Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi Okulu (Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli Bireyler III. Kademe) bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de özel eğitim meslek okullarında Konaklama Hizmetleri alanında mesleki eğitim veren 48 Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma problemi ile ilgili olan tüm katılımcıların yani tüm evrenin araştırmaya dâhil edilmesi en ideal olandır. Her ne kadar çalışma Türkiye genelinde olsa da tüm okullarla irtibat kurulmuş ve tam sayıma ulaşılması hedeflenmiştir. Fakat bilimsel araştırmalarda 'katılımcıların gönüllülük esası' ilkesinden dolayı araştırmaya katılımı kabul eden 27 öğretmen dönüş sağlamıştır. 21 öğretmenin bir kısmından geri bildirim sağlanamamış, bir kısmından ise araştırmaya

katılmayı kabul etmemeleri ile ilgili yanıt alınmıştır. Maliyet ve zamanla ilgili sınırlılıklar, pratik imkânsızlık halinin oluşması gibi sorunlar sebebiyle tam sayıma ulaşmak çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Bu durumda izlenecek yol, evrenin içinde var olan, özellikleri ve verebilecekleri cevaplar açısından evreni yansıtan daha küçük bir kümedeki katılımcılardan bilgi toplamaktır (De Vaus, 2013). Bu sebeple araştırmayı ilgilendiren grubunun tamamından (evren), bu grubu temsil edebilecek bir alt küme seçilir bu alt kümeye ise örneklem adı verilmektedir (Lin, 1976: 146). Ait olduğu evreni en doğru ve güvenilir şekilde temsil eden örneklem, temsili örneklem olarak adlandırılmaktadır. Örneklemin temsili olduğunu teyit etmek için "evrendeki belirli kişileri sistematik olarak dışlamıyor olması" gereklidir (De Vaus, 2013). Temsil yeterliliğine sahip bir örneklemin temel özelliklerine bakıldığında üç ana kriter göze çarpmaktadır. Bunlar: örneklem büyüklüğünün yeterli olması, örneklemin evrendeki dağılıma tür ve oran açısından benzerlik göstermesi, örneklem seçimi aşamasında taraf tutulmaması gerekliliğidir (Monette, Sullivan, Dejong ve Hilton, 1990). Bu açıdan bakıldığında araştırma ülke genelinde yapıldığı için kapsamlı bir çalışma olmasına rağmen, herhangi bir bölge, il, ilçe, kurum yapısı, katılımcıların cinsiyeti, yaşı, deneyimi gibi kriterler göz önünde bulundurulmadan gönüllü olan katılımcılar eşit fırsat ve şans ile dönüş yapmıştır. Bu sebeple örneklem seçimi olasılığa dayalı örnekleme tekniğine göre basit tesadüfi örneklem yöntemi ile yapıldığı var sayılabilir. Araştırmacı örneklem grubunu kendisi seçmese de katılımda gönüllü olan katılımcıların örneklemde yer alma konusunda eşit şans ve fırsat ile dönüş yapıldığı düşünüldüğünde basit tesadüfi/ seçkisiz örneklem yöntemi kullanılmıştır denilebilir (Özen ve Gül, 2007).

3.1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemlerinden en sık kullanılan görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin en önemli olumlu yanı, "…araştırılan konuyu katılımcıların bakış açılarından görebilmek ve bu bakış açılarına zemin hazırlayan sosyal yapıyı ve süreçlerini tespit etmeye olanak tanımasıdır''. (Yıldırım, A. 1999). Veri toplama aracı olarak tam yapılandırılmış bir görüşme formu geliştirilmiştir. Bu görüşme formu katılımlı gözlem yöntemi kullanılarak kaydedilen verilerden oluşturulmuştur. Geliştirilen görüşme formunun ilk bölümünde özel eğitim meslek okullarında görev yapan Konaklama ve Seyahat

Hizmetleri öğretmenlerinin demografik bilgileri yer almaktayken, ikinci bölümde ise araştırma soruları yer almaktadır. 14 açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu EK-1'de sunulmuştur. Görüşme soruları alt yapısı araştırmacının çalıştığı özel eğitim meslek okulunda meslek öğretmenlerini, zihinsel engelli öğrencilerin öğrenme durumlarını ve kurum ile öğretmenlerin alışma süreçlerinde yaşadıkları zorlukları uzun vadede gözlemlemesi yoluyla elde edilen verilerden oluşturulmuştur. Gözlem yönteminde elde edilmek istenen veri ya da bilgilerin tümü birer gözlem ünitesidir. Başarılı bir gözlemde bulunabilmenin esas koşullarından birisi, gözlenmek istenenlerin yani hangi ünitelerin ele alınacağının önceden belirlenmesidir. Gözlem ünitelerinin hazırlanmasında göz önünde bulundurulması gereken iki temel kriter 'gözlenebilirlik' ve 'anlamlılık'tır. Genellikle bir bütün ne kadar ne kadar küçük parçalara ayrılabilirse gözlemlenmesi de o derece kolaylaşmaktadır (Karasar,2005). Bu sebeple görüşme formunda yer alan soruların her biri birer gözlem verisine dayanmaktadır. Geliştirilen görüşme formunun araştırma sorularının nasıl oluştuğu ile ilgili genel bir bilgi verilmesi gerekirse şu şekilde özetlenebilir:

Öğretmenlerin özel eğitim kurumlarının yapısı, işleyişi, öğrenci özellikleri gibi konularda bilgisi olmadığı için uyum-alışma sürecinde sıkıntı yaşadıkları gözlemlenmiştir. Hatta birçok meslek öğretmeninin daha önce herhangi bir engel grubuna sahip bir bireyle tanışıklığı bile olmadığı gözlemlenmiş olup öğretmenlere 'Özel eğitim kurumuna atanmadan önce engelli bir bireyle tanışıklığınız oldu mu? Oldu ise engel türü nedir?' sorusu yöneltildikten sonra 'Özel eğitim kurumuna atanmadan önce özel eğitim meslek okulları ile ilgili bir uyum semineri aldınız mı?' sorusu geliştirilmiş olup bu soru sonrasında: 'ilk atandığınızda uyum alışma sürecinizi nasıl değerlendirirsiniz?' sorusunun yer alması gerektiği düşünülmüştür. Öğretmenlerin uyum alışma süreçlerinin ne kadar sürdüğü, bu süreçlerde zorluk yaşayıp yaşamadıkları ve varsa farklı düşüncelerini kaydetmek üzere açık uçlu yönlendirmesiz bir soru oluşturulmuştur.

Öğretmenlerin lisans öğrenim programlarında eğitim bilimleri derslerinde özel eğitim ile ilgili detaylı ve kapsamlı bir eğitim almadıkları konusundan yakındıkları gözlemlenmiştir. Bununla birlikte meslek öğretmenleri ile derse katılan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin de lise kademesindeki bir meslek okulunda mesleki beceri öğretimi ile ilgili kullanılan öğretim teknikleri konularında da sıkıntı yaşadıkları

görülmüştür. Bu sebeple meslek öğretmenlerine ‘Lisans öğreniminizde aldığınız eğitim bilimleri derslerinde özel eğitime ayrılan derinliği nasıl değerlendirirsiniz?’ şeklinde bir soru geliştirilmiştir. Ayrıca özel eğitim alanı eğitim bilimleri disiplini içerisinde içerik olarak tamamen farklı bir alandır. Bu konu altında gözlemlenen sorunlara ilişkin daha spesifik başlıklar kaydedilmiş olup araştırma soruları olarak düzenlenmiştir. Özel eğitim alanına ilişkin soruların neler olduğuna bakılması gerekirse kısaca şu şekildedir: ‘kat hizmetleri beceri öğretiminde ders işleme yöntem ve tekniklerinde yaşadıkları sıkıntılar, zihinsel engelli bireylere yönelik kullandıkları öğretim yöntemleri ve materyalleri, sınıf içinde ve dışında yaşadıkları problemli davranışlar ile başa çıkma durumları, öğrenciler için Kat Hizmetleri eğitimi sürecinde geliştirmeleri gereken bireysel eğitim öğretim planları ve ölçek formları ile konu ile ilgili yaşadıkları zorluklar, Konaklama Hizmetleri alanı modülü içeriksel olarak yeterliliğine ilişkin görüşleri, özel eğitim alanı ile ilgili detaylı bir kurs planlanmasının gerekli olup olmadığı ile ilgili öneriler ve kurs içeriğinde yer almasını önerdikleri konular’ olarak özetlenebilir.

Daha önce lise kademesinde meslek okulunda hiç çalışmamış özel eğitim sınıf öğretmenlerinin de kurum yapısı, mesleki beceri öğretim yöntemleri, lise çağındaki öğrencilerin özellikleri ile ilgili konularda da sıkıntılar yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu sebeple Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmenleri ile derse katılan Özel Eğitim sınıf öğretmenlerinin de görüş ve önerilerine başvurmak amacıyla ikinci bir görüşme formu daha geliştirilmiştir. Fakat araştırmanın süresindeki sınırlılık sebebiyle kullanılamamıştır. İleri araştırmalarda kullanılmak üzere forma gereken şekli verilerek veya direkt olarak kullanılmak üzere görüşme formu EK- 2’de sunulmuştur.

3.1.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri gözlem sürecinde elde edilen bilgilerin görüşme tekniğine başvurulması ile birlikte geliştirilen görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Nitel veriyi, belirlenen amaçlar doğrultusunda, doğal ortamda, gözlem ve mülakat gibi farklı türdeki teknikler aracılığıyla elde edilen kişilerin olaylara yönelik bakış açılarını içeren her türlü bilgi olarak tanımlamak mümkündür (Leech ve Onwuegbuzie, 2007). Nitel veri ile araştırmacı, araştırma konusu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir fotoğraf sunmayı hedefler. Bu sebeple nitel veri detaylı ve

konunun derinliğine inilmesini hedefleyen bilgi bütününden oluşması büyük önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel veri toplama türleri, temel ve destekleyici veri toplama yöntemleri olarak iki ana başlıkta incelenmektedir. Araştırmada kullanılan derinlemesine mülakat tekniği ise temel veri toplama türleri arasında yer almaktadır (Marshall ve Rossman, 1995). Veri toplama aşamasında nasıl bir yol izlendiği ile ilgili bilgilerin aktarılmasının gerekli olduğu düşünülmüştür.

Özel eğitim meslek okullarında çalışan Konaklama öğretmenlerinin sayısını tespit etmek için Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Başkanlığı'ndan gelen araştırma izni yazısı ile araştırmacı, Strateji Geliştirme Başkanlığı birimine yönlendirilmiştir. Araştırma 2017-2018 Eğitim Öğretim yılı bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Resmi dilekçe süreci silsile yolu ile ulaştırılması oldukça uzun sürdüğü için araştırmacı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kurumsal sitesinde bulunan okul/ kurum listesi sekmesinde yapmış olduğu tarama sonucu istediği verilere ulaşmıştır. Okul/ kurum listesi sekmesine girilerek özel/ resmi kurum arama motorunda "Resmî Kurumlar"; kurum türü arama motorunda "Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Zihinsel Engelliler III. Kademe)" seçenekleri seçilmiş ve ardından Türkiye'nin illeri ve ilçeleri alfabetik olarak aratılmıştır. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi olan iller ve ilçeler için tek tek kurumların web adresleri ziyaret edilmiş ve kurumların öğretmen kadrolarında 'Konaklama ve Seyahat Öğretmeni' olup olmadığına bakılarak ve öğretmenin ismi not alınmış, kurumun resmi telefon numarasından görüşme gerçekleştirilmiştir. Türkiye genelinde hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin Konaklama ve Seyahat Hizmetleri alanında mesleki eğitim aldığı 50 okul ile irtibat kurulmuş ve araştırmanın genel konusundan bahsedilip kurumun Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmenleri ile iletişim kurulması talep edilmiştir.

Araştırmaya katılmaya gönüllü olan Konaklama öğretmenleri ile araştırmacının kurum idaresine bıraktığı iletişim numarasından irtibata geçilmiştir. Konaklama öğretmenlerinin talep ettiği görüşme formunu yanıtlama türüne karar verilerek, telefonla ve yüz yüze yapılacak görüşmeler için uygun bir gün ve saat belirlenmiştir. E-mail yolu ile cevaplamayı tercih eden öğretmenlerin e-mail hesapları not alınarak görüşme formu e-mail olarak postalanmıştır. Araştırmaya katılan 27 öğretmenin iki

tanesi ile yüz yüze; iki tanesi ile e-mail aracılığıyla, yirmi üç tanesi ise telefon aracılığıyla not alma tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcı grubunun belirlenmesinin ardından, araştırma konusu ile ilgili verilerin toplanması sürecine geçilmiştir.

3.1.5. Verilerin Analizi

Nitel veri analizi, araştırmacının verileri düzenlediği, analiz ederek sentezlediği ve genel fotoğrafı ortaya koyduğu, önemli değişkenleri keşfedip rapora hangi bilgileri kaydedeceğine karar verdiği bir süreçtir (Bogdan ve Biklen, 1992). Nitel veri analizi yapan bir araştırmacı, alandan topladığı verilerden hareketle bu veriler içinde saklı olan bilgiyi gün yüzüne çıkarmaya çalışmaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan nitel veri analiz türlerinden birisi olan betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analizde aynı soru hakkında farklı kişilerin farklı düşüncelerinin katılımcılardan elde edildiği tarzda, değiştirmeden ve alıntılar şeklinde aktarılmaktadır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır: bir çerçeve yaratma; tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi; bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklindedir. Bu analiz türünde toplanan veriler, daha önceden belirlenen başlıklar altında özetlenip yorumlanmaktadır (Altunışık, Çoşkun, Yıldırım ve Bayraktaroğlu, 2010).

Araştırmada betimsel analize tabi tutulan verilerde görüşme formları ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Elde edilen tüm verilerdeki farklı düşüncelere ait yorumlar için analiz tablosunda yer ayrılmış, cevabın ait olduğu katılımcı numarası cevabın karşısındaki yere yazılmıştır.

3.2. Kat Hizmetleri Eğitim Modülü Önerisi için Oluşturulan Araştırma Metadolojisi

3.2.1. Araştırma Modeli

Kat Hizmetleri eğitim modülü önerisi hazırlık aşamasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar keşfedici özellik taşımaktadır. Bu tür araştırmalar üzerinde az çalışılmış konuları aydınlatmada oldukça kullanışlı ve faydalıdır (Neuman, 2012: 302). Modül önerisinin araştırma modelinin alt yapısına bakıldığında başvurulan nitel araştırma yöntemleri arasında gözlem, alan yazın

taraması ve görüşme tekniği bir arada kullanılmıştır. Araştırmacının kendisi de zihinsel engelli bireylere mesleki eğitim verilen bir kurumda Konaklama Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmasından dolayı meslek grubu öğretmenlerinin özel eğitim alanında yaşadığı sıkıntıları katılımlı gözlem yöntemiyle doğal ortamında gözlemlemiştir. Doğal ortamlarında gözlenen denekler gözlendiklerinden habersiz oldukları için oldukları gibi davranma eğilimindedirler. Bu durum da araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliğini arttırır (Karasar, 2015). 2014-2015 eğitim öğretim döneminde araştırmacı Kastamonu İhsan Ozanoğlu Özel Eğitim Meslek Okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri alanında göreve başlamıştır. Araştırmacı göreve ilk başladığı andan itibaren kurum yapısı, meslek grubu öğretmenlerinin özel eğitim alanında yaşadığı zorluklar, öğrencilerin özellikleri ve farklı öğrenme ortamları yaratılması gerekliliği gibi konularda gözlem yapmıştır. Gözlem aslında verilerin bir başkası tarafından rapor edilmesi ile değil, doğrudan elde edilmesi yoluyla gerçekleşmektedir (Karasar, 2005). Zihinsel engelli öğrencilerin dikkat sürelerinin kısa olması, soyut kavramları daha zor algılamaları, başarısızlık hissiyatını tatmamaları gerektiği, pekiştireç yöntemi ile doğru davranışların öğretiminin daha kolay olması ve tek seferde birçok beceriyi öğrenme aşamasında zorluk yaşamaları gibi birçok özel durumlar gözlemlenmiştir.

Aslında her türlü veri toplama işlemi bir tür gözlemdir (Karasar, 2005). Zihinsel engelli bireylere Kat Hizmetleri becerileri öğretimi sürecinde normal bireylere özgü kullanılan tekniklerin bir noktada yetmediği ve kalıcılık, verimlilik sağlanamadığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple diğer meslek grubu öğretmenlerle de iletişime geçilmiş aynı sorunların yaşandığı gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili bilimsel çalışmalar incelendiğinde zihinsel engellilere özgü beceri öğretim yöntem ve teknikleri kullanıldığı takdirde daha az öğrenme oturumları ile daha hızlı, daha kalıcı ve etkili öğrenme yaşantıları gerçekleştirilebileceği sonuçlarına ulaşılmıştır (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2013). Bununla birlikte Özel Eğitim Rehberlik Hizmetleri ve Genel Müdürlüğü'nün yayınlamış olduğu Konaklama ve Seyahat Hizmetleri modülü incelenmiş fakat beceri modüllerinin yalnızca beceri analizlerinden oluştuğu gözlemlenmiştir. Tüm meslek modüllerinin aynı tipte olduğu ve öğretmenlere rehberlik etme konusunda zayıf olduğu görülmüştür. Gözlem tekniği kullanılarak elde edilen verilerin güvenilirliğini ve geçerliliğini arttırmak amacı ile gözlemlenen

ünitelerden soru formu geliştirilmiştir. Görüşme yöntemi gözlemden elde edilen verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini arttırmak için kullanılan bir yöntemdir (Karataş, 2015).

Geliştirilen görüşme soru formunda öğretmenlerin zihinsel engelli bireylere beceri öğretimi aşamasında kullandıkları tekniklerin neler olduğu, bu tekniklerin zihinsel engelli bireylere uygunluğu, Özel Eğitim Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü'nün yayınladığı modülün yeterliliği, bir modül önerisi sunulması konusunda öğretmenlerin görüş ve önerileri, zihinsel engelli bireylerin ölçme ve değerlendirme yöntemleri, ölçek formları geliştirme ile ilgili bilgi düzeyleri gibi konu başlıklarında sorular yer almaktadır. Modül önerisi hazırlık aşamasında Kastamonu İhsan Ozanoğlu Özel Eğitim Meslek Okulunda 2017-2018 eğitim öğretim döneminde görev yapan özel eğitim sınıf öğretmenleri A. Arıcan ve M. Yazıcı (kişisel iletişim, 20 Nisan 2018) ile de görüşmeler gerçekleştirilmiş olup gerekli notlar alınmıştır. Sınıf öğretmenlerinin akademik ve sosyal derslerinde öğrencilere beceri öğretiminde kullandıkları teknikler gözlemlenmiş, kullandıkları tekniklerin avantajları ile ilgili genel bilgiler alınmıştır. Zihinsel engelli bireylerin öğrenme durumları gözlemlendiğinde becerilerin adım adım öğretildiği, görsel sunumların kullanıldığı ve pekiştireçlerin sunulduğu öğrenme ortamlarında daha hızlı ve kalıcı öğrenmeler sağladıkları görülmüştür.

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Hayat derslerinde 'toplumsal uyum becerileri' olarak da literatürde tanımlanan 'günlük yaşam becerileri' nin amacı bu bireylerin çevreye olan bağlılıklarını minimum seviyeye indirmektir (Baran ve Cavkaytar, 2007). Toplumsal uyum becerileri arasında ev içi beceriler içeriği incelendiğinde Kat Hizmetleri becerileri ile aynı beceriler olduğu gözlemlenmiştir. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Toplumsal Yaşam Becerileri dersi ile ilgili 'Ev Temizliği ve Düzeni' başlığı altındaki beceriler incelendiğinde Kat Hizmetleri becerilerini içeren şu beceriler göze çarpmaktadır: '…pencere açma ve kapama, çöp toplama, masa ve yer silme, lavabo temizleme, elektrik süpürgesi kullanma, yatak düzenleme, kıyafet katlama, elde ve makinede çamaşır yıkama, çamaşır asma, ütü yapma becerileri…' şeklindedir (MEB, 2019). Bu becerilerin Kat Hizmetleri becerileri ile aynı beceriler olduğu görülmüş olup, zihinsel engelliler öğretmenlerinin Sosyal Hayat derslerinde bu becerileri öğrettikleri kişisel iletişim yoluyla yapılan

görüşmeler sonucunda öğrenilmiştir. İlgili literatür taraması yapılmasının ardından ulaşılan sonuçlara bakıldığında tüm beceriler için özel öğrenme teknikleri olduğu görülmüştür.

'Yaygın Gelişimsel Bozukluklar Destek Eğitim Programı Günlük Yaşam Becerileri Modülü'ne bakıldığında günlük yaşam becerilerinin öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve teknikler incelendiğinde: 'zincirleme, tersine zincirleme ve tüm beceri yöntemleri; yanlışsız öğretim yöntemleri, etkinlik çizelgeleriyle öğretim; video ile model olma yöntemi ile öğretim' şeklinde olduğu görülmektedir (Özkaya, 2013). Ev içi becerilerin öğretildiği modül kitabı her ne kadar eğitim uygulama okullarına yönelik (orta-ağır düzeyde zihinsel engelliler için) olsa da içerik bakımında ve kullanılan teknikler bakımında zihinsel engelli bireylere yönelik olduğu ortadadır.

Kat Hizmetleri Eğitim Modülü Önerisi bölümünde özetle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminde, olaylar kendi penceresinden değerlendirilerek insanların onlara yüklediği anlamlar açısından yorumlanmaktadır (Altunışık ve diğerleri, 2010: 302). Nitel araştırmalarda determinist yaklaşım ön planda değildir, olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurulmaz. Nitel araştırmacılar, olayların ve bağlamların dilini kullanır ve bir kâşif gibi olayların bağlamını kendi içinde inceler (Neuman, 2012: 224). Nitel araştırma yöntemlerinden (sorun tespiti aşamasında) görüşme tekniği kullanılarak elde edilen verilerden ortaya çıkan ihtiyaçlar çerçevesinde yanlışsız öğretim teknikleriyle Kat Hizmetleri Eğitimi Modül Önerisi hazırlanması amaçlanmıştır. Bu sebeple zihinsel engelli bireylere mesleki becerilerin öğretiminde kullanılan tekniklerle ilgili ülke genelinde ve uluslar arası yazında alan yazın taraması yapılmıştır. İş-beceri öğretiminde kullanılan teknikler incelenmiş Türkiye'de 25 çalışmanın 24'ünde de yanlışsız öğretim teknikleri kullanıldığı görülmüştür (Özbey ve Diken, 2010). Çalışmaların tamamı kullanılan tekniklerin etkililiği ve verimliliğini inceleyen araştırmalardır. Direkt olarak Kat Hizmetleri becerileri ile ilgili çalışmalar olmasa da zincirleme becerilerin olduğu mesleki becerilerin öğretimi ile ilgili Kat Hizmetleri becerilerine yakın olduğu düşünülen tüm çalışmalar tablo olarak oluşturulmuş ve Giriş başlığı altında literatür taramasında sunulmuştur.

3.2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın sorun tespiti ile ilgili araştırma metodolojisinde belirtildiği üzere hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerle çalışan 50 Konaklama öğretmeni Kat Hizmetleri Eğitimi Modül kitapçığındaki öğretim tekniklerini kullanabilecektir. Ayrıca yanlışsız öğretim teknikleri zincirleme ve iş-mesleki becerilerin öğretimi için tasarlanmış olup zihinsel engelli bireylere özgü öğretim tekniklerinin en etkilisidir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2013). Bu sebeple 147 özel eğitim meslek okulunda 18 farklı alanda mesleki eğitim veren tüm meslek öğretmenleri kendi meslek alanlarına uyarlayıp kullanabileceği düşünülmektedir. Ulusal ve uluslararası alan yazın taraması sonucunda elde edilen verilerde yanlışsız öğretim tekniklerinin tamamı etkili bulunmuş olup literatür taraması bölümünde yapılan çalışmalar tablo olarak sunulmuştur.

3.2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada modül önerisi için veri toplama aracı olarak sorun tespitinde yararlanılan gözlem tekniği ve yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler neticesinde alan yazın taraması yapılmıştır. Zihinsel engelli bireylere beceri öğretimi ile ilgili kullanılan özel öğretim yöntemlerine ilişkin ulusal ve uluslar arası yayınlar, yüksek lisans ve doktora tezleri, bilimsel yazılar, makaleler, bildiriler, resmi dokumanlar ve kitaplar taranmıştır. Çünkü çoğu gözlem için, gözlemcinin duyu organları kendi başlarına da yetersiz kalmakta, araştırma için duyu organlarının duyarlılığını arttıran yardımcı araçlara gereksinim duyulmaktadır (Karasar, 2005). Araştırmacı bu aşamalardan sonra kendi derslerinde de Kat Hizmetleri becerileri öğretiminde video ile model olma, ipuçları ve yardımla öğretim teknikleri, bireysel eğitim planlarına bağlı beceri analizlerine uygun öğretimler gerçekleştirmiş olup öğrencilerin öğrenme durumlarını da gözlem yapma fırsatı bulmuştur. Gözlem, herhangi bir kurumda oluşan davranışları kapsamlı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 169).

Zihinsel engelli öğrencilerin açık anlatım ve geleneksel yöntemlerle işlenen öğrenme oturumlarında kalıcı öğrenmeler gerçekleştiremedikleri gibi daha çok öğrenme oturumu ve daha fazla hataya yöneldikleri alan yazın araştırmaları neticesinde de görülmüştür (Tekin, 1999). Modül önerisi için öncelikle sorun tespiti görüşme sorularında da elde edilen ‘Konaklama Hizmetleri modülü’ içeriğinin öğretmenlere rehberlik etmediği, yalnızca beceri basamaklarından oluşan ünitelerden ibaret olduğu

ve yetersiz olması ile ilgili alınan dönütlerden yola çıkılmıştır. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetlerinin yayınladığı Konaklama Hizmetleri modülü içerisinden zihinsel engelli bireylerin mezun olduktan sonra da sektörde en çok kullanacakları ön görülen beceriler seçilmiştir. Bu beceriler arasından ne en basiti ne de en zor olanı seçilmiş, orta seviyedeki zorlukta olan beceri basamaklarının fazla olmadığı beceriler ele alınmıştır. Ele alınan beceriler ve beceriye göre seçilmiş teknik bilgisi ile ilgili tablo modül önerisi başlığında verilmiştir.

Modül önerisi ile ilgili veriler; Tekin (1999) 'Yanlışsız Öğretim Yöntemleri' adlı kitaptan, literatürde bu yöntemlerle ilgili yapılmış etkililik ve verimlilik ile ilgili bilimsel makaleler, tezlerden elde edilen verilerden ve ayrıca zihinsel engelliler öğretmenleri M. Yazıcı ve A. Arıcan (kişisel iletişim, 20 Nisan 2018) ile yapılan görüşmelerden kaydedilen bilgilerden derlenerek toplanmıştır.

3.2.4. Verilerin Analizi

Çalışmanın ikincil amacı olan Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylere Kat Hizmetleri becerileri öğretiminde başvurabilecekleri modül önerisi kitabının hazırlık aşaması aslında sorun tespitinde kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden elde edilen verilerden oluşturulmuştur. Konaklama öğretmenlerinin özel eğitim alanında yaşadıkları güçlüklerin gözlemlenmesi sonucunda düzenlenen görüşme sorularından alınan yanıtlara ilişkin veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan betimsel analiz yönteminde katılımcıların verdikleri yanıtlar hiç değiştirilmeden olduğu gibi alıntılar şeklinde aktarılmaktadır (Altunışık ve diğerleri, 2010). Betimsel analiz sonucunda elde edilen bulgular ışığında Konaklama öğretmenlerinin kullanabileceği zihinsel engelli bireylere özgü öğretim teknikleri ile hazırlanmış örnek bir modül önerisi tasarlanması hedeflenmiştir. Modül önerisi için nitel araştırma yöntemlerinden dokuman analizi tekniğine başvurulmuştur. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren tüm yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Dokümanlar diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanılırsa, araştırmacı görüşme ya da gözlem yoluyla elde edeceği verileri desteklemek, çürütmek veya ulaştığı sonuçlara alternatif açıklamalar sunabilmek için kullanır (Şimşek, 2009).

Araştırma sorularının her biri kendi başına gözlemlenen verilerden elde edilmiş olup genel sorunların tümünün birer parçası niteliğindedir. Modül önerisi ile ilgili ortaya çıkan sonuçların alt yapısına bakıldığında elde edilen verilerde: Konaklama öğretmenlerinin özel eğitim alanında eğitim almadıkları, modülün yetersiz ve rehberlik edememe durumu, zihinsel engelli bireylere özgü beceri öğretim yöntemleri ve performans alımında kullanılması gereken özel ölçek formları hakkında bilgilerinin olmaması durumlarına ilişkin dönütler alınmıştır. Bu durumların tamamına ilişkin çözüm önerisi şeklinde bir materyal tasarlanması hedeflenmiştir. Bunun için literatürde zihinsel engelli bireylere iş-mesleki beceri öğretimi ile ilgili ulusal ve uluslar arası kaynaklar, ders kitapları, bilimsel çalışmalar, yüksek lisans ve doktora tezleri, öğrenciler için beceri öğretiminde tasarlanan materyaller, zihinsel engelliler öğretmenlerinin notları ile ilgili dokumanlar taranmıştır. Öğretim yöntemleri ile ilgili tarama yapıldıktan sonra hafif düzeyde zihinsel engelli bireyler için yayınlanmış Konaklama Hizmetleri modülü içeriğindeki Kat Hizmetleri becerileri incelenmiştir. Yanlışsız Öğretim Yönteminde sekiz ayrı teknik olduğu için sekiz ayrı beceri seçilmiştir. Beceriler seçilirken sektörde, ev içi temizlik becerilerinde en çok kullanılan orta zorlukta beceriler seçilmiştir. Ayrıca Konaklama öğretmenlerinin modülden çıkarılmasının ve modüle eklenmesinin gerekli olduğunu önerdikleri beceriler de göz önünde bulundurularak Kat Hizmetleri becerileri eğitimi modülü önerisi oluşturulmuştur.

3.3. Konaklama Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanında Yaşadıkları Güçlüklerin Belirlenmesine İlişkin Bulgular

Görüşme formunun ilk bölümünde katılımcıların demografik bilgilerine yer verilmiştir. Alınan verilerden frekans analizi tablosu oluşturulmuştur.

Tablo 7. Öğretmenlerin Demografik Tablosu

Katılımcı Numarası	Yaş	Cinsiyet	Toplam Görev Süresi	ÖEMO Görev Süresi	Mezun olunan lisans programı	Eğitim Bilimleri Lisansı	Sınıfçıların Uzmanlığı
K1	43	E	19 yıl	6 yıl	Turizm Öğretmenliği	Eğitim Fakültesi	2 AD
K2	26	K	2 yıl	1 yıl	SİTRÖ	Pedagojik Formasyon	2 AD
K3	29	K	3 yıl	6 ay	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	3 AD 1 ÖE

Tablo. 7'nin devamı

K4	30	K	2 yıl	2 yıl	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	3 ÖE
K5	28	K	2 yıl	2 yıl	Turizm İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon	1 ÖE
K6	55	K	30 yıl	3 yıl	Turizm İşltm ve Otelcilik	Mes. Eğitim Fakültesi	1 AD 5 ÖE
K7	53	E	28 yıl	3 yıl	Turizm İşltm ve Otelcilik	Eğitim Fakültesi	2 ÖE
K8	36	K	8 yıl	6 ay	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	4 ÖE
K9	26	E	3 yıl	2,5 yıl	Turizm İşltm Yüksekokulu	Pedagojik Formasyon	2 ÖE
K10	29	E	1 yıl	1 yıl	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	4 ÖE
K11	42	E	19,5 yıl	6 ay	Kon. Sey. Hiz. Öğrtmn.	Eğitim Fakültesi	2 ÖE
K12	35	E	7,5 yıl	1 yıl	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	3 ÖE
K13	42	E	18,5 yıl	1 yıl	Kon. Sey. Hiz. Öğrtm.	Eğitim Fakültesi	2 AD 2 ÖE
K14	34	E	4 yıl	2 yıl	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	3 ÖE
K15	26	K	2 yıl	2 yıl	Tur. ve Otel İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon	4 ÖE
K16	41	K	4 yıl	2 yıl	Turizm İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon	5 ÖE
K17	34	E	6 yıl	2 yıl	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	4 ÖE
K18	42	E	17 yıl	7 yıl	Kon. Sey. Hiz. Öğrtm.	Eğitim Fakültesi	2 ÖE
K19	46	K	20 yıl	3,5 yıl	Kon. Sey. Hiz. Öğrtmn.	Eğitim Fakültesi	2 ÖE
K20	29	K	2,5 yıl	2,5 yıl	Turizm İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon	1 PDR 7 ÖE
K21	40	E	17 yıl	4 yıl	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	4 ÖE
K22	44	E	20 yıl	1 yıl	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	3 ÖE
K23	48	E	23 yıl	2,5 yıl	Kon. Sey. Hiz. Öğretm.	Eğitim Fakültesi	3 ÖE
K24	33	E	4 yıl	4 yıl	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi	5 ÖE
K25	53	E	30 yıl	3 yıl	Turizm İşletmeciliği	Eğitim Fakültesi	4 ÖE
K26	38	K	14 yıl	4 yıl	Kon. Sey. Hiz. Öğrtm.	Eğitim Fakültesi	5 ÖE
K27	52	K	29 yıl	6 ay	Tic. Tur. Eğ. Böl.	Eğitim Fakültesi	2 AD

*ÖEMO: Özel Eğitim Meslek Okulları/ SİTRÖ: Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Öğretmenliği/ AD: Alan dışı/ ÖE: Özel Eğitim

Araştırma katılan öğretmenlerin cinsiyetlerine bakıldığında 15'i erkek, 12'si ise kadındır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş aralıklarına bakıldığında 24-30 yaş aralığında toplamda 8 öğretmen; 31-40 yaş aralığında toplamda 7 öğretmen; 41-50 yaş aralığında toplamda 8 öğretmen; 51-60 yaş aralığında ise toplamda 4 öğretmen bulunmaktadır. Yaş gruplarına ve cinsiyetlere göre dağılımına bakıldığında ise 24-30 yaş aralığında 2 erkek, 6 kadın; 31-40 yaş aralığında 5 erkek, 2 kadın; 41-50 yaş aralığında 6 erkek,2 kadın; 51-60 yaş aralığında 2 erkek, 2 kadın öğretmen bulunmaktadır.

Öğretmenlerin mezun oldukları üniversite isimlerine göre sayı dağılımlarına bakılması gerekirse: Turizm Öğretmenliği bölümünden 2 öğretmen; Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Öğretmenliği bölümünden 11 öğretmen; Konaklama ve Seyahat Hizmetleri bölümünden 5 öğretmen; Turizm İşletmeciliği bölümünden 4 öğretmen; Turizm ve Otel İşletmeciliği bölümünden 1 öğretmen; Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik bölümünden 3 öğretmen; Ticaret ve Turizm Eğitimi bölümünden ise 1 öğretmen bulunmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim bilimleri öğrenimini nasıl tamamladıklarına bakıldığında: toplamda 18 öğretmen eğitim fakültesi mezunu; 4 öğretmen mesleki eğitim fakültesi mezunu; 5 öğretmen ise ilgili alandan mezun olduktan sonra pedagojik formasyon eğitimi aldığı görülmektedir.

Öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullardaki hizmet sürelerine bakıldığında, kurum türüne göre bakılmaksızın toplam tecrübelerine göre dağılımları incelendiğinde: 1-5 yıl hizmet süresi aralığında tecrübeli 11 öğretmen; 6-10 yıl hizmet süresi aralığında tecrübeli 3 öğretmen; 11-15 yıl hizmet süresi aralığında tecrübeli 1 öğretmen; 16-20 yıl hizmet süresi aralığında tecrübeli 7 öğretmen; 21-25 yıl hizmet süresi aralığında tecrübeli 1 öğretmen; 26-30 yıl hizmet süresi aralığında tecrübeli 4 öğretmen bulunmaktadır. Yalnızca özel eğitim meslek okulları için belirlenen hizmet süreleri aralığına bakıldığında bu kurumlarda çalışan öğretmen sayıları şu şekildedir: 6 ay-1 yıl hizmet aralığında tecrübeli 9 öğretmen; 1,5-3 yıl hizmet aralığında tecrübeli 12 öğretmen; 3,5-5 yıl hizmet aralığında tecrübeli 4 öğretmen; 5,5-7 yıl hizmet aralığında tecrübeli 2 öğretmen bulunmaktadır.

Konaklama öğretmenleri ile derse katılan sınıf öğretmenlerinin uzmanlığına bakıldığında ise: Konaklama alanında alanında uzman sınıf öğretmeni bulunmayan 3 öğretmen vardır. Diğer 24 katılımcı en az 1 özel eğitim öğretmeni ile çalışmaktadır.

3.3.1. Özel Eğitim Sınıf Öğretmenlerine İlişkin Bulgular

Tablo 8. Özel eğitim sınıf öğretmenlerinin uzmanlık alanlarına ilişkin sayısal bulgular

Lisansı Özel Eğitim Olan MEB'de Kadrolu Özel Eğitim Sınıf Öğretmeni Sayısı	Lisansı Özel Eğitim Olmayan Ücretli Sınıf Öğretmenlerinin Sayısı
79	14

Türkiye genelinde araştırmaya katılan 27 Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmeninin cevaplarına göre Kat Hizmetleri dalında mesleki eğitim vermek üzere girdikleri sınıf ve şube sayısına göre sınıflarda kendilerine eşlik eden 93 sınıf öğretmeni olduğu tespit edilmiştir. Lisansı Özel Eğitim olan alanında uzman MEB'de kadrolu 79 özel eğitim sınıf öğretmeni, alanında uzman olmayan dönemlik olarak çalışan ücretli sınıf öğretmenlerinin sayısı ise 14'tür.

Tablo 9. Alan dışı sınıf öğretmenlerinin mezun oldukları bölümlere ilişkin bulgular

Ücretli Sınıf Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Bölümler	Sayı
Sosyal Bilgiler	2
Sosyal Hizmetler	1
Felsefe	1
Sosyoloji	1
Halkla İlişkiler	1
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	1
Beden Eğitimi	1
Çocuk Gelişimi	1
Alanı bilinmeyen (özel eğitim olmayan)	5

Araştırmaya katılan 27 Konaklama öğretmeni ile birlikte derse katılan alanında

uzman olmayan ve ücretli sınıf öğretmenliği yapan 14 öğretmenin alanlarına bakıldığında: 2 kişi Sosyal Bilgiler; 1 kişi Sosyal Hizmetler; 1 kişi Felsefe; 1 kişi Sosyoloji; 1 kişi Halkla İlişkiler; 1 kişi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik; 1 kişi Beden Eğitimi; 1 kişi Çocuk Gelişimi; 5 kişinin de alan dışı ücretli öğretmen olduğu fakat hangi bölümden mezun olduğu bilinmemektedir.

3.3.2. Konaklama Öğretmenlerinin ZEB'lere Yönelik İlk İntibalarına İlişkin Bulgular

Tablo 10. Öğretmenlerinin özel eğitim kurumunda çalışmaya başlamadan önce engelli bir birey tanıma durumlarına ilişkin bulgular

Soru 1: Özel eğitim mesleki eğitim merkezinde çalışmaya başlamadan önce engelli bir bireyle tanışıklığınız oldu mu?		
a) Engelli bireyle tanışmış olan öğretmen sayısı: 15		**b) Tanışmamış olan öğretmen sayısı: 12**
a1) Öğretmenlerin tanışmış oldukları engelli bireylerin engel türleri		
Zihinsel engelli	9	K1, K8, K14, K18, K19, K21, K23, K24, K25
Down sendromlu	2	K10, K13,
Kaynaştırma	2	K11, K19
Ortopedik engelli	6	K14, K16, K18, K19, K24, K26
İşitme engelli	1	K16
Kronik bağırsak sendromu	1	K5

Araştırma sorularının ilki olan "Özel eğitim mesleki eğitim merkezinde çalışmaya başlamadan önce engelli bir bireyle tanışma olanağınız oldu mu?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile daha önce engelli bir bireyle tanışma olanağı olan öğretmenler ile daha önce engelli bir bireyle birebir çalışmayan öğretmenlerin hem sayısal şekilde kategorize edilmesi hem de çalışmaya başladıkları özel eğitim kurumundaki uyum süreçlerine ilişkin ilk aşama olan algı durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yöneltilen soruda: "evet tanıştım." ya da "hayır tanışmadım." şeklinde iki türlü cevap alınabileceği ihtimaline karşılık her iki yanıt olasılığı için de alınan yanıtlara göre farklı sorular yöneltilmiştir. Yöneltilen soruya "evet tanıştım" şeklinde cevap veren katılımcılar için hangi engel türlerindeki bireyler ile tanıştıkları ile ilgili bir soru yöneltilmiş olup katılımcı numaraları ile kodlanmış öğretmenlerin

yanıtları ilgili yerin karşısına yazılmıştır. Özel eğitim kurumunda çalışmaya başlamadan önce engelli bir bireyle tanışma fırsatı bulan 15 Konaklama öğretmeni bulunmaktadır. 15 öğretmen de en az bir engel grubuna dâhil olan engelli bireyle tanışmış olduğunu ifade etmekle birlikte bu öğretmenler arasından K14, K16, K18, K19, K24 kodlu katılımcılar en az iki engel grubuna dâhil olan bir bireyle veya farklı engel türlerine sahip farklı bireylerle tanışmışlardır. K14 ve K24 hem zihinsel hem ortopedik engelli; K16 hem ortopedik hem işitme engelli; K18 hem zihinsel hem ortopedik engelli olmak üzere iki ayrı engel grubundaki bireylerle tanıştıklarını ifade etmişlerdir. K19 normal eğilim gösteren bireylerin mesleki eğitim aldığı bir turizm lisesinde görev yaparken bir kaynaştırma öğrencisinin olduğunu ve bu kaynaştırma öğrencisinin hem zihinsel hem de ortopedik engelinin olduğunu belirtmiştir. Özel eğitim kurumunda çalışmaya başlamadan önce herhangi bir engel grubundaki bir engelli bireyle tanışmamış 12 Konaklama öğretmeni bulunmaktadır. Araştırma sorusunun "hayır, tanışmadım." cevabına yönelik yöneltilen soru ve alınan yanıtlar ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11. Engelli bir bireyle tanışmamış öğretmenlerin zihinsel engelli öğrencilere yönelik ilk intibalarına ilişkin bulgular

Soru 1: b) Hayır, engelli bir bireyle hiç tanışmadıysanız: özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda zihinsel engelli bireylere karşı olan ilk intibanızı nasıl değerlendirirsiniz?	
Önyargı	
"*Özel eğitim alanı hakkında hiç bilgim ve tecrübem yoktu. Onlara faydalı olamayacağımı düşündüm. Fakat çalışmaya başladıktan belli bir süre sonra önyargım kalktı."*	K2
"Tereddüt ve önyargı hissettim."	K7
"İlk iletişim problemi yaşadım. Bireysel farklılıkları çok fazla. Önyargılıydım. Farklı bir okul yapısı ve daha önceki deneyimlerinden faydalanamadığın yeni bir süreç."	K9
"Hiç bilgim olmadığı gibi çok fazla korkularım vardı. Küfür edebilecekleri, fiziksel saldırıda bulunabilecekleri, laf dinlemeyeceklerine ilişkin kulaktan dolma bilgilerim vardı. Fakat tam tersi oldu. Özel eğitim öğrencileri çok daha uslu, sadık, görev aşığı ve uygulama yapmayı çok seviyorlar."	K12
"İlk olarak önyargılıydım. Nasıl ders anlatacaktım? Dönem ortasında atandığım için özel eğitim alanı ile ilgili kendimi geliştirme ve özel eğitim sınıf öğretmenleri ile konuşma fırsatım da olmadı."	K27
Kendi imkânları ile araştırma ve bilgi toplama	
"Özel eğitim mesleki eğitim merkezine atandığımı öğrendiğimde özel eğitim mesleki eğitim ve iş uygulama kurumlarını gezdim. İlimdeki Rehberlik ve Araştırma merkezini ziyaret edip zihinsel engelli bireyler hakkında bilgi aldım. Kendi imkânlarımla yaptığım araştırmalar, gezi ve gözlemlerim sayesinde bu kurumda göreve başladığım ilk zamanlarımda yaşayabileceğim zorlukları en aza indirdim."	K4

Tablo.11 ‘in devamı

Empati	
“Hayatlarını öğrendikçe farklı duygular yaşıyorsunuz. Çok özeller onlar. Empati kuruyor ve yardımcı olmak istiyorum.”	K3
Uyum alışma evresi olumlu	
“Normal turizm liselerinde görev yaptığım yıllardaki gözlemlerime göre normal eğilim gösteren fakat öğrenme güçlüğü çeken bireylerin hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerle aynı olduğunu fark ettim. Fiziksel bir engelleri yok, az tekrarlarla aynı becerileri de öğretebiliyorsun o zaman normalden farkı ne?”	K6
Uyum alışma evresi olumsuz	
“Benim burada ne işim var dediğim ilk olarak. 1 yıldır çalışıyorum halen uyum sağlayamadım.”	K15
Bilgisizlik	
“İlk başta zorlandım. Normal turizm lisesinde ders anlatır gibi ders anlattım. Oysaki bu okullarda teorik bilgiden ziyade uygulamaya yönelik olduğunu ve kavramsal bilgilerin de olabildiğince az, öz ve basit cümlelerle verilmesi gerektiğini sonradan anladım.”	K17
Korku	
“Çalışmadan önce korkularım vardı. İletişime kapatıyorsun öyle olunca ve uzaklaşıyorsun. Fiziksel saldırıları da mevcut çünkü. Hepsinin psikolojik desteğe ve ilgiye ihtiyaçları var.”	K20
Aşırı Hassasiyet / Duygusallık	
“1 ay yemek yiyemedim. Çok duygusal bir insanım. Okuldaki manzaralar hep aklıma geldi.”	K22

Tabloda belirtildiği üzere önyargı başlığında toplanan ifadelere göre K2 zihinsel engelli bireylerle ve özel eğitim alanı ile ilgili bilgi donanımına sahip olmadığı için bu bireylere faydalı olamama ile ilgili önyargı hissiyatına kapıldığını ifade ederken; K27 ise benzer bir şekilde nasıl ders anlatacağı hususunda önyargıya sahip olduğunu ifade etmiştir. K9 iletişim problemleri yaşadığını, bireysel farklılıkların çok fazla olduğunu yeni bir okul yapısının ve farklı öğrencilerin varlığına istinaden normal turizm liselerinde biriktirdiği bilgi ve tecrübelerinden faydalanamadığını belirtmiştir. K7 önyargı ve tereddüt hissettiğini belirtirken; K12 ise kuruma başlamadan önce duyduğu bazı yanlış bilgilerle ilgili önyargılarının olduğunu fakat bunların kurumda göreve başlayınca ne kadar yersiz olduğunu ifade etmiştir. Uyum ve alışma evresi olumlu başlığında K6, normal eğilim gösteren normal turizm lisesindeki öğrenciler ile neredeyse aynı olduğunu ifade etmiştir. K3 empati hissiyatı ile yaklaşarak onlara yardımcı olmak istediğini belirtmiştir. K4 özel eğitim kurumuna atandığını öğrendiğinde özel eğitim mesleki eğitim merkezleri ile özel eğitim iş uygulama

merkezlerini kendi imkânları ile gezdiğini, ilinde bulunan Rehberlik Araştırma Merkezini ziyaret ettiğini ve bu şekilde bilgi aldığını belirtmiştir. Bu sayede uyum ve alışma sürecinde yaşayabileceği sıkıntıları en aza indirdiğini ifade etmiştir. K15 uyum ve alışma sürecinde 1 yıldır hala zorluk çektiğini ve aidiyet duygusu hissedemediğini belirtirken; K17 ise bilgisizlikten kaynaklanan sıkıntılar yaşadığını, normal turizm lisesindeki gibi ders anlattığını fark ettiğini ve aslında olması gerekenin daha az kavramsal bilgi ve daha çok uygulama beceri öğretimine yönelik olması gerektiği ile ilgili deneme yanılma yolu ile doğruyu bulduğunu belirtmiştir. K20 fiziksel saldırılara tanık olduğunu ve korku hissiyatına sahip olduğunu belirtmiştir. K22 numaralı katılımcının ifadeleri ise aşırı hassasiyet ve duygusallık olarak ele alınmıştır.

3.3.3. Konaklama Öğretmenlerinin Uyum- Alışma Süreçlerine İlişkin Bulgular

Özel eğitim kurumları, yapısı ve öğrenciler ile ilgili uyum-oryantasyon semineri alan ve almayan katılımcıları belirlemek üzere eğitim alıp almadıkları sorusu yönlendirilmiştir.

Tablo 12. Uyum-oryantasyon eğitimine ilişkin sayısal bulgular

Soru 2: Özel eğitim kurumları, öğrencileri ve genel bilgiler ile ilgili herhangi bir uyum-oryantasyon eğitimi aldınız mı?	
a) "Evet, aldım." = 3 Katılımcı	b) "Hayır, almadım." = 24 Katılımcı

Araştırmaya katılan 27 Konaklama öğretmeninden üçü böyle bir eğitim aldığını, yirmi dördü ise almadığını ifade etti. Sorunun evet veya hayır yanıtları olasılığına göre konunun detayına inilmesi için yanıtlara göre hazırlanan alt sorular yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 13. Uyum-oryantasyon eğitimi alan öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin bulgular

Soru 2: a) Evet, uyum oryantasyon semineri aldı iseniz:
a1) Ne tür konular işlendi?
a2) Bu konular kuruma başladığınızda uyum aşamasında etkili oldu mu?

a1) "*Kaynaştırma, bireyselleştirilmiş eğitim programı, otizmli çocuklar ve özellikleri, engel grupları gibi başlıklara yer verildi."* a2) "*Eksiğinin olup olmadığını ya da doğru uygulama yapıp yapmadığına emin oluyorsun. Değiştirmem gereken şeyler varmış."*	K3
a1) "*Hitap şekli, el becerisi, genel yaklaşım tarzları başlıklı konuları ele alan bir vakfın vermiş olduğu 3 günlük bir eğitimdi. Sonrasında bir derneğin vermiş olduğu eğitimde genel bilgiler ve özel eğitimle ilgili temel kavramlar başlıklı konular ele alınmıştı."* a2) "*Yüzeyseldi."*	K6
a1) "*Asıl işlenmesi gereken konular işlenmemişti. İşleyen görevli kişinin de ne mesleki eğitimle ne de özel eğitimle ilgisi vardı."* a2) "*Olmadı."*	K25

K3 numaralı katılımcının cevabına bakıldığında öğretim sürecinde eksiğinin var olup olmadığını süreç içinde öğrendiğini ifade ettiği düşünülürse böyle bir eğitimin çalışma dönemi içerisinde alındığı net bir şekilde anlaşılmaktadır. Oysaki uyum-oryantasyon eğitiminin amacı yeni bir döneme, farklı bir çalışma kurumuna başlama sürecinin öncesinde bilgilendirme sağlamak ve alışma sürecini hızlandırmaktır. K6 numaralı katılımcının cevabına göre ise dernekler ve vakıfların vermiş olduğu eğitimlerin eğitim-öğretim süreci zarfında olduğu düşünülmektedir. K25 numaralı katılımcı ise uyum eğitimi aldığını fakat eğiticinin mesleki eğitim ve özel eğitim ile ilgili bilgisinin olmadığını belirterek uyum sürecinde hiç faydalı olmadığını belirtmiştir. Uyum-oryantasyon semineri almadığını belirten 24 öğretmene uyum-alışma sürecini nasıl değerlendirdikleri sorusu yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir:

Tablo 14. Uyum-oryantasyon eğitimi almayan öğretmenlerin uyum- alışma süreçlerine ilişkin durum tespitlerine ilişkin bulgular

Soru 2: b1) Uyum-alışma sürecinizi nasıl değerlendirirsiniz?	
Zorluk çekenler 1- Kendi imkanları ile araştırma yapanlar	
"İlk olarak zorlandım. Sürekli özel eğitim sınıf öğretmenleri ile diyalog halindeydim. Araştırmalar yaptım, kendimi geliştirmeye çalıştım."	K1, K4
"1 yıldır zorluk çekiyorum, halen de devam etmektedir. Öğrenciyi tanıma bir ömür boyu sürer bence. Zihinsel engel gruplarının özelliklerini kendim araştırdım."	K10

Tablo 14'ün devamı

"Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğünün sitesinde bizim alanla ilgili detaylı bir plan yoktu benim atandığım süreçte. Bu konuda zorlandım. Ben de turizm otelciliğin megep modüllerinden örnekler alıp basite indirgeyen uygulamaya dayalı bir program hazırladım."	K26
"İlk başta çok zorlandım. Yıllık planlar, bireyselleştirilmiş eğitim planları, kaba değerlendirmeler, genel evraklar çok farklı. Diğer özel eğitim kurumlarının telefonlarını buldum. Arayarak bilgi aldım."	K27
Zorluk çekenler 2 – Uyum alışma süresi uzun olanlar	
"19 yıllık deneyimimi bir kenara koydum. Özel eğitim çok farklı. Hala alışmaya çalışıyorum."	K11
"Çok zorlandım."	K15, K16, K18, K21
"Uyum sağlayabilmem 4 ay sürdü. Çok zorlu bir süreçti."	K22
Zorluk Çekenler 3 – Hassasiyet duygusu yaşayanlar	
"Çok duygusal olduğum için ilk haftalar ağladım. Empati yaptım. Onlar çok iyi yardımsever ve samimiler."	K19
Kısa sürede uyum sağlayanlar	
"Özel eğitim kurumlarına yeni bir öğretmen geldiğinde özel öğrencilerde öğretmeni tanıma ve sevgilerini gösterme isteği var. Çok zorlanmadım."	K2
"Kısa sürede atlattım."	K7, K23
Alanında uzman özel eğitim sınıf öğretmeninin desteği ile uyum sürecini hızlandıranlar	
"Konaklama ve seyahat hizmetleri alanı ile ilgili özel eğitim alanında kaynak yok. Özel eğitim sınıf öğretmenleri bu noktada çok destek verdi. Öğrencilerin özellikleri, hastalık durumları, öğrenme yapıları, yaklaşım tarzları hakkında bilgilendirme sağladılar. Yoksa bocalardım. Önceden turizm otelcilik liselerinde de görev yaptım fakat normal öğrenciler ile zihinsel engelli öğrencilerin bakış açıları, özellikleri, durumları çok farklı. Özel eğitim kurumunun yönetmeliği, işleyişi, formatı bile çok farklı. Hizmet içi eğitim de olabilirdi ilk başta. Direkt başladık."	K3
"İlk aylar çok zorlandım. Yıllık planlar, bireyselleştirilmiş eğitim planları gibi farklı evrakların nasıl olduğunu bilmiyordum. Süreç içinde özel eğitim öğretmenleri ile birlikte öğrendim."	K8, K9
"Normalde ilk gittiğim hafta ders anlattım, tahtaya notlar aldım, terimsel bir dil kullandım. Sonra özel eğitim sınıf öğretmenleri uyardı, bilgilendirdi. Tamamen tecrübe sonucu bilgi edinebiliyorsunuz."	K12
"İlk olarak çok zorlandım. Fakat özel eğitim öğretmenleri ile bilgi alışverişi yaparak alışıyorsunuz her şeye."	K13,K14, K17, K20, K24

2.araştırma sorusu için herhangi bir uyum-oryantasyon eğitimi almadığını belirten 24 katılımcıya uyum ve alışma sürecini nasıl değerlendirdikleri sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplara göre beş farklı kategori oluşturulmuştur.

Zorluk yaşayanlar üç farklı temada ele alınabilir; ilki kendi imkânları ile araştırma yapanlar; ikincisi uyum alışma evresi uzun sürenler ve üçüncüsü hassasiyet duygusu yaşayanlar şeklindedir Kendi imkânları ile araştırma yapanlar kategorisinde yer alan K1, K4, K10, K26, K27 numaralı 5 katılımcı, uyum alışma sürecinde karşılaştıkları genel sıkıntılar için farklı özel eğitim kurumları ile bilgi alışverişi sağlayarak, özel eğitim alanı ile ilgili kendi imkanları çerçevesinde veri toplayarak kendilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Uyum alışma süresi uzun olanlar kategorisinde K11, K15, K16, K18, K21 numaralı 5 katılımcı çok zorlu bir süreç geçirdiklerini, uyum alışma sürelerinin çok uzun sürdüğünü ifade etmiştir. Hassasiyet duygusu yaşayan K19 numaralı 1 katılımcı ise aşırı duygusallıktan dolayı ilk haftalar yoğun hassasiyet duygusu geliştirdiğini, empati yaptığını ve zihinsel engelli bireylerin çok iyi olduğunu belirtmiştir. Kısa sürede uyum sağlayanlar kategorisinde K2, K7 ve K23 numaralı 3 katılımcı, çok zorlu bir süreç yaşamadıklarını, kısa sürede uyum sağladıklarını belirtmişlerdir. Özel eğitim sınıf öğretmenlerinin destekleri ile uyum sürecini hızlandıranlar kategorisinde de K3, K8, K9, K12, K13, K14, K17, K20, K24 numaralı 9 katılımcı ise tamamen özel eğitim sınıf öğretmenlerinin desteği ve bilgilendirmeleri ile uyum-alışma sürecini hızlandırmış ve zorluk çekmemişlerdir.

Bu soruya ek olarak 24 katılımcıya uyum-bilgilendirme seminerinin gerekli olup olmadığı ile ilgili ikinci bir alt soru daha yöneltilmiştir. Alınan geri bildirimler aşağıdaki tabloda yazıldığı şekildedir:

Tablo 15. Uyum-oryantasyon eğitimi almayan öğretmenlerin uyum eğitiminin önemi ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular

Soru 2: b) Hayır, almadı iseniz: **b2) Özel eğitim kurumlarında çalışmaya başlayacak olan özel eğitim hakkında bir bilgiye ve deneyime sahip olmayan öğretmenler için uyum ve bilgilendirme semineri gerekli midir?**	
Kesinlikle, gerekli.	Tüm katılımcılar
Gerekli olmasının yanında ek olarak ifadelerine eklemeler yapan katılımcıların önerileri	
"Zihinsel engelli çocukların özellikleri, okulların yapıları, sistemleri ve işleyişleri hakkında konular yer almalı özellikle."	K1

Tablo. 15'in devamı

"Sonuçta bu kurumlar diğer kurumlardan oldukça farklıdır. Bu eğitimi verecek olan eğiticiler ise özel eğitim mesleki kurumlarında çalışmış öğretmenler arasından seçilmeli, farklı meslek alanlarından seçilen öğretmenler özellikle bu kurumlarda tecrübe edinmiş olmalı."	K2
"Fakat bu eğitim, özel eğitim kurumunun içinde olmalı, soru-cevap şeklinde, etkileşimli bir eğitim olmalı."	K8
"Ben 19 yıllık deneyimimi çöpe atmış oldum. Bu kurum yepyeni, farklı bir kurum."	K11
"Bu eğitimi zihinsel engelliler lisans mezuniyeti olan özel eğitim öğretmenleri vermelidir. Engel grupları ve özellikleri kesinlikle detaylıca verilmeli. Eğitim kısa tutulmamalı ve uygulanabilir bilgiler verilmelidir."	K14
"Fakat özel eğitim kurumlarında işbaşı ziyaretleri ile birlikte eğitim olmalı."	K15, K19
"Eğitimden sonra göreve başlamadan önce birkaç gün zihinsel engelli bireylerle sınıfta derse girilmeli."	K20
"Fakat Avrupa standartlarında olmalı."	K22

"Özel eğitim kurumlarında çalışmaya başlayacak olan özel eğitim hakkında bir bilgiye ve deneyime sahip olmayan öğretmenler için uyum ve bilgilendirme semineri gerekli midir?" şeklinde yöneltilen soruya 24 katılımcının tümü gerekli olduğu cevabını vermiş olup bazı katılımcılar bu seminer ya da eğitim ile ilgili öneri sunmak için ifadelerine eklemeler yapmıştır. Sundukları öneriler şu şekilde özetlenebilir:

Eğitim konuları arasında, engel grupları ve özellikleri, zihinsel engelli bireylerin özellikleri, özel eğitim mesleki okulların yapıları, sistemleri ve işleyişleri ile başlıklar yer almalıdır.

Eğitim, özel eğitim kurumunun içinde ve eğitim kurumlarını işbaşı ziyaretlerinde bulunarak gerçekleştirilmelidir. Bu eğitimleri zihinsel engelliler mezunu özel eğitim öğretmenlerinin vermesi gerektiği ile ilgili bir görüş varken; aynı konuda bu eğitimin farklı meslek dallarından özel eğitim kurumlarında çalışmış meslek öğretmenleri arasından seçilerek gerçekleştirilmesine ilişkin görüş de vardır.

Eğitimde uygulanabilir bilgiler verilmeli, soru-cevap şeklinde etkileşimli ve Avrupa standartlarında olmalıdır. Eğitim sonrasında, ilgili kurumda göreve başlanmadan önce mutlaka özel eğitim meslek eğitim okulunda derse girilmeli ve gözlem yapılmalıdır.

3.3.4. Konaklama Öğretmenlerinin Üniversite Öğrenimlerinde Özel Eğitim Alanına Ayrılan Önem ile İlgili Durum Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Tablo 16. Öğretmenlerin lisans öğrenimlerinde özel eğitim alanına ayrılan öneme yönelik değerlendirme ve önerilere ilişkin bulgular

Soru 3: Özel Eğitim kurumundaki mesleki tecrübenize dayanarak lisans öğreniminizde almış olduğunuz eğitim bilimleri derslerinde özel eğitim alanına ayrılan önemi ve derinliği nasıl değerlendirirsiniz?	
Çok yetersiz.	Tüm katılımcılar
Çok yetersiz olarak değerlendirmelerine ek ifadeler kullanan katılımcıların yorumları ve önerileri	
"Bence meslek öğretmenlerinin mezun oldukları üniversitelerde ayrı bir yan dal konulmalı orada seçmeli dersler olmalı. Özel eğitim alanı ve zihinsel engellilerin iş hayatı ile ilgili konular olmalı. Özel eğitimde çalışmak isteyenler için lisans diplomalarında ve transkriptlerinde bu dersleri aldıklarına dair ibareler yer almalı. Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde sadece bu eğitimi almış meslek öğretmenleri çalışabilmeli. Kurumlar ziyaret edilmeli hatta staj yapılmalı."	K1
"Engel gruplarının tanımları, özellikleri konuları bile hiç işlenmemişti. Bu çocuklar çok farklı. Ders işleme yöntemleri, yaklaşım tarzları eğitimi almalıydık. Mesleki donanımımız çok iyi fakat zihinsel engelli bireylerin öğretim yöntemleri farklı. Mesleki bilgimizi doğru şekilde aktarmaya yarayan bilgileri almadıktan sonra bu kurumlar bizi çok zorluyor."	K2
"8 aylık pedagojik formasyon eğitimi aldım. Rehberlik derslerinde özel eğitim ile ilgili sadece 1-2 sayfalık bir kısım vardı. Hiç değinilmedi. Özel eğitim çok derin bir alan."	K5
"Rehberlik derslerinde çok kısa bir yerde değinilmişti. Fakat materyal tasarımı derslerinde de özel eğitim alanı ile ilgili materyal tasarımı dersleri eklenmeli. Aslında özel eğitimin her alanı eğitim bilimleri konularına dağıtılmalı."	K9
"Eğitim bilimleri dersleri normal öğrencilere yönelikti. Zihinsel engelli öğrencilerin profilleri bile anlatılmadı. Meslek ve kültür öğretmenleri artık bu okullara atanıyor. Bu durumda YÖK, eğitim fakültelerinde ve pedagojik formasyon eğitimlerinde özel eğitim olarak ayrı bir alan şeklinde eklenmelidir."	K12
"Özel eğitim alanı evet eklenmeli fakat özel eğitim kurumlarında staj olmalı."	K16

Araştırmaya katılan tüm Konaklama öğretmenleri lisans öğrenimlerinde almış oldukları eğitim bilimleri derslerinde özel eğitim alanına ayrılan önemi çok yetersiz bulduğunu ifade etmiş olup bu ifadelere ek olarak bazı yorumlar ve önerilerde bulunmuşlardır. Bu ifadeler şu şekilde özetlenebilir:

Meslek ve kültür öğretmenleri öğrenim gördükleri eğitim fakültelerinde yada pedagojik formasyon eğitimlerinde özel eğitim dersleri ile ilgili ayrı bir eğitim alanı ayrılmalıdır. Yani diğer bir deyişle; özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde verilen mesleki eğitim alanlarından 18 farklı meslek alanından biri olan meslek alanları eğitimleri için üniversitelerde de bu alanlarda ayrı bir özel eğitim alanı ayrılmalıdır. Ayrıca üniversite öğrencileri, bu kurumları ziyaret ederek derslere girmeliler. Sonrasında istekleri doğrultusunda ve aldıkları özel eğitim dersleri ile ilgili

belgelerini ibraz ederek bu kurumlara atanmaları gerektiği yönünde öneriler alınmıştır.

Özel eğitim alanı ile ilgili derslerde, muhakkak engel grupları ve tanımları, zihinsel engellilerin özellikleri, zihinsel engelli bireylerde öğretim yöntemleri, materyal tasarımları konuları eklenmeli. Eğitim fakültelerinde ve pedagojik formasyon eğitimlerinde özel eğitim dersleri dağıtılmalıdır. Bununla birlikte özel eğitim kurumlarında çalışmak isteyen öğretmenler mutlaka öncesinde staj yapmış olmalıdır.

Tablo 17. Özel eğitim kurumuna başlamadan önce özel eğitim ile ilgili bilgi düzeyi değerlendirmelerine ilişkin bulgular

Soru 4: Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda engel grupları, tanımları, özellikleri ve zihinsel engelli bireylerle ilgili ne derecede bilgiye sahiptiniz?	
Hiç bilgim yoktu.	K4 ve K20 numaralı katılımcılar hariç 25 katılımcının cevabı

Özel eğitim kurumunda mesleki eğitim vermeye başlamadan önce engel grupları, tanımları, özellikleri ve zihinsel engelli bireyler ile ilgili bilgi seviyelerinin ne düzeyde olduğu sorusu katılımcılara yöneltildiğinde 25 katılımcıdan alınan cevap hiç bilgilerinin olmadığı şeklindedir.K4 ve K20 numaralı katılımcıların cevapları ise şu şekildedir: K4: "Kuruma başlamadan önce Rehberlik Araştırma Merkezine gidip engel grupları, kategorileri, tanılama süreçleri ve özellikleri hakkında bilgi aldım." şeklinde ifade ederken; K20: "Akrabalarımdan biri özel eğitim öğretmeni olduğu için kuruma başlamadan önce ondan çok bilgi edindim." şeklinde belirtmiştir. Ayrıca hiç bilgim yoktu cevabına ek olarak farklı bir yorum da getiren K1 ise şu şekilde bir ifade kullanmıştır:

> *Meslek, branş ve kültür öğretmenlerinin de özel eğitim alanı ile ilgili detaylı bilgisi yok. Ben özel eğitimdeki 6 yıllık tecrübemle gözlem yoluyla öğrendim her şeyi. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin meslek ve kültür öğretmenlerini yönlendirebilmeleri için kesinlikle alanında uzman özel eğitim öğretmenleri olmalıdır. Yoksa ne bana ne de öğrencilere faydalı olabiliyor.*

Özel eğitim kurumlarında çalışan her öğretmenin özellikle ve öncelikle sınıf öğretmenlerinin alanında uzman olmaları yönünde görüş bildiren K1 kendisinin uzun bir zaman dilimi içinde tecrübe yoluyla bilgi edindiğini belirtmiştir.

3.3.5. Konaklama Öğretmenlerinin ZEB'lere Özgü Kullandıkları Öğretim Yöntem ve Tekniklerine İlişkin Bulgular

Tablo 18. Zihinsel engelli bireyler için kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin bulgular

Soru 5: Zihinsel engelli bireylerle çalışırken ders işleme yöntem ve tekknikleriniz nelerdir?	
Gösterip yaptırma, *Rol- model olma,* *Yaparak yaşayarak öğrenme,* *Birebir uygulama,* *Düz anlatım,* *Sık tekrarlar,* *Videolar, görsel destekli PPT sunuları,* *Okuma-yazma iyi düzeyde ise basit cümlelerle not tutturma*	Tüm katılımcılar
Yukarıdaki yöntem ve tekniklere ek olarak farklı uygulamalar yapan katılımcıların cevapları	
Görsel destekli, aşamalı, basit yönergeli karton materyallerle etkinlik	K1,K3,K27,K23
Otellerin kat hizmetleri departmanlarına gezi-gözlem etkinliği	K1, K15
Kuru temizleme firmalarına farklı ütü uygulamaları ve temizlik işlemlerini yerinde görmek amacıyla gezi-gözlem etkinliği	K1
Drama yöntemi	K4,K5,K10
Akran öğretimi	K6
Öğrenci uygulama yaparken ailesi için video çekilmesi (Bu işlemle öğrenciye evde pratik yapma ve aile desteği alma imkânı yaratma)	K6
Öğrenci uygulama yaparken kendisinin izlemesi için video çekilmesi (Öğrenciye uygulama sonrası videosunu izlettirirken hatalarını görmesi amacı ile)	K23
Öğrenebilen bireyler için basit düzeyde Kat hizmetleri yabancı dil eğitimi	K26
Online otel kat hizmetleri görüntülü bağlantı gerçekleştirerek aynı anda uygulama yapma	K27

Araştırmaya katılan 27 Konaklama öğretmenine, zihinsel engelli bireylerle Kat Hizmetleri mesleki eğitimi süresince ders işleme yöntemlerinin neler olduğu ile ilgili soru yönlendirmesi yapıldı. Alınan geri bildirimlerde 27 katılımcının tamamı tabloda gösterildiği şekilde ortak sekiz yöntem kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu yöntemlere ek olarak farklı uygulamalar yapan öğretmenlerin yöntem ve teknikleri ise tabloda gösterildiği şekildedir. Fakat yanlış bilinen ve uygulanan bir uygulamaya değinmek gerekirse: video ile model olma öğretim yöntem tekniğine göre iki tür yöntemsel süreç bulunmaktadır. İlki, uygulamacının model olması ile adım adım sesli basit yönergelerle beceri öğretiminin videoya çekilmesi şeklinde ikincisi ise, öğrencinin uygulama yaptığı sırada yalnızca doğru yaptığı davranışları izletilmelidir. Hatalarını göstermek için videoyu bir kez daha öğrenciye izletmek hatayı pekiştirmeye yol açacaktır. Kuramsal çerçevede video ile model olma tekniği açıklanmıştır.

Ayrıca yukarıdaki soruya ek olarak katılımcılara: "*Ders işleme yöntem ve teknikler ile ilgili yaşamış olduğunuz sıkıntılar var mıdır*?" sorusu da yöneltilmiştir. Bu soruya yanıt veren K1'in cevabı şu şekildedir:

> *"Özel eğitim alanında eğitim almadığım için ve benimle birlikte derse katılan sınıf öğretmenleri de özel eğitimci olmadığı için çok sıkıntı yaşadım. Diğer öğretmenlere danışarak, deneme-yanılma yolu ile yaşayarak görerek doğruları tespit ettim. Bu durumun da hem benim için hem öğretim süreci için hem de öğrencilerim için zaman kaybı oluşturduğunu düşünüyorum. Sınıf öğretmenleri kesinlikle alanında uzman özel eğitimciler olmalılar. Yaşadığım bir olayı paylaşmak isterim. Ödül yöntemi ile ünite bitiminde soru yarışması yapıyordum. İsimleri yazdım ve soruların cevaplarına göre doğru cevaplar için o sorularına karşısına (+) koydum. (+) simgeleri toplayarak sıraya dizdim. Sonuncu olan çocuk derin duygusal çöküntü yaşadı ve uzun süre hıçkıra hıçkıra ağladı. Meğerse zihinsel engelli bireylere başarısızlığı hiçbir şekilde tattırmamak gerekiyormuş. Bu bilgiyi bu olayı yaşadıktan sonra özel eğitim öğretmenlerine danışarak öğrenmiştim. Çok üzülmüştüm."*

K1 yaşamış olduğu bir sıkıntıyı bu şekilde anlatmıştır. Sorunun kaynağı ise yine zihinsel engelli bireylerin özellikleri, öğretmenlerin kullanması gereken yaklaşım tarzları ve öğretim yöntemleri hakkında bilgi eksikliğinden kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca sınıf öğretmeninin özel eğitim alanında uzman olmadığından meslek öğretmenini uyaramamış ve bilgilendirememiştir.

3.3.6. Konaklama Öğretmenlerinin Problemli Davranışlarla İlgili Yaşadıkları Sıkıntılara İlişkin Bulgular

Tablo 19. Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrencilerin problemli davranışları ile ilgili yaşamış oldukları sıkıntılara ilişkin bulgular

Soru 6: Öğrencilerin istenmeyen/ problemli davranışları ile ilgili yaşamış olduğunuz sıkıntılar var mıdır?	
Öğrenciden Kaynaklı Problemler	
"Öğrencilerin istemsiz davranışlarından kaynaklı problemler yaşıyoruz."	K21
"Orta ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan ve hem fiziksel hem zihinsel yetersizliği olan öğrenciler bu dala uygun değil."	K27,K22
"Sigara içen öğrencilerde nöbetçi olduğum günler çok zorlanıyorum. Ya sorun çıkarıyorlar ya da kaçmaya çalışıyorlar. Benim özel bir defterim var günlük olayları not tutuyorum. Okul yönetimi bununla ilgili tedbirleri genişletmeli, aileler de ilgili olmalı."	K1
"Sigara alışkanlığı olan öğrenciler agresif davranışlar sergiliyor."	K9
"Hiperaktivite bozukluğu dikkat eksikliği olan öğrencim var. Ben dikkatini diri tutmakta çok güçlük çekiyorum. Nasıl tutulacağını da bilmiyorum. Ayrıca orta-ağır düzeyde zihinsel engelli öğrenci de var. Davranış problemleri çok yoğun, yaptığı davranışlar istemsiz ve el-kol hareketlerinde bulunuyor. Zorlanıyorum."	K2, K15

Tablo 19.'un devamı

"İlaçlarını almayınca fevrileşerek şiddete meylediyorlar ve kriz anları oluyor."	K4, K18
"Bireysel farklılıklar uçurum boyutta olunca sınıf içinde iletişim kopukluğu oluyor. Kaynaştırma olarak okuyabilecek öğrenciler, hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin yanında sivriliyorlar ve konular basit geliyor. "	K5,K19
"Psikolojik olarak klinik boyutunda öğrenciler var. Sınıfa gelip öfkesini kontrol edemiyor."	K10, K14
"Nöbetim esnasında öğrenci bana istemsiz bir şekilde vuruyor."	K13
"Sınıf içinde öğrenci durup dururken vuruyor ve tekme atabiliyor."	K26
"Otizmli öğrencim var. Derse katılmıyor, sürekli bağırıyor, öfke kontrolsüzlüğü mevcut ve öğrenciler genel olarak çabuk yoruluyorlar."	K24
Aileden Kaynaklı Problemler	
"Ailelerle sorun yaşıyoruz."	K10,K11,K23
"Ailelerin ekonomik ve psikolojik sıkıntıları var."	K18, K19
"Aileler hala çocuklarını kabul etme evresine geçememiş, çocuk ile ilgilenmiyor."	K20, K27
Diğer Öğretmenlerden Kaynaklı Problemler	
"Özel eğitim öğretmenleri sınıfta destek olmuyor, bizleri yönlendirmiyor."	K15, K26
"Özel eğitim öğretmenleri sınıfta etkisiz ve hayattan kopuk bir şekilde başka şeylerle ilgileniyor."	K25
"Okulumdaki öğretmen arkadaşlarım bu çocuklar iflah olmaz, laf anlamaz diyerek motivasyonumu düşürüyorlar."	K19
Çevreden Kaynaklı Problemler	
"Okulun bulunduğu çevre normal öğrencilerin okumasına bile müsait değil."	K18

Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrencilerin istenmeyen/problemli davranışları ile ilgili yaşamış oldukları sıkıntılar incelendiğinde dört farklı tema belirlenmiştir. Bunlar: aileden kaynaklı, çevreden kaynaklı, diğer öğretmenlerden ve öğrenciden kaynaklı şeklinde ayrılmıştır.

Öğrenciden kaynaklı problemler

16 katılımcı öğrenciden kaynaklı problemler yaşadığını belirtmiştir. Genel olarak öğrenciden kaynaklanan problemler incelendiğinde aşağıdaki gibi maddeler halinde özetlenebilir:

Öğrencilerin genel istemsiz davranışları;
Orta-ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin ve birden fazla yetersizlik türüne sahip bireylerin (hem zihinsel hem fiziksel yetersizlik bir arada) bu kurum türüne ve Kat hizmetleri dalına uygun olmaması;
Otizmli bireylerin bu kurum türüne uygun olmamasından dolayı yaşanan derse katılmama, bağırma ve öfke nöbetleri şeklindeki sıkıntılar;

Sigara bağımlısı öğrencilerin öğretmenlerin nöbet süreçleri içinde ve sınıf içinde de agresif davranışlar sergilemesi;
Hiperaktivite ve dikkat eksikliği olan öğrencinin nasıl eğitime dahil edileceği ile ilgili yaşanan sıkıntılar;
İlaç kullanan öğrencilerin kullanmadıkları süreçlerde fiziksel şiddet içerikli davranışlar sergilemeleri ve kriz anlarında yaşanan sıkıntılar;
Normal okulda kaynaştırma okuyabilecek öğrencilerin olduğu sınıfta o öğrencilere konuların aşırı basit gelmesi ve diğer arkadaşları arasında iletişim kopukluğu yaratması;
Psikolojik sıkıntıları olan öğrencilerin öfke kontrolsüzlüğü

Aileden kaynaklı problemler

Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmenlerinin öğrencilerin problemli davranışlarına ilişkin aileden kaynaklı problemleri incelendiğinde 7 Katılımcı aileden kaynaklanan problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu problemler aşağıdaki gibi özetlenebilir: Ailelerin ekonomik ve psikolojik sıkıntıları; engelli çocuklarını kabullenme evresinde yaşadıkları sıkıntılar; çocukları ile ilgilenmemesi şeklindedir. Aileden kaynaklı problemler incelendiğinde özel eğitimin bel kemiği olan ‘aile ile işbirliği’ konusunda kopukluklardan doğan sonuçlar olduğu görülmüştür.

Diğer Öğretmenlerden Kaynaklı Problemler

Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmenlerinin diğer öğretmenlerden kaynaklanan yaşamış oldukları sıkıntılar incelendiğinde 4 katılımcının diğer öğretmenlerden kaynaklı problemleri şu şekilde gruplandırılmıştır: özel eğitim sınıf öğretmenleri destek olmaması; diğer öğretmenlerin zihinsel engelli öğrencilere karşı negatif tutumu şeklindedir.

Çevreden Kaynaklı Problemler

Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmenlerinin çevreden kaynaklı problemlerine yalnızca bir katılımcı yanıtlamıştır. Okulun bulunduğu semtin eğitim için uygun olmadığı görüşünü belirtmiştir.

3.3.7. Konaklama Öğretmenlerinin ZEB'lerle İletişimleri Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 20. Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrenciler ile iletişimleri hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular

Soru 7: Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda öğrencilerinizle iletişiminizi nasıl değerlendirirsiniz?	
Tamamen Olumlu iletişim (+)	
"Gayet iyi."	K1, K2, K4, K6, K7, K8, K13, K14, K23, K25
"Çok iyi. Çünkü zihinsel engelli öğrenciler görev almayı ve iş yapmayı çok sevdiklerinden en çok meslek öğretmenlerini severler."	K12
"Çok iyi. Özel çocuklar öğrenme konusunda normal çocuklardan daha fazla hevesli. Çabaları oldukça yüksek bu da benim motivasyonumu yükselterek aramızdaki iletişimi kuvvetlendiriyor."	K3
Endişeli Başlangıçlar (-)	
"İlk olarak çok zorlandım. Acaba hata mı yaptım? Nasıl giriş yapmalıydım? Yaklaşım tarzım nasıl olmalıydı? Öğrenciyi tanıma sürecim bu şekilde zamanla gelişti."	K5, K10, K18, K19, K26,
"Başlarda çok zorlandım. Konuşma güçlüğü çeken birkaç öğrenci ile yardım alarak konuşmaktayız. Öğrencilerin nelerden hoşlanmadığını anlayıncaya kadar sıkıntı yaşadım."	K22
"Öğrenciyi tanımam 3 ay sürdü. Öğrenciyi anlamak, öğrenme güçlüğünü tanımlamak uzun bir süreç."	K9
"İlk başladığımda uzun cümleler kuruyordum. Hiç emir kipi kullanmazdım. Şimdi daha basit cümleler ve yönergelerim çok basit, emir kipi şeklinde. Şimdi daha iyiyiz."	K27
"Ortama alışıp uyum sağladıktan sonra iletişime geçtim diyebilirim."	K20
"Çok ürkektim, çok çekingen ve tedirgin. Hiç adapte olamamıştım."	K24
"Gerçek bir iletişim 6 ay sürdü diyebilirim. Deneme yanılma yolu ile birbirinizi tanıyorsunuz."	K11
"İlk başta çok duygusaldım. İki kere düşünüp bir kere söylüyordum. Artık çok açık ve rahatız."	K16
"İlk zamanlarda sıkıntılıydı. Şimdi onları çok iyi anlıyorum. Pekiştireçler ve ödül sistemi kullanıyoruz, özel eğitim öğretmenleri destek veriyor. İletişimimiz şu an çok iyi."	K17, K21
"Sıfır."	K15

Katılımcılar özel eğitim kurumuna ilk başladıkları süreçte zihinsel engelli öğrenciler ile iletişiminin nasıl olduğu sorusu yöneltildi. Alınan geri bildirimlere göre iki farklı kategori oluşturuldu. Hiç sıkıntı yaşamayan 12 katılımcı olumlu iletişim (+) kategorisinde; endişeli şekilde göreve başlayan iletişim sıkıntısı yaşayan 15 katılımcı endişeli başlangıçlar (-) kategorisinde yer almaktadır.

İletişim kurmakta zorluk çekmeyen 12 öğretmen iletişimlerinin çok olumlu olduğunu, zihinsel engelli öğrencilerin görev almayı, uygulama ve iş yapmayı çok sevdiklerini ayrıca öğrenmeye de çok istekli olduklarını ifade etmişlerdir.

İlk olarak endişeli ve olumsuz şekilde iletişim süreci yaşayan 15 öğretmenin verdikleri yanıtlara göre genellikle zihinsel engelli öğrencilerin özelliklerini ve bu bireylere yaklaşım tarzlarını bilmediklerinden kaynaklandığı görülmektedir.

3.3.8. Konaklama Öğretmenlerinin Kullandıkları Ölçme-Değerlendirme Programlarına İlişkin Bulgular

Tablo 21. Konaklama öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme programları ile ilgili bilgi düzeylerine ilişkin bulgular

Soru 8: Özel Eğitim Kurumuna ilk başladığınızda BEP, BÖP, kaba değerlendirme formları, aylık değerlendirmeler hakkında yeterli bilgiye sahip miydiniz?	
İlk başta hiç bilmiyordum. Şu anda da uygulamıyoruz.	K22
Okulumuz çok yeni. Halen bilmiyorum.	K2
Kat hizmetleri dersi için de birlikte derse girdiğimiz özel eğitim sınıf öğretmenleri hazırlıyor.	K7
Biz Konaklamacılar sadece kaba değerlendirme yapıyoruz.	K24
İlk olarak bilmiyordum. İnternet üzerinden BEP hazırlama ile ilgili sistemden yapıyoruz. BÖP yapmıyoruz.	K12
İlk başladığımda bilmiyordum ama özel eğitim sınıf öğretmenleri sayesinde öğrendim.	K1, K3, K4, K5, K6, K8, K10, K11, K14, K15, K16, K18, K19, K20, K21, K23, K25, K26
İlk başladığımda bilmiyordum. Kendi çabalarımla öğrendim.	K27
*İlk başta bilmiyordum. Okulca internet üzerinden BEP, BÖP, kaba değerlendirme, aylık değerlendirme yapan L**Bep diye bir sitenin sistemine ücretli üyelik aldık. Oradan yapıyoruz.*	K9, K17
*Normal turizm lisesinde de kaynaştırma öğrencim vardı onun için hazırlamıştım. Fakat şimdi satın aldığımız L**Bep sitesinden yapıyoruz.*	K13

Katılımcıların zihinsel engelli öğrencilere öğretimin öncesinde, öğretim sürecinde ve sonrasında yapılması gereken bireyselleştirilmiş eğitim programları, öğretim programları, kaba değerlendirme formları ve aylık değerlendirmeler şeklinde genel olarak değerlendirilme alınması gereken program hazırlanması ile ilgili bilgi düzeyleri ile ilgili soru yönlendirilmesi gerçekleştirilmiş olup alınan yanıtlar şu şekildedir:

K13 haricindeki geriye kalan 26 katılımcı özel eğitime gereksinim duyan bireylerin öğretim süreci öncesinde, sırasında ve sonrasında hazırlamaları gereken özel eğitim ile ilgili programları bilmediklerini belirtmişlerdir. Üniversitelerin eğitim fakültelerinden mezun veya pedagojik formasyon dersleri alan öğretmenlerin normal öğrencileri değerlendirmek üzere eğitim aldıklarından özel eğitim alanı ile ilgili programları bilmemeleri normal sayılabilmektedir. Bu bilgilerin yanında tabloya bakıldığında alınan geri bildirimler şu şekilde gruplandırılabilir:

Değerlendirme programlarını bilmeyen ve halen de öğrenmemiş olan 2 katılımcı; tüm programları özel eğitim sınıf öğretmenlerinin hazırladığını belirten 1 katılımcı; sadece kaba değerlendirme hazırlayan 1 katılımcı; özel eğitim öğretmenleri desteği ile öğrenen 18 katılımcı; kendi çabaları ile öğrenen 1 katılımcı; internette bu konuda uzmanlaşmış sistemlerde üyelik üzerinden bu programları hazırlayan 3 katılımcı bulunmaktadır. Ayrıca önceki görev yerinde normal turizm lisesinde kaynaştırma öğrencisi için bu tür programları hazırladığı için önceden bilgisi olan 1 katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 22. Konaklama öğretmenlerinin kat hizmetleri dalında ölçme ve değerlendirme aşamasında kullandıkları yöntemlere ilişkin bulgular

Soru 9: Ölçme ve değerlendirme aşamasında ne tür yöntem ve ölçekler kullanıyorsunuz?		
Sınıf içi katılım	K1, K3, K6, K10, K20, K21	6
Uygulama sınavı / Performans alımı	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K23, K24, K26, K27	23
Basit ölçekli sınavlar	K2, K5, K8, K9, K18, K27	6
Kontrol listeleri	K1, K4, K7, K14	4
Gözlem	K7, K22, K23, K25	4
Birden fazla yetersizliği olan	K26	1

Katılımcıların Kat Hizmetleri uygulamaları sonlarında öğrenciler için yaptıkları ölçme ve değerlendirme çalışmalarında kullandıkları teknikleri tespit etmek için ne tür yöntemler kullandıkları ile ilgili soru yöneltilmiştir. Alınan cevaplara göre sınıf içi katılım sürecinde değerlendirme alan 6 katılımcı; uygulama sınavı ya da performans alımı yapan 23 katılımcı; basit ölçekli testler, boşluk doldurma soruları şeklinde sınavlar yapan 6 katılımcı; öğretim öncesinde hazırlanan BEP'lere göre faaliyet kontrolleri ya da kontrol listeleri kullanan 4 katılımcı; gözlem sonucu veri toplayan 4 katılımcı ve bunlara ek olarak birden fazla yetersizliği olan öğrencisi için ona özel bir değerlendirme listesi hazırlayan 1 katılımcı bulunmaktadır. Bir öğretmen sadece bir tane yöntem kullanabildiği gibi, bütün yöntemleri de süreç içinde kullanabildiği görülmüştür.

3.3.9.Konaklama Öğretmenlerinin Kat Hizmetleri Dalı Modülünü Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Tablo 23. Konaklama öğretmenlerinin kat hizmetleri dalı modülü ile ilgili değerlendirmelerine ilişkin bulgular

Soru 10: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün özel eğitim merkezleri için yayınladığı Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri Dalı modülünü nasıl değerlendirirsiniz?	
Yetersiz (15)	
"Modülde yalnızca hedef davranışlar var. Alt basamaklar boş ve hazır bulunuşluk için ön giriş yok. Meslek öğretmenlerine özel eğitim anlamında rehberlik etmiyor. Ders işleme yöntemleri de isimleri var ama içeriği hakkında bilgimiz yok. BEP ve BÖP yapılması gerektiği belirtilmiş fakat derinlemesine bilgi yok. Görsel sunum yok. Hangi düzeydeki çocuk için hangi davranışların kaç basamağını alacağımızla ilgili bilgi yok. Çok eksik."	K1, K12, K24, K5, K14, K15, K18, K16, K20, K21, K27
"Modüle ilk olarak turizm, konaklama, seyahat, otel gibi kavramlar da eklenmelidir. Görsel resimler ve videolar da eklenebilir."	K2
*"%30u dolu diyebilirim onlar da sadece konu başlıkları var. *Kat görevlisi tanımı, kat hizmetleri personellerinin tanımları ve özellikleri eklenmeli ayrıca kat ofisi de eklenmeli."*	K9
*"Görsel eksik, güncel konular yok. Önerim: *Çamaşırhane işlemlerinden ütü teknikleri ve görsel desteği ile ayrıntılı anlatım ve çarşaf katlama teknikleri görsel destekli detaylı anlatım eşliğinde eklemeler yapılmalı."*	K3
*"Konulara göre süre uyuşmazlığı mevcut. Bazı beceriler için süre kısıtlı, bazıları için ise çok fazla. Hızlı öğrenen çocuklar için yeni bir konuya geçiş fırsatı yok. Farklı hedef davranışlar eklenmeli. Ayrıca önerim: *Çamaşırhane modülüne çamaşır yıkama ve serme becerileri de eklenmeli. * Kuru temizleme modülü de eklenmelidir."*	K4
Çok detaylı (7)	
"Çok detaylı ve yoğun."	K22
"Kişisel bakım ünitesi çok fazla. Ayrıca banyo yapma için uygulama alanı yok, saç yıkama, sakal traşı için de. Modül süreleri hesaplandığında 1 sene boşa çıkıyor."	K26
"Turizm otelciliğin aynısı ve çok detaylı bence. Ayrıca hiçbir atölyede silindir, pres ve manken ütü, plaj ve şezlong bulunmamakta. Bu becerilerin olduğu modüller iptal edilmeli. Ayrıca asansör de olmadığı için kirli çamaşırların sevk edilmesi bölümü de iptal edilmeli."	K6, K19, K23
"Bence orta-ağır bireylere göre düzenlenmiş."	K10
"Alanın öncelikle tanıtımı yapılması için bir ünite eklenmeli. Faydalı bulmuyorum. Ütü yapmak için falan başlarında sürekli gözetmek gerekiyor. Bu çocuklar yalnızca bağımsız olarak cam temizliği, ofis-kurum temizliği, paspas yapabilirler."	K11
Yeterli (3)	
"Kat hizmetleri modülü yeterli."	K13, K17, K25
İncelenmemiş (2)	
"İncelemedim."	K7, K8

Katılımcılara özel eğitim merkezleri için yayınlanan Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri Dalı ile ilgili modülü nasıl değerlendirdiklerine yönelik soru yöneltilmiştir. Alınan yanıtlara göre dört kategori oluşturulmuştur. Kategorilere göre ifadelerin bütünlüğü aşağıdaki şekilde sağlanmaya çalışılmıştır.

Modülü bazı konularda yetersiz, eksik bulduğu ile ilgili değerlendirme yapan 15 katılımcı vardır. Yetersizliği belirtilen konular aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır.

11 katılımcı modül içeriğinde yalnızca hedef davranışların olduğunu, beceri alt basamakların boş olduğunu, zihinsel engellilere özel öğretim yöntemlerinin anlatılmadığını ve öğretmene rehberlik etmediği ile ilgili görüş bildirmiştir. Ayrıca BEP ve BÖP yapılması gerektiği ile ilgili açıklamalar kısmında madde varken nasıl yapılacağına dair bir alan ayrılmamış olduğunu belirtmiştir.

Ayrıca 2 ayrı katılımcı farklı yorumlarına ek olarak görsel desteğin hiç olmadığını, olması gerektiği ile ilgili ifadeler kullanmışlardır. Modül içeriğindeki üniteler için sürelerin müfredata uymadığı ile ilgili 2 katılımcı ifade kullanmışlardır.

Modüle eklenmesi gerektiği düşünülen kavramlar ve becerilerle ilgili öneriler:

- Konaklama, seyahat, turizm, otel kavramları
- Kat hizmetleri personelleri tanımları, özellikleri ve yaptıkları işlerle ilgili bilgiler
- Kat görevlisi tanımı
- Görsel destekli ütü uygulama teknikleri
- Görsel destekli çarşaf katlama teknikleri
- Çamaşır yıkama ve serme uygulamaları
- Kuru temizleme modülü

Modülü bazı açılardan çok detaylı bulan 7 katılımcı vardır. Aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir:

Kişisel bakım modülü her yeni beceri modülünün önünde olarak sunulduğundan fazla olduğu gerekçesi ile gereksiz olduğu düşünülmüştür. Ayrıca Türkiye'de hiçbir Kat Hizmetleri Atölyesinde banyo yapma, saç yıkama ve sakal tıraşı yapabilme ile ilgili uygun ortamın bulunmadığı görüşünde oldukları kaydedilmiştir. 2018 Ekim ayında Konaklama Hizmetleri olarak yeniden düzenlenen eğitim programında her beceri modülü öncesi var olan Kişisel Bakım modülü kaldırılmıştır (orgm.meb.gov.tr, 06.05.2019).

Bir katılımcı orta- ağır düzeyde zihinsel engelli bireylere uygun olarak detaylandırıldığını belirtirken; bir katılımcı da turizm otelcilik liseleri düzeyinde

detaylı olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki büyük fark her il ve ilçede bulunan öğrencilerin özelliklerinin farklılığından kaynaklanmakta olduğu düşünülmektedir. Kaynaştırma öğrencilerin yoğunlukta olduğu bir sınıfta elbette modül çok hafif gelecektir. Çünkü her bir beceri alt basamaklarına ayrılmış şekilde sunulmuştur. Bazı hafif ve orta seviyeye yakın zihinsel engelli bireylerin bulunduğu sınıfta ise modül, öğretmene çok fazla beceri içeriyor gibi gelebilmektedir. Bir katılımcı ise bu çocukların bağımsız şekilde yalnızca ofis-kurum temizliği, paspas ve cam silme becerilerini gerçekleştirebilecekleri ile ilgili yorum yapmıştır. Ayrıca modülün ilk bölümü alanın tanıtımı olması gerektiği ile ilgili ifade de eklemiştir.

Modülden çıkarılmasının gerekli olduğu düşünülen beceriler:

- Kişisel bakım modülünden banyo yapma, saç yıkama, sakal tıraşı becerileri
- Kirli çamaşırların çamaşırhaneye sevk edilmesi modülü
- Silindir, manken ve pres ütü becerileri
- Plaj, asansör ve şezlong temizliği becerileri

Bu becerilerin çıkarılmasına yönelik görüşlerin sebebi hiçbir Kat Hizmetleri atölyesinde veya okulların yapısında bu becerilerin uygulanması için uygun bir alanın ve malzeme ortamının olmamasıdır. Kişisel bakım modülü 2018-2019 yılı eğitim öğretim döneminde kaldırılmıştır. Fakat kirli çamaşırların sevki modülü de uygun ortam olmadığından programdan kaldırılması gerekliliği geri alınan bildirimlerle kaydedilmiştir. Çalışmanın Giriş kısmında Konaklama Hizmetleri dalında eski ve yeni modüllerin karşılaştırıldığı bir tablo bulunmaktadır. Modülü yeterli bulan 3 katılımcı vardır. Modülü hiç incelemeyen 2 katılımcı bulunmaktadır.

3.3.10. Konaklama Öğretmenlerinin Mesleki Doyumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 24. Konaklama öğretmenlerinin mesleki doyumlarına ilişkin bulgular

Soru 11: Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızdan itibaren mesleki doyum / tatminlik durumunu nasıl değerlendirirsiniz?	
Mesleki doyum yüksek	
"Özel eğitimde kriterler farklı. Her çocuğun engel grubuna ve özelliğine göre değerlendirilmesi yapılırsa mesleki doyum bu kurumlarda çok daha fazla olduğu görülecektir. Onlara öğrettiğiniz en ufak bir şey onlar için büyük bir ödül. Ayrıca işe yerleştiklerinde hem kendileri hem aileleri çok minnettar oluyorlar."	K1
"Bu çocuklar normal çocuklara kıyasla öğrenmeye dava hevesli, motivasyonları ve dikkatleri yüksek, sahipleniciler. Mesleki doyumum çok yüksek."	K3

Tablo. 24'ün devamı

"Her öğretmen özel eğitimde mutlaka bir dönem çalışmalı. Çok temiz ve farklı duygular. Mesleki doyum alıyorum."	K23
"%100 belki daha da fazlası. Öğretmenlik yaptığımı ben bu çocuklarla hissettim. Normal çocuklar kendi imkanları ile bir şekilde öğrenebilir Fakat bu çocukların öğrendiği en ufak bir beceri basamağı bile bana ait. Velilerin bu şekildeki dönütleri paha biçilemez. Ben biliyorum ki o çocuğun o davranışı benden sonra oldu."	K26
"Bu okullarda mesleki doyum çok daha yüksek. Sabırla birebir her öğrenciyle ayrı uygulama yapıyorsunuz. Zor ve geç öğreniyor olabilirler. Fakat büyük doyum."	K14, K19
"Mutluyum. Tatminlik duyuyorum."	K20, K24, K25
"Öğrendiklerini görünce mesleki doyum alıyorum. Özel eğitimde bu çok uzun bir bekleyiş bence."	K5
"%85 diyebilirim. Çünkü bu kurumlarda %100 dönüt alamayız hiçbir zaman."	K6
Mesleki doyum konusunda yorumsuz fakat olumlu	
"Ben mesleki doyum olarak değerlendirme yapmak istemiyorum. Benim için önemli olan öğrenci davranışları, sınıfta uyumu, uslu olmasıdır. Öğrencilerim de böyle zaten."	K7
Mesleki doyum yetersiz	
"Benim verdiğim mesleki eğitim ile zihinsel engelli bireyler normal çocuklarla aynı derecede başarılı olabiliyor. Fakat işe yerleştirilemeyince mesleki doyumum düşüyor. Sonucunu alamadığımı hissediyorum. Bu çocuklar için işin son aşaması işe yerleştirmek. Bu sebeple mesleki doyumum düşük."	K4
"Mesleki doyumum çok yetersiz. Ben Turizm Rehberliği mezunuyum. Almış olduğum dersler çok yoğun ve çeşitli. Burada köreliyorum. Fakat böyle de bir dünya var. Onlara yardımcı olmak istiyorum. "	K12
Mesleki doyum hiç yok	
"Mesleki doyumum yok. Sıfır."	K11, K13, K15, K16, K17, K18, K21
"Sınıfımda orta-ağır düzeyde çocuklar var ve kat hizmetleri becerilerine hiç uygun değiller. O yüzden mesleki doyum hissim sıfır."	K2
"Dönüt alınmıyor. Öğretmenin motivasyonu da düşüyor. Mesleki doyumum neredeyse sıfır."	K9
"İlk ders anlattığınızı son ders unutuyorlar. Tükenmişlik sendromu yaşıyorum. Ama eskisi gibi de çok takılmıyorum. Mesleki doyumum yok."	K10
"Mesleki doyumum yok. Fakat zamanla mesleki bilgimin ve görgümün de körelmesinden endişeleniyorum."	K22
"Normal turizm liselerine kıyasla mesleki tatminlik daha düşük. Uzun yıllar çalışmak tükenmişliğe yol açabilir."	K27

12 katılımcı mesleki doyumunun yüksek olduğunu belirtmiş olup; 2 katılımcı düşük olduğunu ifade ederken; hiç mesleki doyum alamadığını söyleyen 12 katılımcı ve 1 katılımcı ise mesleki doyum anlamında bir değerlendirme yapmak istemediğini belirtmiştir. Katılımcılar arasından mesleki doyumunun sıfır olduğunu ifade eden 12 katılımcı genel itibariyle öğrencilerden geri bildirim alamadıklarını, zamanla körelme endişesi ve tükenmişlik hissi yaşadıklarını belirtmiş ayrıca bazı öğrencilerin orta-ağır seviyede olduğunu bu sebeple Kat hizmetleri becerilerini tam olarak gerçekleştiremediklerini söylemişlerdir. Mesleki doyumu yüksek olan 12 katılımcı

ise bu öğrencilerin sahip olduğu özellikleri, bulundukları durumu göz önünde bulundurarak değerlendirmişler ve öğretmenlikten büyük doyum aldıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak bakıldığında 14 katılımcı bu kurumlarda mesleki doyum alamadığı, 12 katılımcı ise mesleki doyum aldığı, 1 katılımcı ise değerlendirme yapmadığı fakat olumlu yanıt verdiği görülmektedir.

3.3.11. Konaklama Öğretmenlerinin Kat Hizmetleri Derslerinde Kullandıkları Materyallere İlişkin Bulgular

Tablo 25. Konaklama öğretmenlerinin kat hizmetleri derslerinde kullandıkları materyallere ilişkin bulgular

Soru 12: Zihinsel engelli öğrencilere Kat Hizmetleri dersleri için ne tür materyaller tasarlıyor veya kullanıyorsunuz?	
Videolar, PPT sunumları, Resimler, Atölye malzemeleri	Tüm katılımcılar
Ek olarak farklı materyaller kullanan katılımcıların ifadeleri	
Görsel destekli resimlerin altına basit cümlelerle düzenlenmiş karton materyallerden beceri tabloları (Klozet ve lavabo temizleme, çamaşır makinesi kullanma, elektrik süpürgesi kullanımı ve kettle kullanımı gibi)	K1, K10
Resimli çalışma kartları	K3, K6, K9, K11
Beceri katalogları	K14
Kavram öğretimi için bulmacalar	K21

Öğretmenlerin kullandıkları materyallerle ilgili bulgular incelendiğinde tüm katılımcıların videolar, görsel destekli PPT sunuları, resimler ve atölye malzemelerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu materyallere ek olarak farklı materyaller kullanan katılımcılar tabloda da görüldüğü gibi görsel destekli beceri tabloları hazırlayan 2 katılımcı; resimli çalışma kartları hazırlayan 4 katılımcı; beceri katalogları yapan 1 katılımcı; bulmacalar hazırlayan 1 katılımcı bulunmaktadır.

3.3.12. Konaklama Öğretmenlerinin ZEB'ler İçin Kat Hizmetleri Eğitim Kitabı İçeriğine Yönelik Önerilerine İlişkin Bulgular

Tablo 26. Zihinsel engelli bireylerin kat hizmetleri dersi için tasarlanması planlanan eğitim kitabı içeriği ile ilgili önerilere ilişkin bulgular

Soru 13: Hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin Kat Hizmetleri dersinde kullanabilecekleri bir eğitim kitabı olsa içerik olarak nasıl olması gerekirdi?	
"Beceri basamaklarının adım adım fotoğraflandırıldığı basit beceri yönerge cümleleri ile desteklenmiş büyük puntolu bir el kitabı olmalı."	Tüm katılımcılar
Ek olarak öneride bulunan katılımcıların ifadeleri	
"Okuma yazma bilmeyen çocuklar için resimler sıralı şekilde olmalı ve oklarla bir diğerini takip ettirmelidir."	K13
"Mesleği tanıtan bilgiler de yer almalı."	K10
"Yavaş ve basit anlatımlı videolu materyal olabilir."	K1, K6, K7, K8, K11, K20, K21
"Kitap sonunda bulmacalar ve etkinlikler olmalıdır."	K2
"Kat hizmetleri günlük yaşam becerileri ile iç içe. Bu sebeple kitap günlük yaşam becerileri gibi tanıtılırsa güdülenme daha yüksek olabilir."	K15

Zihinsel engelli bireyler yapıları gereği çabuk unutma meylinde oldukları için ellerinde bir materyal olması onlara pratik yapma imkânı sağlayabileceği düşünülmüştür. Fakat tezin zaman konusundaki kısıtı sebebiyle kitap hazırlanamamıştır. Bu soruya ilişkin bulgular ileriki araştırmalar için ışık tutacağı ve öncülük edebileceği düşünüldüğünden bulgular tablo şeklinde sunulmuştur.

Katılımcıların tamamı, Konaklama alanını seçmiş zihinsel engelli öğrenciler için hazırlanması düşünülen bir eğitim kitabı ya da materyalinin görsel destekli olması ve hedef davranışların fotoğraflandırıldığı görsellerin basit cümlelerle ve büyük puntolarla yazılarak desteklenmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Ek olarak katılımcıların önerileri şu şekildedir:

Okuma yazma bilmeyen öğrenciler için resimler birbirini takip ettirebilecek cinste oklarla devam ettirilmelidir.
Alan ve meslek tanıtımının yapıldığı bir bölümün olması gereklidir.
Kitap bölümleri sonunda bulmacalar, etkinliklerin olması gereklidir.
Kat Hizmetleri becerileri günlük yaşam becerileri ile iç içe olduğu için kitap günlük hayatın içinden işe yarar bilgiler şeklinde özendirici olması gereklidir. Ayrıca kitaptan ziyade yavaş anlatımlı, sesli yönergelerin olduğu video materyalleri daha uygun olabilir.

3.3.13. Konaklama Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanı ile İlgili Kurs Düzenlenmesine Yönelik Önerilerine İlişkin Bulgular

Tablo 27. Özel eğitim alanı ile ilgili düzenlenecek bir kurs içeriği için önerilen konu başlıklarına ilişkin bulgular

Soru 14: "Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde çalışmaya başlayacak olan / halen çalışan meslek öğretmenleri için özel eğitim alanı ile ilgili bir kurs düzenlenmeli midir?"	
"Evet ise, sizce hangi başlıklarda ve ne türde konular ele alınmalıdır?" 27=Evet	
Engel grupları, tanımları ve özellikleri *Zihinsel engelli bireylerle iletişim ve onlara yaklaşım tarzları* *Özel eğitime özgü öğretim teknikleri* *Sınıf yönetimi ve problemli davranışlara çözüm önerileri*	Tüm katılımcılar
Ek olarak katılımcıların farklı önerileri	
Zihinsel engelli bireylerin toplumsal yaşamı, iş ve meslek hayatı	K1
BEP, BÖP, Kaba değerlendirme formlarının becerilere ve öğrencilerin düzeylerine göre hazırlanması	K3
Özel eğitimde tanılama, engel gruplarını belirleme yöntemleri	K4
Atölye kuralları, hijyen- sanitasyon eğitimi, mesleki gelişim, işe hazırlık aşamasında kullanılması gereken yöntemler	K5
Zihinsel engelli bireylere yönelik etkili materyal tasarımı ve kullanımı	K9
Pekiştireçler ve ödül sistemi ile bunların kullanım teknikleri	K27

Öğretmenler ilgili kurumlara atanmadan önce özel eğitim alanı ile ilgili bir eğitim kursunun gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Kurs içeriğinde hangi konuların ele alınması ile ilgili soru yönlendirilmesi yapıldıktan sonra alınan geri bildirimler ışığında aşağıdaki gibi gruplandırma yapılabilir:

Tüm katılımcılar öncelikle: engel grupları, tanımları ve özellikleri, zihinsel engelli bireylerle iletişim ve onlara yaklaşım tarzları, özel eğitime özgü öğretim teknikleri, sınıf yönetimi ve problemli davranışlara çözüm önerileri şeklinde dört ana başlıkta ortak yanıt vermişlerdir. Farklı eklemeler yapan katılımcıların önerileri ise şu şekildedir: zihinsel engelli bireylerin toplumsal yaşam ve iş-meslek hayatı şeklinde bölüm olması gerektiği ile ilgili 1 katılımcı; BEP, BÖP, kaba değerlendirme formlarının hazırlanma teknikleri ile ilgili 1 katılımcı; özel eğitimde tanılama süreci ve engel gruplarının belirlenme yöntemleri ile ilgili 1 katılımcı; atölye kuralları, sanitasyon, mesleki gelişim ve işe hazırlık aşamasında kullanılması gereken

yöntemler ile ilgili 1 katılımcı; zihinsel engelli bireylere yönelik materyal tasarımı teknikleri ile ilgili 1 kişi öneride bulunmuştur.

3.3.14. Konaklama Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanında Yaşadıkları Güçlüklere İlişkin Bulguların Özeti

Konaklama öğretmenlerinin özel eğitim alanı ile ilgili yaşadıkları sıkıntılara yönelik tüm bulgular genel olarak incelenmiştir. Bulgular kendi içinde parçalara bölünerek ele alındığında öncelikle kuruma başlamadan engelli bir bireyi tanıma fırsatı yakalama durumları sorulmuştur. 15 katılımcı engelli bir bireyle daha önce tanıştığını ifade ederken, 12 katılımcı daha önce hiç karşılaşmamıştır. Daha önce hiç engelli bir bireyle tanışmayan 12 katılımcının, göreve başladıkları ilgili kurumda zihinsel engelli bireylerle karşılaştıklarında ilk intibalarına yönelik görüşleri incelenmiştir. 11 kişinin tamamında önyargılı düşünceler, iletişim kuramama ve fiziksel-sözel saldırıya uğrama korkusu, ilgili alanda bilgisizliğin vermiş olduğu yetersizlik hissiyatı, aşırı duygusal ruh durumu yaşama gibi durumlar tespit edilmiştir. Tüm bu durumları yaşamamak için kendi imkânları ile kurum kurum gezerek ve ilindeki Rehberlik Araştırma Merkezini ziyaret ederek bilgi toplayan 1 katılımcı ve hiç sorun yaşamadığını da ifade eden 1 katılımcı olduğu görülmüştür. 15 katılımcının daha önce engelli bir bireyle tanışmış olma durumları bir nebze de olsa katılımcının şansına olduğu düşünülebilir. Fakat öğrenci ile uzun vadede bir öğretim ortamında etkileşim halinde bir süreç yaşamak tanış olma durumunun çok ötesinde bir olgudur.

Meslek öğretmenleri haftada 12-14 ders saati aynı sınıfla ders işlemektedirler. Bu süreçte öğrenci ile işin mutfağına birlikte girmekte ve öğrencinin de iç dünyasını birlikte keşfetmektedirler. Öğrenciye yaklaşım tarzı, doğru iletişim cümleleri, öğrencinin özellikleri, bireye özgü ve her beceri modülüne özgü ayrı bir öğretim planı tasarlama gibi birçok farklı durumda öğretmenler süreç ile birlikte uyum sağlamaya çalışırken aynı zamanda da kendini geliştirmeye çabalamaktadırlar. Bu durumdan yola çıkılarak öğretmenlerin atama öncesi ilgili kurum ve öğrenci özelliklerine yönelik genel bir uyum oryantasyon semineri/ eğitimi alıp almadıkları sorulmuş; 24 katılımcının almadığı tespit edilmiştir. Eğitim aldığını söyleyen 1 katılımcı çalıştığı kurumda uyum aşamasında fayda gördüğünü; diğer 2 katılımcı ise faydasız bulduğunu belirtmiştir. Diğer bir deyişle, 27 katılımcıdan 26'sı özel eğitim meslek kurumlarına uyum alışma sürecinde sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu duruma ek

olarak 5 araştırmacı ise kendi imkânları ile araştırma yaparak; 9 katılımcı ise özel eğitim sınıf öğretmenlerinin desteği bu süreci olumlu anlamda hızlandırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca tüm katılımcılar uyum-oryantasyon seminerinin gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Bununla birlikte uyum semineri içerisinde olmasını gerekli gördükleri konu başlıkları da önermişlerdir: zihinsel engelli bireylerin ve diğer engel gruplarının özellikleri, özel eğitim mesleki eğitim okullarının yapıları, işleyişleri ve sistemleri konularıdır. Ayrıca verilecek eğitimin, özel eğitim meslek okullarında görev yapmış tecrübeli meslek öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleri tarafından verilmesi; soru cevap şeklinde etkileşimli ve uygulanabilir bilgilere yer verilmesi; Avrupa standartlarında ve bu kurumlarda öğrencilerle iç içe işbaşında bir eğitimin olması gerektiği ile ilgili önerilerde bulunmuşlardır.

Uyum evresinde yaşanılan zorluklara ilişkin bulgularda 9 katılımcının özel eğitim sınıf öğretmenleri sayesinde bu süreci iyi geçirdikleri ile ilgili ifadelere ulaşılmıştır. Anlaşıldığı üzere uyum alışma evresinde bile özel eğitim sınıf öğretmenlerinin alanında uzman olmalarının ne derecede önemli olduğu aşikârdır. Katılımcılar birden fazla sınıfa girdikleri düşünülürse birden çok özel eğitim öğretmeni ile çalışmışlardır. 79 katılımcı alanında uzman özel eğitimcilerle çalışırken; 14 katılımcı ise farklı branşlardan mezun uzman olmayan kişilerle çalışmaktadır. Hatta bu kişilerin bir çoğunun pedagojik formasyon eğitimi almadığı da görülmektedir. Alan dışı sınıf öğretmenlerinin branşlarına bakıldığında: sosyal hizmetler, sosyoloji, sosyal bilimler, felsefe, halkla ilişkiler, beden eğitimi, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi ve alanı bilinmeyen beş sınıf öğretmeni mevcuttur. Ayrıca alanı özel eğitim olan sınıf öğretmenleri ile birlikte çalışan 24 Konaklama öğretmeni bulunmaktadır. Uyum evresinde zorluk yaşamaması gereken de 24 katılımcı olması gerekmektedir. Fakat bu bulgular ışığında özel eğitim sınıf öğretmenlerinin alanında uzman olmasının yeterli olmadığı görüşüne varılabilir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 14-30 yıl görev yapmış, deneyimli Konaklama öğretmenlerinin bile özel eğitim kurumunda zorluk yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Konaklama öğretmenlerinin lisans öğrenimlerinde almış oldukları eğitim bilimleri derslerinde özel eğitime gereken önem ve alan ayrılmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Özel eğitim alanında öğrencilerle, öğretim aşamasında, kurumla, mesleki doyum ve istenmeyen davranışlarla baş etme konusunda yaşanan tüm sıkıntıların kaynağının

buradan doğduğu aşikardır. İki katılımcı hariç tüm katılımcılar, özel eğitim meslek okullarına atamaları yapılmadan önce özel eğitim alanı ile ilgili bilgilerinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Oysaki normal bir turizm, teknik ve meslek liselerinde de kaynaştırma bir öğrenci ile karşılaşılma durumu kuvvetle muhtemeldir.

Konaklama öğretmenlerinin ZEB'lerle ders işleme yöntem ve teknikleri incelendiğinde tüm katılımcıların normal bireylere özgü yöntemleri kullandıkları fark edilmiştir. Hatta bir katılımcı video ile model olma yöntemini oldukça yanlış kullanmış; öğrencinin hatalarını görmesi için öğrenciyi beceriyi uygularken video çekmiş ve hatalarını izletmiştir. Bu zihinsel engelli bir bireyin yanlışını pekiştirmesine yol açabilir. Bununla birlikte farklı yöntemler kullanan katılımcılar da mevcuttur. Fakat bu katılımcılar tasarladıkları farklı materyaller, farklı öğrenme ortamları ve etkinlikler ile öğrencinin yalnızca dikkatini ve motivasyonunu arttırmış; dersi çekici hale getirmeye çalışmışlardır. Farklı uygulamalar yaptıklarını dile getiren katılımcılar ZEBlere özgü öğretim teknikleri dışında normal bireylere yönelik öğrenmiş oldukları yöntemleri kullanmışlardır. Oysaki tasarladıkları ve kullandıkları materyalleri özel öğretim teknikleri ile birleştirseler çok daha kalıcı ve verimli öğrenme yaşantıları sağlayacakları öngörülmektedir.

Tüm katılımcılar, özel eğitim kurumuna atanmadan önce öğrenciye özgü plan hazırlama, performans alımı ve değerlendirme yöntemleri ile ilgili hiç bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca 18 katılımcının özel eğitim sınıf öğretmenleri ile birlikte öğrendikleri; 4 katılımcının internet tabanlı bir bireysel eğitim planı hazırlama sitesinde bu formları hazırladıkları; 2 katılımcının halen daha bilmediği ve uygulamadıklarına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Katılımcıların öğrencileri nasıl değerlendirdiklerine ilişkin teknikler incelendiğinde yalnızca 5 katılımcının ZEBlere özgü ölçme tekniklerini kullandıkları görülmüştür. Geriye kalan 22 katılımcı normal bireylere özgü öğrendikleri ölçme yöntemlerini geliştirip öğrenciye göre indirgemişlerdir. Öğrenciler için kaba değerlendirme formları, bireyselleştirilmiş eğitim ve öğretim programları, aylık değerlendirmeleri, kontrol listeleri gibi birçok özel ölçme formları bulunmaktadır.

Katılımcıların ZEBlerle iletişim durumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde 15 katılımcının zorlu süreçler yaşadıkları; 12 katılımcının ise iyi iletişim kurabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Zorluk yaşamaları ile ilgili bu durum engel grupları ve

özellikleri, ZEBlerin özellikleri ve onlara yaklaşım tarzlarını bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun altında yatan sebep ise bilgisizlikten kaynaklanan korku, önyargı, çekinik kalma, endişe gibi duygu durumlarıdır.

Konaklama öğretmenlerinin yaşamış oldukları istenmeyen ve problemli davranışların nelerden kaynaklandığı incelendiğinde 16 katılımcının öğrenciden; 7 katılımcının aileden; 4 katılımcının diğer öğretmenlerden; 1 katılımcının ise çevreden kaynaklı problemler yaşadığı tespit edilmiştir. Öğrenciden kaynaklı yaşanan sorunlara bakıldığında orta-ağır seviyedeki öğrencilerin ilgili meslek okulu ve Kat Hizmetleri beceri öğretimi için uygun olmadığı; aynı şekilde normal bireylerle normal bir lisede kaynaştırma olarak eğitim görebilecek öğrenci için derslerin aşırı basit olması; öfke nöbetleri ve fiziksel saldırılar gerçekleştiren öğrencilerin öğrenme ortamını kötü etkilediği ile ilgili sorunlar görülmektedir. Bu durumlar esasında yönetimle ilgili en başta yapılan yanlış tercihlerle ilgilidir. Oysaki her kurumun kendine ait öğrenci kabul edebilme ilgili kuralları bulunmaktadır. Özel eğitim meslek okulları yalnızca hafif düzeyde zihinsel engelli bireyleri kabul edebilmektedirler. Aile ile ilgili yaşanan sorunların tamamı ise ailenin psikolojik sıkıntılarından kaynaklanmaktadır. Diğer öğretmenlerden kaynaklı sıkıntılar incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin destek olmaması ve bazı öğretmenlerin ZEBlere yönelik negatif tutumları göze çarpmaktadır. Çevreden kaynaklı problemlere bakıldığında ise: özel eğitim kurumunun var olduğu bölgenin eğitim için bile uygun olmadığına yönelik ifadelere ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin mesleki doyumları ile ilgili bulgularına bakıldığında: 14 katılımcının mesleki doyumunun sıfır (12) ve sıfıra yakın olduğu (2); 12 katılımcının ise yüksek olduğu ile ilgili dönütler alınmıştır. 14 katılımcının özel eğitime gereksinim duyan bu bireylerin özelliklerini ve bireysel farklılıklarını tam olarak sindiremedikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte tüm dersler ve öğretiler için başından beri yapılması gereken kaba değerlendirme formları, bireyselleştirilmiş eğitim-öğretim planları amacına ve kuralına uygun yapılsa zihinsel engelli bir bireyden hangi beceri modülü için ne kadar başarı bekleneceği kabul edilecek, buna göre eğitim verilebilecektir. Oysaki her ne kadar hafif düzeyde de olsa normal bireylerle aynı ortamda eğitim göremediğinden de anlaşılmalı ki, öğrenme konusunda zorluk yaşamaktadırlar. Hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerin özellikleri konusuna

literatür taramasında da değinildiği üzere: bu bireylere tek seferde birden fazla beceri öğretilememesi, dikkat sürelerinin kısa olması, kullanılması gereken özel tekniklerin varlığı gibi hususların göz ardı edildiği gerçeğine bulgular ışığında ulaşılabilmektedir.

Araştırmanın ilk amacı aslında hem ZEBlere hem de öğretmenlere yönelik bir eğitim kitabı önerisi sunmak olsa da bazı sebeplerden dolayı öğrenci materyali tasarımı yapılamamıştır. Fakat yine de katılımcıların bu konu hakkında önerilerine başvurulmuştur. Tüm katılımcılar ZEBlere yönelik tasarlanacak eğitim kitabının içeriğinin şu şekilde olmasını önermişlerdir: Beceri basamakları adım adım tasarlandığı; büyük puntolarla yazılmış basit beceri yönerge cümlecikleri eşliğinde görsel ile desteklendiği bir el kitabı olması gerektiği yönünde görüşler beyan etmişlerdir. Katılımcılar gözlemleri sonucunda öğrencilerin öğrenme özelliklerini ve yapılarını kavradıkları anlaşılmaktadır. Soruda her ne kadar eğitim kitabı tasarısı hakkında öneriler sorulsa da 7 katılımcı bir eğitim kitabından ziyade yavaş anlatımlı, adım adım sesli yönergelerin olduğu bir video materyalin de verimli olabileceği düşüncesinde olduklarını dile getirmişlerdir. Her iki durumda da tüm katılımcılar zihinsel engelli bireylerin görsel sunumlarla birlikte bir becerinin basamaklarına ayrılmış haliyle öğretiminin daha etkili olacağı düşüncesinde hem fikirlerdir.

Hafif düzeyde ZEBler için düzenlenmiş Konaklama Hizmetleri modül içeriği ile ilgili öğretmenlerin görüş ve önerilerine bakıldığında 22 katılımcı modülü yetersiz, eksik ve fazla yoğun bulduklarını ifade etmişlerdir. 3 kişi modül için yalnızca ‘yeterli’ cevabı verirken; 2 kişi ise modülü incelemediklerini belirtmiştir. 11 katılımcı modül içeriğinde yalnızca beceri basamaklarının bulunduğunu, özel öğretim yöntemlerinden bahsedilmediğini belirtmiş; modül içerisinde değerlendirme ile ilgili kısımda bireysel eğitim planlarının yapılması gerekliliğinden bahsederken nasıl yapılacağına dair bir kaynak verilmediğini dile getirmiştir. Ayrıca modüle eklenilmesinin gerekli olduğu önerilen beceriler incelendiğinde: turizm ve kat hizmetleri kavramları, kat görevlisinin özellikleri ve genel bilgileri, görsel destekli ütü ve çarşaf katlama teknikleri, çamaşır yıkama-serme uygulamaları, kuru temizleme modülü becerileridir. Araştırma 2018 bahar ayında yapıldığında çamaşır yıkama ve serme uygulamaları modül içeriğinde yoktu. Fakat 2018-2019 güz döneminde gelen güncelleme ile bu beceri modülü içeriğe eklenmiştir (MEB,

2018b). Modülden çıkarılmasının gerekli olduğu önerilen beceriler incelendiğinde: kişisel bakım becerileri; kirli çamaşırların çamaşırhaneye sevk edilmesi; silindir, pres ve manken ütü becerileri; plaj, asansör ve şezlong temizliği becerileridir. Kişisel bakım modülü 2018 yılında gelen güncelleme ile modül içeriğinden çıkarıldığı görülmüştür (MEB, 2018b). Ayrıca kirli çamaşırların sevk edilmesi modülü için atölye harici bir oda, asansör gibi sevk aşamasında somut olarak uygulanabilecek bir alan olmalıdır. Ne yazık ki hiçbir Konaklama atölyesinde ve kurum yapısında bu alt yapı yoktur. Aynı şekilde pres-manken ve silindir ütü becerileri öğretimi için bu ütülerin tüm atölyelerde bulunması gereklidir. Atölyelerde bulunmayan alt yapı ve donanımdan dolayı bu beceriler yalnızca video ile öğretim, gezi gözlem tekniği ile öğretim şeklinde olmakta ve öğrenci bu beceriyi öğrenememektedir. Bununla birlikte hiçbir kurumda plaj, asansör ve şezlong becerilerinin öğretiminin yapılacağı bir ortam yoktur. Bu sebeple modül içerisinde bulunan beceriler atölyelerde uygulanabilir beceriler olmalıdır. Donanımın olmadığı bir ortamda beceri öğretiminin etkili, verimli ve kalıcı olması neredeyse imkansızdır. Ayrıca bu beceriler modül içerisinde müfredat süresi ile ilgili hesaplamaya da alındığı için yıl içerisinde bu beceriler yerine öğretilecek beceriler aranmakta ya da öğretilen becerilerin tekrarı yapılmaktadır.

Öğretmenlerin özel eğitim ile ilgili bir eğitim kursu düzenlenmesi fikrine yönelik görüşlerine bakıldığında tüm katılımcıların bu kursun çok gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca kurs içeriğinde yer almasını önerdikleri başlıklar içerisinde: engel grupları ve özellikleri; ZEBlerle iletişim ve onlara yaklaşım tarzları; ZEBlere özgü öğretim yöntem ve teknikleri; sınıf yönetimi ve istenmeyen davranışlarla başa çıkma yöntemleri konu başlıklarını tüm katılımcılar öneri olarak sunmuştur. Bunlara ek olarak: ZEBlerin iş ve toplumsal yaşamı; değerlendirme formları hazırlama ve kullanma; atölye kuralları, hijyen ve sanitasyon eğitimi; işe hazırlık ve mesleki gelişim becerileri; ZEBlere özgü etkili materyal tasarımı ve kullanımı; pekiştireçler ve ödül sistemi ile ilgili konu başlıkları da önerilenler arasındadır. Önerilen başlıklar aslında öğretmenlerin bu alanda kendilerini geliştirmek istedikleri ve yaşadıkları problemlere yönelik çözüm bulmak istedikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Karasu ve arkadaşları (2014), çalışmalarında 51 zihinsel engelli öğretmenin hizmet içi eğitim ihtiyaçları ile ilgili taleplerine ilişkin bulgularda: öğretim yöntemleri ve

yaklaşımları; davranış değiştirme ve sınıf yönetimi; değerlendirme ve BEP hazırlama; yeni eğitim programlarının tanıtılması; engelli bireylerle iletişim; kaynaştırma ile ilgili eğitim taleplerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zihinsel engelliler öğretmenliği mezunları bile kendi alanları olduğu halde mesleki becerilerin öğretildiği lise kademesindeki kurumlarda zorluk yaşadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde Çetin (2004), farklı alanlardan mezun olan öğretmenler ile zihinsel engelliler alanından mezun öğretmenlerin sınıf öğretmenliği süreçlerinde özel eğitim alanında yaşadıkları zorlukları belirleyen çalışmasına bakıldığında: farklı alanlardan mezun öğretmenlerin "problemli davranışlarla başa çıkma; materyal hazırlama; eğitim planlaması; eğitim ortamını yapılacak öğrenme etkinliğine göre düzenleme; öğrencinin performansını belirleme" gibi özel eğitim alanlarında alanında uzman öğretmenlere göre daha çok güçlük yaşadıkları keşfedilmiştir. Alan yazındaki bu çalışmaların da bulguları ışığında meslek ve kültür grubu öğretmenlerin özel eğitimin farklı alanlarında zorluk yaşama durumu olasıdır. Her ne kadar meslek öğretmenlerinin özel eğitim alanında yaşadıkları zorlukları belirleyen bir çalışmaya rastlanmasa da bu çalışmalar da yaşanan zorluklar ve mezun olunan alanların farklılığı açısından benzer olduğu düşünülmektedir. Araştırma bulguları diğer benzer çalışmaların bulguları ile örtüşmektedir.

4. YANLIŞSIZ ÖĞRETİM TEKNİKLERİ İLE KAT HİZMETLERİ EĞİTİMİ ÖRNEK MODÜL ÖNERİSİ

Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylerin toplumla bir arada uyum içinde yaşamaları ve hiç kimseye bağımlı kalmadan kendi başlarına yaşayabilmeleri için yalnızca okullarda sunulan beceri ve kavramları kazanmaları yeterli değildir (Moon ve Inge, 2000'den aktaran Özkan ve Gürsel, 2006). Temel becerilerin öğretilmesine ek olarak bir işte aktif bir şekilde çalışmalarını sağlayacak becerilerin öğretilmesi de hayati önem arz etmektedir (Hall, Sheldon-Wildgen ve Sherman, 1980'den aktaran Özkan ve Gürsel, 2006). Engelli bireylerin büyük bir çoğunluğunun istihdam edilmediği ve yeterli düzeyde çalışmalarına fırsat verilmediği (Şener ve Tanrısever, 2017), düşünülürse lise kademesindeki özel eğitim kurumlarında mesleki becerilerin öğretimine önem verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Mesleki becerilerin kazanımı, bireylere iş imkânı sağlama, para kazanma, sosyalliklerine katkıda bulunma ve ekip olarak çalışma gibi fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatlar da insanın özgüvenini arttırmasına ve yararlı, üretken bireyler olarak hissetmelerine olanak tanır. Mesleki becerilerin kazanımı yalnızca bireylerin gelişimlerine katkıda bulunmakla yetmez; toplum bilincini ve farkındalığını da arttırarak engelli bireylere verilmesi gereken değerin de artmasına destek olur.

Özel eğitim programları akademik beceriler alanında yetersizliği olan bireylere faydalı olmasına rağmen, iş-mesleki hayat için gerekli olan becerilerin öğretiminde kısıtlılıklara sahiptir (Wehman, 2006). Engelli bireylerin hayatlarındaki temel amaçlardan birisi, eğitimlerini bitirdikten sonra bir işyerinde çalışmalarıdır. Bu amaca hizmet etmesi için düzenlenen öğretim programlarının, çamaşır ve bulaşık yıkama, yemek yapma, dikiş dikme, servis yapma gibi mesleğe dönük becerilerin öğretimini de içermesi gerekmektedir (Wehman vd., 1988'den aktaran Özkan ve Gürsel, 2006).

Programların oluşturulma aşamasında ne öğretileceğine karar verildikten sonra nasıl öğretileceğine karar verilmeye çalışılmaktadır. Bu aşamada ise öncelikle bireyin kapasitesine ve engel düzeyine uygun olarak performans seviyesi belirlenerek öğretime hangi seviyeden başlanacağına karar verilip öğretimsel amaçlar

belirlenmektedir. Amaçlanan becerilerin zihinsel engelli bireylere nasıl öğretileceğine yönelik öğretmenlerin başvurabileceği birçok yöntem ve teknik vardır (Tekin, 1996).

Zihinsel engelli bireylere beceri öğretiminde kullanılan tekniklerinin tamamı etkili olan öğretim yöntemlerinden birisi yanlışsız öğretimdir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2013). Yanlışsız öğretim yöntemleri ile işlenmiş Kat Hizmetleri becerileri uygulamalarına geçilmeden önce temel kavramlar ve bilgilerin verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

4.1. Yanlışsız Öğretim Yöntemleri ile İlgili Temel Kavramlar

Yanlışsız öğretim yöntemlerinin her birinde kullanılan kavramlar ve tanımlar aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1.1. Hedef davranış

Öğretimde değiştirilmek istenen davranış hedef davranış olarak tanımlanmaktadır (Tekin-İftar vd., 2013).

4.1.2. İpucu

Bireyin tepkiyi gerçekleştirmesinden önce bireyin doğru tepkide bulunması olasılığını arttırmak için uygulamacı tarafından sunulan uygulamacı yardımıdır (Wolery vd., 1988; Özyürek, 1996). Alberto ve Troutman (2013), ipuçlarını "sözel ipucu, görsel ipucu, model olma ve fiziksel ipucu" şeklinde dört grupta toplarken; Wolery ve diğerleri (1988) ise, "mimik ipucu, sözel ipucu, resimli ipucu, model ipucu, kısmi fiziksel ipucu ve tam fiziksel ipucu" olarak altı çeşit ipucuna ayırmıştır (Tekin-İftar vd., 2013). Ayrıca ipuçları kontrol edici ve kontrol edici olmayan ipucu olarak da ikiye ayrılmaktadır. Kontrol edici ipucu bireyin doğru tepkiyi gerçekleştirmesini kesinleştirmeye yarayan ipucu; kontrol edici olmayan ipucu bireyin doğru davranışı veya tepkiyi gerçekleştirme ihtimalini arttıran fakat kesinleştirmeyen ipucu şeklinde tanımlanmıştır (Tekin, 1999).

4.1.2.1.Mimik ipucu

Öğretilmesi hedeflenen davranış veya becerinin öğrenci tarafından gerçekleştirilmesi için öğrencinin ne yapması gerektiği ile ilgili yüz ifadesi ve bedensel hareketlerin tümü jest-mimik ipuçlarıdır (Swanson, 1984).

4.1.2.2. Sözel ipucu

Sözel ipuçları, uygulamacının ya da öğretmenin öğretmeyi hedeflediği davranışın öğrenci tarafından yapılması için yönelttiği sözel ifadelerdir (Swanson, 1984). Davranışın tamamının ya da bir kısmının nasıl yerine getirileceği şeklinde sözel bir yönerge olabileceği gibi, öğrencinin davranışı yerine getirmesi için bir yapması gereken bir görev veya kural şeklinde sözel bir soru yöneltmek, dolaylı yollarla açıklamak yahut da farklı alternatifleri hatırlatmak şeklinde sözel ipuçları olabilmektedir (Wolery vd., 1991'den aktaran Tekin-İftar vd., 2013). Örnek olarak verilmesi gerekirse:

Tablo 28. Yatak düzenleme becerileri için sözel ipucu türleri

Beceriler için Öğrenciye Yöneltilen Örnek Sözel İpuçları (Otelde Yatak Toplama Becerisi)	**Sunulan Sözel İpucunun Türü**
Odalardaki nevresimleri topla ve yerine yenilerini getir.	Davranışın nasıl gerçekleşeceği ile ilgili sözel yönerge
Tüm odalardaki nevresimleri değiştirdin mi?	Kural veya görev hissi oluşturma
Odaları temizlerken ilk olarak ne yapıyorduk?	Dolaylı açıklama
Yastık kılıflarını değiştir, yedek yastık bırak, kirli havluları alıp temizlerini koy, nevresimleri değiştir.	Alternatif hatırlatma

4.1.2.3. Model Olma

Öğretilmesi hedeflenen bir becerinin kazandırılması sırasında, uygulamacı tarafından becerinin tamamının ya da bir basamağının nasıl yapılacağının öğrenciye gösterilmesi işlemidir (Snell ve Brown, 1993). Model olma tekniğinde, uygulamacı bir yandan beceriyi ya da becerinin küçük bir basamağını nasıl yapılacağını gösterirken bir yandan da nasıl yapıldığı ile ilgili sözel ifadeler de kullanmaktadır. Örnek verilmesi gerekirse: ıslak paspas yapma becerisinin öğretiminde öğretmen paspası alarak kendisi paspas yapmakta ve bir yandan da bireyin anlayabileceği yalınlıkta ve yavaşlıkta basit sözel ifadeler kullanarak da nasıl yapıldığını anlatmaktadır. Öğretim sırasında hem sözel ipucunun hem de model olma tekniğinin bir arada kullanılması becerinin öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Model olma

işleminden sonra öğrencinin bu beceriyi taklit etmesi beklenmektedir (Alberto ve Troutman, 2013).

4.1.2.4. Fiziksel yardım

Öğrencinin bir beceri basamağındaki davranışı gerçekleştirmesini sağlamak için el ile yapılan uygulamacı yardımıdır (Alberto ve Troutman, 2013). Öğrenci mimik ipucu, sözel ipucu ve model olma ipuçlarının sunulmasına rağmen başarısız olduysa fiziksel yardıma ihtiyaç duymaktadır. Örnek verilmesi gerekirse: masa silme becerisinin öğretiminde, uygulamacı, öğrencinin avuç içindeki bezi tutmasını sağlayarak elinin üzerine koyarak ve tekniğine uygun hareket ettirerek beceriyi yapması sağlanır.

Öğretim sırasında ipuçlarının sunulması ve geri çekilmesi aşamalarında, öğrencinin hatalı gerçekleştirdiği davranışı anında düzeltmek olumlu sonuçlar vermektedir. Eğer öğrenci beceriyi edinme sürecinde ise, uygulamacı hataların önüne geçebilecek ipuçlarını sunmalıdır. Fakat hatalar sürmeye devam ediyorsa bu hataları önleme hususunda üç yol önerilmektedir (Snell ve Brown 1993).

İlk yolu, öğrenciye beceri öğretimi sırasında beceriyi gerçekleştireceği anda ne yapacağını tekrar söyleyerek doğru davranışı yapması için bir fırsat daha sunmaktır. İkinci yolu, öğrenciye hangi beceriyi yapacağını tekrar söylemeden ve mümkünse hissettirmeden anında müdahale ederek öğrencinin en az ihtiyaç duyacağı şekilde yardım etmektir. Üçüncü yolu ise, öğrencinin elinin üzerinden tutarak beceriyi birlikte gerçekleştirerek yapılan uygulamayı aynı zamanda sözel şekilde ifade etmektir (Snell ve Brown 1993).

İpucunu azaltma ve hataları düzeltme aşamalarında en hafif ipucundan en şiddetli ipucuna doğru ipucu kullanımında izlenmesi gereken sıra: mimik ipucu, sözel ipucu, model olma ve fiziksel yardım şeklindedir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2013).

4.1.2.5. Etkili ipucu kullanım kuralları

Bireyin bedeni üzerinde en az kontrol gerektiren fakat en etkili olan ipucu belirlenmelidir. Öğretimde mümkün olduğunca zayıf ipuçları kullanılmalıdır. İpucunun şiddeti bireyin bedeni üzerindeki etkisine göre belirlenmektedir. En fazla kontrol gerektiren en güçlü ipucu fiziksel yardım iken, en zayıf ipucu ise jest-mimik

ipucudur. En hafif ya da en az kısıtlayıcı ipucunun seçilmesinin amacı, bireyin ipucuna bağımlılık durumunu geliştirmeye sebep olmamak ve uyaran kontrolünün gerçekleşmesini ertelememektir. Bireyde ipucu bağımlılığı oluşturmamak için ipucu mümkün olduğunca erken silikleştirilmelidir. Gerekli görüldüğü durumlarda birden fazla ipucu bir arada kullanılabilir. Özellikle bazı becerilerin ilk kez öğretiliyorsa, hem model olma hem de sözel ipucu bir arada kullanılabilir (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2013).

4.1.3. Deneme

İpucu ve olaylar gibi davranış öncesi uyaranları, bireyin sergilediği davranışı ve davranış bitimindeki uyaranları kapsamaktadır (Wolery vd., 1988). Örnek verilmesi gerekirse: bireye "Yatağın üzerindeki araçlardan hangisi yatak koruyucu alezdir? Bana göster." hedef uyaranının verilmesi, "Bak bu alez." şeklindeki sözel ipucunun sunulması ve bireyin verdiği olumlu veya olumsuz cevap deneme sürecini oluşturmaktadır. Bireyin vereceği doğru yanıta karşılık "Aferin, doğru cevap." şeklindeki dönüt ise davranış bitimindeki uyaran olmaktadır.

4.1.4. Yanıt Aralığı

Bireye hedef uyaranın ve ipucunun sunulmasının ardından bireyden geri bildirim almak için geçen süre şeklinde tanımlanmaktadır (Wolery vd., 1992, aktaran: Tekin-İftar vd., 2013).

4.1.5. Denemeler Arası Süre

Bireye cevap vermesi için tanınan süre yani yanıt aralığının ardından yeni bir hedef uyaran sunmak için geçen süre şeklinde tanımlanmaktadır (Tekin, 1999).

4.1.6. Silikleştirme

Yanlışsız öğretimde silikleştirme, birey gelişme kaydettikçe kademeli olarak azaltılarak ya da bazı durumlarda birden ortadan kaldırılarak gerçekleştirilmektedir. İpuçlarında, pekiştireçlerde ve uyaranlarda olmak üzere üç durumda yapılmaktadır (Tekin-İftar vd., 2013).

Yanlışsız öğretim yöntemlerinden tepki ipuçlarına göre öğretim yöntemleri kendi arasında sekize ayrılmaktadır. Tepki ipuçlarına göre öğretim yöntemleri, uyaran

ipuçlarına göre öğretim yöntemlerine kıyasla daha etkili, daha detaylı ve daha çok tercih edilen öğretim yöntemleridir. Bu sebeple aşağıda tepki ipuçlarına göre öğretim yöntemlerinin kategorilerine ve açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 29. Yanlışsız öğretim yöntemleri

A)Tepki İpuçlarının Kullanıldığı Yöntemler	**B)Uyaran İpuçlarının Kullanıldığı Yöntemler**
1) Sabit Bekleme Süreli Öğretim	1) İpucunu/Uyaranı Silikleştirme
2) Eşzamanlı İpucuyla Öğretim	2) İpucuna/Uyarana Şekil Verme
3) Artan Bekleme Süreli Öğretim	3) Hedef Uyarana İpucu Ekleme
4) Davranış Öncesi İpucu ve Sınamayla Öğretim	
5) Davranış Öncesi İpucu ve Silikleştirmeyle Öğretim	
6) Aşamalı Yardımla Öğretim	
7) İpucunun Giderek Arttırılmasıyla Öğretim	
8) İpucunun Giderek Azaltılmasıyla Öğretim	

(Tekin-İftar vd, 2013)

Tepki ipuçlarının kullanıldığı yanlışsız öğretim yöntemleri birey tepkide bulunmadan önce ipucunun sunulması ile bireyin doğru tepkide bulunmasının sağlandığı yöntemlerdir. Uyaran ipuçlarının kullanıldığı yöntemler ise, hedef davranışı başlatması beklenen hedef uyaranda ve ipucu sağlayan uyaranda, hedef uyaranın algılanmasını kolaylaştırmak adına sistematik uyarlamalar yapılması şeklinde tanımlanmaktadır. Tepki ipuçlarının kullanıldığı yanlışsız öğretim yöntemlerinin, uyaran ipuçlarının kullanıldığı yöntemlere kıyasla daha çok tercih edilmesi önerilmektedir (Ault vd., 1989; Wolery vd., 1992). Tercih edilme sebebi ise araştırma bulgularının pek çoğunda tepki ipuçlarının kullanıldığı yöntemlerin daha etkili ve verimli olduğunun kanıtlanmış olmasından dolayıdır. Ayrıca etkili öğretim yöntemlerinden hangisinin kullanılacağına dair karar verilme aşamasında ise dikkat edilecek nokta yalın olmasıdır. Tepki ipuçlarının kullanıldığı öğretim yöntemlerinin fazla öğretmen hazırlığı gerektirmediğinden ve daha kolay uygulanabilirlik fırsatı sunduğundan dolayı tercih edilmektedir (Tekin-İftar vd., 2013).

Etkili öğretim ile ilgili araştırmalarda denenmiş olan öğretim teknikleri öğretilmesi hedeflenen becerilerde kullanılması için uygulamacılara ve öğretmenlere ışık tutmaktadır. Örnek verilmesi gerekirse, uygulamacının zincirleme bir davranışı

öğretmeyi hedeflediği varsayılırsa daha önce benzer bir zincirleme davranışın öğretiminde etkili olduğu bilinen uygulamaları göz önünde bulundurarak kendisine bu şekilde bir öğretim planı düzenleyebilir. Özbey ve Diken (2010), çalışmasında iş ve meslek becerilerinin öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler incelemesinde 13 çalışmanın 12'sinde yanlışsız öğretim teknikleri ile öğretim kullanılmıştır. Bir tanesinde ise video ile model olma ile öğretim tekniğinin kullanıldığı görülmüştür (Özbey ve Diken, 2010: 24).

Yanlışsız öğretim yöntemlerinin tümü etkili öğretim yöntemleridir (Weeks ve Gaylard-Ross, 1981). Etkililik: "öğretim sonunda bireyin öğrenmesi veya istendik etkiyi yaratan güç…" olarak tanımlanmaktayken verimlilik ise: "bir öğretim yönteminin diğerine kıyasla daha az hatayla sonuçlanması, daha kısa öğretim süresi gerektirmesi ve daha kolay uygulanabilir olması…" olarak tanımlanmaktadır (Wolery, Ault ve Doyle, 1992).

Engelli bireyler geleneksel yöntemlerle eğitimin gerçekleştirildiği öğrenme ortamlarında hata düzeyinde artış saptanmıştır (Cipani ve Madigan, 1986). Yanlışsız öğretim ile zihinsel engelli bireylere beceri öğretimi süresince hata düzeyi daha düşük olması, bireyin daha fazla pekiştireç alması ile öğretmen ve öğrenci arasında olumlu etkileşim kurulmasının yanında öğretim sırasında da istenmeyen davranışların azalacağı görülmüştür (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2013). Wolery ve diğerleri (1988), zihinsel engelli bireylerin kavram ve becerileri en iyi şekilde öğrenmelerinin öğretim sırasında gerçekleştirdikleri hatalardan değil, olumlu yanıt ve alıştırmalardan kaynaklandığını belirtmişlerdir.

4.1.7. Öğrencilerin Performans Düzeylerini Belirleme Yöntemleri

Özel eğitime gereksinim duyan bireyler eğitim öncesinde, sürecinde ve bitiminde değerlendirmelere tabi tutulmaktadırlar. Bu sebeple herhangi bir becerinin daha kolay bir şekilde öğretilmesi için beceri kolay yönerge verilebilecek alt basamaklara bölünmektedir. Bu işleme beceri analizi adı verilmektedir. Bu işlem ile beceriler, daha ayrıntılı ve yapılış sırası daha somut ve adım adım takip edilerek hazırlanmasıyla bireye her bir davranışın net bir şekilde yönlendirmesi yapılarak ilerlemesi sağlanmaktadır (Özbey, 2007). Beceri analizleri, hem öğretimsel

amaçların belirlenmesinde hem de değerlendirme aşamasında kullanılan ölçüt bağımlı ölçü araçlarının hazırlanmasında kullanılmaktadır (Avcıoğlu, 2007).

Ölçüt bağımlı testler, öğretim öncesinde çocuğun eğitsel performans düzeyini tespit etmede kullanıldığı gibi, öğretim sürecinde çocuğun ne kadar ilerlediğini belirlemek ve öğretim sonrasında ise çocuğun öğretim amaçlarını ne seviyede gerçekleştirdiğini değerlendirmek için kullanılmaktadır (Özbey, 2007). Ölçüt bağımlı testler hazırlanmadan önce kaba değerlendirme formlarına göre ölçülecek beceriler belirlenmekte ve analizi gerçekleştirilmektedir. Kaba değerlendirme işlemi ile çocuğun eğitsel düzeyi ortalama olarak ortaya konulmakta, yani becerilerle ilgili yeterlilikleri ile yetersizliklerinin sınırları kabaca belirlenmektedir. Sonrasında bu beceriler alt basamaklara bölünmekte, yani beceri analizi yapılmaktadır. Böylelikle öğretim için belirlenen amaçlar daha belirgin bir hal almakta ve öğretim süreci daha kolay ve daha etkili bir şekilde kontrol altına alınmaktadır. Ölçüt bağımlı testlerle çocuk ayrıntılı değerlendirilmektedir (Çankaya, 2013).

Ölçüt bağımlı test uygulanırken uygun bir ortam seçilerek uygulanacak beceriye uygun olarak çocukla yan yana veya karşılıklı oturulmalı ya da durulmalıdır (Özbey, 2007). Ölçü aracında yer alan her bildirim için hazırlanmış sorular ya da yönergeler çocuğa yöneltilmelidir. Ardından performans değerlendirmesi yöntemine karar verilerek sonuçlar yazılmalıdır. Öğrencilerin beceri kazanımlarını değerlendirmeye yönelik performans düzeyi belirlerken iki çeşit yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan ilki tek fırsat yöntemi, diğeri ise çoklu fırsat yöntemidir (Varol, 2007).

4.1.7.1.Tek Fırsat Yöntemine Göre Performans Alımı

Tek fırsat yöntemine göre performans belirleme yönteminde, ölçüt bağımlı testte yer alan becerilerin gerçekleştirilmesi için bireye yönerge verilmektedir. Bireyin verdiği doğru tepkiler için beceri basamağının karşısına (+) işareti konulmaktadır. Bir sonraki basamaklarda da yönergeler verilerek doğru tepki için aynı işlem tekrarlanmakta ve doğru tepki verdikçe bütün basamaklar tamamlanmaktadır. Fakat herhangi bir basamakta birey yanlış tepki verirse, durursa, takılırsa ve başarısız olursa ilgili basamağa ve geri kalan tüm beceri basamaklarına da (-) işareti konulmakta o beceri ile ilgili değerlendirme sonlandırılmaktadır (Varol, 2007).

Tek fırsat yönteminin avantajlarına bakıldığında: beceri değerlendirme süreci kısa sürede tamamlanır. Bireyin yanlış yaptığı ya da başarısız olduğu ilk basamakta değerlendirme sonlandırılarak öğretime geçildiği için öğretime ayrılan süre artar. Değerlendirme sırasında öğrenmenin gerçekleşme ihtimali çok düşük olduğu için uygulamanın etkisi daha kesin biçimde tespit edilir (Özbey, 2007).

Tek fırsat yönteminin dezavantajlarına bakıldığında ise: beceri analizinde bireyin doğru olarak sergileme ihtimali olan beceri basamakları varken, bireyin yanlış yaptığı ilk basamakta değerlendirme sonlandırıldığı için tüm basamaklarla ilgili objektif bir değerlendirme yapılamamış olabilir. Bu da yöntemin hem sınırlılığı hem de dezavantajı durumundadır (Varol, 2007).

4.1.7.2.Çoklu Fırsat Yöntemine Göre Performans Alımı

Çoklu fırsat yöntemine göre yapılan değerlendirmede beceri basamağına ilişkin yönerge verildikten sonra birey doğru tepkiyi verirse, ilgili basamağın karşısına "B" (bağımsız) yazılmaktadır. Eğer birey doğru tepki veremez ya da tepkisiz kalırsa sözel ipucu verilir ve bu ipucu sayesinde doğru tepki verirse ilgili beceri basamağının karşısına "S.İ." (sözel ipucu) olarak yazılmaktadır. Birey sözel ipucu sunulmasına rağmen yine de olumsuz tepki veriyor ya da tepkisiz kalıyorsa, model olunarak beceri basamağının nasıl yapıldığı gösterilir ve doğru tepki verirse ilgili basamağa "M.O." (model olma) olarak yazılmaktadır. Birey uygulamacının model olarak gösterdiği beceri basamağından sonra yine yanlış tepki verir ya da tepkisiz kalırsa ilgili beceri basamağının karşısına "F.Y." (fiziksel yardım) şeklinde yazılmaktadır. Beceri değerlendirmesi olduğu için bir beceri basamağı fiziksel yardımla yaptırılamamaktadır (Özbey, 2007; Varol, 2007).

Çoklu fırsat yönteminin avantajı bireyin doğru olarak sergileyebileceği tüm beceri basamakları için bireye şans tanınmaktadır. Böylelikle birey bir basamakta başarısız oluyorsa bile ipuçları ve uygulamacı desteği ile başarılı olma fırsatı yakalayıp bir sonraki beceri basamağına geçebilmektedir (Özbey, 2007). Bu yöntemin dezavantajı ise, bireyin doğru olarak yapamadığı basamak öğretmen ya da uygulamacı tarafından yardım sunulması ile yerine getirilmesi sırasında öğrenme gerçekleşebilmektedir. Fakat bu durumda değerlendirmenin objektiflik ilkesi zarar görmüş olduğu düşünülmektedir (Varol, 2007).

Yanlışsız öğretim tekniklerinde tepki ipuçlarına göre öğretim teknikleri toplamda sekiz tane olduğu için Kat Hizmetleri becerilerinden de sekiz tane beceri seçilerek örnek bir modül önerisi tasarlanmıştır.

Yanlışsız Öğretim Tekniklerine göre en çok kullanılan Kat Hizmetleri becerileri ve becerilere uygun olarak kullanılan öğretim teknikleri Tablo.32'de gösterilmiştir.

Tablo 30.Kat Hizmetleri Becerilerine Göre Düzenlenen Yanlışsız Öğretim Teknikleri

Seçilen Kat Hizmetleri Becerisi	**Kullanılan Yanlışsız Öğretim Tekniği**
Klozet Temizleme	Eş Zamanlı İpucu Tekniği ile Öğretim
El Ütüsü ile Ütü Yapma	Sabit Bekleme Süreli Öğretim
Çamaşır Düzenleme (Havlu Katlama)	Artan Bekleme Süreli Öğretim
Çamaşır Gruplandırma ve Yıkama	İpucunun Aşamalı Olarak Azaltılmasıyla Öğretim
Yatak Düzenleme	Davranış Öncesi İpucu ve Sınamayla Öğretim
Buharlı Mop Temizleyici ile Yer Silme	İpucunun Aşamalı Olarak Arttırılmasıyla Öğretim
Lavabo Temizleme	Davranış Öncesi İpucu ve Silikleştirme Öğretim
Elektrikli Süpürge ile Halı Süpürme	Aşamalı Yardımla Öğretim

4.2. Klozet Temizliği Becerisinin Eş Zamanlı İpucu Tekniği ile Öğretimi

Eş zamanlı ipucu ile öğretim (EZİÖ) tekniğinde de kontrol edici ipucu hedef uyaranın sunulmasının hemen ardından sunulmakta öğrenci ise kontrol edici ipucunu model almaktadır. Bu yöntemde her deneme oturumunda kontrol edici ipucunun sunulması sebebiyle öğrenciye bağımsız şekilde tepki verme ihtimali hiçbir şekilde verilmediği için uyaran kontrol transferi kontrol edici ipucundan ayırt edici uyarana gerçekleşme durumu deneme oturumlarında anlaşılmaktadır (Gibson ve Schuster, 1992; MacFarland-Smith, Schuster ve Stevens, 1993; Aktaran Tekin, 1999). Bu öğretim yöntemi, davranış öncesi ipucu ve sınama ile öğretim yönteminin sistematik bir öğretim şeklidir (Gibson ve Schuster, 1992; Aktaran Tekin, 1999).

Öğrenciye yönerge sunulduktan sonra belirlenen ipucu verilmekte ve öğrencinin yanıtı beklenmektedir. Doğru tepkiyi veya davranışı gerçekleştirmesi ya da doğru yanıtı vermesi durumunda pekiştireç sunulmaktadır. Yanlış yanıt vermesi, yanlış davranış sergilemesi veya tepkisiz kalması durumunda ise ipucu yeniden

sunulmaktadır. Bu süreçte yoklama oturumları belirli bir plan çerçevesinde yapılmaktadır (Tekin,1999).

Kısaca planları özetlemek gerekirse: bireye yönerge verildikten hemen sonra bireyin seviyesine uygun olarak belirlenen ipucu sunulmaktadır. İpucu sunulduktan sonra belirlenen zaman aralığında öğrencinin davranışı gerçekleştirmesi veya yönergeye cevap vermesi beklenmektedir (Tekin, 1999). Bu zaman aralığı 3 saniye veya 5 saniye olabilmekte fakat 5 saniyeyi geçirmemek tavsiye edilmektedir. Eğer birey cevap vermez ise ya da yanlış yanıt verirse öğretmenin isteği doğrultusunda yönerge tekrar sunularak ipucu verilebileceği gibi yalnızca ipucu da verilebilmektedir. Eğer birey doğru yanıt verirse ya da doğru davranış sergilerse cevabı ya da davranışı tekrarlayarak bir sonraki aşamaya geçilmesi gerekmektedir. Doğru dönütü bir kere almış olmak yeterli görülmemekle birlikte en az 3 kez doğru yanıtı aldıktan sonra diğer aşamaya geçilmesi gerekmektedir (Gibson ve Schuster, 1992). Örnek verilmesi gerekirse: Model olma ipucu ile giyinme becerisinin öğretildiği bir öğretim oturumunda, öğretmen gömlek giyme becerisinde gömleğin kollarından kollarını geçirme aşamasında model olmakta öğrenci de aynı beceri basamağını gerçekleştirirken sesli bir şekilde yaptığı basamağı ifade etmesini istemelidir. Birey sesli söyledikten ve aşamayı tamamlamasının ardından “Aferin sana, şimdi gömleğin kollarından kollarını geçirdin.” denilmelidir.

Uygulama yapılmalı kayıt tutulup değerlendirme de alınmalıdır. Uygulama aşamasında en az 3 kez doğru yanıtı vermesi beklenirken değerlendirme aşamasında ise 1 kere söylemesi yeterlidir. Eğer söyleyemezse ya da başarıyla o beceri basamağını tamamlayamazsa o aşamaya tekrar dönülmesi gerekmektedir (MacFarland-Smith vd., 1993).

EZİÖ yöntemlerine ilişkin ulusal ve uluslar arası yazın taranmış olup zincirleme beceriler ile kullanıldığı çalışmalar tablo halinde verilmiştir.

Tablo 31: ZEBlere yönelik eş zamanlı ipucu ile öğretim tekniği ile beceri öğretiminde etkililiği kanıtlanmış ulusal ve uluslar arası çalışmalar

Kaynak	**Hedef Beceri**	**Denekler**	**Etkililik Bulgusu**
Topsakal, M. 2004	Oto yıkama	16-20 yaş aralığında hafif ve orta ZEB: 3 erkek birey	E
Özbey, F. 2005	Ahşap ve kumaş boyama	11-18 yaş aralığında hafif ZEB: 3 kız-3 erkek birey	E
Yücesoy, Ş. 2006	Fotokopi çekme	14-17 yaş aralığında ZEB: 2kız- 2erkek birey	E
Aslan, Y. 2009	Kumaş üzerine çizilen desene pul işleme	19-22 yaş aralığında hafif-orta ZEB: 3 kız birey	E
Aslan, T. 2009	Elektrikli çim biçme makinesi ile çim biçme	18-22 yaş aralığında hafif-orta ZEB: 3 erkek birey	E
Fetko, K.S., Schuster J.W., Harley, D.A, and Collins, B.C., 1999	Kilit açma	17-20 yaş aralığında orta-ağır ZEB: 3 kız-1 erkek birey	E
Maciag, K.G., Schuster, J.W., Collins, B.C., and Cooper, J.T. 2000	Kutu yapıştırma	29-57 yaş aralığında orta-ağır ZEB: 10 yetişkin birey	E

Not: E: Etkili bulunmuş / ZEB: Zihinsel Engelli Birey

Görüldüğü üzere Kat Hizmetleri alanında etkililiği araştırılmış beceriler çalışılmamış olsa da zincirleme beceriler EZİÖ tekniği ile ZEBlere öğretimde etkili bulunmuştur. Ayrıca bir modül ve uygulamalı bir beceri önerisi olarak sunulan bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu öğretim modülü, materyal özelliği taşımaktadır. Fakat bu beceriye dönük EZİÖ tekniğinin öğretimdeki etkililiğini veya verimliliğini araştıran bir çalışma niteliği taşımamaktadır. Seçilen tüm beceriler hem Kat Hizmetleri alanı için hem de ZEBlerin bağımsız yaşama olasılıklarını arttıran ev içi günlük temizlik becerileri arasından seçilmiştir. Düzenlenen tüm öğretim teknikleri farklı alanlarda farklı beceriler için uyarlanabilir niteliktedir.

EZİÖ yönteminin örnek uygulaması için Konaklama Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri Dalı modüllerindeki Oda Temizliği Yardımcılığı- Banyo Temizleme modülünün bir alt işlemi olan Klozet Temizliği becerisi seçilmiştir.

Becerinin amacı: Öğrenci istendiğinde %100 ölçütünde bağımsız olarak klozet temizliği yapar.

Çalışma araçları ve gereçleri: Bez, eldiven, fırça, dezenfektan, temizlik şeridi, klozet.

4.2.1. Beceri Analizi

1.Eldiven takar.
2.Malzemeleri çalışma ortamına getirir.
3.Eli ile klozet kapağını açar.
4.Sifonu çeker.
5.Sıvı dezenfektan malzemesini klozetin iç ve üst kısmından başlayarak döker.
6. Klozet fırçasını klozetin içine koyar (dezenfekte amaçlı).
7. Klozetin içini fırçalar.
8. Klozet kapağına temizlik maddesini döker.
9. Sifonu çeker.
10. Fırçayı kendi haznesine geri koyar.
11. Klozet kapağını deterjanlı bez ile siler.
12. Kuru ve uygun bir bez ile klozetin dışını ve kapağını kurular.
13. Eldivenini çıkarır.
14. Tuvalet kâğıdı rulosunu açık ucu ön kısma gelecek şekilde yerleştirir.
15. Tuvalet kâğıdının ucunu zarf kapağı şeklinde kıvırır.
16. Temizlik şeridini takar.
17. Temizlik ekipmanlarını eksiksiz şekilde teslim eder.

Beceri analiz basamakları hafif düzeyde zihinsel engelli bireyler için yayınlanan MEB Konaklama Hizmetleri Alanı programının işlem analiz formlarından ‘C-Oda Temizleyici Yardımcısı yeterliliğinin C2- Banyo Temizleme modülünün C201-Klozeti temizler’ işlem basamaklarından alınarak düzenlenmiştir (MEB,2018e).

4.2.2.Yöntem ve Teknik

Öğrenciye klozet temizleme becerisinin öğretimi için EZİÖ işlem süreci uygulanacaktır. Bu tekniğin seçilmesinin sebebi hata düzeyinin düşük olması, beceri yönergesi verilmesinin hemen ardından ipucunun sunulmasıyla becerinin öğrenciye öğretiminde daha etkili olmasındandır (Tekin, 1999). Tekli fırsat yöntemi ile belirlenen performans düzeyine dayalı olarak öğrencinin “Klozet temizliğini yapar.” uzun dönemli amacına ulaşabilmesi için, amaçların tüm beceri yaklaşımına dayalı

olarak oluşturulmuş ve öğrenci için öğretimde kullanılacak ipucu model olma olarak belirlenmiştir.

4.2.3.Tekli Fırsat Yöntemi

Öğrenciye, beceriyle ilgili ana yönerge "Klozet temizliğini yap" şeklinde verilir. Öğrencinin bağımsız olarak yaptığı beceri basamakları gözlenir ve klozet temizliği yapma becerisi ölçü aracına kaydedilir. Çocuğun gerçekleştiremediği basamakta, çalışmaya son verilir ve öğretime geçilir (Özbey, 2007).

Öğrencinin beceriyi yapacağı yere getirilmesi, uygun ortamın olması ve malzemelerin bulunması onun için ayırt edici uyaran niteliğindedir (Varol, 2007). Öğrenci atölyenin banyo-tuvalet bölümüne getirilmesi, gerekli malzemeleri görmesi ayırt edici uyarandır. Öğrenci atölyeye getirilir ve "Klozet temizliğini yap." yönergesi verilir. Değerlendirmedeki amaç öğrencinin, klozet temizliği yapma becerisindeki performans seviyesini ölçmek için ölçüt %100 olarak belirlenmiştir. Çünkü %100'ün altında başarı kaydedilen beceri alt basamağı, öğretime başlanacak basamağı oluşturacaktır (Özbey, 2007). Ayrıca banyo temizliği modülünde ayırt edici uyaran kavramının en net şekilde örnekle açıklanabilmesi ve becerinin orta seviyede olması için klozet temizliği yapma becerisi seçilmiştir. Eş zamanlı ipucu ile öğretimde öğrenciye: klozet temizliği yap yönergesi verildikten sonra öğrencinin beceri analizindeki ilk basamağı tamamlaması için 0 saniye zaman verilecektir.

4.2.4.Başlangıç Düzeyi Veri Toplama Süreci

Performans alma sürecine geçilmeden önce, çalışmanın yapılacağı ortam yani tuvalet ve banyo düzenlenir. Varsa öğrencinin dikkatini dağıtabilecek herhangi bir nesne ortamdan kaldırılır. Değerlendirmede kullanılacak olan araçlar öğrencinin boyuna uygun olmalıdır. Daha sonra da öğrenci, çalışma ortamına getirilir (Varol, 2007). Öğrencinin klozet temizliğini yap becerisindeki performans seviyesini ölçmek için tekli fırsat tekniği, aşağıdaki basamakları izleyerek kullanılacaktır.

4.2.5.Öğretim Planı

Öğrenciye "Klozet temizliği yap" yönergesi verilir. Beceri analizindeki ilk basamağı tamamlaması için öğrenciye 5 saniye zaman verilir. Öğrenci beceri analizindeki ilk basamağı doğru olarak yerine getirirse, veri toplama tablosuna (+) olarak yazılır ve

öğrencinin beceri analizindeki ikinci basamağı 5 saniye içinde yapmaya başlayıp başlamadığını gözlenir. Öğrenci beceri analizindeki ilk basamağı doğru olarak yerine getiremezse, veri toplama tablosuna (–) olarak yazılır ve basamak öğrenci için uygulamacı tarafından yapılır. Daha sonra öğrencinin beceri analizindeki izleyen basamağı 5 saniye içinde yapmaya başlayıp başlamadığını gözlenir (Özbey, 2007).

Yukarıda belirlenen yöntem kullanılarak beceri analizindeki diğer basamaklarda öğrencinin performans düzeyi belirlenir. Öğrencinin beceri analizindeki basamakları tamamlaması için ipucu verilmez ve pekiştirilmez.

4.2.6.Klozet Temizliği Becerisi İçin Tekli Fırsat Tekniği ile Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı

Ana yönerge: Klozet temizliği yap.

Tablo 32. Tekli fırsat tekniği ile klozet temizliği yapma becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı

Yönerge: Klozet temizliği yap.		
Bildirimler	**Ölçüt**	**Bağımsız**
1.Eldiven takar.	%100	+
2. Malzemeleri çalışma ortamına getirir.	%100	-
3. Eli ile klozet kapağını açar.	%100	-
4. Sifonu çeker.	%100	-
5.Sıvı dezenfektan malzemesini klozetin iç ve üst tarafından başlayarak döker.	%100	-
6. Klozet fırçasını klozetin içine koyar (dezenfekte amaçlı).	%100	-
7. Klozetin içini fırçalar.	%100	-
8. Klozet kapağına temizlik maddesini döker.	%100	-
9. Sifonu çeker.	%100	-
10. Fırçayı kendi haznesine geri koyar	%100	-
11. Klozet kapağını deterjanlı bez ile siler.	%100	-
12. Kuru ve uygun bir bez ile klozetin dışını ve kapağını kurular.	%100	-
13. Eldivenini çıkarır.	%100	-
14. Tuvalet kâğıdı rolusunu açık ucu ön kısma gelecek şekilde yerleştirir.	%100	-
15. Tuvalet kâğıdının ucunu zarf kapağı şeklinde kıvırır.	%100	-
16. Temizlik şeridini takar.	%100	-
17. Temizlik ekipmanlarını eksiksiz şekilde teslim eder.	%100	-

İşaretleme sistemi doğru tepkiler için (+), yanlış tepkiler için (-) şeklindedir.

4.2.7. Eş Zamanlı İpucu İle Öğretim Oturumu

EZİÖ tekniğine ilişkin klozet temizleme becerisi öğretim oturumu araştırmacı tarafından iki özel eğitim uzmanının da görüşleri alınarak yazılmıştır. Araştırmacı

MEB bünyesinde ZEB'lere mesleki eğitim veren bir özel eğitim mesleki eğitim okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Öğretmen ve öğrenci karşılıklı olacak şekilde çift yönlü bir şekilde durur. Malzemeler tuvalette hazır haldedir. Öğretmen öğrenciye: "Bugün seninle klozet temizliği yapma becerisi üzerinde çalışacağız. Bu çalışmada önündeki materyallerle çalışacaksın. Benim söylediklerimi dinleyip yapacaksın. Sana, dur ve beni izle dediğimde elindekileri bana verip benim yaptığımı izleyeceksin. Eğer bu dediklerimi yaparsan çalışmanın bitiminde sana çikolata vereceğim." der ve çalışmaya başlar.

Öğretmen "Klozet temizliğini yap." der. Öğrenci, eldivenlerini takar ve klozet kapağını açar. Öğretmen "Aferin eldiven takman mikroplardan ve deterjanların kimyasallarından korunmak için çok güzel bir durum, ilk basamağına güzel başladın." der. Öğretmen "Şimdi dur ve beni izle" der. Öğretmen malzemeleri kendi önüne getirir ve öğrenci ile yan yana durur. Sonra "Bak ben eldivenlerimi taktım, klozet kapağını kaldırdım sifonu çekiyorum." derken, eş zamanlı olarak beceriyi uygular. "Hadi sen de şifonu çek" der. Öğrenci sifonu çeker. Öğretmen klozet temizliğinde kullanılacak temizlik maddesini tanıtır ve klozetin iç kısmında üstten başlayarak etraflıca döker ve klozet fırçasını klozetin içine bırakır. "Hadi şimdi sıvı temizlik maddesini sen dök" der. Öğrenci de öğretmeninin öğrettiği şekilde üstten başlayarak iç kısma etraflıca çevirerek döker. Öğretmen "Aferin, temizlik maddesini klozetin içine doğru şekilde döktün, hadi şimdi de klozet fırçasını klozetin içine koy." der. Öğrenci klozet fırçasını uygunca koyar.

Öğretmen "Aferin oğlum/ kızım" der, "Şimdi dur ve beni izle" der. "Klozet fırçası ile klozeti bu şekilde fırçalıyorum" derken klozeti fırçalar. "Hadi şimdi sen fırçala." der. Öğrenci klozeti uygun bir şekilde fırçalar. Öğretmen "Çok güzel bir şekilde fırçaladın." der. Öğretmen "Şimdi dur beni izle" der. "Şimdi de klozet kapağına temizlik maddesini döküyorum" der. Öğrenciye de bu beceri basamağını uygulatır. Öğretmen "Aferin, bravo bu beceriyi de başarıyla tamamladın." der. Öğretmen "Şimdi sifonu çekiyorum." der ve öğrenciye de aynı komutu verir. Bu noktada su israfının önlenmesi açısından daha önceki basamakta da uygulama yapıldığı için öğretmenin tekrardan sifonu çekmesine gerek yoktur. Öğrenciye komutu verir. "Şimdi sifonu çek." der. Öğrenci başarı ile tamamlar ve "Aferin sana." denilerek pekiştireci verilir.

“Şimdi klozet fırçasını kendi haznesine geri koy” der. Öğrenci fırçayı yerine koyar. “Şimdi beni izle” der ve “Klozet kapağını deterjanladığım bez ile siliyorum” derken aynı zamanda da kapağı siler. “Şimdi sen klozet kapağını bu bez ile sil” der. Öğrenci uygulamasını yapar. Öğretmen devam eder: “Şimdi de kuru bir bez ile klozetin dışını ve kapağını kuruluyorum.” der ve uygulamasını yapar. “Şimdi sıra sende. Klozetin dışını ve kapağını uygun bez ile kurula.” der. Öğrenci uygular. “Aferin sana, bu aşamayı da güzel bir şekilde başardın.” der. “Şimdi eldivenlerimizi çıkarıyoruz.” der ve aynı anda eldivenlerini çıkarırlar.

“Şimdi tuvalet kâğıdını yerleştireceğiz. Beni dikkatle izle.” der. “Tuvalet kağıdı rulosunu açık ucu bu şekilde ön tarafa getiriyorum ve yerleştiriyorum.” derken yerleştirir. “Şimdi sen tuvalet kâğıdını yerleştir bakalım.” der. Öğrenci kurallara uygun şekilde tuvalet kâğıdını yerleştirir. “Tuvalet kâğıdının ucunu bu şekilde zarf kapağı gibi kıvırıyorum.” diyerek kıvırır. Sonrasında aynısını öğrenciye uygulatır. “Şimdi tuvalet kâğıdının ön kısmını zarf kapağı şeklinde kıvır.” der. Öğrenci yapar. “Aferin sana şimdi son basamağımıza geldik. Temizlik şeridini bu şekilde takıyoruz.” der ve uygulamayı yapar. “Şimdi şeridi sen yerleştir.” der. Öğrencisine uygulatır. “Aferin tüm basamakları başarı ile tamamladın, bravo sana.” der. “Şimdi temizlik araç ve gereçlerini depoya teslim edeceğiz.” der. Bu aşamada sıradaki diğer bir öğrenci depo görevlisi rolünde olabilir. Drama eşliğinde arkadaşından malzemeleri eksiksizce teslim alır. Daha kalıcı öğrenmeler sağlanabilir.

Ayrıca eş zamanlı ipucu ile öğretimi, öğrenci ile öğretmen karşılıklı şekilde her birinin önünde de ayrı malzeme bulunma imkânı olduğunda daha iyi sonuç verecektir. Farklı çalışmalarda ve uygulamalarda mümkün olduğunda öğrencinin elinden malzemeyi alarak öğretmek yerine, “Şimdi dur ve beni izle.” komutunda öğretmen elindeki malzeme ile öğretimi sağlamalıdır. Fakat atölyede bir tane banyo tuvalet bulunduğundan, klozet de bir tane olacağından ve fırça ile temizlik aşamasında yer konusu sınırlı olacağından tek malzeme ile öğrenci öğretmen dönüşümlü kullanılarak öğretim oturumu sunulmuştur. Bu çalışmaya katıldığın için teşekkür ederim. Şimdi sana dersin başında söylediğim gibi çikolata vereceğim der ve verir.

4.2.8.Değerlendirme

Öğretmen, ortam ve araçları önceki öğretim süreçlerinde olduğu gibi hazırlar. Öğrenciye becerinin ana yönergesini verir "Klozet temizliğini yap." der. Öğrencinin hangi beceri basamaklarının bağımsız olarak gerçekleştirdiğini, ilerleme kayıt formuna kaydeder. Bu ilk değerlendirme sonucunda öğrencinin bağımsız olarak gerçekleştirdiği basamakları kaydı aşağıdaki gibi olmuştur:

Öğrencinin Adı- Soyadı:

Uygulamacının Adı-Soyadı:

Ana Yönerge: Klozet temizliğini yap.

Tablo 33. Klozet temizliği becerisinin eş zamanlı ipucu ile öğretimine göre ilerleme kayıt formu

Bildirimler	**1.değerlendirme**	**2.değerlendirme**	**3.değerlendirme**	**4.değerlendirme**
	Bağımsız	**Bağımsız**	**Bağımsız**	**Bağımsız**
1. Bildirim	+			
2. Bildirim	+			
3. Bildirim	+			
4. Bildirim	+			
5. Bildirim	+			
6. Bildirim	+			

Öğrenci öğretim oturumu başında yapılan ilerleme kayıt formunda bütün basamakları bağımsız olarak gerçekleştirdiği için (3.-4. Hangi oturumda ise) öğretim oturumuna geçilmeyecektir.

4.2. Ütü Yapma Becerisinin Sabit Bekleme Süreli Öğretim İle Öğretimi

Sabit bekleme süreli öğretim (SBSÖ) modelinde hedef uyaranın ardından bireyin doğru tepki sergilemesini sağlamak için kontrol edici ipucu sunulmakta, hedef uyaran ve kontrol edici ipucu arasında geçen süre kademeli bir şekilde arttırılarak kontrol edici yardım silikleştirilmektedir (Schuster, Stevens ve Doak, 1990; Wolery vd., 1992). Bu öğretim yönteminde, bireye beceri ana yönergesinin yöneltilmesinden sonra ipucu verilmeden geçen sabit bekleme süresi içinde, öğrencinin bağımsız şekilde beceriyi sergilemesi amaçlanmaktadır (Snell ve Gast, 1981). SBSÖ, sıfır saniye süreli ipucuyla öğretim ve 4-5 saniye gibi sabit bekleme süreli ipucuyla öğretim olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır (Aykut, 2012: 354). Öğrencinin

beceri basamaklarını gerçekleştirmesi için sunulan ipuçları, süre içinde silikleştirilirken ipucunu ortadan kaldırmak için ipucunun çeşidinde veya dozunda bir değişiklik yapılmamaktadır (Gast, Ault, Wolery, Doyle ve Belanger, 1988). Örnek verilmesi gerekirse, fiziksel yardımın sunulduğu bir ipucundan sözel ipucunun sunulacağı bir ipucuna geçiş yapılamamaktadır. Öğretim oturumlarının hepsinde, birey için öğretimin öncesinde kararlaştırılmış olan ipucu ile öğretim gerçekleştirilir ve birey beceriyi bağımsız şekilde sergileyene kadar belirlenen ipucuna gerek kalmadan öğretime devam edilmektedir (Ault vd., 1989; Tekin-İftar vd., 2013).

Örnek olarak sabit bekleme süreli öğretimin aşamaları ile öğretimi şu şekildedir:

- Sıfır Saniye Süreli İpucu ile Öğretim

SBSÖ'de gerçekleştirilen ilk birkaç öğretim oturumunda hedef uyaran ile kontrol edici ipucu aynı anda sunulmaktadır ve bu oturumlara sıfır saniye süreli ipucu ile öğretim denemeleri denilmektedir (Schuster, Gast, Wolery ve Guiltinan, 1988; aktaran Aykut, 2012). Bu aşamada bireyin yapmasını istediğimiz davranış için davranışa uygun olan yap, söyle veya göster ana yönergelerinden biri bireye yöneltilmekte ve hiç beklemeden belirlenen ipucu sunulmaktadır. Bireyin tepki vermesi beklenmekte, eğer doğru tepkiyi verirse pekiştireç sunulmakta eğer tepki vermez ya da yanlış davranış/ beceri sergilerse ipucu tekrardan sunulmaktadır (Aykut, 2012).

Örnek verilmesi gerekirse: 10 sayısının öğretilmesinin hedeflendiği bir öğretim oturumunda bu aşamada öğrenciye "Bu kaç?" şeklinde soru yöneltildikten sonra hiç beklemeden "Bu 10." denilir ve öğrenciden doğru cevap beklenir.

- 4-5 Saniye Bekleme Süreli İpucu ile Öğretim

İlk aşama tamamlandıktan sonra ikinci aşamada öğrenciye yönerge sunulur ve ortalama 5 saniye beklenmekte ve ipucu sunulmaktadır. Bu sürede öğrencinin vereceği beş farklı tepki vardır (Aykut, 2012):

1-İpucu sunulmadan önce doğru tepki vermesi,

2-İpucu sunulduktan sonra doğru tepki vermesi,

3-İpucu sunulmadan önce yanlış tepki vermesi,

4-İpucu sunulduktan sonra yanlış tepki vermesi,

5-Hiçbir tepki vermemesi şeklindedir

Öğrenciye “Bu kaç?” sorusu yöneltilir. 5 saniye beklenilir. Eğer, öğrenci 5 saniye içinde doğru yanıt verirse “Evet, bu 10 sayısı, aferin sana” şeklinde pekiştireç sunulabilir. Eğer, öğrenci 5 saniye içinde yanıt vermez ise ipucu sunulmalıdır.

SBSÖ yöntemi ile otizm, ileri derecede zihinsel yetersizlik, öğrenme güçlüğü, gelişimsel gerilik gibi birçok engel grubunda yer alan çocuklarla etkili bir şekilde çalışılmanın yanında okul öncesi çocuklardan yetişkin bireylerin dahil olduğu yaş grubuna kadar oldukça geniş bir yelpazede yaş grubundaki bireylere kavram ve beceri öğretiminde etkili olduğu görülmüştür (Kleinert ve Gast, 1981; Schoen ve Sivil, 1989; aktaran Aykut, 2012). Ayrıca ileri düzeyde zihinsel yetersizliği olan genç bireylerle yemek hazırlama becerisi, öğretilebilir zihin engelli çocuklarla da yemek tarifine bakılarak soğuk içecek hazırlama becerisi gibi zincirleme davranışların öğretildiği görülmektedir (Schuster, Griffen ve Wolery 1992; aktaran Aykut, 2012). Bunun yanında, bu yöntemin verimliliğine ilişkin araştırma bulgularında öğretim oturumlarında hata düzeylerinin %4-5 gibi oldukça düşük oranlarda olduğu, araç-gereç hazırlama ve uygulama bakımından kolaylık sağladığı, öğretmenlerin daha az hazırlık yapabilmesine imkân veren oldukça ekonomik bir öğretim yöntemi olduğu da görülmektedir (Aykut, 2012).

Ulusal ve uluslar arası yazında SBSÖ ile gerçekleştirilen beceri öğretimleri araştırılmış olup tablo şeklinde sunulmuştur. Bazı beceri öğretimleri hem sabit bekleme süreli hem de ipucunun sistematik olarak azaltılması yöntemi ile araştırılmış, etkililiği ve verimliliği değerlendirilmeye alınmıştır:

Tablo 34: ZEB'lere yönelik sabit bekleme süreli öğretim ile beceri öğretiminde etkililiği ve verimliliği kanıtlanmış ulusal ve uluslar arası çalışmalar

Kaynak	**Hedef Beceri**	**Denekler**	**Etkililik Bulgusu**
Aykut, Ç. 2009	Hazır çorba pişirme (Bir uygulama örneği / materyali)	-	-
Aykut, Ç. 2007	Katlı kumaşa teğel yapma ve hazır çorba pişirme	12-13 yaşlarında epilepsi ve ZEB tanısı almış 2 erkek	Ex2 *SBSÖ ve İSOAÖ :* *Her ikisi de etkili bulunmuş*
Zhang, J., Cote, B., Chen and Liu, J. 2004	Bowling oynama	Ağır ZEB yetişkin 1 birey	E
Bozkurt, F. 2001	Aperatif yiyecek-içecek hazırlama ve servis yapma	14-17 yaş aralığında orta ZEB: 3 birey	E
Chandler W., Schuster J.W. and Stevens K.B. 1993	Soda makinesi doldurma, teksir ve fotokopi makinesi kullanma	16-18 yaş aralığında 3 hafif – 1 orta ZEB	E
Griffen, A.K., Wolery, M. and Schuster, J.W. 1992	Yemek hazırlama	Orta ZEB:	E
Schuster, J.W. and Griffen, A.K. 1991	Resimli yemek tarifi kitabını kullanarak içecek hazırlama	9-12 yaş aralığında orta ZEB: 5 birey	E
Wolery, M., Ault, M.J., Gast, D.L., Doyle, P.M., and Griffen, A.K. 1991	Lavabo temizleme ve zarf hazırlama	Orta ZEB	E
Miller, U.C. and Test , D.W. 1989	Çamaşır makinesinde çamaşır yıkama ve kurutma	Orta ZEB: 4 öğrenci	Ex2 * Verimli: SBSÖ *SBSÖ ve İSOAÖ yöntemi karşılaştırmalı incelenmiş ve her ikisi de etkili bulunmuş olup SBSÖ tekniği daha verimli bulunmuştur.*
McDonnell, J. and Ferguson, B. 1989	Bankamatik kullanma ve çek bozdurma	Hafif ZEB:4 birey	Ex2 * Verimli: İSOAÖ *SBSÖ ve İSOAÖ yöntemi karşılaştırmalı incelenmiş ve her ikisi de etkili bulunmuş olup İSOAO tekniği daha verimli bulunmuştur.*
Schuster, J.W., Gast, D.L., Wolery, M. and Guiltinan, S. 1988	Sandviç yapma, yumurta-patates kaynatma, fırında bisküvi pişirme	Orta ZEB: 4 birey	E
Snell, M. 1982	Yatak yapma	Ağır düzey ZEB	E

Not: ZEB: Zihinsel Engelli Birey; E: Etkili bulunmuştur; Ex2: Her iki teknik için etkili bulunmuştur; SBSÖ: Sabit bekleme süreli öğretim; İSOAÖ: İpucunun sistematik olarak azaltılması ile öğretim

Görüldüğü üzere birçok farklı beceri alanlarında ve farklı yaş gruplarındaki hafif, orta, ağır düzeyde ZEBler için SBSÖ tekniği etkili olduğu kanıtlanmıştır. Bazı çalışmalarda aynı beceri için farklı iki tekniğin etkililiği ve verimliliği karşılaştırılmıştır. Aykut (2007), 12-13 yaşlarında epilepsi ve zihinsel yetersizlikten etkilenmiş 2 erkek bireyle çalıştıkları katlı kumaşa teğel yapma ve hazır çorba pişirme becerilerine yönelik SBSÖ ile İSOAÖ tekniğini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Her iki öğretim tekniği de etkili bulunmuştur. Hem etkililiğin hem de verimliliğin incelendiği çalışmalara bakıldığında Miller ve Test (1989), orta düzeyde 4 ZEBle çalıştıkları çamaşır yıkama ve kurutma becerileri için SBSÖ ile İSOAÖ tekniğinin her ikisini de etkili bulmuşlardır. Fakat bu beceriler için orta düzeyde ZEBlerde denenen SBSÖ tekniği daha verimli bulunmuştur. McDonnell ve Ferguson (1989), bankamatik becerilerine ilişkin hafif düzeyde 4 ZEBlerle çalıştıkları sabit bekleme süreli öğretim ile ipucunun sistematik olarak azaltılmasıyla öğretim tekniklerinin her ikisi de etkili bulunmuştur. Fakat ipucunun sistematik olarak azaltılması ile öğretim tekniği bu beceri için daha verimli bulunmuştur.

Tüm bunlara ek olarak etkililik ve verimlilik çalışmasından ziyade sabit bekleme süreli öğretim tekniği ile hazırlanan beceri öğretimine dayalı bir uygulama-materyal önerisi çalışması da mevcuttur. Aykut (2009), "Sabit Bekleme Süreli Öğretime Dayalı Bir Uygulama Örneği" başlıklı çalışmasında hazır çorba pişirme becerisinin öğretilmesine ilişkin bir uygulama materyali sunmuştur. Alan yazın taramasında ulusal ve uluslar arası tüm çalışmalar da göstermektedir ki sabit bekleme süreli öğretim tekniği birçok farklı beceri alanlarında etkili bulunmuştur.

Modül önerisinin bu bölümünde de sabit bekleme süreli öğretim tekniği ile bir beceri öğretimi uygulaması sunulmuştur. ZEBler için ev içi günlük beceriler, toplumsal uyum becerileri ve birçok farklı mesleki eğitim alanlarında uyarlanıp kullanılabilir. SBSÖ yönteminin uygulaması için Konaklama Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri Dalı modülünden "Çamaşır Ütüleme" modülü seçilmiştir. Becerinin adı ütü yapma becerisi olup öğrenci için belirlenen uygun ipucu ise model olma ipucudur. Kullanılacak araçlar ütü, su, ütülenecek kumaştır.

4.3.1.Beceri Analizi

1. Ütüyü alır.
2. Ütünün su haznesine su kabı ile su koyar.
3. Ütüyü ütü masasının ızgarasına koyar.
4. Ütünün fişini prize takar.
5. Ütünün ısı ayar düğmesini, ütüleyeceği kumaşın cinsine göre ayarlar.
6. Ütünün buhar ayar düğmesini, ütüleyeceği kumaşın cinsine göre ayarlar.
7. Ütüleyeceği çamaşırı masanın üstüne yayar.
8. Ütünün kulpundan tutar.
9. Ütüyü, ütülenecek çamaşırın üzerine koyar.
10. Ütülenecek çamaşırın üzerinde ütüyü hareket ettirir.
11. Çamaşırın kırışıklıkları giderilinceye kadar ütüyü hareket ettirir.
12. Ütüyü ızgaranın üzerine koyar.
13. Ütünün fişini prizden çeker.

Bu beceri analizi hafif düzeyde ZEBler için yayınlanmış Konaklama Hizmetleri Alanı programında İşlem Analizleri dosyasında "A) Çamaşırhane Elemanı Yardımcısı yeterliliğinin A3) Çamaşır Ütüleme modülüne ait A304 numaralı işlem analiz formlarına uyarlanarak düzenlenmiştir (MEB, 2018b).

4.3.2.Çoklu Fırsat Tekniği ile Ütü Yapma Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı

Tablo 35. Çoklu fırsat tekniği ile ütü yapma becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı

Yönerge: Ütü yap.		
Bildirimler	**Ölçüt**	**Bağımsız**
1. Ütüyü alır.	%100	+
2. Ütünün su haznesine su kabı ile su koyar.	%100	-
3. Ütüyü ütü masasının ızgarasına koyar.	%100	-
5. Ütünün fişini prize takar.	%100	+
5. Ütünün ısı ayar düğmesini, ütüleyeceği kumaşın cinsine göre ayarlar.	%100	-
6. Ütünün buhar ayar düğmesini, ütüleyeceği kumaşın cinsine göre ayarlar.	%100	-
7. Ütüleyeceği çamaşırı masanın üstüne yayar.	%100	-
8. Ütünün kulpundan tutar.	%100	+

Tablo. 35'in devamı

9. Ütüyü, ütülenecek çamaşırın üzerine koyar.	%100	-
10. Ütülenecek çamaşırın üzerinde ütüyü hareket ettirir.	%100	+
11. Çamaşırın kırışıklıkları giderilinceye kadar ütüyü hareket ettirir.	%100	-
12. Ütüyü ızgaranın üzerine koyar.	%100	+
13. Ütünün fişini prizden çeker.	%100	+

İşaretleme sistemi doğru tepkiler için (+), yanlış tepkiler için (-) şeklindedir.

4.3.3.Sabit Bekleme Süreli Öğretim ile Öğretim Oturumu

SBSÖ tekniğine ilişkin el ütüsü ile ütü yapma becerisi öğretim oturumu araştırmacı tarafından iki özel eğitim uzmanının da görüşleri alınarak yazılmıştır. Araştırmacı MEB bünyesinde ZEB'lere mesleki eğitim veren bir özel eğitim mesleki eğitim okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Öğrenci atölyede ütü masasının önünde uygulamacının da, öğrencinin kullandığı eli tarafında yer alacak şekilde yanında durmaktadır. Ütü masasının üzerinde, ütü, kumaş ve su kabı bulunmaktadır. İlerleme kayıt Formu, uygulamacının rahatça işaretleyebileceği ve öğrencinin dikkatini çekmeyecek bir yerde bulunmaktadır. Ortamda, öğrencinin dikkatini çekebilecek başka nesne veya kişi bulundurulmaz. Uygulamacı, öğrenciye malzemeleri göstererek, "Bugün seninle ütü yapacağız. Çalışmamız sırasında senden uymanı istediğim bazı kurallar var. Bunlar: Ben bak dediğimde bakacaksın, yap dediğimde yapacaksın ve beni sessizce dinleyeceksin, ben yaparken bana bakıp izleyeceksin. Bu kurallara uyarsan, çalışmamız sonunda dondurma kazanacaksın." der ve kuralları başta söyler. Burada kullanılan pekiştireç öğrencinin seveceği pekiştireçlere göre farklılık gösterebilir. Daha sonra, öğrenciden önündeki malzemeleri tek tek göstermesi istenir. Araçların tanıtımı bittikten sonra, uygulamacı öğrenciye "Hazırsan çalışmamıza başlayalım. Hazır mısın?" der ve öğrenciden sözel ya da jest ve mimiklerle verilecek bir yanıt bekler. Öğrenci, hazır olduğunu söyler ya da bu anlamda başını sallarsa öğrenciye, "Aferin çok güzel, o zaman çalışmamıza başlayalım." der ve öğretim sürecine başlar.

Öğretim sürecinde, öğrenci 5 saniyenin içinde ipucundan önce doğru tepki vermediğinde, eğer bu durum yeni bir temel beceri basamağına geçilirken oluştuysa

uygulamacı, önce temel beceri basamağı için sözel ipucu verip daha sonra temel beceri basamağının altındaki ilk beceri basamağı için model olma ipucunu sunar.

Uygulamacı, "Ütü yap" diye ana yönergeyi verir. Uygulamacı, "Ütünün su haznesine su koy" der ve hemen ardından içinden "1001 – 1002 – 1003 – 1004 – 1005" diye 5 saniye sayarak, öğrencinin ütünün su haznesine su koymasını bekler. Öğrencinin vereceği tepkiye ve gerçekleştireceği davranışa göre şu şekilde yönlendirmelidir:

a) Öğrenci, bu beş saniye içinde, ütü için bekletilmiş su kabını açarsa: "Aferin, çok güzel su kabını açtın." der;

b)Öğrenci, bu 5 saniyenin içinde yanlış bir tepkiye yönelirse uygulamacı, "Dur, beklemen gerekiyor." diyerek, öğrenciyi her iki eli yanında olacak şekilde bekleme pozisyonuna getirir, 5 saniyenin bitmesini bekler ve uygun ipucunu sunar. "Beni izle, bak ütünün su haznesine su koyuyorum." derken, oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde suyu ekler. Ancak ütü tek olduğu için hemen suyu boşaltır. Sonra öğrenciye "Şimdi sen de ütünün su haznesine su koy" der;

c)Öğrenci, bu 5 saniyenin içinde, hiç tepki vermezse uygulamacı 5. saniye bitince uygun ipucunu sunar. "Şimdi beni izle, sonra sen yapacaksın. Bak ben ütünün su haznesine su koyuyorum." derken, oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde ütünün su haznesine su koyar. Ancak ütü tek olduğu için hemen suyu boşaltır. Sonra öğrenciye, "Şimdi sen de ütünün su haznesine su koy." der. c1) Öğrenci, ipucu verildikten sonra yine yanlış tepkiye yönelir ya da hiç tepki vermezse, uygulamacı bir kez daha uygun ipucunu sunar. "Şimdi, tekrar beni izle, sonra sen yapacaksın. Bak ütünün su haznesine su koyuyorum." derken, oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde su haznesine suyu koyar. Sonra öğrenciye "Şimdi sen de ütünün su haznesine su koy." der. Bu şekilde uygulamacı, becerinin tüm basamaklarını tamamlar. 5 saniye bekleme süreli öğretim süreçlerine, öğrenci, becerinin ana yönergesi verildikten sonra, 5 saniye içinde tüm beceri basamaklarını ipucu verilmeden bağımsız olarak gerçekleştirene kadar devam edilir.

Aynı aşamalar beceri analizinde basamaklandırılmış beceriler için de sıra ile işlenilmelidir. Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere beceri kazandırılırken beceri ölçü araçları hazırlanır, performans düzeyi belirlenir, öğrenci için uygun ipucu ve pekiştireçler saptanır. Öğrencinin gerçekleştiremediği beceri basamakları için

yukarıda açıklandığı gibi 0 ve 5 saniye bekleme süreli ipucu işlem süreci sistematik olarak uygulandığı takdirde, zihinsel yetersizlikten etkilenmiş tüm öğrencilere günlük yaşamlarında gereksinim duyduğu diğer becerileri de kazandırmak mümkün olacaktır.

4.3.4. Değerlendirme

Öğrencinin Adı Soyadı :

Ana Yönerge: Ütü yap.

Tablo 36. Ütü yapma becerisinin beş saniye bekleme süreli öğretim süreci ilerleme kayıt formu

Beceri Basamakları	**4 sn içinde doğru tepki**	**4 sn içinde yanlış tepki**	**4 sn içinde tepkide bulunmama**	**4 saniye sonunda ipucu verildikten sonra yanlış tepkide bulunma**	**4 saniye sonunda ipucu verildikten sonra yanlış tepkide bulunmama**
	İp.Ver. Sayısı	İp. Ver. Sayısı	İp. Ver. Sayısı	İp. Ver. Sayısı	İp. Ver. Sayısı
1. Bildirim					
2. Bildirim					
3. Bildirim					
4. Bildirim					
5. Bildirim					
6. Bildirim					
7. Bildirim					
8. Bildirim					
9. Bildirim					
10. Bildirim					
11. Bildirim					
12. Bildirim					
13. Bildirim					

"İpucunun verilme sayısı" ibaresi "İp.Ver. Sayısı" olarak kısaltılmıştır.

4.4.Çamaşır Düzenleme Becerisinin Artan Bekleme Süreli Öğretim Tekniği İle Öğretimi

Artan bekleme süreli öğretim (ABSÖ) hafif, orta ve ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan, otizmli, gelişimsel gerilik ve birden çok engellilik durumuna sahip ve farklı yaş gruplarına hitap eden bireylere tek basamaklı ve zincirleme davranışların

öğretiminde etkilidir. ABSÖ yönteminde hedef uyaran ile kontrol edici ipucu arasındaki süre kademeli olarak arttırılarak bireyin doğru tepkiyi gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır (Wolery vd., 1988). ABSÖ de sabit bekleme süreli öğretim gibi iki aşamada gerçekleştirilmektedir (Tekin-İftar vd., 2013):

- Sıfır Saniye Bekleme Süreli Öğretim Denemeleri

ABSÖ'in ilk aşaması olan bu öğretim aşaması ve sabit bekleme süreli öğretimin ilk aşaması ile aynı olup hiçbir farkı yoktur (Tekin, 1999).

- Artan Bekleme Süreli Öğretim Denemeleri

Öğrenciye hangi ipucunun kullanılacağı kararlaştırıldıktan sonra öğretim oturumları planlanıp oturumlara başlanmaktadır. Belirli sayıda sıfır saniyeli öğretim denemeleri gerçekleştirildikten sonra ikinci aşamaya geçilmektedir. ABSÖ'in ikinci aşaması olan bu aşamada, hedef uyaran ile kontrol edici ipucu arasında geçen süre kademeli olarak yavaş yavaş arttırılmaktadır. İpucunu geciktirme aralığı iki ölçüte göre belirlenmektedir (Tekin-İftar vd., 2013):

Birey hedeflenen davranış ölçütünü karşılayacak performansı gösterene kadar ABSÖ denemeleri kademeli olarak arttırılmaktadır. Örnek verilmesi gerekirse: bireye yatak yapımında kullanılan araç-gereçlerin öğretiminde bireyin tüm araç-gereçleri söyleyinceye kadar, hedef uyaran ile kontrol edici ipucu arasındaki süre belli sayıda oturum gerçekleştirildikçe kademeli olarak 1 saniye, 2 saniye gibi aralıklarla arttırılabilir.

Öğretimin başında ipucu geciktirme aralığının ne kadar olacağına karar verilir ve o seviyeye kadar yavaş yavaş arttırılarak devam edilmektedir. Fakat maksimum ipucunu geciktirme aralığına ulaşılınca daha fazla geciktirme uygulaması yapılmamaktadır.

Oturumlarda yönerge yöneltildikten sonra eşit veya eşit olmayan aralıklarla arttırılmaktadır. 1, 2, 3, 4, 5 saniye gibi eşit aralıklarla ya da 1, 3, 4 saniye şeklinde eşit olmayan aralıklarla arttırılmaktadır (Tekin, 1999). İpucu verme aşamasında bekleme süresinin maksimum 5 saniye olması tavsiye edilmektedir. Çünkü, daha fazla bekleme uygulaması ZEB'in soru veya beceri yönergesini unutmasına sebebiyet verebilmektedir (Tekin-İftar, vd., 2013).

ABSÖ yönteminde doğru tepkiler ipucu sunulmadan önce ve ipucu sunulduktan sonra olmak üzere iki şekilde kaydedilmektedir. Bu öğretim tekniğinde asıl amaç ipucu sunulmasından önce doğru tepkilerin hedef ölçütü karşılaması olsa da bu tekniğin ilk basamağında sıfır saniye bekleme süreli denemeler sunulmasından dolayı bireye bir beceriyi bağımsız yapabilme fırsatı sağlanmamaktadır. Diğer bir deyişle ilk aşamada istenilen davranış bireyin kontrol edici ipucunu örnek alarak tamamen doğru tepkide bulunmasıdır. İkinci aşamada ise artan bekleme süreli denemelerde ipucunun zamana dayalı olarak azaltılması yada silikleştirilmesi ve bu şekilde bireyin bağımsız olarak tepkide bulunmasının sağlanmasıdır (Bozak ve Çetin,2018).

ABSÖ tekniği ile beceri öğretimlerine ilişkin ulusal ve uluslar arası yazınlar taranmış. Fakat mesleki beceri veya zincirleme beceriler ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kavram öğretimi ile ilgili bu tekniğin etkililiğin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmıştır. Bozak ve Çetin (2018) çalışmalarında, 11-13 yaş aralığında 5. ve 7. sınıfa kayıtlı ortaokul düzeyindeki 3 ZEB'e tehlike uyarı sembollerinin öğretiminde artan bekleme süreli öğretimin etkililiğini çalışmışlardır. Araştırmanın sonunda ZEBlere tehlike uyarı sembollerinin ismini söyleme becerisinin kazandırılmasında ABSÖ yöntemi kullanılmasına ilişkin ebeveynlerin görüşleri de incelenmiştir. Araştırmanın bulguları ABSÖ yönteminin tehlike uyarı sembollerinin öğretiminde etkili olduğunu, bireyler uygulama bitiminden 1, 3 ve 4 hafta sonra da kazandıkları becerileri koruduklarını göstermiştir. Ayrıca araştırmadaki ZEBler öğrendikleri sembolleri gerçek ürünlere genellemeyi başardıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sosyal geçerlik bulgularında ise ZEBlerin ailelerinin tehlike uyarı sembollerinin ABSÖ yöntemiyle öğretilmesine ilişkin olumlu görüşlerde olduklarına ulaşılmıştır.

ABSÖ tekniğinde daha çok tek basamaklı becerilere yönelik etkili ve verimli olduğuna dair bir sonuca varılabilir. Bu sebeple çamaşır düzenleneme modülü arasından çok fazla beceri basamağı olmayan havlu katlama/düzenleme becerisinin ABSÖ ile öğretimine karar verilmiştir.

Becerinin amacı: Öğrenci istendiğinde %100 ölçütünde banyo havlularını tekniğine uygun katlar ve rafa yerleştirir.

Çalışma araçları ve gereçleri: Banyo havluları, raflı dolap

4.4.1.Beceri Analizi

1.Havlu katlanılacak tezgâhı temiz bir bez ile siler.
2.Havluyu tezgâhın üzerine serer.
3.Havlunun kısa kenarlarını üst üste getirir.
4.Havlunun karşılıklı iki kenarını üst üste getirir.
5.Katlanan havluyu rafa koyar.

Beceri analizi basamakları hafif ZEBler için Konaklama Hizmetleri Alanı programı olarak yayınlanan modül içeriğindeki işlem analiz formlarından alınarak düzenlenmiştir. A- Çamaşırhane Elemanı Yardımcısı yeterliliğinin A4- Çamaşır Düzenleme modülünün "A402: Havlu Takımlarını Katlama" işleminde yer alan işlem basamakları baz alınmıştır (MEB, 2018b).

4.4.2. Tekli Fırsat Yöntemine Göre Havlu Katlama Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı

Tablo 37. Tekli fırsat tekniği ile havlu katlama becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı

Yönerge: Havluyu katla.		
Bildirimler	**Ölçüt**	**Bağımsız**
1.Havlu katlanılacak tezgâhı temiz bir bez ile siler.	%100	+
2. Havluyu tezgâhın üzerine serer.	%100	+
3.Havlunun kısa kenarlarını üst üste getirir.	%100	-
4. Havlunun karşılıklı iki kenarını üst üste getirir.	%100	+
5.Katlanan havluyu rafa koyar.	%100	+

İşaretleme sistemi doğru tepkiler için (+), yanlış tepkiler için (-) şeklindedir.

4.4.3. Artan Bekleme Süreli Öğretim ile Öğretim Oturumu

ABSÖ tekniğine ilişkin klozet temizleme becerisi öğretim oturumu araştırmacı tarafından iki özel eğitim uzmanının da görüşleri alınarak yazılmıştır. Araştırmacı MEB bünyesinde ZEB'lere mesleki eğitim veren bir özel eğitim mesleki eğitim okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmaktadır

Öğrenci atölyede içinde çamaşır bulunan sepetin önünde uygulamacının da, öğrencinin kullandığı eli tarafında yer alacak şekilde yanında durmaktadır. Sepetin

içinde temiz ve kuru havlular bulunmaktadır. İlerleme kayıt formu, uygulamacının rahatça işaretleyebileceği ve öğrencinin dikkatini çekmeyecek bir yerde bulunmaktadır. Ortamda, öğrencinin dikkatini çekebilecek başka nesne veya kişi bulundurulmaz. Uygulamacı, öğrenciye malzemeleri göstererek, "Bugün seninle banyo havlularını katlayacağız. Çalışmamız sırasında senden uymanı istediğim bazı kurallar var. Bunlar, ben bak dediğimde bakacaksın, yap dediğimde yapacaksın ve beni sessizce dinleyeceksin, ben yaparken bana bakıp izleyeceksin. Bu kurallara uyarsan, çalışmamız sonunda sinema etkinliği kazanacaksın." der ve pekiştireci söyleyerek kuralları da hatırlatmış olur. Uygulamacı öğrenciye: "Hazırsan çalışmamıza başlayalım. Hazır mısın?" der ve öğrenciden sözel ya da jest ve mimiklerle verilecek bir yanıt bekler. Öğrenci, hazır olduğunu söyler ya da bu anlamda başını sallarsa öğrenciye, "Aferin çok güzel, o zaman çalışmamıza başlayalım." der ve öğretim sürecine başlar.

4.4.3.1.İlk aşama

0 saniye bekleme süreli (eş zamanlı ipucu) öğretimler ile yapılır. Bu oturumların sayısı eş zamanlı ipucu yönteminde olduğu gibi öğretmen tarafından belirlenir.

4.4.3.2.İkinci aşama

İpucunu verme süresi maksimum geciktirme aralığına kadar giderek arttırılır. Maksimum geciktirme aralığının öğrencinin unutma yaşamaması için 5 saniyenin üzerinde olmaması önerilmektedir. Öğretim sürecinde, öğrenci farklı saniyeler içinde ipucundan önce doğru tepki vermediğinde, eğer bu durum yeni bir temel beceri basamağına geçilirken oluştuysa uygulamacı, önce temel beceri basamağı için sözel ipucu verip, daha sonra temel beceri basamağının altındaki ilk beceri basamağı için model olma ipucunu sunar.

Uygulamacı, "Havluları katla." diye ana yönergeyi verir. Uygulamacı hemen ardından içinden "1001-1002" diye iki saniye sayarak, öğrencinin havlu takımlarını tekniğine uygun tutarak katlamasını bekler. Öğrenci, bu iki saniyenin içinde yanlış bir tepkiye yönelirse uygulamacı, "Dur, beklemen gerekiyor." diyerek, öğrenciyi her iki eli yanında olacak şekilde bekleme pozisyonuna getirir, 2 saniyenin bitmesini bekler ve uygun ipucunu sunar. "Beni izle, bak havlunun kısa kenarlarından bu şekilde katlıyorum." derken, oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde havlunun kısa

kenarlarını üst üste getirir. Birkaç deneme tekrar edilir ve süre uzatılır. Öğrenci de bu aşamayı bağımsız şekilde katlar ve uygulamacı "Aferin sana güzelce katladın. Şimdi de havlunun karşılıklı iki kenarını üst üste getir." der ve süreyi arttırır. Öğrenci, bu 4 saniyenin içinde, hiç tepki vermezse uygulamacı, 4. saniye bitince uygun ipucunu sunar. "Beni izle, bak katladığım kenarından aynı şekilde bir kere daha katlıyorum." derken, oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde havluyu ikinciye katlar. Birkaç deneme tekrar edilir ve süre uzatılır. Uygulamacı öğrenciye, aynı yönergeyi verir. Öğrenci, ipucu verildikten sonra yine yanlış tepkiye yönelir ya da hiç tepki vermezse, uygulamacı bir kez daha uygun ipucunu sunar. "Şimdi, tekrar beni izle, sonra sen yapacaksın. Bak katladığım kenarından aynı şekilde bir kere daha katlıyorum." derken, oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde havlu kenarlarını üst üste getirir/ katlar. Sonra öğrenciye "Şimdi sen de havluyu bir kez daha katla." der. Birkaç deneme tekrar edilir ve süre uzatılır.

Bu şekilde uygulamacı, artan bekleme süreli öğretimde becerinin ana yönergesi verildikten sonra 2, 4, 6, 8 saniye gibi süreleri artırarak öğrencinin becerinin tüm basamaklarını tamamlaması beklenir. Öğretimde hangi ipucu alınmış ise onunla devam edilir. Burada alınan ipucu model olma ipucu tercih edilmiştir. Tüm beceri basamaklarını ipucu verilmeden bağımsız olarak gerçekleştirene kadar devam edilir.

4.4.4. Değerlendirme

Öğrencinin Adı Soyadı :

Ana Yönerge: Havluyu katla.

Tablo 38. Havlu katlama becerisinin artan bekleme süreli öğretim süreci ilerleme kayıt formu

Havlu Katlama Becerisi Artan Bekleme Süreli Öğretim Süreci İlerleme Kayıt Formu					
Beceri Basamakları	2 sn içinde doğru tepki	4 sn içinde doğru tepki	6 sn içinde doğru tepki	8 sn içinde doğru tepki	10 sn içinde doğru tepki
	İp. Ver. Sayısı	İp. Ver. Sayısı	İp. Ver. Sayısı	İp. Ver. Sayısı	İp. Ver. Sayısı
1. Bildirim					
2. Bildirim					
3. Bildirim					
4. Bildirim					
5. Bildirim					

4.5.Çamaşır Gruplandırma ve Yıkama Becerilerinin İpucunun Sistematik Olarak Azaltılmasıyla Öğretim Tekniği İle Öğretimi

"En fazla yardımı sunma" veya "ipucunun kademeli olarak azaltılması" şeklinde de adlandırılan ipucunun sistematik olarak azaltılması ile öğretimin (İSOAÖ) bireyin doğru tepkide bulunmasını sağlayacak en yüksek yardım seviyesinde ipucuyla öğretime başlanarak zaman geçtikçe uygulamacının veya öğretmenin ipucunu ortadan kaldırması olarak tanımlanmaktadır. Bu öğretim yönteminde üç yöntemsel süreç vardır. İlki, öğretmen hedef uyaran ve en az iki tane kontrol edici ipucu belirlemekte, belirlediği ipucu kontrol edici ipucu bireyden beklenen davranış ölçütü görülünceye kadar devam etmektedir (Tekin, 1999). Örnek verilmesi gerekirse: masa silme becerisinin İSOAÖ yöntemiyle öğretildiği oturumlarda bireyin masayı silmesi için öğretmen ilk olarak bireyin elinin üzerinden tutarak bireyin masayı silmesini sağlamakta (fiziksel yardım), bir sonraki kontrol edici ipucu olarak bireyin dirseğinden tutmakta ve sonraki aşamada ise sadece iki parmağıyla bireyin bileğinden tutarak beceriyi bireyin kendisinin gerçekleştirmesini sağlamaktadır. İkinci yöntemsel süreçte, bir ipucu seviyesinden diğerine geçiş aşamasında bir ölçüt belirlenmekte, bireyin bir ipucu seviyesinde ölçütü karşılaması ile birlikte öğretmen, birey davranışı üzerinde daha az kontrolü olan ipucunu sunmaya başlamaktadır (Tekin,1999). Bu süreç bireyin hedef davranışı gerçekleştirmesine kadar devam etmektedir. Üçüncüsü ise, öğretmen bireyin davranışı üzerinde daha az kontrole bağlı ipucunun etkililiğini değerlendirmek için yoklama verisi toplamaktadır. Yoklama verisinin toplanmasının hedefi, öğrencinin ya da bireyin hedef davranışı daha az yardım seviyesi ile gerçekleştirip gerçekleştirmediğini araştırmaktır (Wolery vd., 1992).

İSOAÖ teknikleri ile ilgili beceri öğretimine ilişkin çalışmaları araştırmak amacıyla ulusal ve uluslar arası yazın taranmıştır. Yurt dışında, 1990 yılından itibaren beceri öğretimine ilişkin yapılan çalışmalarda iki ipucunun karşılaştırılmasına ve çoğunlukta bekleme süreli ipucunun işlem aşamalarında karşılaştırılmasına dönük olan çalışmalar olduğu görülmüştür. Türkiye'de zihinsel yetersizlik yaşayan bireylere beceri öğretiminde kullanılan örnek kaynak materyallerin her alanda yeterli sayıda olmadığı görülmektedir (Gürsel, 1993).

İSOAÖ tekniği ile ilgili mesleki, özbakım, günlük beceriler gibi zincirleme becerilerin öğretiminde etkililik araştırmalarına yönelik ulusal ve uluslar arası makaleler, tezler ve bilimsel yayınlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 39: ZEB'lere yönelik İSOAÖ ile beceri öğretiminde etkililiği ve verimliliği kanıtlanmış ulusal ve uluslar arası çalışmalar

Aykut, Ç. 2007	Katlı kumaşa teğel yapma ve hazır çorba pişirme	12-13 yaşlarında epilepsi ve ZEB tanısı almış 2 erkek	Ex2 *SBSÖ ve İSOAÖ :* *Her ikisi de etkili bulunmuş*
Aykut, Ç. ve Varol, N. 2007	Lastikli pantolon giyme, makasla boş bir kağıdı kesme, suluboya ile boş bir kağıdı boyama	ZEB	E *15 gün sonra 3 ayrı oturumda genellenebilirlik ve süreklilik test edilmiş olup %80-%100 oranında başarı sağlanmıştır.*
Özen, A., Acar, C., Tavlar, O. ve Çetin, O. 2002	Özbakım becerileri (Bisiklet yaka kazak giyme, çıtçıt açma kapama, diş fırçalama)	ZEB	E *FY ve Sİ birlikte kullanılarak, FY ikişer, Sİ ise birer aşamada azaltılması ile* **1 denek diş fırçalama becerisi dışında 3 ZEBin tamamı tüm becerileri yapabilmişlerdir.*
Batu, S., Ergenekon, Y., Erbaş, D., Akmanoğlu, N. 2004	Yaya becerileri	ZEB	E *FY ve Sİ birlikte kullanılarak, FY ikişer, Sİ ise birer aşamada azaltılması ile*
Diler, N. 2000	Resim-iş becerileri	ZEB	E *FY ve MO ipuçlarının birlikte kullanımı ve her bir ipucunun üçer aşamada azaltılması ise*
Demir, H. 1996	Düğme dikme becerisi	ZEB	E *MO ve Sİ birlikte kullanılarak her bir ipucunun üçer aşamada azaltılması ile*
Özen, 1995; Devren-Çuhadar, 2002	Yemek yeme becerileri	ZEB	E *FY ve MO ipuçlarının Sİ ile beraber kullanımı ve her bir ipucunu üçer aşamada azaltılması ile*
Atmaca, İ. 1996	Yemek pişirme becerileri (hazır çorba)	ZEB	E *MO ve Sİ birlikte kullanımı ve her bir ipucunun üçer aşamada azaltılması ile*
Miller, U.C. and Test , D.W. 1989	Çamaşır makinesinde çamaşır yıkama ve kurutma	Orta ZEB: 4 öğrenci	Ex2 *SBSÖ ve İSOAÖ* *her ikisi de etkili bulunmuş*

Tablo 39.'un devamı

McDonnell, J. and Ferguson, B. 1989	Bankamatik kullanma ve çek bozdurma	Hafif ZEB:4 birey	Ex2 * Verimli: İSOAÖ *SBSÖ ve İSOAÖ* *Her ikisi de etkili bulunmuş olup: ISOAÖ yöntemi daha verimli bulunmuştur.*
Colozzi, G. A. and Pollow, R. S., 1984	Sabahları taksiden inip bağımsız şekilde sınıfa kadar yürüme	ZEB	E *FY ve MO ipuçlarının birlikte kullanımı ve her bir ipucunun üçer aşamada azaltılması ile*
Wheeler, J., Ford., A., Nıetupski, J., Lomis, R. and Brown, L.,1980	Süpermarketten alışveriş yapma becerileri	ZEB	E *MO ve Si birlikte kullanımı ve her bir ipucunun beşer aşamada azaltılması ile*
Cuvo, A. J., Jacobi, L., & Sipko, R. 1981	Çamaşır yıkama becerileri	ZEB	E *MO ve Si birlikte kullanımı ve her bir ipucunun üçer aşamada azaltılması ile*
Cuvo, A. J., Leaf, R. B. & Borakove, L. S. 1978	Hademelik becerileri	ZEB	E *FY ve MO ipuçlarının Si ile beraber kullanımı ve her bir ipucunu üçer aşamada azaltılması ile*

Not: SBSÖ: Sabit Bekleme Süreli Öğretim; İSOAÖ: İpucunun Sistematik Olarak Azaltılması ile Öğretim; FY: Fiziksel Yardım; MO: Model Olma; Sİ: Sözel İpucu; Ex2: Her iki teknik de etkili bulunmuş; E: Etkili bulunmuş.

Yapılan alan yazın taraması sonucunda, birçok farklı alanda İSOAÖ tekniği ile öğretiminin etkililiği araştırılmış birçok çalışma görülmektedir. Çamaşırları gruplarına ayırma ve yıkama işlemi için bu becerinin de zincirleme bir beceri olmasından ve çamaşırla ilgili becerilere ilişkin çalışmalarda da tekniğin etkili olmasından dolayı İSOAÖ tekniği seçilmiştir. Miller ve Test (1989), 4 tane orta düzeyde ZEB'e çamaşır makinesinde çamaşır yıkama ve kurutma becerilerinin öğretiminde SBSÖ ve İSOAÖ tekniğinin etkililiğini karşılaştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre her iki teknik de etkili bulunmuştur. Cuvo ve diğerleri (1981) ZEB'lere çamaşır yıkama becerilerinin öğretiminde İSOAÖ tekniğinin etkililiğini araştırmışlar ve etkili bulmuşlardır. Fakat uygulama örneği veya materyal önerisi ile ilgili hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Çamaşır gruplandırma ve yıkama becerileri için İSOAÖ tekniği kullanılmış nasıl uygulanacağına ve bireyin performansının nasıl değerlendirileceğine ilişkin formlar geliştirilmiş olup öğretim oturumları detaylıca açıklanmıştır. Ayrıca yapılan alan

yazın taraması ile her bir öğretim tekniğine ilişkin ulusal ve uluslar arası alanda yapılmış beceri öğretimlerine ilişkin çalışmaları da özetleyen bir araştırma olduğu için önem taşıdığı düşünülmektedir. Tüm meslek ve kültür öğretmenleri her yaş grubu için ve zihinsel yetersizlik düzeyi için kendi alanındaki becerileri ele alıp uyarlayabilir kullanabilir.

İSOAÖ yönteminin örnek uygulaması için Konaklama Hizmetleri modülünde yeni bir modül olan çamaşır gruplandırma ve yıkama becerisi seçilmiştir.

Becerinin Amacı: Öğrenci istendiğinde %100 ölçütünde bağımsız olarak çamaşırları gruplarına ayırır ve çamaşır makinesine atar.

Kullanılacak Araçlar: Çamaşır makinesi, farklı renkte ve büyüklükte tekstil türleri, yırtık, sökük, büyük, küçük, personel ve müşteri tekstil ürünleri, mutfak masa örtüsü, kat hizmetleri nevresimi

4.5.1. Beceri Analizi

1.Kirli çamaşırları yırtık ve sökük olma durumlarına göre ayırır.
2.Kirli çamaşırları geldiği departmanlarına göre sınıflandırır.
3.Kirli çamaşırları renklerine göre ayırır.
4.Kirli çamaşırları büyüklüklerine göre gruplandırır.
5.Makinenin kapağını açar.
6.Çamaşırları makineye koyar.
7.Kapağı kapatır.
8.Deterjan bölümünü açar.
9.Deterjan bölümüne deterjan koyar.
10.Yumuşatıcı bölümüne yumuşatıcı koyar.
11.Deterjan bölümünün kapağını kapatır.
12.Çamaşırın cinsine göre program düğmesini ayarlar.
13.Çamaşırın cinsine göre ısı düğmesini ayarlar.
14.Açma kapama düğmesini “açık” konuma getirir.
15.Çamaşırın yıkanmasını bekler.
16.Çamaşır yıkandıktan sonra açma kapama düğmesini “kapalı” konuma getirir.

Bu beceri analizi hem Kirli Çamaşırların Sevk Edilmesi hem de Çamaşır Yıkama modülüne ait beceriler içerdiği için beceri analizini bizzat uygulamacının kendisinin yapması ve basamakları işlem sırasına göre yazması ile gerçekleştirilmiştir. Beceri analizi yazıldıktan sonra bu konuda deneyimli iki zihinsel engelliler sınıf öğretmeninin görüşleri alınmış ve gerekli düzenlemelerin de yapılmasıyla son şekli verilmiştir.

4.5.2. Çoklu Fırsat Yöntemine Göre Makinede Çamaşır Yıkama Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı

Tablo 40. Çoklu fırsat tekniği ile çamaşır gruplandırma ve yıkama becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı

Makinede Çamaşır Yıkama Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı		
Yönerge 1: Çamaşırları gruplandır.		
Bildirimler	Ölçüt	Bağımsız
1.Kirli çamaşırları yırtık - sökük olma durumlarına göre ayırır.	%100	+
2. Kirli çamaşırları geldiği departmanlarına göre gruplandırır.	%100	+
3.Kirli çamaşırları renklerine göre ayırır.	%100	+
4.Kirli çamaşırları büyüklüklerine göre gruplandırır.	%100	+
5. Çamaşırları sepete atar.	%100	+
Yönerge 2: Çamaşırları makinada yıka.		
Bildirimler		
6.Makinenin kapağını açar.	%100	+
7.Çamaşırları makineye koyar.	%100	-
8.Kapağı kapatır.	%100	+
9.Deterjan bölümünü açar.	%100	+
10.Deterjan bölümüne deterjan, yumuşatıcı koyar.	%100	-
11.Deterjan bölümünün kapağını kapatır.	%100	+
12.Çamaşırın cinsine göre program düğmesini ayarlar.	%100	-
13.Çamaşırın cinsine göre ısı düğmesini ayarlar.	%100	-
14.Açma kapama düğmesine basar.	%100	+
15.Çamaşırın yıkanmasını bekler.	%100	+
16.Çamaşır yıkandıktan sonra makinenin uyaran sesini (bip bip) duyduktan sonra makineyi kapalı konuma getirir.	%100	+

İşaretleme sistemi doğru tepkiler için (+), yanlış tepkiler için (-) şeklindedir.

4.5.3. İpucunun Sistematik Olarak Azaltılmasıyla Öğretim Oturumu

İSOAÖ tekniğine ilişkin çamaşır gruplandırma ve yıkama becerisi öğretim oturumu araştırmacı tarafından iki özel eğitim uzmanının da görüşleri alınarak yazılmıştır. Araştırmacı MEB bünyesinde ZEB'lere mesleki eğitim veren bir özel eğitim mesleki eğitim okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Öğrenci atölyede kirli çamaşır bölümünde uygulamacı ise öğrencinin kullandığı eli (başat eli) tarafında yer alacak şekilde yanında durmaktadır. Öğrencinin diğer tarafında ayırdığı çamaşırları makineye götürmesi için çamaşır sepeti bulunmaktadır. Ortamda, öğrencinin dikkatini çekebilecek başka nesne veya kişi bulundurulmaz. Uygulamacı, öğrenciye malzemeleri göstererek, "Bugün seninle makinede çamaşır yıkayacağız. Ama öncesinde çamaşırları türlerine göre sınıflandırıp sonra da makinede yıkama becerisini gerçekleştireceğiz. Çalışmamız sırasında senden uymanı istediğim bazı kurallar var. Bunlar: Ben bak dediğimde bakacaksın, yap dediğimde yapacaksın ve beni sessizce dinleyeceksin, ben yaparken bana bakıp izleyeceksin. Bu kurallara uyarsan, çalışmamız sonunda Bu kurallara uyarsan, çalışmamız sonunda kraker kazanacaksın." der. Daha sonra, öğrenciden önündeki malzemeleri tek tek göstermesi ister. Araçların tanıtımı bittikten sonra, uygulamacı öğrenciye "Hazırsan çalışmamıza başlayalım. Hazır mısın?" der ve öğrenciden sözel ya da jest ve mimiklerle verilecek bir yanıt bekler. Öğrenci, hazır olduğunu söyler ya da bu anlamda başını sallarsa öğrenciye, "Aferin çok güzel, o zaman çalışmamıza başlayalım." der ve öğretim sürecine başlanır.

Öğretim sürecinde, öğrenci ipucunun azaltılması sistematik olarak azaltılacaktır. Öğretim yöntemi öğrencinin performansı göz önünde bulundurularak, en fazla ipucundan başlayıp bağımsız olana kadar şu şekilde sıralanacaktır; 1.fiziksel yardım; 2. model olma; 3. sözel ipucu; 4. mimik (işaret) ipucu; 5. bağımsız yapma.

Uygulamacı, "Makinede çamaşır yıka." diye ana yönergeyi verir. Öğrenciye bağımsız yapma olanağı sunar. Öğrenci ana yönergeyi duyduktan sonra beceriyi yapmamış ise uygulamacı doğru tepkide bulunması için içinden "1001-1002- 1003" diye sayarak 3 saniye bekler. Öğrenci olumlu tepki vermediğinde uygulamacı,

“Çamaşırları makineye koy.” derken öğrencinin ellerinden tutarak beraber çamaşırları makinenin içine koyarlar. Burada kullanılan ipucu fiziksel yardımdır.

Uygulamacı, “Makinede çamaşır yıka.” diye ana yönergeyi verir. Öğrenciye bağımsız yapma olanağı sunar. Öğrenci ana yönergeyi duyduktan sonra beceriyi yapmamış ise uygulamacı doğru tepkide bulunması için içinden sayarak 3 saniye bekler. Hala yapmadıysa veya bu üç saniyenin içinde yanlış bir tepkiye yönelirse veya tepkide bulunmaz ise uygulamacı, “Dur, beklemen gerekiyor.” diyerek, öğrenciyi her iki eli yanında olacak şekilde bekleme pozisyonuna getirir, 3 saniyenin bitmesini bekler ve uygun ipucunu sunar. “Şimdi beni izle, sonra sen yapacaksın. Çamaşırları makineye koyuyorum.” derken, oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde çamaşırları makineye koyar. Ancak makine tek olduğu için hemen kapağı çamaşırları çıkarır. Sonra öğrenciye “Şimdi sen de çamaşırları makineye koy.” der. Burada kullanılan ipucu model olma ipucudur.

Uygulamacı, “Makinede çamaşır yıka.” diye ana yönergeyi ve 1.düzey ipucunu verir. Öğrenciye bağımsız yapma olanağı sunar. Öğrenci ana yönergeyi duyduktan sonra beceriyi yapmamış ise uygulamacı doğru tepkide bulunması için içinden sayarak 3 saniye bekler. Hala yapmadıysa veya bu üç saniyenin içinde yanlış bir tepkiye yönelirse veya tepkide bulunmaz ise uygulamacı “Çamaşırları makineye koy.” bildirimini verir. Hemen ardından içinden 3 saniye sayarak, öğrencinin doğru tepki vermesi beklenir. Burada kullanılan ipucu sözel ipucudur.

Uygulamacı, “Makinede çamaşır yıka.” diye ana yönergeyi verir. Öğrenciye bağımsız yapma olanağı sunar. Öğrenci ana yönergeyi duyduktan sonra beceriyi yapmamış ise uygulamacı doğru tepkide bulunması için içinden sayarak 3 saniye bekler. Öğrenci olumlu tepki vermediğinde uygulamacı “Sence şu an ne yapmalısın?” gibi sorular sorarken gözleriyle ve eliyle çamaşırları işaret eder ve yine 3 saniye bekler. Burada kullanılan ipucu mimik veya işaret ipucudur. Yapabildiği bildirimlerde öğrencinin bağımsız yapmasına fırsat verilir. Bu şekilde uygulamacı, becerinin tüm basamaklarını tamamlar. Diğer basamaklarda da aynı ipucu azaltılması kullanılarak farklı beceriler uygulanır.

Aynı öğretim süreci çamaşır gruplandırma için önce renklerine, sonra cinslerine, sonra büyüklüklerine, sonra yırtık-sökük durumuna, sonra departmanlarına sonra da

personel-konuk çamaşırı durumuna bakılarak öğretim oturumu yapılabilir. Zincirleme beceri olarak çamaşır yıkama becerisi daha karmaşık olduğu için bu beceri üzerinde durulmuştur. Gruplarına ayırma becerisinde yalnızca kavramsal olarak tanıma ve ayırma işlemi vardır.

4.5.4. Değerlendirme

Öğrencinin Adı- Soyadı:

Ana Yönerge: Makinede çamaşır yıka.

Tablo 41. Çamaşır gruplandırma ve yıkama becerisinin ipucunun aşamalı olarak azaltılması yöntemine göre ilerleme kayıt formu

Bildirimler	**1.değerlendirme**	**2.değerlendirme**	**3.değerlendirme**	**4.değerlendirme**
	Bağımsız	**Bağımsız**	**Bağımsız**	**Bağımsız**
1. Bildirim	+			
2. Bildirim	+			
3. Bildirim	+			
4. Bildirim	+			
5. Bildirim	+			
6.Bildirim	+			
7. Bildirim	+			
8. Bildirim	+			
9. Bildirim	+			
10. Bildirim	+			
11. Bildirim	+			
12. Bildirim	-			
13. Bildirim	-			
14. Bildirim	+			
15. Bildirim	+			
16. Bildirim	+			

Öğrenci öğretim oturumu başında yapılan ilerleme kayıt formunda bütün basamakları bağımsız olarak gerçekleştiremediği için (2.-3. hangi oturumda ise) öğretim oturumuna geçilecektir.

4.6. Yatak Düzenleme Becerisinin Davranış Öncesi İpucu ve Sınama Yöntemi ile Öğretimi

Bu öğretim yönteminde, uygulamacı veya öğretmen kontrol edici ipucu ve hedef uyaranı birlikte sunmaktadır. Davranışın öncesinde sunulan bu ipucu belirli sayıda öğretim denemelerinde ya da öğretim oturumlarında sunulmaktadır. Bu öğretim oturumlarının ardından uygulamacı ya da öğretmen, davranış öncesi ipucunu tamamen ortadan kaldırarak bireyin sadece hedef uyaran sunulduğu zaman doğru davranışı sergileyip sergilemediğini denemektedir (Wolery vd., 1992; Aktaran Tekin, 1999). Bu yöntemde öğretmenin dikkat etmesi gereken nokta belirli sayıda kontrol edici ipucu sunduktan sonra bu ipucunun tamamen ortadan kaldırmasıdır (Tekin, 1999).

Davranış öncesi ipucu ve sınama ile öğretim (DÖİSÖ) yöntemi otizm, hafif ve ileri derecede zihinsel yetersizlik, fiziksel engel, öğrenme güçlüğü gibi farklı engel gruplarındaki bireylerde etkili bir öğretim yöntemi olduğu görülmüştür (McGee, Krantz ve McClannanan, 1984; Sainato, Strain, Lefebvre ve Rapp, 1987). Ulusal ve uluslar arası yazın taranmış olup DÖİSÖ tekniği ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yatak düzenleme becerisinin bu teknik ile uygulama yada bir materyal niteliği taşımasından dolayı diğer meslek ve kültür alanları da kendi alanlarındaki beceriler için uyarlayıp kullanabilirler.

DÖİSÖ tekniğine ilişkin örnek uygulama için Yatak Düzenleme modülü seçilmiştir.

Becerinin Amacı: Yatağı kuralına uygun düzenler.

Kullanılacak Araçlar: Çarşaf, yastık kılıfı, nevresim takımı, yatak

4.6.1. Beceri Analizi

1.Yatak takımlarını tekniğine uygun zarar vermeden çıkarır.
2.Çıkarılan yatak takımlarını kirli sepetine atar.
3.Çarşafı yatağın üzerine tekniğine uygun serer.
4.Nevresimi yatağın ayakucuna doğru gergin bir şekilde serer.
5.Yastık kılıfını kuralına uygun şekilde yastığa takar.
6.Yastığı yastık kılıfının açık ucu pencereye bakacak şekilde yatağın başucuna koyar.

Yatak düzenleme becerisi öğretimi için yapılan beceri analizi uygulamacının bizzat beceriyi kendisi yapması ve işlem basamaklarını sırası ile yazması şeklinde oluşturulmuştur. Beceri analizi yapıldıktan sonra zihinsel engelliler öğretmeni olan ve alanında deneyimli iki uzmanın görüşleri alınmıştır. Bu görüşler sonucunda gerekli düzeltmeler yapılıp zihinsel yetersizliği olan bir öğrenci ile deneme gerçekleştirilmiş ve beceri analizine son şekli verilmiştir.

4.6.2. Tekli Fırsat Tekniği ile Yatak Düzenleme Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı

Tablo 42. Tekli fırsat tekniği ile yatak düzenleme becerisinin ölçüt bağımlı ölçü aracı

Yönerge: Yatağı düzenle.		
Bildirimler	**Ölçüt**	**Bağımsız**
1. Yatak takımlarını tekniğine uygun zarar vermeden çıkarır.	%100	+
2. Çıkarılan yatak takımlarını kirli sepetine atar.	%100	-
3. Çarşafı yatağın üzerine tekniğine uygun serer.	%100	-
4. Nevresimi yatağın ayakucuna doğru gergin bir şekilde serer.	%100	-
5. Yastık kılıfını kuralına uygun şekilde yastığa takar.	%100	-
6. Yastığı yastık kılıfının açık ucu pencereye bakacak şekilde yatağın başucuna koyar.	%100	-

İşaretleme sistemi doğru tepkiler için (+), yanlış tepkiler için (-) şeklindedir.

4.6.3. Davranış Öncesi İpucu Ve Sınama İle Öğretim Süreci

DÖİSÖ tekniğine ilişkin klozet temizleme becerisi öğretim oturumu araştırmacı tarafından iki özel eğitim uzmanının da görüşleri alınarak yazılmıştır. Araştırmacı MEB bünyesinde ZEB'lere mesleki eğitim veren bir özel eğitim mesleki eğitim okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmaktadır

Tekli fırsat yöntemi ile belirlenen performans düzeyine dayalı olarak öğrencinin "Yatağı düzenle" uzun dönemli amacına ulaşabilmesi için, amaçların tüm beceri yaklaşımına dayalı olarak oluşturulmuş ve öğrenci için öğretimde kullanılacak ipucu model olma olarak belirlenmiştir. Öğretmen ve öğrenci karşılıklı olacak şekilde, yatağın önünde durur. Öğretmen öğrenciye "Bugün seninle yatak düzenleme becerisi üzerinde çalışacağız. Benim söylediklerimi dinleyip yapacaksın. Sana, dur ve beni izle dediğimde elindekileri bırakmadan benim yaptığımı izleyeceksin. Eğer bu

dediklerimi yaparsan çalışmanın bitiminde sana çikolata vereceğim.” der ve çalışmaya başlar. Öğretim iki aşamalı şekilde gerçekleştirilecektir.

4.6.3.1. İlk aşama

Öğretmen “Yatağı düzenle” der ve yavaşça yatak takımlarını çıkarmaya başlar yani model olma ipucu ile sunar. Öğrencinin yaptığı doğru davranışı hemen pekiştirir. 0 (sıfır) saniye bekleme süreli (eş zamanlı ipucu ile öğretim) öğretimler yapılır. Bu oturumların sayısı öğretmen tarafından belirlenir. Yatak düzenleme beceri alt basamakları öğretmen tarafından belirli sayıda ipucu verilerek yapılmasının ardından sınama aşamasına geçilir.

4.6.3.2. İkinci aşama

Bu aşama ipucunun tamamen ortadan kalktığı sadece yönergenin sunulduğu oturumlardır. Öğretmen “Yatağı düzenle” yönergesi verir ve öğrencinin doğru tepki vermesi beklenir. “Aferin çarşafı çok güzel serdin.” der ve “Süpersin.” diyerek başparmağını kaldırarak onaylar. Öğretmen tekrar “Yatağı düzenle” yönergesini verir ve öğrencinin doğru tepki vermesi beklenir. Bu şekilde öğretim tüm beceri basamakları gerçekleşene kadar devam edilir.

Her iki aşamadaki doğru tepkiler pekiştirilir. Ancak; birinci aşamada aferin denilmesi gibi daha az yoğun pekiştirilirken, ikinci aşamada hem aferin denilmesi hem de onay işaretinin kullanılması gibi daha yoğun pekiştireçler verilebilir. “Bu çalışmaya katıldığın için teşekkür ederim. Şimdi sana dersin başında söylediğim gibi çikolata vereceğim.” der ve verir.

4.6.4.Değerlendirme

Öğretmen, ortam ve araçları önceki öğretim süreçlerinde olduğu gibi hazırlar. Öğrenciye becerinin ana yönergesini verir. “Yatağı düzenle” der. Öğrencinin hangi beceri basamaklarının bağımsız olarak gerçekleştirdiğini, ilerleme kayıt formuna kaydeder. Bu ilk değerlendirme sonucunda öğrencinin bağımsız olarak gerçekleştirdiği basamakları kaydı aşağıdaki gibi olmuştur:

Öğrencinin Adı- Soyadı:

Uygulamacının Adı-Soyadı:

Ana Yönerge: Yatağı düzelt.

Tablo 43. Yatak düzenleme becerisinin davranış öncesi ipucu ve sınama yöntemi ile ilerleme kayıt formu

Bildirimler	**1. değerlendirme**	**2. değerlendirme**
	Bağımsız	**Bağımsız**
1. Bildirim	**+**	
2. Bildirim	+	
3. Bildirim	+	
4. Bildirim	**+**	
5. Bildirim	**+**	
6. Bildirim	**+**	

Öğrenci öğretim oturumu başında yapılan ilerleme kayıt formunda bütün basamakları bağımsız olarak gerçekleştirdiği için (3-4. Hangi oturumda ise) öğretim oturumuna geçilmeyecektir.

4.7.Buharlı Mop Temizleyici İle Yer Silme Becerisinin İpucunun Giderek Arttırılması Öğretim Tekniği İle Öğretimi

Bu öğretim yönteminde dört yöntemsel süreç bulunmaktadır (Wolery vd., 1992). İlk olarak, bu öğretim tekniği en az üç seviyeli bir ipucu aşama sırası gerektirir ki ilk seviye, bireyin herhangi bir ipucu almadan tepkiyi gerçekleştirmesi için fırsat tanınmasıdır; ikinci seviye ise birey davranışı üzerinde en az ve en çok kontrole ihtiyaç gerektiren ipucu seviyesi arasında yer alan aralıktır. Hedef uyaran ilk ipucu seviyesinde sunulmaktadır ve bireye kendisinden tepkiyi gerçekleştirilmesi hatırlatılmalıdır. İpucu aşama sırasındaki son aşama ise bireyin doğru davranışı sergilemesini kesinleştiren kontrol edici ipucunun verilmesidir.

İkinci yöntemsel süreç, ipucu aşama sırası içinde her yardım seviyesinde beceri yönergesi yöneltilmesidir. Üçüncü yöntemsel süreç, uygulamacı ya da öğretmen tarafından aşama sırası içinde sunulacak olan ipucunun verilmesinden önce ve sonra bireyin tepki vermesi için bir tepki aralığı bırakılması sürecidir. Dördüncü ve son

aşama ise ipucu aşama sırası içinde hangi ipucu seviyesinde gerçekleştiği dikkate alınmadan bireyin doğru birey davranışlarının pekiştirilmesidir (Tekin, 1999).

İpucunun giderek arttırılması ile öğretim (İGAÖ) yönteminde uygulamacı ya da öğretmen en hafif ipucu ile öğretime başlamakta, bireyin doğru davranış sergilemesi ile davranışı pekiştirmekte, yanlış davranış sergilemesi durumunda ise hedef uyaranı tekrarlayarak bir sonraki ipucu seviyesi ile yardım etmektedir. Bu süreç, bireyden beklenen davranışı doğru şekilde yapana kadar devam ettirilmektedir. Bu öğretim tekniğinin amacı, bireyden sergilemesi beklenen tepkinin kontrol edici ipucu yöneltilmeden önce sergilenmesini sağlamaktır (Tekin-İftar vd., 2013).

Bu öğretim yönteminde bireyin davranışı yardımsız ve ipucuna ihtiyaç duymadan öncelikle bağımsız yapması öngörülmektedir. Eğer bağımsız yapamazsa kısmi bir ipucu sunulmakta ve giderek arttırılmaktadır. Bireyin yapabildiği yerde durulmakta ve ipucu arttırılması durdurulmaktadır. Bireyin tepkileri istenen ölçüde ve doğrulukta olunca kademeli olarak geri çekilmektedir (Wolery vd., 1992).

İGAÖ tekniği ile beceri ve kavram öğretimine dair ulusal ve uluslar arası yazın taranmış olup hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Yalnızca bir çalışmada: yazma güçlüğü yaşayan ortaokul seviyesinde 2 ZEB'e el yazısı öğretimi için İGAÖ öğretim tekniği ile kullanımında etkililik araştırması yapılmıştır (Aydın ve Cavkaytar, 2018). Aydın ve Cavkaytar (2018) çalışmalarında öğrenciyle bire bir öğretim oturumu uygulamasıyla yanlışsız öğretim yöntemlerinden İGAÖ tekniğini kullanarak uygulamasıyla öğrencilerin el yazısı okunaklılık seviyelerinin artırılmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada İGAÖ tekniğinin kullanılmasıyla öğrenciye hata düzeltmesinin anında verilmesi, pekiştireçlerin sunulması ve belirli aralıklarla yazımlarının test edilmesi açısından McNaughton, Hughes ve Clark (1994)'ın önerilerinin teyit edildiği ve öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirildiği görülmektedir.

Görüldüğü üzere İGAÖ tekniğine ilişkin zincirleme ve mesleki becerilerin öğretildiği, etkililiği ve verimliliği araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. İGAÖ tekniği ile bir beceri öğretimi uygulaması olarak literatürde ilki temsil etmesiyle birlikte tüm meslek, kültür ve akademik alanda becer öğretmek isteyen öğretmenler kendi alanlarına uyarlayıp kullanabilir.

Konaklama Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri modülünden mop ile yüzey temizleme uygulaması seçilmiştir. MEB'in Konaklama Hizmetleri modülleri arasında buharlı mop ile yer temizleme becerisi yoktur. Güncel bir uygulama olan buharlı mop temizleyici ile temizlik becerisinin ilk basamakları da beceri analizine dahil edilerek hem mop hem de buharlı mop olarak tasarlanmıştır.

Becerinin Amacı: Öğrenci istendiğinde %100 ölçütünde bağımsız olarak buharlı temizleyici ile yer siler.

Çalışma araçları: Buharlı mop temizleyici, su kabı, su

4.7.1. Beceri Analizi

1.Buharlı mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek açar.
2.Su haznesinin içine su kabı ile su koyar.
3.Buharlı mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek kapatır.
4.Buharlı mop temizleyiciyi fişini prize takar.
5.Buharlı mop temizleyicinin üzerindeki yeşil ışığın yanmasını (mop temizleyicinin ısınmasını) bekler.
6.Buharlı mop temizleyiciyi ileri geri hareket ettirerek yer temizlenene kadar siler.
7.Buharlı mop temizleyicinin fişini prizden çıkarır.

Buharlı mop ile yüzey temizleme becerisi öğretimi için yapılan beceri analizi uygulamacının bizzat beceriyi kendisi yapması ve işlem basamaklarını sırası ile yazması şeklinde oluşturulmuştur. Beceri analizi yapıldıktan sonra zihinsel engelliler öğretmeni olan ve alanında deneyimli iki uzmanın görüşleri alınmıştır. Bu görüşler sonucunda gerekli düzeltmeler yapılıp zihinsel yetersizliği olan bir öğrenci ile deneme gerçekleştirilmiş ve beceri analizine son şekli verilmiştir.

4.7.2. Çoklu Fırsat Yöntemine Göre Buharlı Mop Temizleyici İle Yer Silme Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı

Tablo 44. Çoklu fırsat tekniği ile buharlı mop temizleyici ile yer silme becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı

Yönerge: Buharlı mop temizleyici ile yerleri sil		
Bildirimler	Ölçüt	Bağımsız
1.Buharlı mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek açar.	%100	-

Tablo 44.'ün devamı

2.Su haznesinin içine su kabı ile su koyar.	%100	-
3. Buharlı mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek kapatır.	%100	-
4.Buharlı mop temizleyiciyi fişini prize takar.	%100	+
5.Buharlı mop temizleyicinin üzerindeki yeşil ışığın yanmasını bekler.	%100	-
6.Buharlı mop temizleyiciyi ileri geri hareket ettirerek yer temizlenene kadar	%100	-
7. Buharlı mop temizleyicinin fişini prizden çıkarır.	%100	+

İşaretleme sistemi doğru tepkiler için (+), yanlış tepkiler için (-) şeklindedir.

4.7.3. İpucunun Giderek Arttırılması Öğretim Tekniği ile Öğretim Oturumu

İGAÖ tekniğine ilişkin klozet temizleme becerisi öğretim oturumu araştırmacı tarafından iki özel eğitim uzmanının da görüşleri alınarak yazılmıştır. Araştırmacı MEB bünyesinde ZEB'lere mesleki eğitim veren bir özel eğitim mesleki eğitim okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Öğrenci atölyede buharlı mop temizleyicinin önünde uygulamacı da, öğrencinin kullandığı eli (başat eli) tarafında yer alacak şekilde yanında durmaktadır. Öğrencinin diğer tarafında masanın üzerinde su kabı bulunmaktadır. Ortamda, öğrencinin dikkatini çekebilecek başka nesne veya kişi bulundurulmaz. Uygulamacı, öğrenciye malzemeleri göstererek, "Bugün seninle buharlı mop ile yer sileceğiz. Çalışmamız sırasında senden uymanı istediğim bazı kurallar var. Bunlar: Ben bak dediğimde bakacaksın, yap dediğimde yapacaksın, söyle dediğimde söyleyeceksin ve beni sessizce dinleyeceksin, ben yaparken bana bakıp izleyeceksin. Bu kurallara uyarsan, çalışmamız sonunda kraker kazanacaksın." der. Daha sonra, öğrenciden önündeki malzemeleri tek tek göstermesi istenir. Araçların tanıtımı bittikten sonra, uygulamacı öğrenciye: "Hazırsan çalışmamıza başlayalım. Hazır mısın?" der ve öğrenciden sözel ya da jest ve mimiklerle verebileceği bir yanıt bekler. Öğrenci, hazır olduğunu söyler ya da bu anlamda başını sallarsa öğrenciye: "Aferin çok güzel, o zaman çalışmamıza başlayalım." der öğretim sürecine başlar.

Öğretim sürecinde, öğrenci ile ipuçları şu şekilde sistematik olarak arttırılacaktır: 1-Bekle; 2-Sor; 3- Söyle; 4-Göster; 5-Yap şeklindedir.

Uygulamacı, "Buharlı mop ile yeri sil" diye ana yönergeyi verir. Öğrenciye bağımsız yapma olanağı sunar.

Öğrenci ana yönergeyi duyduktan sonra beceriyi yapmamış ise uygulamacı doğru tepkide bulunması için içinden "1001-1002-1003-1004-1005" diye sayarak 5 saniye bekler.

Öğrenci bekle aşamasında olumlu tepki vermediğinde uygulamacı "Sence şu an ne yapmalısın?" gibi sorular sorarken gözleriyle ve başıyla mop temizleyiciyi işaret eder ve yine 5 saniye bekler. Burada kullanılan ipucu mimik veya işaret ipucudur.

Uygulamacı öğrenciye ana yönerge ve 1.düzey ipucu ile birlikte "Buharlı mop ile yeri sil. Buharlı mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek aç." der ve hemen ardından içinden 5 saniye sayarak, öğrencinin doğru tepki vermesi beklenir. Buradaki ipucu aslında sözel ipucudur.

Hala yapmadıysa ve ya bu beş saniyenin içinde yanlış bir tepkiye yönelirse uygulamacı, "Dur, beklemen gerekiyor" diyerek, öğrenciyi her iki eli yanında olacak şekilde bekleme pozisyonuna getirir, 5 saniyenin bitmesini bekler ve uygun ipucunu sunar. "Şimdi beni izle, sonra sen yapacaksın. Buharlı mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek açıyorum" derken, oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde kapağı açar. Ancak mop tek olduğu için hemen kapağı kapatır. Sonra öğrenciye "Şimdi sen de buharlı mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek aç" der.

Öğrenci, bu beş saniyenin içinde, hiç tepki vermezse veya doğru tepkide bulunmazsa uygulamacı, beşinci saniye bitince uygun ipucunu sunar. "Buharlı mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek aç" der. Sonra öğrencinin ellerinden tutarak beraber mop temizleyicinin su haznesinin kapağını çevirerek açarlar. Burada en son ipucu olan fiziksel yardımdır.

Yapabildiği bildirimlerde öğrencinin bağımsız yapmasına fırsat verilir. Bu şekilde uygulamacı, becerinin tüm basamaklarını tamamlar.

4.7.4. Değerlendirme

Öğrencinin Adı- Soyadı:

Uygulamacının Adı-Soyadı:

Ana Yönerge**:** Buharlı mop ile yeri sil.

Tablo 45. Buharlı mop temizleyici ile yer silme becerisinin ipucunun giderek arttırılması öğretim tekniğine göre ilerleme kayıt formu

Bildirimler	1.değerlendirme	2.değerlendirme	3.değerlendirme	4.değerlendirme
	Bağımsız	Bağımsız	Bağımsız	Bağımsız
1. Bildirim	-			
2. Bildirim	+			
3. Bildirim	+			
4. Bildirim	+			
5. Bildirim	-			
6. Bildirim	+			

Öğrenci öğretim oturumu başında yapılan ilerleme kayıt formunda bütün basamakları bağımsız olarak gerçekleştiremediği için (2.-3. Hangi oturumda ise) öğretim oturumuna geçilecektir.

4.8. Lavabo Temizleme Becerisinin Davranış Öncesi İpucu Ve Silikleştirme Öğretim Tekniği İle Öğretimi

Bu öğretim yönteminde uygulamacı veya öğretmen, kontrol edici ipucu ve hedef uyaranı birlikte sunmakta ve zaman geçtikçe davranış öncesi ipucunu ortadan kaldırmaktadır. Kontrol edici ipucunu ortadan kaldırma ile ilgili zaman diliminin sistematik bir şekilde belirlenmemiştir, öğretmenin subjektif görüşüne bağlı olarak giderek ortadan kaldırılmaktadır. Bir başka ifade ile belirtilmesi gerekirse, ipucunun giderek azaltılması ile öğretim yönteminde olduğu gibi kontrol edici ipucunu giderek azaltmak için bir ölçüt belirlenmemektedir (Wolery vd., 1992; Wolery vd., 1986). Bu öğretim yöntemi de diğer öğretim yöntemlerinde olduğu gibi farklı engel gruplarında ve yaş gruplarında etkili olarak kullanılmaktadır (Tekin, 1999). Davranış öncesi ipucu ve silikleştirmeyle öğretim (DÖİSİÖ) tekniğine ilişkin olarak alan yazın taranmış olup yalnızca ipucunun sistematik olarak azaltılmasına yönelik çalışmalarla karşılaşılmaktadır. Öğretim tekniğinin kullanımında ipucunun sistematik olarak azaltılması tekniğinden tek farkı ipucunun azaltılması aşamasında bir ölçüt olmamasıdır (Wolery vd., 1992; Wolery vd. 1986). DÖİSİÖ tekniği ile öğretim uygulaması ve materyal olarak ilki temsil edecek bu bölümdeki öğretim için örnek uygulama olarak banyo temizleme modülünün lavabo temizleme becerisi seçilmiştir.

Becerinin amacı: Öğrenci istendiğinde %100 ölçütünde bağımsız olarak lavaboyu temizler.

Çalışma araçları: lavabo, lavabo yüzey temizleyici gereci, sünger ya da fırça,

4.8.1. Beceri Analizi

1. Süngeri ya da fırçayı alır.
2. Lâvabonun içine yeteri kadar temizlik maddesi döker.
3. Süngeri ya da fırçayı ıslatır.
4. Süngerle ya da fırçayla lâvabonun tüm yüzeyini ovar.
5. Lâvaboyu bol su ile yıkar.

Lavabo temizleme becerisi öğretimi için yapılan beceri analizi uygulamacının bizzat beceriyi kendisi yapması ve işlem basamaklarını sırası ile yazması şeklinde oluşturulmuştur. Beceri analizi yapıldıktan sonra zihinsel engelliler öğretmeni olan ve alanında deneyimli iki uzmanın görüşleri alınmıştır. Bu görüşler sonucunda gerekli düzeltmeler yapılıp zihinsel yetersizliği olan bir öğrenci ile deneme gerçekleştirilmiş ve beceri analizine son şekli verilmiştir. Lavabo temizliği becerisi için yalnızca lavabo temel alınmıştır. Lavabo aynası silme işlem basamakları ele alınmamıştır.

4.8.2. Tekli Fırsat Yöntemine Göre Banyo Temizleme Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı

Tablo 46. Tekli fırsat yöntemine göre lavabo temizleme becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı

Yönerge: Banyoyu temizle.		
Bildirimler	**Ölçüt**	**Bağımsız**
1. Süngeri/fırçayı alır.	%100	+
2. Lâvabonun içine yeteri kadar temizlik maddesi döker.	%100	-
3. Süngeri/fırçayı ıslatır.	%100	-
4. Süngerle/fırçayla lâvabonun tüm yüzeyini ovar.	%100	-
5. Lâvaboyu bol su ile yıkar.	%100	-

İşaretleme sistemi doğru tepkiler için (+), yanlış tepkiler için (-) şeklindedir.

4.8.3. Davranış Öncesi İpucu Ve Silikleştirmeyle Öğretim ile Öğretim Oturumu

DÖİSİÖ tekniğine ilişkin klozet temizleme becerisi öğretim oturumu araştırmacı tarafından iki özel eğitim uzmanının da görüşleri alınarak yazılmıştır. Araştırmacı MEB bünyesinde ZEB'lere mesleki eğitim veren bir özel eğitim mesleki eğitim okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Tekli fırsat yöntemi ile belirlenen performans düzeyine dayalı olarak öğrencinin "Banyoyu temizle" uzun dönemli amacına ulaşabilmesi için, amaçların tüm beceri yaklaşımına dayalı olarak oluşturulmuş ve öğrenci için öğretimde kullanılacak ipucu sözel ipucu ve işaret ipucu olarak belirlenmiştir.

Öğretmen ve öğrenci karşılıklı olacak şekilde, lavabonun önünde durur. Öğretmen öğrenciye: "Bugün seninle banyo temizleme becerisi üzerinde çalışacağız. Öncelikle lavabo temizleme becerisi yapacağız. Benim söylediklerimi dinleyip yapacaksın. Sana, dur ve beni izle dediğimde elindekileri bırakmadan benim yaptığımı izleyeceksin. Eğer bu dediklerimi yaparsan çalışmanın bitiminde sana simit vereceğim." der ve çalışmaya başlar. Öğretim iki aşamalıdır.

4.8.3.1. İlk aşama

İpucu ve yönerge birlikte sunulur. Öğretmen "Lavaboyu temizle" der ve "Süngeri/ fırçayı al." diyerek sözel ipucu verir. Öğrencinin yaptığı doğru davranışı hemen pekiştirilir.

4.8.3.2. İkinci aşama

Öğretmen bireyin doğru tepki ve sayısını dikkate alarak ipucunu silikleştirmeye başlar. "Banyoyu temizle" diyerek uzaktan işaret edilir. Öğretmen "Lavaboyu temizle" der ve kafa hareketiyle sünger işaret edilir. Öğretmen "Lavaboyu temizle." der gözle sünger işaret edilir. Öğretmen "Lavaboyu temizle" der ve öğrenci doğru tepkide bulunması beklenir. "Bu çalışmaya katıldığın için teşekkür ederim. Şimdi sana dersin başında söylediğim gibi simit vereceğim." der ve verir.

4.8.4. Değerlendirme

Öğretmen, ortam ve araçları önceki öğretim süreçlerinde olduğu gibi hazırlar. Öğrenciye becerinin ana yönergesini verir. "Banyoyu temizle" der. Öğrencinin hangi beceri basamaklarının bağımsız olarak gerçekleştirdiğini, ilerleme kayıt formuna kaydeder. Bu ilk değerlendirme sonucunda öğrencinin bağımsız olarak gerçekleştirdiği basamakları kaydı aşağıdaki gibi olmuştur.

Öğrencinin Adı- Soyadı:

Uygulamacının Adı-Soyadı:

Ana Yönerge: Lavaboyu temizle.

Tablo 47. Lavabo temizleme becerisinin davranış öncesi ipucu ve silikleştirme ile öğretim tekniğine göre ilerleme formu

Bildirimler	**1. değerlendirme**	**2. değerlendirme**
	Bağımsız	**Bağımsız**
1. Bildirim	**+**	
2. Bildirim	+	
3. Bildirim	+	
4. Bildirim	**+**	
5. Bildirim	**+**	

Öğrenci öğretim oturumu başında yapılan ilerleme kayıt formunda bütün basamakları bağımsız olarak gerçekleştirdiği için (3-4. Hangi oturumda ise) öğretim oturumuna geçilmeyecektir.

4.9. Elektrikli Süpürge ile Halı Süpürme Becerisinin Aşamalı Yardımla Öğretim Tekniği ile Öğretimi

Öğretmen bu öğretim yönteminde öğretime kontrol edici ipucunu sunarak başlamakta ve zamanla bu ipucunu ortadan kaldırmaktadır. Bu öğretim yöntemi davranış öncesi ipucu ve silikleştirme öğretim yöntemine oldukça fazla benzemesinin yanında diğer yöntemlerin tekniksel içeriğini kapsamaktadır. Bu yöntemi diğer öğretim yöntemlerinden ayıran en önemli nokta öğretmenin öğrencinin sergilediği performansını göz önünde bulundurarak kontrol edici ipucu ve dozuna ilişkin o anda kararlar almasıdır (Wolery vd., 1992). Eğer öğretmen öğretim sırasında bireyin doğru davranışı sergilemesi için kontrol edici ipucuna ihtiyacı olduğuna kanaat getirirse kontrol edici ipucunu kullanmaya devam etmekte, bu ipucuna öğrencinin ihtiyacı olmadığına kanaat getirirse de kontrol edici ipucunu ortadan kaldırmaya karar verebilmektedir (Tekin, 1999).

AYÖ tekniği ile beceri öğretimlerine ilişkin ulusal ve uluslar arası yazın taranmış fakat yeterli sayıda çalışma olmadığı görülmüştür. Yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır. Eliçin ve Tunalı (2016), 5-7 yaş aralığında otizmli çocuklara çizelge kullanımının öğretiminde tablet bilgisayar kullanımının etkililiğini araştırmışlardır.

Tablet bilgisayarlar otizmli çocukların eğitimlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Araştırmanın bağımsız değişkeni, tablet bilgisayarlar aracılığıyla verilen AYÖ tekniği, bağımlı değişkeni ise çocukların beceriyi edinme durumlarıdır. İzleme ve genellemeye dair öğretim oturumları verileri, uygulama sonlandıktan 7,14 ve 21 gün sonra toplanmıştır. İzleme oturumları her üç çocuk için de %100 performans ile sonuçlanmıştır. Genelleme bulgularında ise çocuklardan biri %90; diğer ikisi ise %100 performans göstermişlerdir. Bu araştırmanın bulguları beceri kazanımında, sürdürme ve genelleme konularında AYÖ tekniğinin etkili olduğunu göstermiştir (Eliçin ve Tunalı, 2016). Bu yöntemin kullanıldığı beceri mesleki veya işe yönelik bir beceri olmayıp etkililiği araştıran bir çalışmadır. Bir uygulama örneği ve materyal olarak sunulmamıştır. Araştırmanın bu kısmında AYÖ tekniği ile elektrik süpürgesi kullanma becerisi uygulaması işlenecektir.

Becerinin amacı: Öğrenci istendiğinde %100 ölçütünde bağımsız olarak elektrik süpürgesi ile halıyı süpürür.

Çalışma araçları: elektrik süpürgesi, halı

4.9.1.Beceri Analizi

1. Elektrikli süpürgenin fişini prize takar.
2. Elektrikli süpürgenin açma düğmesine basar.
3. Elektrikli süpürgenin borusunun alt kısmından tutar.
4. Fırçayı halının ucuna kadar getirir.
5. Fırçayı ileri geri hareket ettirir.
6. Fırçayla aynı hareketi tüm halıda devam ettirir.
7. Süpürgeyi kapatır.
8. Fişi prizden çeker.
9. Süpürgenin kablosunu toparlar.

Elektrik süpürgesi ile yer süpürme becerisi öğretimi için yapılan beceri analizi uygulamacının bizzat beceriyi kendisi yapması ve işlem basamaklarını sırası ile yazması şeklinde oluşturulmuştur. Beceri analizi yapıldıktan sonra zihinsel engelliler öğretmeni olan ve alanında deneyimli iki uzmanın görüşleri alınmıştır. Bu görüşler

sonucunda gerekli düzeltmeler yapılıp zihinsel yetersizliği olan bir öğrenci ile deneme gerçekleştirilmiş ve beceri analizine son şekli verilmiştir.

4.9.2. Tekli Fırsat Yöntemine Göre Elektrikli Süpürge ile Halı Süpürme Becerisi Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı

Ana yönerge: Halıyı süpür.

Tablo 48. Tekli fırsat yöntemine göre elektrikli süpürge ile halı süpürme becerisi ölçüt bağımlı ölçü aracı

Yönerge: Halıyı süpür.		
Bildirimler	**Ölçüt**	**Bağımsız**
Tekniğine uygun şekilde halıyı süpürür.		
1. Elektrikli süpürgenin fişini prize takar.	%100	+
2. Elektrikli süpürgenin açma düğmesine basar.	%100	+
3. Elektrikli süpürgenin borusunun alt kısmından tutar.	%100	+
4. Fırçayı halının ucuna kadar getirir.	%100	+
5. Fırçayı ileri geri hareket ettirir.	%100	+
6. Fırçayla aynı hareketi tüm halıda devam ettirir.	%100	-
7. Süpürgeyi kapatır.	%100	-
8. Fişi prizden çeker.	%100	-
9. Süpürgenin kablosunu toparlar.	%100	-

İşaretleme sistemi doğru tepkiler için (+), yanlış tepkiler için (-) şeklindedir.

4.9.3. Aşamalı Yardımla Öğretim Yöntemi ile Öğretim Süreci

AYÖ tekniğine ilişkin klozet temizleme becerisi öğretim oturumu araştırmacı tarafından iki özel eğitim uzmanının da görüşleri alınarak yazılmıştır. Araştırmacı MEB bünyesinde ZEB'lere mesleki eğitim veren bir özel eğitim mesleki eğitim okulunda Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Bu öğretim yönteminde öğretmenin bireyin gösterdiği performansa bağlı olarak ipucunu sunma veya sunmama, ipucunun çeşidinde ve miktarında değişiklik yapma veya yapmama ile ilgili anlık karar verilmektedir. Bu öğretim yöntemini diğerlerinden ayıran en önemli fark budur. İlk aşamaya ipucu sunularak başlanmaktadır. Öğrenci için belli bir ipucu ve miktarı belirlenmediği için anlık karar

verilecektir. Fakat ipucu zamanla ortadan kaldırılmaktadır. Öğretmen ya da uygulamacı bu süreci çocuğun beceriyi bağımsız gerçekleştirmesiyle sonuçlanana kadar devam ettirilmektedir. Ayrıca aşamalı yardımla öğretimde doğru tepkilerin tümü pekiştirilmelidir.

Öğretmen ve öğrenci ile yan yana olacak şekilde durur. Öğretmen öğrenciye: "Bugün seninle halı süpürme becerisi üzerinde çalışacağız. Öncelikle elektrik süpürgesini çalıştırma becerisi yapacağız. Benim söylediklerimi dinleyip yapacaksın. Sana, dur ve beni izle dediğimde elindekileri bırakmadan benim yaptığımı izleyeceksin. Eğer bu dediklerimi yaparsan çalışmanın bitiminde sana meyve suyu vereceğim." der ve çalışmaya başlar. Öğretim iki aşamalıdır.

4.9.3.1.İlk aşama

Öğretmen "Halıyı süpür." der ve "Elektrikli süpürgeyi aç." şeklinde gözüyle işaret eder. Öğrencinin durumuna göre sözel ipucu da verebilir "Süpürgenin açma düğmesine bas." der. Öğrenci beceriyi doğru yaparsa "Aferin, sana süpürgeyi açtın. Süpersin." diyerek övgüyle pekiştirir. Öğrenci eğer tepkisiz kalır ya da yanlış bir yere basarsa model olma ipucu sunulabilir. "Bak şimdi süpürgenin açma düğmesine basıyorum." diyerek yavaş bir şekilde söylerken düğmeye de basar.

4.9.3.2.İkinci aşama

Öğretmen öğrencinin doğru davranışı ve sayısını göz önünde bulundurarak ipucunu silikleştirmeye başlar. Model olma ipucundan sözel ipucu, sözel ipucundan ise jest-mimik veya işaret ipucu şeklinde devam edilebilir.

4.9.4. Değerlendirme

Öğretmen, ortam ve araçları önceki öğretim süreçlerinde olduğu gibi hazırlar. Öğrenciye becerinin ana yönergesini verir. "Halıyı süpür." der. Öğrencinin hangi beceri basamaklarının bağımsız olarak gerçekleştirdiğini, ilerleme kayıt formuna kaydeder. Bu ilk değerlendirme sonucunda öğrencinin bağımsız olarak gerçekleştirdiği basamakları kaydı aşağıdaki gibi olmuştur.

Öğrencinin Adı- Soyadı:
Uygulamacının Adı-Soyadı:
Ana Yönerge: Yatağı düzelt.

Tablo 49. Elektrikli süpürge ile halı süpürme becerisinin aşamalı yardım öğretim tekniğine göre ilerleme formu

Bildirimler	**1. değerlendirme**	**2. değerlendirme**
	Bağımsız	**Bağımsız**
1. Bildirim	**+**	
2. Bildirim	+	
3. Bildirim	+	
4. Bildirim	**+**	
5. Bildirim	**+**	
6. Bildirim	**+**	
7. Bildirim	**+**	
8. Bildirim	**+**	
9. Bildirim	**+**	

Öğrenci öğretim oturumu başında yapılan ilerleme kayıt formunda bütün basamakları bağımsız olarak gerçekleştirdiği için (3-4. Hangi oturumda ise) öğretim oturumuna geçilmeyecektir.

5.SONUÇ

ZEBlerin zekâ yaşları, bireylerin yetersizlik durumlarına bağlı olarak takvim yaşlarının gerisinde kalmakta ve bu durum da öğrenmeleri gereken becerilerin yaşıtlarından farklı olma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu bireyler yalnızca akademik becerilerde değil; sosyal-duygusal ve öz bakım alanlarında da öğrenmede yetersizlik durumu gösterebilmektedirler. Bu durum da öğretilmesi amaçlanan becerilerin çerçevesini net bir şekilde belirlenmesini zorunlu kılarken aynı zamanda bu çerçevenin daha geniş kapsamlı ele alınmasını da gerektirmektedir. ZEBlerin öğrenme hızları ve özelliklerinden doğan farklılıklar, bu bireylerin eğitimlerinde normal eğilim gösteren yaşıtlarından farklı bir öğretim tekniği ile eğitim planlamasının yapılması ve uygulanması gerekliliğini de doğurmaktadır. Bu sebeple bu çalışmanın hafif düzeyde ZEBlerle çalışan Konaklama öğretmenlerinin özel eğitim alanında yaşadıkları güçlükleri kapsamlı bir şekilde ortaya koyduğu düşünülmektedir.

Meslek, kültür, branş ve sınıf öğretmenliği gibi alanlarda eğitim veren öğretmenlerde aranan genel kriterler baz alındığında; alan bilgisi, derse hazırlık, gelişim ve öğrenim bilgisi ile öğretmenlik vasıflarını taşıması gibi yeterlilikler ilk akla gelen özelliklerdendir. Fakat özel eğitim alanında öğretmenlerin bu özelliklerin yanı sıra farklı yeterliliklere de sahip olması beklenmektedir: engelli bireylerin duygusal, zihinsel ve sosyal gelişim özellikleri; özel eğitimde öğretim teknikleri; performans düzeylerinin tespit edilmesi; istenmeyen davranışların önlenmesi konularına ilişkin alan bilgisi ve becerileri bütünüdür. YÖK'ün öğretmen yetiştirme lisans programlarının eğitim bilimleri dersleri içeriği incelendiğinde özel eğitim alanı için seçmeli bir ders niteliğinde ve oldukça yüzeysel bir dilim ayrıldığı görülmektedir. Katılımcıların tamamı lisans öğrenimlerinde almış oldukları eğitim bilimleri derslerinde özel eğitimle ilgili hiç eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum yalnızca Konaklama alanı için değil tüm meslek, kültür ve branş öğretmenleri için de geçerlidir. Özel eğitim alanı içerisinde farklı disiplinlerde güçlükler yaşamalarının altında yatan asıl problemlerin kaynağı da budur. Özel eğitime özgü öğretim teknikleri bilgisine sahip olmadan; engel gruplarının ve özellikle ZEBlerin özelliklerine vakıf olmadan işin mutfağına giren tüm öğretmenlerin bu bireylerin

performanslarını belirleme, bireysel planlarını oluşturma, uygun materyal seçimi ve tasarımı, gerçekçi amaçlar belirleme, istenmeyen davranışları önleme ve daha birçok alanda yetersizlik yaşamaları oldukça doğaldır. Çünkü bu yöntem ve alan bilgisi, özellikle bu alanda eğitim vermesi için yetiştirilen özel eğitim sınıf öğretmenlerine kazandırılmaktadır. Fakat tüm meslek öğretmenleri özel eğitim meslek okullarında 30 saatlik (bir haftalık) eğitim periyodunda 14 saat eğitim vermektedirler. Özel eğitim sınıf öğretmenleri ise yalnızca akademik derslerde (Sosyal Hayat, Türkçe, Matematik) 6 saat eğitim vermektedirler. Bu açıdan bakıldığında Konaklama alanı gibi tüm meslek öğretmenlerinin özel eğitim öğretmenlerinden bile daha fazla derse girdikleri ortadadır. Öğrencilerle birebir ve daha yoğun çalışan meslek öğretmenlerinin sınıf öğretmenleri gibi özel eğitim alanında bilgi ve beceri donanımına sahip olma zorunluluğu kaçınılmazdır.

Engelli bireylerin de meslek sahibi olmaları için halk eğitim, rehabilitasyon merkezleri ve belediyelerin çeşitli kurslarında mesleki eğitim çalışmaları yapılmaktadır. 2012 yılından bu yana ise hafif ve orta-ağır engelli bireylere yönelik lise düzeyinde mesleki eğitim kurumları hizmet vermektedir. Milli Eğitim Resmi İstatistikleri 2019 verilerine göre: ortaöğretim seviyesinde engelli genç bireyler için 151 tane zihinsel engelliler, 2 tane görme engelliler, 20 tane işitme engelliler ve 2 tane ortopedik engelliler meslek lisesi okulu bulunmaktadır (Milli Eğitim İstatistikleri, 2018). Zihinsel engellilerin mesleki eğitim alabileceği meslek alanları, okulların bulunduğu bölgenin yapısına ve ihtiyaçlarına göre açılmaktadır. Türkiye'de hafif düzeyde engelli bireylere mesleki eğitim veren özel eğitim meslek okullarında 18 farklı meslek alanında eğitim verilebilmektedir. Araştırmanın yapıldığı 2018 yılı döneminde 145 zihinsel engelliler (hafif) özel eğitim meslek okulunun neredeyse üçte birinde (50) Konaklama alanı bulunmaktadır. Araştırmaya katılan 27 Konaklama öğretmeninin özel eğitim alanında güçlükler yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yaşadıkları güçlükler farklı temalarda incelenmiş olup ulaşılan sonuçlar da konularına göre düzenlenmiştir.

Konaklama öğretmenlerinin engelli bir bireyle daha önce hiç karşılaşmamış olma durumları kuruma, öğrencilere ve eğitim dönemine uyum-alışma konusunda zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. 12 katılımcıda fiziksel ve sözel saldırıya uğrama korkusu; iletişim kuramama endişesi; eğitim verebilme anlamında yetersizlik

yaşama ihtimaline istinaden kaygı bozukluğu durumu; engelli bir bireyin iç dünyasına, aile ve öz yaşamına da ilk kez tanık olma sonucunun getirdiği aşırı duygusal ruh durumları gibi güçlükler yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Uyum evresinde yaşanan bu zorlukların sebeplerinden ilki; öğretmenlerin lisans öğrenimlerinde engel grupları ve özelliklerine dair bir eğitim almamış olmaları, ikincisi ise; MEB'in öğretmenleri bu tür kurumlara atamasını gerçekleştirdikten sonra uyum alışma sürecini kolaylaştırmak adına bir eğitim planlaması yapmamalarından kaynaklanmaktadır. Meslek öğretmenleri ise bir yandan alışma evresini hızlandırmaya çalışırken diğer bir yandan da farklı bir alan olan özel eğitimde eğitsel beceriler bazında kendini geliştirme çabasına girmektedir. Bu durumla birlikte uyum süreçleri daha da zorlaşmaktadır. Tüm katılımcılar bu kurum, öğrenciler ve işleyişle ilgili genel bir uyum-oryantasyon seminerini oldukça önemli ve gerekli gördüklerini belirtmişlerdir. Bu bulgular ışığında tüm katılımcılar, konu ile ilgili bir hizmet içi eğitim semineri talebinde de bulunmuşlardır.

Uyum evresini kolaylaştırmak adına 9 katılımcı birlikte çalıştığı sınıf öğretmenleri sayesinde bu süreci iyi geçirdiklerini ifade etmişler fakat toplam katılımcı sayısı baz alındığında bu rakam oldukça üzücüdür. Oysaki hiçbir katılımcının sınıf öğretmenlerinin desteği sayesinde uyum alışma evrelerinde zorluk yaşamaması gerektiği düşünülse de bulgular farklı bir durumun sonucunu da ortaya çıkarmaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinin alanında uzman olmaları tek başına yeterli olmayacağı gibi bilgi ve donanımlarını yalnızca kendilerine saklamaları bu süreçte meslek öğretmenlerine rehberlik etmedikleri ve destek vermedikleri gerçeğini de gün yüzüne çıkarmaktadır. Oysaki sınıf öğretmenleri meslek ve kültür öğretmenlerine aynı sınıf ortamında eşlik ettikleri süre boyunca -aktif olmasalar dahi- ders saati ücreti almaktadırlar. Uyum evresinde yaşanan zorlu durumlar da düşünüldüğünde sınıf öğretmenlerinin derslerde eşlik ettikleri kültür ve meslek öğretmenlerine bazı konularda en azından kısa bilgiler aktarmaları beklenmektedir. Bu duruma farklı bir açıdan bakıldığında: MEB'in Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin ilgili maddesinde sınıf öğretmenlerinin meslek derslerinde yalnızca 'derslere eşlik etme' yönergesinden dolayı kaynaklandığı da söylenebilir. Normal şartlarda da özel eğitim öğretmenlerinin bu tür kurumlarda yeni çalışacak olan meslek grubu öğretmenlerini normal liselerde uzun süreli deneyimleri olsa dahi yeni

bir öğretmen gibi değerlendirmeleri gerektiği gerçeğinden yola çıkarak farkındalık kazanmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Konaklama öğretmenleri ile derse katılan sınıf öğretmenlerinin uzmanlık alanlarına bakıldığında 79 sınıf öğretmeninin alanında uzman özel eğitim mezunu; 14 tanesinin ise farklı alanlardan mezun sınıf öğretmenliği yapan dönemlik öğretmenler oldukları tespit edilmiştir. Sosyal hizmetler, sosyoloji, felsefe, halkla ilişkiler gibi alanlar pedagojik formasyon eğitimi bile almamış eğitim bilimleri konularına vakıf olmamış bölümlerdir. Özel eğitim alanı haricinde farklı bir alandan mezun özel eğitim alanında eğitimi ve deneyimi olmayan hatta eğitim fakültesi mezunu bile olmayan kişilerin zihinsel engelli bireylere sınıf öğretmenliği görevini üstlenmesi araştırma bulgularında ortaya çıkan problem alanlarının aynısının yaşanacağı kuvvetle muhtemeldir. Kaldı ki katılımcıların çoğu 14-30 yıl arasında deneyimli öğretmenler olmalarına rağmen özel eğitim kurumlarına atandıkları andan itibaren tüm deneyimlerini geçersiz ve yetersiz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgular da göstermektedir ki özel eğitime gereksinim duyan bireylerin öğrenme özelliklerinin farklılığından dolayı normal bireylerinkinden farklı öğretim tekniklerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bireylerle çalışan tüm eğitimciler de özel öğretim teknikleri ve değerlendirme yöntemlerine vakıf olmaları zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir.

Konaklama öğretmenlerinin ZEBlere yönelik kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin bulguların sonucuna genel olarak bakıldığında: üniversitelerin normal bireyleri yetiştirmeye yönelik öğrettikleri öğretim yöntemlerini kullandıkları görülmüştür. Bazı katılımcılar ise yararlı olma amacı güttükleri halde farkında olmadan yanlış uygulamalar ve teknikler kullanmışlardır. Video ile model olma yönteminde zihinsel engelli bireylere beceri öğretimi ile ilgili yalnızca doğru davranışları izletilmesi gerekirken bir katılımcının öğrencinin hatalarını görmesi amacı ile hatalı davranışlarının izlettirmesi uygulaması yanlış bir uygulamadır. Bununla birlikte farklı uygulamalar tasarlayan ve uygulayan öğretmenler de var olsa dahi ZEBlere özgü olan bir yöntem ve teknik kullanan katılımcıya rastlanmamıştır. Bu konuya farklı bir açıdan bakıldığında MEB'in hafif düzeyde ZEBler için yayınladığı Konaklama Hizmetleri modülü içerisinde de ZEBlere özgü bir yöntem ve

teknik ile ilgili bilgi yer almamaktadır. Konu ile ilgili bir yönlendirmeye de rastlanmamıştır.

Katılımcıların ZEBleri değerlendirme yöntemleri ile ilgili bilgi durumlarına bakıldığında konu hakkında bilgilerinin olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yine de öğretim sürecinde özel eğitim sınıf öğretmenleri sayesinde öğrenen 18; internet tabanlı bir sistemde BEP-BÖP hazırlamayı öğrenen 4 katılımcı olduğu öğrenilmiştir. Oysaki ZEBler hem öğrenme hızları ve özellikleri hem zihinsel durumlarındaki farklılıkları hem de öğrenmeye gereksinimleri olan öncelikli becerilerdeki değişkenlerinden dolayı bireyselleştirilmiş eğitim programlarına (BEP) ihtiyaç duymaktadırlar. Bu programlar öğretilmesi hedeflenen her beceri için öğrenciye özgü düzenlenmekte olup bireyin bu beceriye ait performans seviyesini, kısa ve uzun vadeli davranış amaçlarını, öğretilecek süreyi, ölçütlerini ve değerlendirme sürecini gösteren en az bir yıllık çizelgelerdir. YÖK öğretmen yetiştirme lisans programlarında normal bireyleri eğitmeye yönelik oluşturduğu ölçme ve değerlendirme müfredatına bu konuyu dahil etmediğinden dolayı tüm meslek ve kültür öğretmenleri zorluk yaşamaktadır. Ayrıca YÖK'ün yapacağı bir güncelleme gerekliliği yalnızca engelliler lisesinde çalışma ihtimali için değil; normal teknik ve meslek liselerinde de kaynaştırma bir öğrenci ile çalışma ihtimalinin yüksek olmasından ileri gelmesi gerektiği de düşünülmektedir.

İstenmeyen ya da problemli davranışlara yönelik yaşanan sıkıntılar incelendiğinde öğrencilerden kaynaklanan sıkıntıların başta olduğu görülmektedir. Problem durumlarına detaylıca bakıldığında; öğrencilerin agresif ve fiziksel saldırıya dönük davranışlar sergilemeleri, öfke nöbetleri, derse isteksiz halleri gibi güçlükler öğrenciye yönelik sıkıntılardır. Fakat bazı problemler her ne kadar öğrenciye yönelik problemler başlığında ele alınsa dahi yönlendirme ve kurumlarda tanılama, kaydetme ve kabul aşamasında ortaya çıkan problemlerden kaynaklandığı görülmektedir. Orta-ağır düzeyde bir ZEB'in ilgili kuruma ve Kat Hizmetleri becerilerini yapabilmeye uygun olmaması; kaynaştırma bir öğrenciye kurumda işlenen derslerin ve becerilerin aşırı basit gelmesine ilişkin alınan ifadelere göre öğrenci tanılama ve ilgili kuruma yönlendirme konusunda yapılan yanlışlıklardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda yaşanan zorluklara öğretmenler katlanmaktadır. Oysaki hafif düzeyde ZEBler ile orta-ağır düzeyde ZEBlerin aynı kurumda eğitim alması

mümkün değildir. Aileden kaynaklı yaşanan güçlükler incelendiğinde de ailelerin psikolojik sıkıntıları, sosyo-ekonomik durumlarının düşük olması gibi sorunların da öğrenciye ve okula yansıdığı görülmüştür. Okul-aile işbirliği birimi ile illerin Rehberlik Araştırma Merkezlerinin ailelere yönelik daha hassas tedbirler alması dolaylı olarak eğitim sistemine de olumlu olarak yansıyacaktır. Özel eğitim alanı dışından mezun olan diğer öğretmenlerin de ZEBlere yönelik negatif tutumlarından kaynaklanan problemlerin kaynağının farkındalık algılarının olmayışlarından ileri geldiği düşünülmektedir. Engel grupları tanımları ve özellikle ZEBlerin özellikleri, kapasiteleri, bireysel farklılıkları gibi özel durumlarına ilişkin alan bilgisi ve donanıma sahip olmadıklarından dolayı normal eğilim gösteren bireylerle kıyas yapma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. Çevre ile ilgili yaşanan sorunlara bakıldığında bir katılımcının çevrenin yapısının normal eğitime bile uygun olmadığına yönelik ifadelerine ulaşılmıştır. Özel eğitim kurumları ise normal eğitim kurumlarından çok daha hassasiyet gösterilmesi gereken kurumlardır. Okulun ve okulun bulunduğu semtin gerekli tedbirleri almadığına ilişkin sonuca ulaşmak mümkündür.

Mesleki doyuma ilişkin bulguların sonuçlarına bakıldığında 14 katılımcının mesleki doyumunun hiç olmadığı; 12 katılımcının ise yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki doyuma ulaşamayan katılımcıların yaşadıkları bu durumun alt yapısında özel eğitim alanında yeterli donanıma sahip olmamalarına ve özel eğitime gereksinim duyan bireylerin özelliklerine tam vakıf olamamalarından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Bireyselleştirmiş eğitim programları, kaba değerlendirme formlarına ilişkin bilgiler tam da bu noktada hayati öneme sahiptir. Çünkü her bireye her beceri için ayrı ayrı planlama yapılması şarttır. Ayrıca zihinsel engelli bireylere öğretilecek beceriyi parçalara bölerek, uygun tekniği kullanarak öğretilmesi şartı ile daha az öğretim oturumu ve daha az hata ile çabuk öğrenmeler yaşanacağı bilimsel çalışmalar ile kanıtlanmıştır.

Araştırmanın sorun tespiti ile birlikte modül önerisi amacı da bulunmaktadır. Hatta modül önerisi bölümünde ZEBlere yönelik Kat Hizmetleri eğitimi kitapçık önerisi de bulunmaktaydı. Fakat süre kısıtından dolayı bu soruya ait yanıtlar bulguları değerlendirilememiştir. İleri araştırmalarda değerlendirilmek üzere tüm Konaklama öğretmenlerinin görüş ve önerileri de bulgular kısmında analiz edilmiştir. ZEBlere

yönelik tasarlanması düşünülen kitap içeriği ile ilgili görüş ve önerilere bakıldığında: beceri basamaklarının adım adım görsellerle desteklendiği ve büyük puntolarla beceri yönerge cümleciklerinin yazıldığı bir el kitabı olması gerektiğine dair tüm katılımcılar hemfikirdir. Bunun yanı sıra her ne kadar eğitim kitabı içeriğine dair bu öneriler alınmış olsa da video materyalinin de daha güzel olacağı yönünde fikir beyan eden yedi katılımcı bulunmaktadır. Yavaş anlatımlı, beceri yapılırken de sesli olarak basit cümlelerle yönerge sunan bir video materyali tasarımı önerisinin de gelecekteki araştırmacılara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü'nün yayınladığı hafif düzeyde ZEBlere yönelik Konaklama Hizmetleri modülüne ait Kat Hizmetleri becerileri kısmına ilişkin görüşler incelenmiştir. 22 katılımcı modülü yetersiz bulmuş modülden çıkarılması ve modüle eklenmesi gereken becerilere yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Modüle kat hizmetleri ile ilgili genel tanımlar ve kavramlar, görsel destekli çarşaf ve ütü teknikleri, çamaşır yıkama ve serme uygulamalarına ilişkin eklenmesine gereken bilgilere yönelik öneriler kaydedilmiştir. Modülden çıkarılmasına ilişkin becerilere yönelik öneriler göz önüne alındığında ise: kişisel bakım becerileri (Ekim 2018'de kaldırıldı); kirli çamaşırların çamaşırhaneye sevki; silindir, pres ve manken ütü becerileri; plaj, şezlong ve asansör temizliği becerileridir. Bu becerilere ait bölümler için ülke genelinde hiçbir Konaklama atölyesinde donanım ve malzeme bulunmadığından ötürü modülde de yer almasının gereksiz olduğu düşünülmektedir. Sonuç itibariyle bu kurumlar mesleki beceri edindirme amacıyla açılmış uygulama okullarıdır. Atölyede uygulanamayan beceri yalnızca teorikte kalmaktadır. Bu durum da ZEBlerin öğrenme özelliklerine hitap etmeyen ve öğrenmede kalıcılık sağlanamayan bir yöntemdir. MEB'in modül tasarıları hazırlarken göz önünde bulundurması gereken kriterlerden birisi de budur. Ayrıca bu bulgular işin mutfağındaki öğretmenlerden alınan görüşlerden oluşmaktadır. Gelecek dönemlerde modül içeriği ile ilgili güncellemelere ışık tutacağı düşünülmektedir.

Araştırma probleminin kaynağını oluşturan asıl probleme ilişkin 'özel eğitim alanına yönelik kapsamlı bir eğitim kursu' gerekliliği ile alakalı tüm katılımcılar bu kursun çok gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulguları aslında birer hizmet içi eğitim talebi olarak da göz önünde bulundurulmak gerekir. MEB'in hizmet içi eğitim

ihtiyaçları doğrultusunda yapacağı düzenlemelerde bu kursa öncelik vermesi tüm meslek ve kültür grubu öğretmenlerinin yaşadığı bunca sorunların çözümünü sağlayacağı düşünülmektedir.

Sorun tespitine dair bulguların analiz edilmesinin sonunda Konaklama öğretmenlerinin kullanabileceği ZEBlere özgü yöntemlerle işlenmiş Kat Hizmetleri becerileri eğitimi modül önerisi sunulmuştur. Bu öneride kullanılan yöntem ZEBlere beceri öğretiminde kullanılan tamamı etkili (Tekin, 1999) yöntemlerden oluşan yanlışsız öğretim teknikleridir. Her seçilen beceri bir teknik ile işlenmiştir. Öğretim oturumlarında pekiştireçlerin hangi aşamada sunulacağı, ipuçlarının miktarına ve türüne nasıl karar verileceği ve ne zaman verilmesi gerektiği ile detaylı açıklamalar mevcuttur. Tüm öğretim oturumlarının sonunda tekli ve çoklu performans yöntemlerine göre performans alım ölçekleri de oluşturulup sunulmuştur. Modül önerisi, Konaklama öğretmenlerinin özel eğitim alanı ile ilgili yaşadıkları sıkıntılara çözüm sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca yanlışsız öğretim teknikleri zincirleme ve mesleki becerilerin öğretiminde oldukça etkili ve kullanışlı olduğu kanıtlanmıştır. Her bir teknik için belirlenen tekniğin hangi becerilerde ne derecede etkili ve verimli olduğuna dair bilimsel alan yazın taramasına dair makale ve tezler hakkında bilgiler de sunulmuştur. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'deki 18 farklı alanda mesleki eğitim veren tüm meslek öğretmenleri kendi alanlarına göre uyarlayıp geliştirebilir ve öğretim aşamasında kullanabilir niteliktedir.

ÖNERİLER

Öğretmen Yetiştiren Üniversiteler ve MEB için Öneriler

Üniversitelerin öğretmen yetiştirme lisans programları eğitim bilimleri içeriği incelendiğinde özel eğitim ile ilgili gereken önemin ve alanın ayrılmadığı görülmektedir. Oysaki tüm meslek ve kültür öğretmenleri girdiği ders ortamlarında kaynaştırma öğrenci ile karşılaşmaktadır. Bu öğrenciler normal bireylere kıyasla daha farklı öğretim yöntemlerine ihtiyaç duymaktadırlar. 2018 yılında yapılan güncellemeye göre 'özel eğitim ve kaynaştırma' ile 'okullarda rehberlik' derslerinin yeterli olmadığı araştırma bulguları neticesinde ulaşılmıştır. Ayrıca tüm meslek ve kültür öğretmenleri, engelli bireylere mesleki eğitim verilmek üzere kurulan eğitim kurumlarında görev yapmaktadır. Bu durum eğitim bilimleri müfredat içeriğinin de değişmesi zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Öğretmen yetiştiren üniversiteler eğitim bilimleri müfredat düzenlemesi yaparken öncelikle MEB bünyesinde eğitim veren kurumların ihtiyaçlarını göz önüne almalıdır. Özel eğitim meslek okullarında yer alan 18 meslek alanı baz alınmalı; sonrasında ise normal liselerde de kaynaştırma öğrencileriyle karşılaşma ihtimali göz önünde bulundurularak tüm meslek dallarında güncelleme yapmalıdır. Özel eğitim alanında düzenlenen müfredat güncellemelerine ek olarak Konaklama öğretmenlerinin de görüşlerini sunduğu eğitim konularına detaylıca yer verilmelidir. Çünkü bu bulgular ve öneriler diğer 17 meslek alanı için de genellenebilir nitelik taşımaktadır.

Üniversitelerin eğitim bilimleri müfredatında yer alan öğretmenlik uygulaması dersleri için aday öğretmenler yalnızca normal eğitim kurumlarında değil özel eğitim kurumlarında da uygulama ve gözlem yapabilmelidir. Türkiye'de yalnızca özel eğitim mezunları bu alanlarda uygulama yapmakta oysaki engelli bireylerle özel eğitim sınıf öğretmenlerinden bile daha fazla zaman geçiren meslek ve kültür öğretmenleri göz ardı edilmektedir. Öğretmenlik uygulamasına yönelik stajlar lisans diplomalarında ve transkriptlerde özellikle belirtilmelidir. Özel eğitim kurumunda staj yapmayan öğretmen adayları MEB atamalarında ancak bu belgelerini ibraz ederek çalışmalarına imkân sağlanmalıdır.

Özel eğitim kurumlarında bazen ihtiyaç halinde ücretli olarak dönemlik öğretmen çalıştırılma olasılığı bulunmaktadır. Bu sebeple öncelikle çocuk gelişimi, sınıf ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik ile felsefe alanından mezun öğretmenlerin eğitim bilimleri ders içeriği özel eğitim ile zenginleştirilmelidir. Ücretli öğretmenler arasında öncelik bu alanlardan mezun ve gerekli eğitimlerini almış öğretmenlere verilmelidir. Yine de bu alanlarda öğretmen bulunmadığı takdirde diğer tüm öğretmenlerin eğitim bilimleri alanına özel eğitim alanı ile ilgili müfredat içeriği güncelleme zorunluluğu gözükmektedir.

Müfredat içeriği ile ilgili güncellenmesi önerilen başlıklar işin mutfağındaki öğretmenlerin görüşlerine başvurularak tamamen pratiğe dayalı önerilerden oluşmaktadır. Eklenmesi gereken dersler normal bireyleri yetiştirmeye yönelik verilen eğitim bilimleri ana derslerine ek olarak tüm derslerin sonuna eklenmelidir. Örnek verilmesi gerekirse: ‘öğretim yöntem ve teknikleri’ ders içeriğine ‘özel eğitimde öğretim yöntem ve teknikleri’ dersi bölümü; ‘sınıf yönetimi’ derslerine ‘özel eğitimde sınıf yönetimi’ dersi bölümü eklenmelidir. Detaylı bir şekilde şu şekilde sunulması uygun görülmüştür:

- Özel eğitime ilişkin kavramlar ve genel tanımlar
- Engel grupları ve özellikleri
- Zihinsel engelli birey tanımı ve özellikleri
- Özel eğitim alanında mesleki eğitim veren ulusal ve uluslar arası kurumlar
- Özel eğitimde istenmeyen/problemli davranışların önlenmesi ve istendik davranışlara dönüştürülmesine yönelik özel teknikler
- Özel eğitimde tanılama, ölçme ve değerlendirme yöntemleri
- Özel eğitimde bireyselleştirilmiş eğitim ve öğretim programları, kaba değerlendirme formları, performans alım yöntemleri ve ölçek geliştirme, aylık ve dönemlik kontrol listeleri geliştirme ve kullanma
- Zihinsel engelli bireylere özgü beceri ve kavram öğretimi yöntem ve teknikleri
- Zihinsel engelli bireylere özgü materyal tasarlama ve kullanma

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Birimine Öneriler

YÖK'ün öğretmen yetiştirme müfredat içeriği güncelleme önerileri ile ilişkili olarak MEB özel eğitim kurumlarında çalışacak öğretmenler için üniversitede öğretmenlik uygulaması dersinde özel eğitim kurumunda staj yapmış olma durumuna ilişkin güncelleme yapmalıdır. Ayrıca bu kurumlarda çalışacak öğretmenler için öğretmenlerin transkriptlerinde özel eğitim ile ilgili derslere ait yeterlilik düzenlemeleri yapmalıdır. Yalnızca kadrolu öğretmenler için değil; bazı durumlarda ihtiyaç halinde ücretli olarak geçici dönem için başvuran öğretmenler için de bu durum geçerli olmalıdır.

Özel eğitim meslek ve uygulama kurumlarında engelli bireylerle hiç çalışmamış meslek ve kültür öğretmenleri için alışma sürelerini olumlu anlamda hızlandırmak adına uyum-oryantasyon semineri uygulamalarına dönük düzenlemeler yapmalıdır. Bu seminer, daha önceden bu kurumlarda uzun süre çalışmış meslek grubu öğretmenleri ile zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri tarafından verilmelidir. Kurslara da psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmenlerinin dahil edilmesinin çok faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu seminer ile öğretmenler öğretim sürecine, öğrencilere, kuruma daha çabuk adapte olacak ve alışma evresinde zorluklar yaşamayacakları düşünülmektedir. Özel eğitim meslek kurumlarına ataması yapılan öğretmenler için düzenlenmesi önerilen uyum-oryantasyon eğitimi seminerinde yer almasının faydalı olduğu düşünülen konu başlıkları şu şekildedir:

- Engel grupları tanımları ve özellikleri
- Çalışılacak kurumdaki öğrencilerin genel özellikleri ve yapısı
- Engelli bireylere mesleki eğitim veren ulusal ve uluslar arası kurumlar
- Özel eğitim meslek ve uygulama okulları hakkında genel bilgi
- Engelli bireylerle iletişim ve yaklaşım tarzları

Eğitim kurumlarındaki öğretim kalitesini arttırma yollarından birisi de öğretmenlerin yeterliliklerinin maksimum seviyeye çıkarılması ve değişime ayak uyduracak bilgilerle donatımına destek verilmesidir. Hizmet içi eğitimler de bu amaca hizmet etmektedir. Mesleki gelişimin sağlanabilmesi için bu eğitimlerin belli amaçlara

hizmet etmesi gerekmekte; belirlenecek amaçların da öncelikle ihtiyaçlara yönelik olması gerekmektedir. Bu sebeple ZEB'lere mesleki alanda eğitim veren öğretmenlerin sıkıntı yaşadıkları alanlar tespit edilmiş, özel eğitim alanının hangi alanlarında eğitime ihtiyaç duydukları da belirlenmiştir. Kendi meslek alanlarından mezun olan öğretmen adaylarının eğitim bilimleri alanında almaları gereken özel eğitim ile ilgili ders içeriklerine pratikte de fayda sağlamak ve canlı tutmak için eğitimler gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. Bu eğitimler özellikle özel eğitim meslek okullarında 18 farklı meslek alanında çalışan öğretmenler ile Beden-Eğitimi, Görsel Sanatlar, Müzik ve Rehberlik dersleri gibi kültür öğretmenlerini kapsamalıdır:

- Engel grupları, tanımları ve özellikleri
- Zihinsel engelli bireylerle iletişim ve onlara yaklaşım tarzları
- Özel eğitime özgü beceri ve kavram öğretim teknikleri
- Zihinsel engelli bireylere özgü beceri ve kavram öğretim teknikleri (Tüm, tersine ve ileri zincirleme beceri yöntemleri; video ile model olma; söyle-yap uyumu; etkinlik çizelgeleriyle öğretim; yanlışsız öğretim teknikleri kursları ayrı ayrı verilebileceği gibi kapsamlı olarak düzenlemesi yapılıp önerilen başlık altında sunulabilir.)
- Zihinsel engelli bireylerin öğrenme özellikleri
- Zihinsel engelli bireylere yönelik etkili materyal tasarımı ve kullanımı
- Özel eğitimde sınıf yönetimi
- Özel eğitimde istenmeyen/ problemli davranışlara yönelik çözüm önerileri
- Özel eğitimde tanılama, ölçme ve değerlendirme yöntemleri
- Bireyselleştirilmiş eğitim ve öğretim programları hazırlama ve kullanma
- Pekiştireç - ödül sistemleri ve kullanma teknikleri
- Zihinsel engelli bireylerin toplumsal yaşamı ve iş-meslek hayatı
- Özel eğitim kurumlarında atölye kuralları eğitimi

- Özel eğitim kurumlarında hijyen ve sanitasyon eğitimi
- Özel eğitim kurumunda çalışan öğretmenlerin dosyalarında bulunması gerekenler

Ölçme ve değerlendirme yöntemlerine ilişkin hizmet içi kursu önerisine ek olarak MEB, internet tabanlı bireyselleştirilmiş eğitim-öğretim programları (BEP-BÖP), kaba değerlendirme formları, aylık ve dönemlik kontrol listelerine ilişkin düzenleme içeriğine sahip sistemler geliştirebilir. E-okul uygulaması sistemine benzer şekilde kuruma ait öğrenci bilgileri ve öğrencinin aldığı dersler sisteme girilebilir. Öğrencinin kapasitesine, engel grubuna ve yapısına bağlı olarak her ders için öğretilecek beceriler seçilip düzenlenebilmelidir. Bununla ilgili olarak zaten hâlihazırda var olan ve kurumların satın alıp kullandığı yıllık üye olduğu internet tabanlı programlar mevcuttur. Bazı öğretmenler kurumlarında bu uygulamaları kullandıklarını belirtmişlerdir. MEB'in eğitim teknolojileri birimi özel eğitim kurumlarında bu programların nasıl kullanılacağının öğretilmesi ile ilgili bir kurs düzenlemesi yapması oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir. İnternet üzerinde bu programlar incelenip en kullanışlı olanları ile ortaklık sağlanıp MEB uygulaması olarak tüm kurumlarda kullanıma açılabilir. Ayrıca yalnız özel eğitim kurumları için değil tüm eğitim kurumlarında kaynaştırma öğrencileri için kullanım sağlanabilir. Bu uygulamalar ile birlikte öğrenciler aynı sistem üzerinden dönem başından sonuna kadar düzenli olarak takip edilebilecek, gelecek dönemler için öğrenciye özel öğretim süreci hakkında yol haritası çizilebilecektir. Bu duruma ek olarak kâğıt israfı da önlenmiş olacaktır. Sisteme giriş yapıldığı andan itibaren tüm mesleki beceri alt basamakları ve öğrenciler görüntülenebilmektedir. Tüm değerlendirmelerin elektronik ortamda sistem üzerinden seçilerek yapılması, kaydedilmesi, yeniden düzenlenmesi ve yazdırılması mümkündür.

Özel eğitim kurumlarında çalışan özellikle meslek ve kültür grubu öğretmenlerinin mesleki doyumlarını arttırmak için ZEBlerin özellikleri, engel durumuna ilişkin söyleşiler, engelli bireylerin ailelerinin gerçek hikayelerle ilgili farkındalığı ve empati gücünü de arttıran uygulamalar yapılmalıdır. En az ayda bir olmak üzere kurum içinde ve dışında etkinlik düzenlemeleri yapılmalıdır.

Mesleki doyumu arttırmak için ZEBlerin kapasiteleri bilmek, kabullenmek ve neyin öğretileceğine karar vermek kadar nasıl öğretileceğinin de önemi çok büyüktür. Bu

sebeple öğretim sürecini daha etkili hale getirmek, zamandan tasarruf sağlamak ve öğrenciye dersi sevdirmek için ZEBlere özgü etkili materyaller tasarlamak oldukça önemlidir. Bu konu ile alakalı Eğitim Bilişim Ağı (EBA) Platformu'nda 'Özel Eğitim Meslek Okulları Materyal ve Dokuman Örnekleri' klasörleri oluşturulmalı; bu klasörlerin de 18 farklı meslek alanında uygulamalar ve materyallerle ilgili örneklerin paylaşılması için bölüm adları ile alt klasörler oluşturulmalıdır. Böylelikle tüm meslek grubu öğretmenleri ülke genelinde yapılan uygulamalar hakkında fikir sahibi olabilecek ve derslerinde kullanacakları materyallerin çeşitliliği ve niceliği artmış olacaktır. Ayrıca öğrenciler de derse daha istekli olacaktır. Konaklama öğretmenlerinin tasarladığı materyal örnekleri Yöntem bölümünde bulgular içeriğinde verilmiştir. Farklı alandaki meslek grubu öğretmenleri de bu materyalleri kendi alanı için geliştirip kullanabilecekleri düşünülmektedir.

Konaklama öğretmenlerinin istenmeyen davranışlarla ilgili yaşamış oldukları sıkıntılara bakıldığında kurumun çevreye uygun olmadığına dair yakınmalara ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Özel eğitim kurumlarının inşa edildiği bölgeler eğitime uygun güvenilir yerler olmalıdır. MEB konu ile ilgili gerekli tedbirleri almalıdır. Hatta bu kurumlar imkan dahilinde kampüs formatında kompleks bölgelere kurulmalıdır. Bu alanlarda yalnızca mesleki eğitim verilmemeli; öğrencilerin enerjilerini doğru alanlara kanalize edebileceği alanlar da düzenlenmiş olmalıdır. Bitki ekimi ve bakımı, spor alanları, hobi merkezleri gibi farklı alanlar da düşünülmeli ve aynı kampüs içinde olmalıdır.

Konaklama Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri modülüne ilişkin araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu modülü yetersiz ve etkisiz olarak değerlendirmiştir. MEB özel eğitimde modül içeriği tasarımı ile ilgili düzenlediği çalıştay programlarında konu ile ilgili önerileri göz önünde bulundurmalı ve buna ilişkin düzenlemeler sağlamalıdır. Düzenlenecek modüller, yalnızca beceri basamaklarından oluşmamalı, özel eğitimde beceri öğretim yöntemleri kullanılarak tasarlanmalıdır. Bunun için özel eğitim meslek okulları ve normal turizm liselerinde çalışmış Konaklama Hizmetleri öğretmenleri ile özel eğitim meslek okullarında deneyim kazanmış özel eğitim sınıf öğretmenlerinin bir araya gelerek ortak geliştirecekleri bir proje ile modül düzenlenmesi yapılmalıdır. Ayrıca diğer 17 meslek alanında da aynı çalışmalar düzenlenerek özel eğitim meslek okullarının

öğretim kalitesinin arttırılmasına, öğretmenlerin daha etkili öğretim ortamları yaratmalarına ve öğrencilerin daha kalıcı öğrenmeler sağlamasına katkıda bulunulacaktır.

Katılımcıların modülle ilgili görüşleri incelendiğinde Konaklama Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri dalı modüllerine eklenmesinin gerekli olduğu düşünülen modüller şu şekildedir:

- Konaklama ve seyahat hizmetleri alanına ilişkin genel tanımlar
- Turizm ve otel kavramları
- Kat Hizmetleri personellerinin görevleri ve özellikleri ile ilgili kavramlar
- Kuru temizleme modülü
- Kat ofisi modülü
- Görsel destekli ütü uygulama ve çarşaf katlama teknikleri

Konaklama ve Seyahat Hizmetleri, turizm ve otel kavramları ile Kat Hizmetleri personelinin özellikleri ile ilgili kavramların modüle dahil edilmesi gerek öğrencide mesleğe dair bir algı yaratma gerekse de seçeceği alanın doğru tanıtılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca tüm öğrenciler otellere, hastanelere veya kurum-ofis temizliği için firmalara stajyer veya işçi olarak yerleştirilememektedirler. Bu sebeple Kat Hizmetleri alanının bir alt dalı olan kuru temizleme modülünün eklenmesi ile kuru temizleme yardımcı elemanı ile ilgili yeterliliklerin kazandırılmasıyla öğrencilerin mesleki anlamda işe yerleşmelerinde fırsatları artmış olacaktır. Bununla birlikte kat ofisi modülünün eklenmesi Kat Hizmetleri malzemelerinin kullanılmak üzere düzenli bir şekilde saklandığı ofisin tanıtılması ve uygulamalı olarak işlenmesi açısından önemlidir. Bunun için öncelikle Kat Hizmetleri atölyelerinin küçük bir bölümüne, her araç gereçten birkaç parçanın raflara yerleştirilip muhafaza edilebileceği bir dolap şeklinde duvara monte edilebilecek küçük bir bölüm tasarımı yapılabilir. Ayrıca beceri basamaklarının adım adım sunulduğu ütüleme teknikleri ve çarşaf katlama teknikleri öğrenciler için de gereklidir. Çamaşırhane modülüne de çamaşır yıkama ve serme bölümlerinin dahil edilmesi gerek iş-meslek hayatlarında gerekse de günlük hayat becerilerinde oldukça önem arz etmektedir.

Konaklama Hizmetleri Alanı Kat Hizmetleri modülünden çıkarılmasının uygun görüldüğü modüller ve beceriler şu şekildedir:

- Kirli çamaşırların çamaşırhaneye sevk edilmesi modülü
- Genel alan modülündeki plaj, asansör ve şezlong temizliği becerileri
- Silindir, manken ve pres ütü uygulamaları ve kısımlarının tanıtımı ile ilgili beceriler ve kavramlardır.

Kirli çamaşırların sevk edilmesi; plaj, şezlong ve asansör temizliği becerilerinin öğretilmesi ile ilgili uygulama yapmak için bir çamaşırhane, asansör, plaj alanı gibi alt yapı olanakların okullarda veya çevrede bulunması gereklidir. Fakat bu durum tüm katılımcıların görüşlerinde de bildirdikleri üzere mümkün değildir. Silindir, manken ve pres ütüler de atölyelerde bulunmamaktadır. Bu becerilerin ve modüllerin ya kaldırılması ya da güvenlik önlemlerinin alınması şartıyla öğretilmesi için atölyelerde ve ya kurum içinde yer alması şarttır. Uygulama yapılamayacak bu türden beceri dersleri ya modülden kaldırılmalı ya da uygulama ortamı yaratılmalıdır. Ayrıca modül içeriğinin yıllara dağıtılması ile ilgili yıllık plan da modüle eklenmelidir. Sürenin nasıl ayarlanacağı ve hangi sınıflarda hangi modüllerin kaçar saat alınacağı net bir şekilde düzenlenmeli ve eklenmelidir.

Konaklama öğretmenleri ile birlikte derse katılan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin uyum-alışma evresinde, öğretim tekniklerinde, BEP-BÖP yapma konularında tüm öğretmenlerin destek sağlamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Meslek ve kültür grubu öğretmenleri ile birlikte derse katılan özel eğitim sınıf öğretmenlerine ilişkin Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ilgili maddesinde resmi anlamda da bir düzenleme getirilmelidir. ‘Özel eğitim sınıf öğretmenlerinin birlikte derslere katıldıkları meslek ve kültür öğretmenlerine destek olmaları, öğrencilerin özelliklerine göre yönlendirmeler sağlamaları ve eşgüdümlü şekilde derse dâhil olmaları’ ile ilişkili olarak net bir yönerge düzenlemesi yapılmalıdır.

Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli Bireylerle Çalışan Meslek Öğretmenlerine Öneriler

- Zihinsel yetersizliğe sahip bir bireyin başarı sonucunu tadacağı görevler verilmelidir. Yapabileceği becerinin biraz üzerinde bir görev verildiyse ipucu

verilerek ya da açıklamalar sunularak yardımcı olunmalıdır. Birey başarısızlık hissiyatına kapılacağı aşamada bırakılmalıdır. Bir beceriyi bağımsız olarak yapabileceği aşamaya kadar yardımlar sürdürülmelidir. Ancak her zaman için daha az yardım çok yardıma tercih edilmelidir.

- Bireyin verdiği doğru cevap olabildiğince kısa zamanda pekiştirilmelidir. Verdiği cevabın doğru olduğunu anlaması için ödüller sunulmalıdır. Yiyecek, içecek veya bir nesne olabileceği gibi; onay sözleri ve saçını okşama gibi sosyal pekiştireçler de olabilir.

- Zihinsel engelli bireylerin gelişimlerinde istikrarlı bir düzen olmadığı için bireyin yeterlilik düzeyleri sürekli değerlendirmeye alınmalıdır. Öğretilmesi hedeflenen konu birey için çok kolay ise; öğrenmek için yeterli çabayı sarf etmeyebilir, çok zor ise; başarısız deneyimler edinebilir. Bu sebeple öğretilecek beceriler, konular ve görevler bireyin kapasitesine ve düzeyine uygun olmalıdır.

- Öğretilecek konuların analizleri amacına uygun olarak düzenlenmelidir. Zor ve karmaşık olan zincirleme davranışlar birbirini izleyen basamaklara ayrılmalı ve bu basamaktaki konular sırasıyla öğretilmelidir. Bu şekilde bir basamaktaki öğrenme faaliyeti bir sonrakine kolaylık sağlayacaktır.

- Bireye öğretilecek konu ya da becerilerin sayısı en aza indirilmelidir. Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler bir defada birden çok kavramı veya beceriyi öğrenemezler. Bu sebeple tüm kavramlar, beceriler ve ya konular tek tek öğretilmelidir. Öğretilecek kavram, konu ya da beceri tamamen öğrenilmeden bir sonrakine geçilmemelidir.

- Zihinsel engelli bireyler öğrendikleri bilgileri kategorilerine göre yerleştirmede ve gerektiğinde bilgiyi çağırma konusunda sıkıntı çekmektedirler. Bilgilerin bir durumdan diğerine aktarılması konusunda ve aynı kavramların çeşitli durum ve ilişkilerini açıklama aşamasında bireye yardımcı olunmalıdır.

- Zihinsel engelli bireyler öğrendikleri bilgileri kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarma konusunda farklı problemler yaşamaktadırlar. Bu sebeple

öğrendikleri bir konuyu ya da beceriyi kısa bir süre içinde unutma durumu yaşamaktadırlar. Bu durumun önlenmesi için konu ya da davranışların belli aralıklarla tekrar edilmesi gerekmektedir.

- Birey öğrenmeye istekli olması ve öğrenmek için çabalaması için güdülenme sağlanmalıdır. Pekiştirmelerin zamanında sunulması, birden fazla duyu organı ile öğrenme sağlanması, bireye özgü doğru öğrenme stratejileri ile öğretmenin dersi istekli ve zaman yönetimine uygun anlatması bireyi öğrenmeye güdülemektedir. Bu şekilde daha kalıcı öğrenmeler sağlanmakta ve verimli bir öğrenme gerçekleşmektedir.

Gelecekteki Araştırmacılara Öneriler

Araştırma için zihinsel engelli bireylerin Kat Hizmetleri dalında mesleki eğitim kitabı olarak kullanabileceği bir materyal tasarlanması hedeflenmiş fakat süre kısıtından dolayı yapılamamıştır. Gelecekteki araştırmacılara ışık tutması için beceri basamaklarının adım adım fotoğraflandırıldığı, basit beceri yönergeleri ile desteklenmiş bir el kitabı olması zihinsel engelli bireylere hem kendi başlarına pratik yapma fırsatı vereceği hem de mesleki eğitiminde motivasyonunu arttıracağı düşünülmektedir. Gelecekteki araştırmalar için ZEBlere yönelik tasarlanacak eğitim kitabı içeriği önerilen şekilde olmasının faydalı olacağı öngörülmektedir. Ayrıca eğitim kitabı materyali haricinde video ile model olma yöntemine göre tasarlanacak bir beceri eğitim materyali de oldukça faydalı olacaktır.

Araştırmanın modül önerisi bölümünde Yanlışsız Öğretim Tekniklerine ait 8 adet tepki ipuçları ile öğretim tekniklerinin her biri Kat Hizmetleri becerileri arasından seçilen birer beceri ile işlenmiştir. Seçilen her bir beceri için kullanılan teknik, kullanıldığı becerinin karşısına yazılmış tablo olarak sunulmuştur. Gelecekteki araştırmalarda kullanılmak üzere ele alınmamış beceriler ve o becerilerle işlenmemiş teknikler ile öğretim oturumları düzenlemesi yapılabilir. Hatta seçilen teknik ile öğretilmesi hedeflenen becerilerin etkiliği ve verimliliği araştırılabilir. Konu ile ilgili alan yazında hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır.

KAYNAKLAR

Akçamete, G. (1998). Türkiye'de Özel Eğitim. *Özel Eğitim, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1018,* 197-207.

Alberto, P. A., & Troutman, A. C. (2013). *Applied Behavior Analysis for Teachers. 6th*. Prentice Hall.

Altunışık, R., Çoşkun, R., Yıldırım, E. Ve Bayraktaroğlu, S. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. 6. Baskı, Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Aracı, Ü. E., & Koçak, N. (2014). Dezavantajlı Bireylerin Turizmde İstihdamı: İnsan Kaynakları Yöneticilerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, *1*(2), 191-205.

Aslan, T. (2009). *Zihin engelli bireylere elektrikli çim biçme makinesiyle çim biçme becerisi öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aslan, Y., & Eratay, E. (2009). Zihin engelli bireylere kumaş üzerine çizilen desene pul işleme becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *10*(02), 15-39.

Atmaca, İ. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuklara Yemek Pişirme Becerilerinin Kazandırılmasında Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Ault, M. J., Wolery, M., Doyle, P. M., & Gast, D. L. (1989). Review of comparative studies in the instruction of students with moderate and severe handicaps. *Exceptional Children, 55*(4), 346-356.

Avcıoğlu, H. (2007). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. Kök Yayıncılık.

Avcıoğlu, H. (2017). *İşitme Yetersizliği Olan Öğrenciler*. Pegem Yayınları, 193-239.

Aydın, O., & Cavkaytar, A. Yazma Güçlüğü Görülen Öğrencilerin El Yazısı Okunaklık Düzeylerinin Arttırılmasında İpucunun Giderek Artırılması Uygulamasıyla Sunulan Öğretimin Etkililiği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (36), 1-23.

Aykut, Ç. (2007). *Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere günlük yasam becerilerinin kazandırılmasında sabit bekleme süreli ve ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi işlem süreci ile yapılan öğretimin etkiliklerinin ve verimliliklerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aykut, Ç. (2009). Sabit bekleme süreli öğretime dayalı bir uygulama örneği. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *29*(1).237-255

Aykut, Ç., & Varol, N. (2007). Zincirleme Becerilerin Kazandırılmasında İpucunun Sistematik Olarak Azaltılması İşlem Süreci İle Yapılan Beceri Öğretiminin Etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *27*(3).

Aykut, Ç., & Varol, N. (2010). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilere Günlük Yaşam Becerilerinin Kazandırılmasında Sabit Bekleme Süreli ve İpucunun Sistematik Olarak Geri Çekilmesi İşlem Süreci İle Yapılan Öğretimin Etkililik ve Verimliliklerinin Karşılaştırılması. *Journal of Turkish Educational Sciences*, *8*(1), 227-261.

Aykut, Ç. (2012). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilere Günlük Yaşam Becerilerinin Kazandırılmasında Sabit Bekleme Süreli ve İpucunun Sistematik Olarak Geri Çekilmesi Öğretim Yöntemlerinin Karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *12*(4), 366-386.

Bacanlı, H. (2011). *Eğitim psikolojisi*. Pegem Akademi.

Baran, N., & Cavkaytar, A. (2007). Opinions and suggestions of employers on employment of individuals with mental retardation. *Elementary Education Online, 6*(2), 213-225.

Batu, S., Ergenekon, Y., Erbaş, D. ve Akmanoğlu,N. (2004). Teaching Pedestrian skills to ındividuals with Developmental Disabilities. Journal of Behavioral Education 13(3). 147-164.

Bilgili, A. (2000). Üstün Yetenekli Çocuklarin Eğitimi Sorunu-Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *12*(12), 59-74.

Bogdan, R., & Biklen, S. K. (1992). Qualitative research for education.

Bozak, B., & Çetin, M. E. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylere Tehlike Uyari Sembollerinin Öğretiminde Artan Bekleme Süreli Öğretim Yönteminin Etkililiği. *Education Sciences, 13*(1), 19-43.

Bozkurt, F. (2001). *Zihin özürlü çocuklara aperatif yiyecek-içecek hazırlama ve servis yapma becerilerinin öğretiminde sabit bekleme süreli öğretimin etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Brolin, D. E. (1989). Life centered career education: a competency based approach (3rd ed.). Reston, VA: The Council for Exceptional Children.

Cavkaytar, A., Melekoğlu, M., & Yıldız, G. (2016). Geçmişten günümüze özel gereksinimli olma ve zihin yetersizliği: Dünya'da ve Türkiye'de kavramların evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Eğitim Özel Sayısı*, 111-22.

Cavkaytar, A. (2017). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar Ve Özel Eğitim. *Pegem Yayınları,* 3-29.

Cebiroğlu, R. (1976). *Geç gelişen ve güç öğrenen çocuklar*. Nümune Mücellithanesi.

Chandler, W., Schuster, J.W., and Stevens, K.B. (1993). Teaching employment skills to adolescents with mild and moderate disabilities using constant-time delay procedure. *Education and Training of the Mentally Retarded, (28),* 155–168.

Cihak, D. F., Kessler, K., & Alberto, P. A. (2008). Use of a handheld prompting system to transition independently through vocational tasks for students with moderate and severe intellectual disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 102-110.

Cipani, E., & Madigan, K. (1986). Errorless Learning: Research and Application for" Difficult to Teach" Children. *Canadian Journal for Exceptional Children, 3*(2), 39-43.

Colozzı, G.A. and Pollow, R.S. (1984). Teaching Independent Walking to Mentally Retarded Children in a Public School. *Education and Training of the Mentally Retarded, 19*(2). 97-101.

Cuvo, A. J., Jacobi, L., & Sipko, R. (1981). Teaching laundry skills to mentally retarded students. *Education and Training of the Mentally Retarded*, 54-64.

Cuvo, A. J., Leaf, R. B., & Borakove, L. S. (1978). Teaching janitorial skills to the mentally retarded: Acquisition, generalization, and maintenance. *Journal of Applied Behavior Analysis*, *11*(3), 345-355.

Çankaya, S. (2013). Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde ailelere yönelik beceri öğretimi yazılımının geliştirilmesi ve değerlendirilmesi. *Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.

Çetin, Ç. (2004). Özel eğitim alanında çalışmakta olan farklı meslek grubundaki eğitimcilerin yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *5*(01).

De Vaus, D. (2013). *Surveys in social research*. Routledge.

Değirmenci, H. D. (2010). *Zihinsel yetersizliği olan bireylere otel kat hizmetleri becerilerinin öğretiminde videoyla model olma stratejisinin etkililiği.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Demir, H. (1996). *Zihinsel Engelli Öğrencilere Düğme Dikme Becerilerinin Kazandırılmasında Model Olma ve Sözel İpucuyla Sunulan Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Etkililiği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Deniz, M. E., Yorgancı, Z., & Özyeşil, Z. (2009). Öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *İlköğretim Online, 8*(3), 694-708.

Devren-Çuhadar, S. (2002). *Zihinsel Engelli Öğrencilere Yemek Yeme Becerilerinin Kazandırılmasında ve Sürekliliğinde "Tüm Beceri ve İleri Zincirleme Yaklaşımlarına Göre Amaç Düzenleme" nin Etkililiği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Diler, N., & Varol, N. (2002). Resim İş Becerilerinin Öğretiminde Tüm Beceri ve İleri Zincirleme Yaklaşımlarının Etkililiği. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*(1).

Diler, N.(2000). *Zihinsel Engelli Öğrencilere Resim-iş Becerilerinin Kazandırılmasında "Amaçların Tüm Beceri ve İleri Zincirleme Yaklaşımlarına Göre Düzenlendiği Bireyselleştirilmiş Resim-iş Becerileri Öğretim Materyalinin" Etkililiği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Doğangün, B. (2008). Özel Eğitim Gerektiren Psikiyatrik Durumlar. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi*, *62*, 157-174.

EDUSER (2013). Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi (MESGEP). Dezavantajlı Bireylerin İhtiyaçları Analizi Araştırma Raporu. Eğitim Danışmanlık ve Uzmanlık Hizmetleri (EDUSER). http://mesgep.meb.gov.tr/dokumanlar/26051227_dezavantajlibireylerinegitimihtiyaclari.pdf

Eliçin, Ö., & Tunalı, V. (2016). Otizmli çocuklara aşamalı yardımla çizelge kullanım becerilerinin kazandırılmasında tablet bilgisayar çizelge programının etkililiği. *Eğitim ve Bilim*, *41*(183). doi:http://dx.doi.org/10.15390/EB.2016.5358

Erdoğan-Bakar, E., Soysal, A. Ş., Kiriş, N., Şahin, A., & Karakaş, S. (2005). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun değerlendirilmesinde Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği geliştirilmiş formunun yeri. *Klinik Psikiyatri, 8*(1), 5-17.

Eripek, S. (2002). *Özel Eğitim*. Anadolu Universitesi.

Ferguson, B., & McDonnell, J. (1991). A comparison of serial and concurrent sequencing strategies in teaching generalized grocery item location to students with moderate handicaps. *Education and Training in Mental Retardation*, 292-304.

Fetko, K., Schuster, J., Harley, D., & Collins, B. (1999). Using Simultaneous Prompting to Teach a Chained Vocational Task to Young Adults with Severe Intellectual Disabilities. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*,*34*(3), 318-329. Retrieved from: http://www.jstor.org/stable/23879784

Gast, D. L., Ault, M. J., Wolery, M., Doyle, P. M., & Belanger, S. (1988). Comparison of constant- time delay and system of least prompts in teaching sight word reading in to students with moderate retardation. *Education and Training in the Mental Retardation, 23* (2), 117–128.

Gibson, A. N., & Schuster, J. W. (1992). The use of simultaneous prompting for teaching expressive word recognition to preschool children. *Topics in Early Childhood Special Education, 12*(2), 247-267.

Göksu, İ., & Çevik, T. (2004). *Özel Eğitime Giriş*, Adana.

Griffen, A.K., Wolery, M. and Schuster, J.W. (1992). Triadic ınstruction of chained food preparation responses: acquisition and observational learning. *Journal of Applied Behaviour Analysis*, *25*, 193–204.

Gül, S. O., & Vuran, S. (2010). Sosyal becerilerin öğretiminde video model yöntemiyle yürütülen araştırmaların analizi. *Educational Research*, *29*, 143-155.

Gürsel, O. (1993). *Zihinsel Engelli Çocukların Doğal Sayıları, Gerçek Nesneleri Kullanarak Eşleme, Resimleri İşaret Ederek Gösterme, Rakamlar Gösterildiğinde Söyleme Becerilerinin Gerçekleştirilmesinde Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Basamaklandırılmış Yöntemle Sunulmasının Etkililiği.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu University, Institute of Social Sciences, Eskişehir.

Gürsel, O. (2017). Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler. *Pegem Yayınları,* 246-277.

Halisküçük, E. S., & Tekinarslan, İ. Ç. (2007). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere makarna pişirme becerisinin öğretiminde videoyla model olmanın etkililiği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Heward, W. L., & Wood, C. L. (2009). *Exceptional children: An introduction to special education*. Merrill/Pearson.

Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi (17. Baskı). *Ankara: Nobel yayın dağıtım*, 81-83.Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştirma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, *1*(1), 62-80.

Karasu, N., Aykut, Ç., & Yılmaz, B. (2014). Zihin Engelliler Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, *15*(1).

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, *1*(1), 62-80.

Kargın, T. (1997)a. *Farklı eğitim özgeçmişlerine sahip öğretmenlerin işitme engeline ilişkin bilgi düzeyleri ile işitme engelli çocuklar ve anne-babalarına yönelik tutumların karşılaştırılması.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kargın, T. (1997)b. Özel Eğitim Alanında Öğretmen Yetiştirme. *Milli Eğitim*, (s 136).

Kerr, M. M., & Nelson, C. M. (2002). *Strategies for addressing behavior problems in the classroom*. Prentice Hall.

Kleinert, H. L., & Gast, D. L. (1981). Teaching a multihandicapped adult manual signs using a constant time delay procedure. *Journal of the Association for the Severely Handicapped*, *6*(4), 25-32.

Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2007). An array of qualitative data analysis tools: A call for data analysis triangulation. *School psychology quarterly*, *22*(4), 557.

Lin, N. (1976). *Foundations of social research*. McGraw-Hill Companies.

MacFarland-Smith, J., Schuster, J. W., & Stevens, K. B. (1993). Using simultaneous prompting to teach expressive object identification to preschoolers with developmental delays. *Journal of Early intervention*, *17*(1), 50-60.

Maciag, K., Schuster, J., Collins, B., & Cooper, J. (2000). Training Adults with Moderate and Severe Mental Retardation in a Vocational Skill Using a Simultaneous Prompting Procedure. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, *35*(3), 306-316. Retrieved from: http://www.jstor.org/stable/23879652

Marshall, C., & Rossman, G. (1995). Recording, managing and analyzing data. *Marshall, C.; Rossman, G. Designing qualitative research*, *2*, 109-119.

McClannahan, L. E., & Krantz, P. J. (1999). *Activity schedules for children with autism: Teaching independent behavior*. Woodbine House.

Mcdonnell, J. and Ferguson, B. (1989). A Comparison of time-delay procedure and decreasing prompt hierarchy stragies in tteaching banking skills to students with moderate handicaps. *Journal Of Applied Behaviour Analysis*, *22*, 85–91.

Mcdonnell, J. ve S. Mcfarland. A. (1988). Comparison of Forward and Concurrent Chaining Strategies in Teaching Laundromat Skills to Students with Severe Handicaps. *Research in Developmental Disabilities, IX*,177-194.

McGee, G. G., Krantz, P. J., & McClannahan, L. E. (1984). Conversational skills for autistic adolescents: Teaching assertiveness in naturalistic game settings. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *14*(3), 319-330.

McLoughlin, J. A., Lewis, R. B., & Kritikos, E. P. (2017). *Assessing students with special needs*. Pearson.

McNaughton, D., Hughes, C. A., ve Clark, K. (1994). Spelling instruction for students with learning disabilities: Implications for research and practice. Learning Disability Quarterly, 17, 169-185.

Mechling, L. C., & Ortega-Hurndon F. (2007). Computer-based video instruction to teach young adultswith moderate intellectual disabilities to perform multiple step, job tasks in a generalized setting. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, *42*, 24-37.

MEGEP [Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi]. (2015). Çocuk Gelişimi, Zihinsel Engelliler. Ankara: Mili Eğitim Bakanlığı. Retrieved from: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Zihinsel%20Engelliler.pdf

Miller, U. C., & Test, D. W. (1989). A comparison of constant time delay and most-to-least prompting in teaching laundry skills to students with moderate retardation. *Education and Training in Mental Retardation*, 363-370.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği* http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hi

zmetleri_yonetmeligi_son.pdf internet adresinden 23.10.2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2015a). Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü. *İşitme Engelliler İçin Öğretmen Kılavuz Kitabı.* http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_03/05113228_tmeengelllerretmenkilavuzktabi.pdf internet adresinden 31.10.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2015b). Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı Modülleri http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/01031519_konaklamaveseyahathizmetleri.pdf , 16.11.2017

Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Büyükçekmece Rehberlik Araştırma Merkezi (2017). Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli Bireylerin Özellikleri http://buyukcekmeceram.meb.k12.tr/icerikler/hafif-duzeyde-zihinsel-yetersizligi-olan-bireyler_3239219.html

Milli Eğitim İstatistikleri (2018). Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/18'*ISSN 1300-0993. Resmi İstatistik Programı Yayını *Erişim:* https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf,

Milli Eğitim Bakanlığı, (2018a). Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yiyecek İçecek Hizmetleri Alanı Modülleri http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_10/03171944_Zihin_YYYECEK_YYECEK_HYZMETLERY_ALANI.rar, 18.02.2019

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018b). Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Konaklama Hizmetleri Alanı Modülleri http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-mesleki-egitim-merkezi-meslek-programlari-yeni/icerik/576 , 13.03.2019

Milli Eğitim Bakanlığı (2019). Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Eğitim Uygulama Okulu Programı. Toplumsal Uyum Becerileri Dersi https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/toplumsaluyumdersi.html , 15.06.2019

Mitchell, R. J., Schuster, J. W., Collins, B. C., & Gassaway, L. J. (2000). Teaching vocational skills with a faded auditory prompting system. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 415-427.

Monette, D., Sullivan, T., DeJong, C., & Hilton, T. P. (1990). Applied Social Research: Tool for the Social Services.

Neuman, W. L. (2012). Designing the Face-to-Face Survey. In *Handbook of Survey Methodology for the Social Sciences* (pp. 227-248). Springer, New York, NY.

Odluyurt, S. (2013). Kaynaştırmaya devam eden otistik özellikler gösteren çocuklara kurallı oyun öğretiminde akranları tarafından doğrudan model olma ve

videoyla model olma öğretiminin etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13*(1), 523-540.

Oral, A., Aydın, R., Ketenci, A., Akyüz, G., Sindel, D., & Yalıman, A. (2016). Dünya Engellilik Raporu: *Türkiye'de engellilik ile ilgili konuların analizi ve fiziksel tıp ve rehabilitasyon tıp uzmanlığının katkıları. Turkish Journal of Phsysical Medicine & Rehabilitation/ Turkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi, 1* (62), 83-97.

Öncül, N., & Yücesoy Özkan, Ş. (2010). Orta ve ileri düzeyde zihin yetersizliği olan yetişkinlere videoyla model olma kullanılarak günlük yaşam becerilerinin öğretilmesi.

Özbey, Ç. (2007). *Özel eğitimde kavram ve beceri öğretimi*. Ya-Pa Yayınları. ISBN 9759932664

Özbey, F. (2005). Zihinsel engelli öğrencilere iş becerilerinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu*.

Özbey, F., & Diken, İ. H. (2010). Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin İş-Meslek Eğitimi ve İstihdamlarına Yönelik Türkiye"de Yapılan Araştırmaların Gözden Geçirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*,*11*(02), 019-042.

Özdemir, S. (2008*). Türkiye'de hafif düzeyde zihin engelli bireylere meslek edindirme ve istihdamlarına ilişkin politikaların değerlendirilmesine yönelik yönetici, işveren ve veli görüşleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özen, A (1995). *Zihinsel Engelli Çocuklara Yemek Yeme Becerilerinin Kazandırılmasında Fiziksel Yardıma Model Olmaya ve Sözel Yönergeye Dayalı Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Etkililiği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir

Özen, A., Acar, C., Tavlar, O., & Çetin, O. (2002). Öz bakım becerilerinin öğretiminde ipucunun giderek azaltılmasıyla öğretim yönteminin etkililiği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 147-167

Özen, Y., & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştirmalarinda evren-örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.

Özkaya, B. T. (2013). Yaygın Gelişimsel Bozukluklardan Otizm Spektrum Bozukluğuna Geçiş: DSM-V'de Karşımıza Çıkacak Değişiklikler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 5*(2), 127-139.

Özsoy, Y., Özyürek, M., & Eripek, S. (2002). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar:" Özel Eğitime Giriş". *Ankara: Karatepe Yayınları*

Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *6*(2), 189-226.

Özyürek, M. (1996). Sınıfta Davranış Yönetimi, *Karatepe Yayınları.*

Özyürek, M. (1991). Zihinsel engellilerin eğitiminde tıbbi ve eğitsel yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, I, 1*, 17-20.

Parrott, K. A., Schuster, J. W., Collins, B. C., & Gassaway, L. J. (2000). Simultaneous prompting and instructive feedback when teaching chained tasks. *Journal of Behavioral Education, 10*(1), 3-19.

Penesetti, D. (2018). Specific Learning Disorder. What Is Specific Learning Disorder? *Physician Review* American Psychiatric Association. https://www.psychiatry.org/patients-families/specific-learning-disorder/what-is-spesific-learning-disorder, adresinden erişim sağlandı. 18.05.2019.

Resmi Gazete. (6/6/1997) Sayı: 573. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.

Resmi Gazete. (7/7/2018) Sayı: 30471. Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 32. Başlık 3.

Sailor, W., & Guess, D. (1983). *Severely handicapped students: An instructional design*. Houghton Mifflin Company.

Sainato, D. M., Strain, P. S., Lefebvre, D., & Rapp, N. (1987). Facilitating transition times with handicapped preschool children: A comparison between peer-mediated and antecedent prompt procedures. *Journal of Applied Behavior Analysis, 20*(3), 285-291.

Schoen, S. F., & Sivil, E. O. (1989). A comparison of procedures in teaching self-help skills: Increasing assistance, time delay, and observational learning. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 19*(1), 57-72.

Schuster, J. W., Griffen, A. K., & Wolery, M. (1992). Comparison of simultaneous prompting and constant time delay procedures in teaching sight words to elementary students with moderate mental retardation. *Journal of Behavioral Education, 2*(3), 305-325.

Schuster, J.W and Grıffen, A.K. (1991). Using constant-time delay to recipe following skills. *Education and Training in Mental Retardation, (26)*, 411–419.

Schuster, J. W., Stevens, K. B., & Doak, P. K. (1990). Using constant time delay to teach word definitions. *The Journal of Special Education, 24*(3), 306-318.

Schuster, J. W., Gast, D. L., Wolery, M., & Guiltinan, S. (1988). The effectiveness of a constant time-delay procedure to teach chained responses to adolescents with mental retardation. *Journal of Applied Behavior Analysis, 21*(2), 169-178.

Segal, D. L. (2010). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV-TR). *The Corsini Encyclopedia of Psychology*, 1-3.

Seyyar, A. (2004). *Davranış Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*. *İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım*.

Siegel, E. (1972). Task analysis and effective teaching. *Journal of Learning Disabilities*, *5*(9), 519-532.

Singleton, K. C., Schuster, J. W., & Ault, M. J. (1995). Simultaneous prompting in a small group instructional arrangement. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 218-230.

Snell, M. E. (1982). Analysis of time delay procedures in teaching daily living skills to retarded adults. *Analysis and Intervention in Developmental Disabilities*, *2*(2-3), 139-155.

Snell, M. E. (1978). *Systematic instruction of the moderately and severely handicapped*. Charles E. Merrill Company.

Snell, M. E., & Gast, D. L. (1981). Applying time delay procedure to the instruction of the severely handicapped. *Journal of the Association for the Severely Handicapped*, *6*(3), 3-14.

Snell, M. E., & Brown, F. (1993). *Instruction of students with severe disabilities*. New York: Merrill.

Solso, R. L. (1991). The Institute of Psychology, USSR: A 20-year retrospective. *Psychological Science*, *2*(5), 312-320.

Sucuoğlu, B., & Ciftci, I. (2001). Yapamiyor mu. *Yapmiyor mu? Zihinsel engelli cocuklar icin sosyal beceri ogretimi*.

Sucuoğlu, B. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları-Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler*. Morpa Kültür Yayınları.

Swanson, H. L. (1984). Process assessment of intelligence in learning disabled and mentally retarded children: A multidirectional model. *Educational Psychologist*, *19*(3), 149-162.

Şahin, H., & Erkal, S. (2012). Ortopedik ve Görme Engelli Bireyler için Konaklama Tesislerinde Yapilmasi Gereken Düzenlemeler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*.

Şener, B., & Tanrısever, C. Lise Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Hafif Düzeyde Zihin Engelli Öğrencilerin Staj Süreçlerine İlişkin İşveren Tutumları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 380-403.

Şimşek, H. (2009). Methodical Problem In The Researches of Educational History. Journal of Faculty of Educational Sciences, (42), 1, 33-51. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/1147/13450.pdf

Şişman, M. (2017). Eğitim bilimine giriş. *Pegem Akademi Yayıncılık*.

Tekin, E. (1999). Yanlışsız Öğretim Yöntemleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *2*(03). 87-102.

Tekin, E. (1996). İşlevsel ve Etkili Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(2), 111-122.

Tekin-İftar, E., & Kırcaali-İftar, G. (2013). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri*. Vize Yayıncılık. ISBN**:** 9786054551514

Tekinarslan, İ. Ç. (2017). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler. *Pegem Yayınları*, 157-186.

Temel, K. A. K. T. R. (1997). İlkeleri. *Klinik Onkoloji-Temel İlkeler Ve Hemşirelik Bakımı. Editörler: Topuz, E. Aydıner, A. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Onkoloji Enstitüsü Yayınları*.

The National Institute on Deafness and Other Communication Disorders (NIDCD). (2018). Erişim http://www.nidcd.nih.gov adresinden 31.10.2018.

Topsakal, M. (2004). *Zihinsel özürlü çocuklara oto yıkama becerisinin öğretimine hata düzeltmesi yapılarak gerçekleştirilen eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Tutar, F., Alpaslan, C., Tutar, E. ve Çisil, E. (2013). Turizm sektörünün istihdam üzerine etkileri. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 2*(4), 14-27.,

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (07/11/1982). Kanun Numarası: 2709. Madde: 61 X. Sosyal Güvenlik Hakları, B. Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler

Ulusoy, Y. (2006). *Gözlem Tekniği.* Tezsiz Yüksek Lisans Çalışması, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/eay/b0506/yulusoy.doc

Uysal Z. (2013) *Özel Öğrenme Güçlüğü Öğretmenler İçin Rehber.* Beşiktaş ve Rehberlik Araştırma Merkezi http://erbaaram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/60/04/880287/dosyalar/2017_06/01101711_11115358_zelrenmeglretmenrehber.pdf internet adresinden 01.11.2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Varol, N. (2007). Beceri öğretimi ve öz bakım becerilerinin kazandırılması. *Ankara: Kök Yayıncılık*. ISBN 9754993149.

Varol, N. (1996). Beceri öğretim materyali geliştirme ve beceri öğretiminde ipuçlarının kullanımı. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(1), 35-46.

Weeks, M., & Gaylord-Ross, R. (1981). Task difficulty and aberrant behavior in severely handicapped students. *Journal of Applied Behavior Analysis, 14*(4), 449-463.

Wehman, P. (2006). *Life beyond the classroom: Transition strategies for young people with disabilities*. Paul H Brookes Publishing.

Wheeler, J., Ford., A., Nıetupski, J., Lomis, R. and Brown, L. (1980). Teaching Moderately and Severely Handicapped Adolescents to Shop in Supermarkets Using Pocket Calculators. *Education and Training of the Mentally Retarded, (15)*. 105-112.

Wolery, M., Ault, M. J., & Doyle, P. M. (1992). *Teaching students with moderate to severe disabilities: Use of response prompting strategies*. Longman Publishing Group.

Wolery, M., Ault, M.J., Gast, D.L., Doyle, P.M., and Griffen, A.K. (1991). Teaching chained tasks in dyads acquisition of target and observational behaviours. *The Journal of Special Education, 25*(2). 198–220.

Wolery, M., Doyle, P. M., Ault, M. J., Gast, D. L., Meyer, S., & Stinson, D. (1991). Effects of presenting incidental information in consequent events on future learning. *Journal of Behavioral Education, 1*(1), 79-104.

Wolery, M., Bailey, D. B., & Sugai, G. M. (1988). *Effective teaching: Principles and procedures of applied behavior analysis with exceptional students* (No. Sirsi) i9780205113088).

World Health Organization. *Disability and Health başlıklı haber. İngilizce kaynak.* http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health adresinden erişim tarihi: 17.05.2019. Haberin olduğu tarih 16.01.2018.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *EĞİTİM VE BİLİM, 23*(112).http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326/1485 adresinden erişildi.

Yıldırım, A., & Simsek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Ankara: Seçkin*.

Yücesoy Özkan, Ş., & Gürsel, O. (2006). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere fotokopi çekme becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *7*(02), 29-48.

Yüksek Öğretim Kurulu, (YÖK). (2018). Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlar. Erişim tarihi: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/AA_Sunus_%20Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf 15.05.2019

Zhang, J., Cote, B., Chen.and Liu., J. (2004). The effect of a constant time delay procedure on teaching adult with severe mental retardation a recreation bowling skills. *Physical Educator, 61*(2).

EKLER

EK- 1: Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde Kat Hizmetleri Derslerine Giren Konaklama Ve Seyahat Hizmetleri Öğretmenlerine Yönelik Soru Formu

Değerli Öğretmenim,

‘’III. Kademe Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Yanlışsız Öğretim Yöntemleri ile Hazırlanmış Kat Hizmetleri Eğitimi Öğretmen ve Öğrenci Kitabı Önerisi (Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı)’’ adlı yüksek lisans tez konum, Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilere Kat Hizmetleri dalında mesleki eğitim veren Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmenlerinin görüşlerine başvurmak ve deneyimleri hakkında bilgi alma amacı taşımaktadır. Bu amaç nihayetinde değerli fikir ve önerilerinizin sonuçları ile bir eğitim kitabı hazırlanması hedeflenmektedir.

Biliyorsunuz ki 2012’den bu yana birçok farklı meslek dalında zihinsel engelli bireylere meslek kazandırmak amacıyla kurulmuş MEB bünyesinde III. Kademe özel eğitim mesleki eğitim ve iş uygulama okulları bulunmaktadır. Meslek öğretmenleri bu kurumlara atanma durumu ile normal eğilim gösteren öğrencilerin eğitim aldığı mesleki ve teknik liselere atanma durumunda hiçbir fark yoktur. Fakat gerek eğitim bilimleri derslerinde gerekse de pedagojik formasyon eğitiminde meslek ve kültür öğretmenlerinin özel eğitim alanı ile ilgili derinlemesine eğitim almadıkları halde özel eğitim kurumlarına görevlendirilmesi, ataması yapılmaktadır. Normal eğilim gösteren öğrencilere eğitim vermek üzere yetiştirilmiş olan siz değerli öğretmenlerimizin, zihinsel engelli öğrencilere özgü olan öğretim yöntem ve tekniklerindeki farklılıklar sonucunda yaşamış olabilecekleri sıkıntıları ve tecrübeleri nihayetinde önerilerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu görüşme formunda paylaşacağınız görüşlerinizin, önerilerinizin ve değerlendirmelerinizin çalışmaya eşsiz katkılar sunacağından emin olabilirsiniz. Ayrıca bilimsel araştırmaların etiklerinden en önemlisi olan katılımcının gizliliği kuralınca: gerek sosyo-demografik sorular bölümünde gerekse araştırma sorularında görüşme boyunca kimliğinizle ilgili bir soru sorulmayacaktır. Değerli düşüncelerinizi benimle paylaştığınız için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Burcu ŞENER
MEB Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmeni,
İhsan Ozanoğlu Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi;
Kastamonu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı
Turizm İşletmeciliği Yüksek Lisans Öğrencisi

A. Demografik Sorular

Cinsiyet: Kadın Erkek

Yaş:

Mezun olunan bölümün adı:

Pedagojik formasyon__ Eğitim Fakültesi__

Toplam mesleki tecrübe:

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi/ İş Uygulama Okulu kurumlarında toplam tecrübe:

MEB'de hizmet verdiğiniz branş:

Şu an çalıştığınız hizmet şekli:

Özel Eğitim kurumlarında girmiş olduğunuz dersler, sınıflar ve saatleri:

Sizinle birlikte derse katılan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin sayısı ve alanları:

B. Araştırma Soruları

1. Özel eğitim mesleki eğitim merkezinde çalışmaya başlamadan önce engelli bir bireyle tanışıklığınız oldu mu ?

a.) Olduysa: bireyin engel grubu neydi?

Ortopedik__ İşitme___Görme___Zihinsel___Down S.___Otizm___ Diğer:_____

b.) Olmadıysa özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda zihinsel engelli bireylere karşı olan ilk intibanızı nasıl değerlendirirsiniz? *(duygular, düşünceler, yaklaşım, iletişim, önyargı…)*

2. Özel eğitim kurumları, öğrencileri ve genel bilgiler ile ilgili herhangi bir uyum-oryantasyon eğitimi aldınız mı?

a) Evet aldım:

a1.) Ne tür konular işlendi?

a2.) Kuruma göreve başladığınızda uyum aşamasında etkili oldu mu?

b) Hayır almadım:

b1.) Uyum- alışma sürecinizi nasıl değerlendirirsiniz?

b2.) Özel eğitim kurumlarında çalışmaya başlayacak olan özel eğitim hakkında herhangi bir bilgiye ve deneyime sahip olmayan öğretmenler için uyum ve bilgilendirme semineri gerekli midir?

3. Özel eğitim kurumundaki mesleki tecrübenize dayanarak lisans öğreniminizde almış olduğunuz eğitim bilimleri derslerinde özel eğitim alanına ayrılan önemi ve derinliği nasıl değerlendirirsiniz?

4. Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda engel grupları, tanımları, özellikleri ve zihinsel engelli bireyler hakkında ne derecede bilgiye sahiptiniz?

Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladıktan sonra şu anda ne derecede bilgiye sahipsiniz?

5. Zihinsel engelli bireylerle çalışırken ders işleme yöntem ve tekniklerinizi nelerdir? Yaşadığınız sıkıntılar var mıdır?
6. Öğrencilerin istenmeyen/problemli davranışları ile ilgili yaşamış olduğunuz sıkıntılar var mıdır? Varsa nelerdir? (Sınıf içi, sınıf dışı-çevre, aileden kaynaklı, öğretmenden kaynaklı)
7. Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda öğrencilerinizle iletişiminizi nasıl değerlendirirsiniz? Sıkıntılar yaşadınız mı?
8. Bireysel eğitim programı (BEP), beceri analizi, Bireysel Öğretim Programı(BÖP) hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?
9. Ölçme ve değerlendirme aşamasında ne tür yöntem ve ölçekler kullanıyorsunuz?
10. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün özel eğitim mesleki eğitim merkezleri için yayınladığı Konaklama ve Seyahat Hizmetleri modülünü içerik olarak nasıl değerlendirirsiniz?
11. Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızdan itibaren mesleki doyum/tatminlik durumunuzu nasıl değerlendirirsiniz?
12. Zihinsel engelli öğrencilere Kat Hizmetleri dersleri için ne tür materyaller tasarlıyor ve kullanıyorsunuz? Bu bireyler için nasıl materyallerin kullanılması uygundur?
13. Bildiğiniz üzere hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin meslek derslerinde kullanabileceği eğitim kitapları yoktur. Sizce Kat Hizmetleri dalında hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin kullanacağı bir eğitim kitabı içerik olarak nasıl olmalıdır?
14. Özel eğitim mesleki eğitim merkezleri ve özel eğitim iş uygulama okullarında çalışmaya başlayacak olan/çalışan meslek öğretmenleri için özel eğitim alanı ile ilgili seminer veya kurs düzenlenmeli midir?

    Hayır: Niçin?

    Evet ise: Sizce hangi başlıklarda ve ne türde konular ele alınmalıdır?

EK 2- Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmenleri ile Birlikte Derslere Katılan Özel Eğitim Sınıf Öğretmenlerine Yönelik Soru Formu

Değerli Öğretmenim,

‘’III. Kademe Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Yanlışsız Öğretim Yöntemleri ile Hazırlanmış Kat Hizmetleri Eğitimi Öğretmen ve Öğrenci Kitabı Önerisi (Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı)’’ Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilere Kat Hizmetleri dalında mesleki eğitim veren Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeninin kullandığı yöntem ve teknikler, bu tekniklerin zihinsel engelli öğrencilere uygunluğu, öğrencilerle iletişimi, Özel Eğitim öğretmeni olarak gözlemlerinize dayanarak görüşlerinize başvurmak ve önerilerinizi almak amacı ile hazırlanmıştır. Bu amaç nihayetinde değerli fikir ve önerilerinizin sonuçları ile bir eğitim kitabı hazırlanması hedeflenmektedir.

Gerek zihinsel engelli öğrencilerin farklı öğrenme yöntem ve teknikleri hakkında gerek zihinsel engelli ve diğer engel gruplarının tanımları ve özellikleri hakkında gerekse de mesleki bilgi birikiminin yanında özel eğitim alanına dair derinlemesine eğitim almamaları sebebiyle Özel Eğitim Öğretmeni olarak; Konaklama Seyahat Hizmetleri öğretmeninin ders işleme yöntemi, uyum alışma süreci, iletişim ve daha birçok konu hakkında görüş, gözlem, değerlendirme ve önerilerinize ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu görüşme formunda paylaşacağınız görüşleriniz, önerileriniz ve değerlendirmeleriniz çalışmaya eşsiz katkılar sunacağından emin olabilirsiniz. Ayrıca bilimsel araştırmaların etiklerinden en önemlisi olan katılımcının gizliliği kuralınca: gerek sosyo-demografik sorular bölümünde gerekse araştırma sorularında görüşme boyunca kimliğinizle ilgili bir soru sorulmayacaktır.

Değerli düşüncelerinizi benimle paylaştığınız için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Burcu ŞENER
MEB Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmeni,
İhsan Ozanoğlu Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi;
Kastamonu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı
Turizm İşletmeciliği Yüksek Lisans Öğrencisi

A. Demografik Sorular

Cinsivet: Kadın Erkek
Yas:
Mezun olunan bölümün adı:
Toplam mesleki tecrübe:
MEB'de hizmet verdiğiniz brans:
Su an calıstığınız hizmet sekli:

B. Araştırma Soruları

1. Özel eğitim mesleki eğitim merkezleri/ iş uygulama okulları olarak III. Kademede daha önce çalıştınız mı?
   Çalıştıysanız:
   *Öğrencilerin engel grubu:
   *Çalıştığınız kurumun türü, çalıştığınız kurumda toplam tecrübeniz ve birlikte derse girdiğiniz branşlar:
   -Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (hafif düzeyde zihinsel yetersizlik)_____
   Toplam tecrübe:
   Birlikte derse girdiğiniz branşlar:
   -Özel Eğitim İş Uygulama Okulu (orta-ağır düzeyde zihinsel yetersizlik)_____
   Toplam tecrübe:
   Birlikte derse girdiğiniz branşlar:
2. Bir özel eğitim sınıf öğretmeni olarak gözlemlerinize dayanarak birlikte derse girmiş olduğunuz Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeninin kuruma ilk başladığında uyum-alışma sürecini nasıl değerlendirirsiniz?
   Öğrencilere alışma süreci, okula ve çevreye alışma süreci
3. Sizce engelli bireylere mesleki eğitim veren özel eğitim kurumlarında çalışmaya başlayacak olan meslek öğretmenleri için uyum – oryantasyon semineri gerekli midir? Niçin?

   4.-10. Sorular için: Özel eğitim sınıf öğretmeni olarak birlikte derslere girdiğiniz Konaklama ve Seyahat Hizmetleri öğretmeninin;
4. Kat Hizmetleri dersinde kullandığı öğretim yöntem ve tekniklerini nasıl değerlendirirsiniz?
   Dersleri nasıl işlemektedir?
   Kullanmış olduğu öğretim yöntem ve teknikler zihinsel engelli öğrenciler için uygun

mudur?

Kullanmış olduğu öğretim yöntem ve teknikler kalıcı öğrenmeler sağlıyor mu?

5. Sınıf içinde veya dışında karşılaştığı problemlerle ilgili izlediği yol ve yöntemleri nasıl değerlendirirsiniz?
6. Kat Hizmetleri dersinde tasarladığı, düzenlediği ve kullandığı materyallerin zihinsel engelli bireyler için uygunluğunu nasıl değerlendirirsiniz?
7. Öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklarını en aza indirmek için izlediği yolları nasıl değerlendirirsiniz? BEP, BÖP, beceri analizi konularında bilgi düzeyini nasıl değerlendirirsiniz?
8. Zihinsel engelli öğrencilerle olan iletişimini ve öğrencilere yaklaşım tarzını nasıl değerlendirirsiniz?
9. Kat Hizmetleri dersi için kullandığı ölçme ve değerlendirme yöntemlerini nasıl değerlendirirsiniz?
10. Kat Hizmetleri dersi için kullandığı modül programını incelediniz mi? İncelediyseniz nasıl değerlendirirsiniz?

11. Siz Kat Hizmetleri dersine giren bir meslek öğretmeni olsaydınız, zihinsel engelli öğrenciler için ne tür materyaller hazırlar ve kullanırdınız?
12. Zihinsel engelli öğrencilerin Kat Hizmetleri dalı için kullanabileceği bir eğitim materyali tasarlanmasında nelere dikkat edilmesini önerirsiniz? (Görsel, video, katalog, eğitim CDleri, kitapçıklar, işitsel-görsel, anlatım, yönergeler, konu özelliği.. vs.)
13. Özel eğitim mesleki eğitim merkezleri/ İş uygulama okulları kurumlarında mesleki eğitim vermeye başlayacak olan/ devam eden meslek öğretmenleri için özel eğitim alanı ile ilgili bir seminer/kurs düzenlenmeli midir? Hangi konulara yer verilmelidir?

EK - 3 Yenilik Ve Eğitim Teknolojileri Başkanlığından Alınan Araştırma İzni Belgesi

BİLAL TIRNAKÇI

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

Sayı : 81576613/605.01/7277853 10.04.2018
Konu: Araştırma İzni

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi: a) Strateji Geliştirme Başkanlığının 29/03/2018 tarihli ve 49614598-42-E.6477952 sayılı yazısı
b) Millî Eğitim Bakanlığının 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 (2017/25) sayılı genelge

İlgi yazı (a) ile Genel Müdürlüğümüze yönlendirilen Kastamonu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcu ŞENER'in "III. Kademe Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Yanlışsız Öğretim Yöntemleriyle Hazırlanmış Kat Hizmetleri Eğitimi Öğretmen ve Öğrenci Kitabı Önerisi" konulu yüksek lisans tezi kapsamında hazırladığı veri toplama araçlarının 81 il genelinde okul ve kurumlarda görev yapan konaklama ve seyahat hizmetleri öğretmenleri ile özel eğitim hizmet öğretmenlerine uygulanmasına yönelik izin ve veri talebi Genel Müdürlüğümüz tarafından incelenmiştir.

Denetimi il, ilçe millî eğitim müdürlükleri ve okul/kurum idaresinde olmak üzere, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre; onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen ve uygulama sırasında da mühürlü ve imzalı örnekten çoğaltılmış veri toplama araçlarının uygulanmasına ilgi (b) genelge doğrultusunda izin verilmiştir.

Söz konusu veri talebine yönelik iş ve işlemlerin Bakanlığımız Stareteji Geliştirme Başkanlığı tarafından yürütülmesi nedeniyle veri talebi için ilgili birime başvurulması gerekmektedir.

Gereğini bilgilerinize arz/rica ederim.

Bilal TIRNAKÇI
Bakan a.
Genel Müdür

Ek: Veri Toplama Aracı (7 Sayfa)

Dağıtım
Gereği: Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü
Bilgi: Strateji Geliştirme Başkanlığı

Emniyet Mahallesi Milas Sokak Nu:8 06560 Yenimahalle-ANKARA
Telefon No: (0 312) 296 94 00 Fax: (0 312) 213 61 36
E-Posta: yegitek@meb.gov.tr İnternet Adresi: http://yegitek.meb.gov.tr
Bilgi için: Şeyda KARABULUT Öğretmen Telefon No: (0 312) 296 95 82
Dr. Atilla DEMİRBAŞ Koordinatör

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 20df-94c1-3e85-a1e6-5fb9 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Burcu ŞENER YALDIZ

Doğum Yeri ve Yılı : Bandırma, 1989

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dil : İngilizce

E-posta : burcu_sener@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Balıkesir Bandırma Anadolu Meslek Lisesi
Seyahat Acenteciliği Bölümü, 2007

Lisans : Ankara, Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Öğretmenliği, 2012

Yüksek Lisans : Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi,
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, 2019

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Bandırma Odaman Otel, 2004-2005 (Staj- restaurant)

İş Yeri : Bandırma Ticaret Odası Oda Restaurant, 2005-2006 (Staj)

İş Yeri : Bandırma Korgeneral Enver Akoğlu Ortaokulu (2012-2013) İngilizce Öğretmenliği

İş Yeri : Milli Eğitim Bakanlığı, Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmeni (2014- Halen)

Yayınları

Şener, B. & Tanrısever, C. (2017). Lise Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Hafif Düzeyde Zihin Engelli Öğrencilerin Staj Süreçlerine İlişkin İşveren Tutumları. *AKADEMİK BAKIŞ Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. Sayı 64.* Kasım- Aralık 2017. 380-403. ISSN:1694-528X